

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ПИЛИПЕНКО ЯРОСЛАВА РУСЛАНІВНА

УДК 378.6.016:[364-322:373-056.2/.3](043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ ДО
ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО
ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

015 Професійна освіта

01 Освіта/Педагогіка

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ Я. Р. Пилипенко

Науковий керівник: Шевченко Людмила Станіславівна, доктор педагогічних наук, професор

Вінниця – 2025

АНОТАЦІЯ

Пилипенко Я.Р. Підготовка майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, 2025.

Дисертаційна робота є теоретико-експериментальним дослідженням проблеми підготовки майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища (ІОС). У процесі дослідження здійснено аналіз сучасного стану підготовки майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах ІОС. Результати проведеного дослідження свідчать про те, що сучасна підготовка майбутніх учителів потребує вдосконалення з метою забезпечення їхньої готовності до волонтерської діяльності в умовах ІОС. Виявлено необхідність розробки нових програм, які б включали теоретичну та практичну підготовку, спрямовану на формування у майбутніх учителів необхідних компетентностей.

Розкрито сутність і зміст готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС як результату професійної підготовки. Встановлено, що діагностика сформованості цієї готовності може бути реалізована через оцінювання її структурних компонентів: ціннісно-мотиваційного (передбачає готовність до волонтерської діяльності в ІОС, прагнення до допомоги вразливим категоріям осіб), змістово-процесуального (охоплює знання та вміння, необхідні для організації, підтримки та розвитку ІОС, зокрема володіння методиками роботи з вразливими категоріями осіб), емоційно-вольового (відображає здатність майбутніх учителів до емоційної стійкості, самоконтролю, відповідальності, а також до подолання труднощів у волонтерській діяльності в умовах ІОС), рефлексивного (включає вміння аналізувати власний досвід, оцінювати ефективність своєї діяльності та усвідомлювати потребу в самовдосконаленні для підвищення рівня професійної компетентності). Для

кожного з компонентів визначено відповідні показники та рівні сформованості, що дозволяють оцінювати ефективність підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності.

Спроектовано модель підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС, що складається з теоретико-методологічного, процесуально-змістового та діагностично-результативного блоків. Теоретичною основою створення та реалізації моделі є концептуальні ідеї та підходи, зокрема: системний, діяльнісний, компетентнісний, особистісно орієнтований, синергетичний та аксіологічний. Підготовка майбутніх учителів до волонтерської діяльності забезпечується за рахунок реалізації педагогічних умов, які включають: стимулювання мотивації здобувачів освіти до волонтерської діяльності засобами інтерактивних технологій; формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів через залучення до волонтерської діяльності; розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення викладання дисципліни «Організація волонтерської діяльності».

Проведений аналіз дефініцій «компетентність» та «інклюзивна компетентність», «волонтерська діяльність», «готовність майбутніх учителів» дозволив нам сформулювати поняття «інклюзивна компетентність майбутніх учителів-волонтерів», яке в нашому дослідженні розуміємо «як складну систему здатностей майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища, що виявляється у їхньому ціннісному ставленні до інклюзивної освіти і передбачає наявність емоційно-вольових, емпатійних, соціономічних, комунікативних умінь в роботі з людьми з вразливих категорій осіб». Акцентовано, що мотивація до волонтерської діяльності – це внутрішній або зовнішній стимул, який спонукає людину добровільно віддавати свій час, енергію та ресурси на користь інших або на загальне благо. Ця мотивація може бути базована на різних факторах, таких як особисті цінності, соціальні аспекти, внутрішня задоволеність від допомоги іншим, бажання змінити світ на краще, потреба відчувати себе корисним або приносити позитивні зміни у світ. Запропоновано методи, форми та засоби навчання (інтерактивні

технології, змішане та дистанційне навчання, аудиторна та позааудиторна діяльність, використання платформ Google Classroom, соціальних мереж та мережових комунікацій тощо), що сприяють розвитку інклюзивної компетентності, підвищенню мотивації до волонтерської діяльності та забезпеченню ефективності освітнього процесу.

Розроблено та впроваджено в освітній процес навчально-методичне забезпечення дисципліни «Організація волонтерської діяльності» задля формування здатності здобувачів вищої освіти розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у соціальній сфері, або у процесі навчання. Програма є комплексним інструментом, що дозволяє інтегрувати волонтерство в освітній процес, сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти ціннісного ставлення до соціальної відповідальності та емпатії. Основні аспекти програми включають академічну підготовку, розвиток волонтерських навичок, інтеграцію сучасних інтерактивних технологій, а також формування емпатії, толерантності та лідерських якостей. Програма ґрунтується на поєднанні теоретичного навчання та практичної діяльності, що забезпечує майбутнім волонтерам можливість опановувати організаційні та управлінські аспекти волонтерства. Особливий акцент зроблено на розробці соціальних проєктів, мотивації та залученні майбутніх учителів до волонтерської діяльності, а також адаптації до потреб вразливих категорій осіб, що підвищує ефективність підготовки здобувачів вищої освіти.

Узагальнення результатів теоретичного аналізу, дослідно-експериментальної роботи та проведений аналіз даних із використанням методів математичної статистики підтвердили висунуту гіпотезу. Встановлено, що готовність майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах ІОС демонструє позитивну динаміку за умови забезпечення реалізації визначених у дослідженні педагогічних умов.

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягає в тому, що:

– *уперше* визначено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови (стимулювання мотивації здобувачів освіти до волонтерської діяльності засобами

інтерактивних технологій; формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів через залучення до волонтерської діяльності; розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення викладання дисципліни «Організація волонтерської діяльності»; розроблено і представлено модель підготовки майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах ІОС;

- *визначено* структуру готовності, компоненти (ціннісно-мотиваційний, змістовно-процесуальний, емоційно-вольовий, рефлексивний), схарактеризовано показники та рівні (високий, середній, достатній, низький) готовності майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах ІОС;

- *уточнено* зміст понять «готовність майбутніх учителів до волонтерської діяльності», «інклюзивна компетентність майбутніх учителів-волонтерів»;

- *подальшого розвитку* набули форми та методи підготовки майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах ІОС;

Практичне значення дослідження полягає в тому, що в процесі роботи розроблено та впроваджено в освітній процес програму підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС, що включала проведення практичних занять, семінарів, тренінгів, воркшопів, участь у Школі Волонтерства (проведення благодійних заходів та суспільно-корисних ініціатив, участь у волонтерських проєктах); розроблено, впроваджено та апробовано навчально-методичне забезпечення та Google classroom (навчально-методичні та дидактичні матеріали) викладання дисципліни «Організація волонтерської діяльності».

Розроблені результати дослідження можуть бути рекомендованими для використання в освітньому процесі педагогічних ЗВО України з метою підготовки майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах ІОС, інтегровані у навчальні програми, курси підвищення кваліфікації педагогічних працівників, систему дуальної освіти, а також використані для організації тренінгів, воркшопів і семінарів, спрямованих на формування ключових компетентностей у майбутніх учителів. Результати дослідження

стануть корисними для діяльності інклюзивно-ресурсних центрів, волонтерських і громадських організацій, які працюють із вразливими категоріями осіб, та можуть бути адаптовані у міжнародних програмах співпраці у сфері інклюзивної освіти. Застосування розроблених підходів сприятиме підвищенню професійної готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності, їхньої здатності створювати ІОС та ефективно реагувати на сучасні освітні виклики.

Основні положення і результати дисертаційного дослідження впроваджено в освітній процес Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/19 від 23.05.2024), Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (довідка № 41/24 від 23.05.2024), Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (довідка №1043/4 від 21.05.2024), Маріупольського державного університету (довідка №01-25/114 від 10.09.2024), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка №291 від 27.05.2024).

Розроблені результати дослідження можуть бути рекомендованими для використання в освітньому процесі педагогічних ЗВО України з метою підготовки майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах ІОС, інтегровані у навчальні програми, курси підвищення кваліфікації педагогічних працівників, систему дуальної освіти, а також використані для організації тренінгів, воркшопів і семінарів, спрямованих на формування ключових компетентностей у майбутніх учителів. Результати дослідження стануть корисними для діяльності інклюзивно-ресурсних центрів, волонтерських і громадських організацій, які працюють із вразливими категоріями осіб, та можуть бути адаптовані у міжнародних програмах співпраці у сфері інклюзивної освіти. Застосування розроблених підходів сприятиме підвищенню професійної готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності, їхньої здатності створювати ІОС та ефективно реагувати на сучасні освітні виклики.

Ключові слова: *майбутні вчителі, волонтерська діяльність, інклюзивна компетентність, вразливі категорії осіб, університети, інклюзивне освітнє середовище.*

ABSTRACTS

Pylypenko Y.R. Training future teachers in universities for volunteering in the conditions of an inclusive educational environment.

The submitted for Scientific degree of Doctor of Philosophy on the specialty 015 – Professional Education. – Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynskiy, Vinnytsia, 2025.

The dissertation is a theoretical and experimental study of the problem of training future teachers at universities for volunteer work in an inclusive educational environment (IES). The study analyzes the current state of training future teachers at universities for volunteering in an IES. The results of the study indicate that the current training of future teachers needs to be improved in order to ensure their readiness for volunteering in the context of IES. The necessity of developing new programs that would include theoretical and practical training aimed at forming the necessary competencies in future teachers has been identified.

The essence and content of future teachers' readiness for volunteering in IES as a result of professional training are revealed. It is established that the diagnostics of the formation of this readiness can be realized through the assessment of its structural components: value-motivational (involves readiness for volunteer activities in IES, the desire to help vulnerable categories of people), content-procedural (covers the knowledge and skills necessary for the organization, support and development of IES, in particular, mastery of methods of working with vulnerable categories of people), emotional-volitional (reflects the ability of future teachers to emotional stability, self-control, responsibility, and so on). For each of the components, the corresponding indicators and levels of formation are determined, which allow to evaluate the effectiveness of future teachers' preparation for volunteering.

The model of training future teachers for volunteer work in the context of IES, which consists of theoretical and methodological, procedural and content, and diagnostic and resultant blocks, is designed. The theoretical basis for the creation and implementation of the model is conceptual ideas and approaches, in particular: systemic, activity-based, competence-based, personality-oriented, synergistic and

axiological. Preparation of future teachers for volunteering is ensured through the implementation of pedagogical conditions, which include: stimulating the motivation of students to volunteer through interactive technologies; formation of inclusive competence of future teachers through involvement in volunteering; development and implementation of educational and methodological support for teaching the discipline “Organization of Volunteer Activities”.

The analysis of the definitions of “competence” and “inclusive competence”, “volunteering”, “readiness of future teachers” allowed us to formulate the concept of “inclusive competence of future teacher volunteers”, which in our study is understood “as a complex system of future teachers' abilities to volunteer in an inclusive educational environment, which is manifested in their value attitude to inclusive education and involves the presence of emotional and volitional, empathic, socio-economic, and communication skills in working with people from vulnerable categories of people.” It is emphasized that motivation to volunteer is an internal or external stimulus that encourages a person to voluntarily give their time, energy and resources for the benefit of others or for the common good. This motivation can be based on various factors, such as personal values, social aspects, internal satisfaction from helping others, the desire to change the world for the better, the need to feel useful or to bring positive changes to the world. Methods, forms and means of teaching (interactive technologies, blended and distance learning, classroom and extracurricular activities, use of platforms, Google Classroom, social networks and network communications, etc.) are proposed to promote the development of inclusive competence, increase motivation for volunteering and ensure the effectiveness of the educational process.

The educational and methodological support for the discipline “Organization of Volunteer Activity” was developed and implemented in the educational process to develop the ability of higher education students to solve complex specialized tasks and practical problems in the social sphere or in the learning process. The program is a comprehensive tool that allows for the integration of volunteering into the educational process, promotes the formation of a value-based attitude to social responsibility and

empathy in higher education students. The main aspects of the program include academic training, development of volunteer skills, integration of modern interactive technologies, as well as the development of empathy, tolerance and leadership skills. The program is based on a combination of theoretical training and practical activities, which provides future volunteers with the opportunity to master the organizational and managerial aspects of volunteering. Particular emphasis is placed on the development of social projects, motivation and involvement of future teachers in volunteering, as well as adaptation to the needs of vulnerable groups, which increases the effectiveness of training of higher education students.

Generalization of the results of theoretical analysis, experimental work and data analysis using mathematical statistics methods confirmed the hypothesis. It has been established that the readiness of future teachers at universities to volunteer in the context of IES demonstrates positive dynamics, provided that the pedagogical conditions identified in the study are implemented.

The scientific novelty and theoretical significance of the study is that:

- for the first time the pedagogical conditions (stimulation of students' motivation to volunteer by means of interactive technologies; formation of inclusive competence of future teachers through involvement in volunteer activities; development and implementation of educational and methodological support for teaching the discipline “Organization of Volunteer Activities”; development and presentation of a model for training future teachers at universities for volunteer activities in the conditions of IES) are defined and theoretically substantiated;
- the structure of readiness, components (value-motivational, content-procedural, emotional-volitional, reflective) are determined, indicators and levels (high, medium, sufficient, low) of future teachers' readiness for volunteering in IES are characterized;
- the content of the concepts of “future teachers' readiness for volunteering” and “inclusive competence of future teachers as volunteers” was clarified;
- the forms and methods of training future teachers at universities for volunteering in the context of IES were further developed.

The practical significance of the study is that in the course of the work, a program for training future teachers for volunteering in the context of IES was developed and implemented in the educational process, which included practical classes, seminars, trainings, workshops, participation in the School of Volunteering (charity events and socially useful initiatives, participation in volunteer projects); developed, implemented and tested teaching and methodological support and Google classroom (teaching and didactic materials) for teaching the discipline “Organization of Volunteer Activities”.

The developed results of the study can be recommended for use in the educational process of pedagogical higher education institutions of Ukraine in order to prepare future teachers at universities for volunteering in the context of IES, integrated into curricula, teacher training courses, the dual education system, and used to organize trainings, workshops and seminars aimed at developing key competencies in future teachers. The results of the study will be useful for the activities of inclusive resource centers, volunteer and public organizations working with vulnerable groups and can be adapted to international cooperation programs in the field of inclusive education. The application of the developed approaches will help to increase the professional readiness of future teachers for volunteering, their ability to create IES and respond effectively to modern educational challenges.

The main provisions and results of the dissertation research have been implemented in the educational process of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (certificate No. 06/19 of 23.05.2024), Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University (certificate No. 41/24 of 23. 05.2024), South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky (certificate №1043/4 of 21.05.2024), Mariupol State University (certificate №01-25/114 of 10.09.2024), Khmelnytsky Humanitarian and Pedagogical Academy (certificate №291 of 27.05.2024).

The developed results of the study can be recommended for use in the educational process of pedagogical HEIs of Ukraine in order to prepare future teachers at universities for volunteering in the context of IES, integrated into curricula, teacher

training courses, the dual education system, as well as used to organize trainings, workshops and seminars aimed at developing key competencies in future teachers. The results of the study will be useful for the activities of inclusive resource centers, volunteer and public organizations working with vulnerable groups and can be adapted in international cooperation programs in the field of inclusive education. The application of the developed approaches will help to increase the professional readiness of future teachers for volunteering, their ability to create IES and effectively respond to modern educational challenges.

Keywords: *future teachers, volunteering, inclusive competence, vulnerable categories of people, universities, inclusive educational environment*

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Основні результати дослідження відображено в публікаціях:

1. Shevchenko L., **Pylypenko Y.** et al. Organisation of the Educational Process Through the Technology of Blended Learning. *The New Educational Review*. 2022. Vol. 68, № 2. DOI: [10.15804/tner.2022.67.1.16](https://doi.org/10.15804/tner.2022.67.1.16).
2. Лазаренко Н. І., **Пилипенко Я. Р.** Структура інклюзивної компетентності майбутніх педагогів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2022. № 64. С. 108–116. DOI: [10.31652/2412-1142-2022-64-108-116](https://doi.org/10.31652/2412-1142-2022-64-108-116).
3. **Пилипенко Я. Р.** Підходи та практика організації волонтерської діяльності: європейський досвід. *Інклюзивний соціоосвітній простір: порівняльна характеристика європейського та українського досвіду* : монографія. Вінниця : ВДПУ, 2023. С. 444–464. DOI: [10.31652/978-617-552-437-4-2023-0-444-464](https://doi.org/10.31652/978-617-552-437-4-2023-0-444-464).
4. **Пилипенко Я. Р.** Теоретичний аналіз досвіду роботи міжнародних волонтерських організацій. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвуз. зб. наук. праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2023. № 67. С. 393–398. DOI: [10.24919/2308-4863/67-1-56](https://doi.org/10.24919/2308-4863/67-1-56).
5. **Пилипенко Я.** Теоретичний аналіз прогресивних концепцій і досвіду роботи міжнародних організацій з питань соціального захисту та розвитку волонтерської діяльності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2023. № 7 (131). С. 224–236. DOI: [10.24139/2312-5993/2023.07/224-236](https://doi.org/10.24139/2312-5993/2023.07/224-236).
6. **Пилипенко Я. Р.** Мотивація майбутніх учителів до волонтерської діяльності. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія «Педагогічні науки: реалії та перспективи»*. 2024. №5. С. 88–92. DOI: [10.31392/UDU-nc.series5.2024.98.18](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2024.98.18).

7. Sorochan M. P., Shevchenko L. S., **Pylypenko Y. R.** Application of innovative technologies in the process of theoretical and practical training of future teachers for professional activity in an inclusive educational environment. *Pedagogical Innovatics: Modernity and Perspectives*. 2024. 3. С. 35–42. DOI: [10.32782/ped-uzhnu/2024-3-6](https://doi.org/10.32782/ped-uzhnu/2024-3-6).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

8. **Пилипенко Я. Р.** Значення волонтерської діяльності в формуванні інклюзивної компетентності майбутніх педагогів. *Електронний збірник наукових праць Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти*. Запоріжжя, 2020. № 4 (41). С. 1–4. URL: https://www.zoippo.zp.ua/pages/el_gurnal/pages/vip41.html.

9. **Пилипенко Я. Р.** Волонтерська діяльність в європейському контексті: основні світові тенденції. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами* : зб. тез доп. наук.-практ. конф. з міжн. участю, м. Вінниця, 10–11 груд. 2020 р. Вінниця, 2020. С. 343–347.

10. **Пилипенко Я., Хіля А.** Особливості державної політики в імплементації інклюзивного навчання в систему НУШ. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами* : зб. тез доп. наук.-практ. конф. з міжн. участю, м. Вінниця, 17–18 лист. 2021 р. Вінниця, 2020. С. 98–101.

11. **Пилипенко Я. Р.** Особливості включення майбутніх педагогів у волонтерську діяльність. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами* : зб. тез доп. наук.-практ. конф. з міжн. участю, м. Вінниця, 17–18 листоп. 2021 р. Вінниця, 2020. С. 300–342.

12. Demchenko O., Kronivets T., **Pylypenko Y.**, Khilya A. Implementation of the european experience of social inclusion in the training of specialists of a socio-economic profile (Ukrainian context). Society. Integration. Education. *Proceedings of*

the international scientific conference. 2022. Vol. I. P. 47–56. DOI: [10.17770/sie2022vol1.6876](https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6876).

13. Kolosova O., Sarancha I., **Pylypenko Y.**, Khilya A. Tolerant attitudes towards persons with special educational needs as a component of professional training for teachers in higher education institutions (Ukrainian context). *Society. Integration. Education : Proceedings of the international scientific conference. 2022. Vol. I. P. 126–135. DOI: [0.17770/sie2022vol1.6875](https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6875).*

14. **Пилипенко Я. Р.** Дефініції понять волонтерства та волонтерської діяльності. *Особистісно-професійне становлення педагога в контексті інтеграції України в європейський освітній простір* : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., 29–30 лист. 2022 р. Вінниця: ВДПУ, 2022. С. 38–43.

15. **Пилипенко Я. Р.** Стан сформованості педагогічної просвіти батьків дітей з особливими освітніми потребами. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : зб. тез доп. наук.-практ. конф. з міжн. участю, м. Вінниця, 27–28 квітня 2023 р. Вінниця, 2023. С. 501–504.

16. **Пилипенко Я. Р.** Формування волонтерської компетентності майбутніх учителів. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами*: зб. тез доп. наук.-практ. конф. з міжн. участю, м. Вінниця, 28–29 березня. 2023 р. Вінниця, 2023. С. 300–342.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

17. **Пилипенко Я.** Провідна роль дослідництва як чинник успішності в роботі молодого вихователя. *Науково-практична конференція викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв* : зб. матеріалів. Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2017. Вип. 6.

18. **Пилипенко Я.** Провідна роль дослідництва в педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського. *Реалізація ідей В. О. Сухомлинського у практиці роботи*

сучасних освітніх закладів : зб. матеріалів регіональних пед. читань. Вінниця : ВДПУ, 2017. Вип. 12. С. 34–37.

19. **Пилипенко Я. Р.** Дослідництво як фактор успішної діяльності вихователя. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : зб. матеріалів II Міжнародної наук.-практ. інтернет-конф. Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2018. Вип. 7. С. 312–314.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	17
РОЗДІЛ 1. ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВО- ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	27
1.1 Теоретичний аналіз прогресивних концепцій і досвіду роботи міжнародних організацій з питань соціального захисту та розвитку волонтерської діяльності	27
1.2 Основні аспекти організації волонтерської діяльності	43
1.3 Структура готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища.....	54
Висновки до першого розділу	63
Список використаних джерел	65
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ ДО ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА.....	74
2.1 Модель підготовки майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища	74
2.2 Стимулювання мотивації здобувачів освіти до волонтерської діяльності засобами інтерактивних технологій	92
2.3 Формування інклюзивної компетентності через залучення майбутніх учителів до волонтерської діяльності	106
2.4 Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення викладання дисципліни «Організація волонтерської діяльності»	119
Висновки до другого розділу	142
Список використаних джерел	144

**РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ПЕДАГОГІЧНИХ
УМОВ І МОДЕЛІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО
ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО
ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА..... 152**

3.1 Організація і основні етапи експериментального дослідження..... 152

3.2 Узагальнення результатів педагогічного експерименту 173

Висновки до третього розділу..... 196

Список використаних джерел 198

ВИСНОВКИ 200

ДОДАТКИ 204

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Актуальним завданням сучасної педагогічної освіти є підготовка майбутніх учителів до ефективної роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища (ІОС). В умовах реформування освіти в Україні та імплементації принципів Всесвітньої Декларації Волонтерства, залучення здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей до волонтерських проєктів може стати ефективним засобом формування у майбутніх учителів необхідних професійних компетентностей для роботи з вразливими категоріями осіб. В основу цих змін покладено «Загальну декларацію волонтерів» (2001) «Конвенцію про права осіб з інвалідністю» (2006), «Конвенцію про права людей з інвалідністю» (2006 р.); Інчхонську декларацію «Освіта 2030: Забезпечення загальної інклюзивної і справедливої якісної освіти та навчання впродовж життя» (2015); Закони України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), «Про волонтерську діяльність» (2011), «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» (2017); Розпорядження КМУ «Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки» (2023), «Національну стратегію розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року» (2024); та інші нормативно-правові акти, спрямовані на забезпечення соціально-економічних умов для успішної інтеграції в суспільство вразливих категорій осіб.

Аналіз наукових розвідок засвідчив, що нині особливої актуальності набуває підготовка майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах ІОС, зокрема одним з важливих напрямів є розвиток волонтерського руху, створення індивідуальної освітньої траєкторії задля розвитку, навчання та виховання здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей. Зміни, які відбуваються в освітньому процесі, спрямовані на формування та вдосконалення когнітивних, комунікативних та особистісних компетентностей; закладення основи цілісного розуміння соціальних, психологічних, управлінських і педагогічних аспектів; освоєння технологій інклюзивного навчання у волонтерській діяльності та у сфері ІОС; підготовка майбутніх учителів до

самостійного розв'язання професійних завдань в умовах різних установ.

Особливості підготовки майбутніх учителів у педагогічних закладах вищої освіти (ЗВО) України проаналізовано в працях К. Авраменко, Т. Васютіної, Р. Гуревича, Н. Гевчук, О. Дубасенюк, Н. Жияк, О. Матвієнко, І. Матвієнко, Н. Мельник, Т. Нестеренко, Т. Сидорук, Н. Стеценко, Н. Трофаїли, К. Червоненко, Л. Черніченко. Дослідники зазначають, що одним із найважливіших напрямів модернізації системи освіти є розвиток кадрового потенціалу та акцентують увагу на необхідності внесення змін у процес підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС.

Питання підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС розглянуто в наукових дослідженнях Н. Вайнілович, Дж. Вілсона (J. Wilson), О. Губарь, М. Давидюк, Н. Клименюк, А. Коломієць, О. Кучерук, С. Максимюк, О. Паламарчук, Т. П'ятакової, Т. Ротоло (T. Rotolo), Т. Соловей, А. Хілі, М. Чайковського, С. Чупахіної, З. Шевців, Л. Шевченко. Науковцями виокремлено основні напрями підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності та проаналізовано важливість використання практико-орієнтованих методик, які допоможуть майбутнім учителям набувати практичного досвіду для роботи з вразливими категоріями осіб.

На сучасному етапі особливої актуальності набуває проблема формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів як невід'ємної складової їхньої професійної компетентності. Інклюзивне навчання охоплює значно ширший спектр питань, ніж традиційна освіта, оскільки передбачає активне створення ефективної системи підтримки для вразливих категорій осіб. Важливим елементом цього процесу виступає волонтерська діяльність, яка сприяє забезпеченню комплексного підходу до освітнього й соціального супроводу.

Особливий інтерес для нашого дослідження становлять праці вчених у яких проаналізовано особливості підготовки майбутніх волонтерів до роботи в ІОС. У роботах О. Астіна (O. Astin), А. Бондаренко, В. Вдовцової, Д. Губаревої, О. Демченко, Г. Коваль, Т. Лях, О. Матвієнко, В. Ніколишена, О. Пінаєвої, Т. Ротоло (T. Rotolo), Л. Сакса (L. Sax), Ж. Стельмашук, Л. Степаненко, І. Чайки, І.

Шапошникової підкреслюється значущість розробки освітньо-методичних матеріалів, які сприяють ефективній підготовці майбутніх волонтерів. Окрема увага приділяється організації тренінгів, семінарів і воркшопів для майбутніх волонтерів, спрямованих на розвиток їхньої здатності розв'язувати складні професійні завдання, зокрема в умовах міждисциплінарної взаємодії.

Структуру і компонентний склад готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах ІОС розглядали такі дослідники як Т. Базиль, Ю. Бойчук, Н. Бібік, А. Каплієнко, Т. Клотфельтер (T. Clotfelter), О. Кучерук, Т. Лукіна, Л. Межуєва, А. Попова, М. Порошенко, С. Сисоєва, Дж. Тінклер (J. Tinkler), К. Червоненко. Вони підкреслюють, що готовність – це багатогранне і динамічне утворення, яке включає в себе мотиваційну, когнітивну, емоційну, вольову та діяльнісну складові. Формування такої готовності є складним і тривалим процесом, який вимагає залучення різних методів і засобів навчання.

Водночас зазначимо, що питання підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС недостатньо досліджені в теоретико-методичному та практичному аспектах. Діяльність науково-педагогічних колективів університетів доцільно спрямовувати на подолання *суперечностей* між:

- потребою трансформації системи підготовки педагогічних кадрів в Україні з метою усунення розбіжностей між декларованими принципами інклюзивної освіти та реальними практиками;
- соціальним запитом держави на підготовку майбутніх учителів нової формації та недостатньою кількістю фахівців, здатних до волонтерської діяльності з вразливими категоріями осіб;
- необхідністю оперативного та компетентного впровадження технологічних і методичних інновацій у процес підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС та не завжди належним чином їх врахування під час планування освітнього процесу у педагогічних ЗВО;
- потребою в трансформації процесу підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС, що передбачає активне впровадження

технологічних і методичних інновацій у підготовку майбутніх учителів до волонтерської діяльності в ІОС та фактичним станом формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів-волонтерів в університетах;

– необхідністю розвитку інклюзивної освіти майбутніх волонтерів та не достатнім рівнем навчально-методичного забезпечення для підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС.

Виявлені положення, теоретичні аспекти, недоліки та суперечності підкреслюють актуальність наукового обґрунтування та розроблення перспективних напрямів удосконалення теоретичних і практичних підходів до підготовки майбутніх учителів-волонтерів у педагогічних ЗВО. З огляду на обґрунтовану актуальність зазначеної проблематики, нами було визначено тему дисертаційного дослідження: *«Підготовка майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами.

Дослідження виконувалося в межах науково-дослідної роботи теми кафедри цифрових технологій і професійної освіти «Інноваційні педагогічні технології навчання в умовах інформатизації освіти в Україні та за кордоном» та кафедри дошкільної освіти та початкової освіти: «Підготовка фахівців дошкільної та початкової освіти в умовах інтеграції України в Європейський освітній простір» (0121U109684). Деякі аспекти дисертаційного дослідження впроваджувалися в процесі реалізації міжнародних проєктів Erasmus+ Jean Monnet «The Social Integration of Children with Special Needs in an Environment of Diversity and Inclusion: European Approaches» (Project: 101085267 - SEEDUE4UA - ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH (2022-2025)) та Erasmus+ «EQAVET for Inclusion and Prevention of Drop-out in Vocational Education» (Project Number: 2021-1-SE01-KA220-VET-000033282).

Тема дисертаційного дослідження затверджена Вчена радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (витяг з протоколу №4 від 20 жовтня 2021 року) та узгоджена в бюро Міжвідомчої ради з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології Національної

академії педагогічних наук України (протокол №5 від 30 листопада 2021 року).

Об'єкт дослідження – підготовка майбутніх учителів у педагогічних закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – педагогічні умови підготовки майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Мета дослідження – визначити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови підготовки майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Для досягнення мети нами сформульовані такі **завдання**:

1. Проаналізувати досвід роботи міжнародних організацій з питань соціального захисту та розвитку волонтерської діяльності та виокремити основні напрями модернізації теоретичної та практичної підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності.

2. Розкрити сутність і зміст готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності як результату професійної підготовки; розробити компоненти, показники та визначити рівні її сформованості.

3. Розробити модель підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища, визначити та обґрунтувати педагогічні умови її реалізації.

4. Експериментально перевірити педагогічні умови і модель підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні, що ефективність підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності підвищиться, якщо забезпечити реалізацію таких педагогічних умов:

- стимулювання мотивації здобувачів освіти до волонтерської діяльності засобами інтерактивних технологій;
- формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів через

залучення до волонтерської діяльності;

– розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення викладання дисципліни «Організація волонтерської діяльності».

На різних етапах дослідження застосовувався комплекс наукових методів дослідження, що включав: **теоретичні методи**: аналіз наукової літератури та нормативно-правових документів із досліджуваної проблематики; логіко-дидактичний аналіз змісту дисциплін професійної і практичної підготовки, а також навчально-методичних матеріалів для вивчення особливостей підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності; аналіз практичного досвіду закладів освіти для визначення специфіки волонтерської діяльності; синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення, прогнозування та моделювання, спрямовані на визначення і теоретичне обґрунтування педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища, а також на розроблення відповідної моделі; **емпіричні методи**: спостереження за діяльністю здобувачів освіти, бесіди, анкетування, інтерв'ю, самооцінювання для аналізу динаміки формування готовності до волонтерської діяльності; фокус-групові дискусії, тестування та експертне оцінювання для визначення рівня сформованості готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності; проведення педагогічного експерименту для перевірки ефективності обґрунтованих педагогічних умов і розробленої методики. Методи математичної статистики використовувалися для обробки одержаних емпіричних даних і доведення достовірності результатів дослідження.

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягає в тому, що:

– *уперше* визначено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови (стимулювання мотивації здобувачів освіти до волонтерської діяльності засобами інтерактивних технологій; формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів через залучення до волонтерської діяльності; розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення викладання дисципліни «Організація волонтерської діяльності»; розроблено і представлено модель

підготовки майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах ІОС;

- *визначено* структуру готовності, компоненти (ціннісно-мотиваційний, змістово-процесуальний, емоційно-вольовий, рефлексивний), схарактеризовано показники та рівні (високий, середній, достатній, низький) готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС;

- *уточнено* зміст понять «готовність майбутніх учителів до волонтерської діяльності», «інклюзивна компетентність майбутніх учителів волонтерів»;

- *подальшого розвитку* набули форми та методи підготовки майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах ІОС.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що в процесі роботи розроблено та впроваджено в освітній процес програму підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС, що включає проведення практичних занять, семінарів, тренінгів, воркшопів, участь у Школі Волонтерства (проведення благодійних заходів та суспільно-корисних ініціатив, участь у волонтерських проєктах); розроблено, впроваджено та апробовано навчально-методичне забезпечення викладання дисципліни «Організація волонтерської діяльності» та Google classroom (навчально-методичні та дидактичні матеріали).

Результати дослідження можуть бути рекомендованими для використання в освітньому процесі педагогічних ЗВО України з метою підготовки майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах ІОС, інтегровані у навчальні програми, курси підвищення кваліфікації педагогічних працівників, систему дуальної освіти, а також використані для організації тренінгів, воркшопів і семінарів, спрямованих на формування ключових компетентностей у майбутніх учителів. Результати дослідження стануть корисними для діяльності інклюзивно-ресурсних центрів, волонтерських і громадських організацій, які працюють із вразливими категоріями осіб і можуть бути адаптовані у міжнародних програмах співпраці у сфері інклюзивної освіти. Застосування розроблених підходів сприятиме підвищенню професійної готовності майбутніх

учителів до волонтерської діяльності, їхньої здатності створювати ІОС та ефективно реагувати на сучасні освітні виклики.

Основні положення і результати дисертаційного дослідження впроваджено в освітній процес Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/19 від 23.05.2024), Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (довідка № 41/24 від 23.05.2024), Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (довідка №1043/4 від 21.05.2024), Маріупольського державного університету (довідка №01-25/114 від 10.09.2024), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка №291 від 27.05.2024).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота Я. Пилипенко є самостійно виконаною та завершеною науковою працею, в якій викладено авторський підхід щодо формування готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС. Особистий внесок дисертантки у статті «Organisation of the Educational Process Through the Technology of Blended Learning» в співавторстві із Л. Шевченко та ін. полягає у виявленні особливостей застосування інтерактивних технологій в освітньому процесі; у статті «Структура інклюзивної компетентності майбутніх учителів-волонтерів» в співавторстві з Н. Лазаренко у розробці структури інклюзивної компетентності та ототожненні дефініції «інклюзивна компетентність майбутніх учителів-волонтерів»; у статті «Особливості державної політики в імплементації інклюзивного навчання в систему НУШ» в співавторстві з А. Хільою у проведенні аналізу практичної реалізації інклюзивного навчання в системі НУШ; у статті «Tolerant attitudes towards persons with special educational needs as a component of professional training for teachers in higher education institutions» в співавторстві з О. Колосовою та ін. в аналізі сучасних освітніх практик зарубіжного досвіду; у статті «Implementation of the european experience of social inclusion in the training of specialists of a socio-economic profile (ukrainian context)» в співавторстві з О. Демченко полягає в аналізі європейського досвіду соціальної інклюзії, адаптації його до українських реалій; у статті «Application of innovative

technologies in the process of theoretical and practical training of future teachers for professional activity in an inclusive educational environment» в співавторстві з М. Сорочан, Л. Шевченко в аналізі використання інноваційних технологій у підготовці майбутніх учителів та ефективності їхнього впровадження у навчальний процес.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційної роботи обговорювалися на:

– *міжнародних науково-практичних конференціях*: «Conference on Evidence based VET» (Швеція, 2021); «Komunikacja w dobie pandemii - aspekty społeczne i zarządzania kryzysowego «Słuchać i slyszec, patrzeć i widzieć» (Польща, 2021); «Society. Integration. Education» (Латвія, 2022); «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти» (Вінниця, 2021; 2023); «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (Вінниця, 2021; 2023); «Професіоналізм педагога в умовах європейських цифрових інновацій» (Вінниця, 2023); «Особливості та значення трансформації вищої освіти у період постпандемії та в умовах війни: виклики, стратегії вирішення, перспективи подальших змін» (Київ, 2024);

– *всеукраїнських науково-практичних конференціях*: «Результативна початкова освіта» (Київ, 2021); «Актуальні проблеми сучасної науки і наукових досліджень у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (Вінниця, 2021; 2023); «Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами» (Вінниця, 2021; 2023); «Особистісно-професійне становлення педагога в контексті інтеграції України в європейський освітній простір» (Вінниця, 2022); «Теорія і практика використання інформаційних технологій в умовах цифрової трансформації освіти» (Київ, 2023);

– доповідались на *транснаціональних зустрічах міжнародного проєкту Erasmus+ «EQAVET for inclusion and prevention of drop-out in vocational education»* (Греція, 2022; Італія, 2022; Іспанія, 2023); Всеукраїнських та online-

конференціях міжнародного проекту Erasmus+ Jean Monnet «The Social Integration of Children with Special Needs in an Environment of Diversity and Inclusion: European Approaches» (Project: 101085267 - SEEDUE4UA - ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH (2022-2025) (Вінниця, 2022, 2023); під час міжнародного стажування в Університеті Євле на факультеті освітніх наук (м. Євле, Швеція, 2024); під час стажування за програмою Erasmus+ « Exploring inclusion and diversity practices in Czech volunteering organisations» (Чехія, 2024);

– *семінарах* кафедр цифрових технологій і професійної освіти, дошкільної освіти, початкової освіти, кафедри педагогіки і освітнього менеджменту Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Публікації. Основні положення та результати дослідження висвітлено в 19 наукових працях, з яких 6 статей у провідних наукових фахових виданнях; 3 статті – у наукових закордонних виданнях (з них 1 – в збірнику, включеному до міжнародної наукометричної бази Scopus); 10 статей і тез – у збірниках матеріалів конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел (198 найменувань, із них 26 – іноземними мовами) до кожного з них, висновків до дисертації, додатків на 72 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 277 сторінки, основний зміст викладено на 170 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВО- ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

1.1 Теоретичний аналіз прогресивних концепцій і досвіду роботи міжнародних організацій з питань соціального захисту та розвитку волонтерської діяльності

Для забезпечення інтеграції в глобальний освітній простір України варто перейняти європейський досвід організації волонтерської діяльності. Підходи та практики організації добровільної, соціально спрямованої, неприбуткової діяльності в Україні необхідно узгоджувати з теоретико методологічними засадами організації громадянського простору європейських країн, в яких функціонує великий спектр волонтерських організацій, кількість яких залежить від того, як вони класифікуються та обліковуються, наприклад, це зареєстровані офіційні організації, незареєстровані громадські об'єднання чи групи волонтерів. Згідно з доповіддю Організації Об'єднаних Націй, глобальний волонтерський рух охоплює понад 1 мільярд осіб, що еквівалентно робочому потенціалу понад 109 мільйонів працівників, зайнятих повний робочий день. Ці дані свідчать про значний вплив волонтерської діяльності на соціальний, економічний і культурний розвиток суспільств у всьому світі. Примітно, що 70% волонтерства має неформальний характер, тобто відбувається на рівні місцевих громад без формальної інституційної підтримки. Водночас, 30% волонтерів є членами добровільних недержавних організацій, що свідчить про розвиненість інституціалізованих форм волонтерської діяльності.

Міжнародні організації, а саме, Генеральна Асамблея ООН, Європейський парламент та Парламентська асамблея Ради Європи, закликають суспільство визнавати важливість волонтерства та допомагати долученню волонтерів до

різноманітних видів волонтерської діяльності.

Прикладом міжнародної неурядової молодіжної організації, квінтесенцією діяльності якої є узгодження роботи волонтерських організацій та спілок, розташованих на європейському континенті, є Альянс Європейських волонтерських організацій (Alliance of European Voluntary Service). «Альянс, заснований у 1982 році, наразі складається з 50 повноправних, асоційованих та кандидатських організацій. 34 наших члени знаходяться в 19 країнах програми Erasmus+, 43 наших члени знаходяться в 24 країнах-членах Ради Європи» [1].

У числі міжнародних волонтерських організацій функціонують організації, що залучають волонтерів з численних країн світу, які допомагають суспільству у різних галузях та на окремих етапах розвитку, а саме:

- Служба Корпусу Миру співпрацює разом зі своєю спільнотою «американська волонтерська організація, яка надає допомогу країнам з економічним статусом, що розвиваються. Служба Корпусу Миру дозволяє волонтерам співпрацювати з громадами, щоб поділитися своїми навичками на місцевому рівні, де можна покращити ситуацію, що виникла» [2];

- Міжнародний рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця – це один з найбільших і найстаріших гуманітарних рухів у світі, заснований у XIX столітті, що об'єднує мільйони волонтерів і співробітників у понад 190 країнах, та є «незалежною, нейтральною організацією, яка забезпечує гуманітарний захист і допомагає жертвам збройних конфліктів та інших ситуацій насильства, вживає заходів у відповідь на надзвичайні ситуації і в той же час сприяє повазі до міжнародного гуманітарного права та його імплементації в національне законодавство» [3];

- Організація Об'єднаних Націй «працює в 170 країнах, щоб викоринити бідність і зменшити нерівність, допомагає країнам розробити політику, лідерські навички, здібності до партнерства, інституційні можливості та створити стійкість для досягнення Цілей сталого розвитку. Робота зосереджена в трьох основних сферах; сталий розвиток, демократичне врядування та розбудова миру, а також стійкість до клімату та стихійних лих» [4];

– Медики без кордонів «... пропонують медичну гуманітарну допомогу людям виключно на основі потреб, незалежно від раси, релігії, статі чи політичної приналежності. Команди лікарів, медсестер, логістів та інших працівників на передовій часто виявляються одними з перших на місці події, коли життя людей перевертають через конфлікти, спалахи хвороб або природні чи антропогенні катастрофи» [5];

– Хабітат для людства «... некомерційна житлова організація, яка допомагає малозабезпеченим людям у всьому світі отримати гідне житло» [6];

– Міжнародний волонтерський штаб «...надає людям з усіх верств суспільства можливість відпочивати за кордоном у волонтерській відпустці. Волонтерські програми є найдоступнішим і найновішим способом зануритися в нові культури, спілкуватися з міжнародними волонтерами-однодумцями і змінювати ситуацію завдяки подорожам» [7];

Досвід міжнародних волонтерських організацій показав, що питання соціального захисту та розвитку волонтерської діяльності викликає значний інтерес у міжнародній спільноті. У контексті цих питань проаналізовано низку концепцій і стратегій, розроблених для поліпшення умов соціального захисту.

Однією із концепцій є «Соціальна справедливість», у якій акцентується на тому, що «...кожен заслуговує на рівні економічні, політичні та соціальні права та можливості. Соціальні працівники прагнуть відкрити двері доступу та можливостей для кожного, особливо для тих, хто найбільше цього потребує» (Сан-Дієго фундація). Концепція базується на ідеї, що кожна людина має право на належний рівень соціального захисту та добробуту. Ця ідея лежить в основі багатьох міжнародних проєктів та ініціатив, спрямованих на допомогу людям у складних життєвих обставинах, зокрема підтримка мігрантів, безробітних, вразливих категорій осіб.

Також важливою є концепція «Волонтерство – шлях розвитку», яка не обмежується «застарілими моделями допомоги» і переходить до моделей розвитку, що сприятимуть формуванню більш стійких впливів на розвиток волонтерства в суспільстві (Стівен Томпсон, Карен Спарроу, Джонатан Холл,

Нікола Чевіс, 2020) [8]. Ця концепція розкриває волонтерство як потужний інструмент розвитку не лише окремого громадянина, а й суспільства у цілому. Концепція передбачає, що волонтери мають співпрацювати з кожним членом суспільства, незалежно від статі, віку, раси, фізичних та розумових здібностей тощо; у своїй діяльності враховувати потреби різних категорій населення, надавати необхідну підтримку та залучати всіх учасників до проєктів, спрямованих на соціальний захист.

Наступною актуальною концепцією в контексті нашого дослідження є концепція – «Волонтерський менеджмент», «... яка є керованою системою залучення, координації, мотивування та побудови тривалих відносин із людьми, та дає їм змогу зростати через змістовну особисту участь у поліпшенні життя в громаді й допомозі іншим. Ця концепція включає ефективне управління волонтерами, планування, розробку та реалізацію волонтерських проєктів, а також надання волонтерам необхідного навчання та методів виконання їхньої роботи» (Бондаренко А., Вдовцов Ю., 2021) [9].

Розглянувши концепції, створені для поліпшення умов соціального захисту населення, вважаємо за необхідність: розроблення системи соціального забезпечення, яка надає допомогу тим, хто втратив дохід через хворобу, безробіття або пенсійний вік, залежно від рівня доходу та інших параметрів; забезпечення доступності та якості лікування та показників, передбачених розвитком системи медичного страхування та порядку фінансування системи медичного страхування; узагальнення та оновлення законів про соціальну політику, спрямованих на створення прозорої та ефективної системи соціального захисту; розвинення інфраструктури соціальних послуг, яка включає як матеріальні блага (наприклад, житло для бідних), так і послуги соціальної підтримки (наприклад, консультування, реабілітація); орієнтування на попередження соціальних проблем від компенсації, що забезпечує розвиток передових соціально-гуманітарних практик інтеграції всіх рівнів суспільства в соціально-економічну систему.

Суттєвим для нашого дослідження є аналіз міжнародного досвіду з питань

соціального захисту та розвитку волонтерської діяльності в різних країнах.

У США дуже популярна волонтерська діяльність, яка є однією з найрозвиненіших у світі. У країні система соціального захисту орієнтована на забезпечення рівних можливостей та захист прав людей. Держава надає різноманітні види підтримки, зокрема, медичну допомогу, належне житло, пенсійне забезпечення та інше. Переважно волонтери будують соціальне житло для соціально незахищеної молоді. Волонтери мають перевагу під час пошуку роботи через свій досвід безкорисливої діяльності. Зокрема, у великій кількості організацій США для працевлаштування, вступу чи завершення престижних університетів потрібна певна кількість відпрацьованих годин – волонтерських кредитів. Волонтерський досвід, відображений у резюме, свідчить про розвинені соціальні навички та бажання допомагати іншим [10].

Так у Німеччині волонтерська діяльність є досить потужною та має велике культурне та соціальне значення, добре розвинена система соціального захисту, яка охоплює широкий спектр послуг. Система базується на засадах соціальної відповідальності, солідарності та справедливості. У країні розвинена волонтерська діяльність, яка сприяє наявності відповідної інфраструктури та соціальних мереж, а також функціонує державна програма сприяння волонтерам – вони отримують пільги і сплачують нижчі податки. У Німеччині функціонує «Академія волонтерства» – навчальний заклад, де готують майбутніх волонтерів. Це свідчить про розвиток менеджменту волонтерських програм як окремої професійної сфери. Соціальне та екологічне волонтерство є одними із найбільш популярних видів волонтерства в цій країні. Соціальне волонтерство включає в себе підтримку людей з обмеженими можливостями, допомогу людям похилого віку, підтримку безпритульних або біженців. Волонтери допомагають у щоденних потребах, організовують розваги, сприяють соціалізації та надають емоційну підтримку. Екологічне волонтерство має на меті догляд за парками, лісами, річками та іншими екосистемами, адже в Німеччині існує багато природоохоронних проєктів. Волонтери можуть брати участь у прибиранні сміття, екологічній освіті та допомагати збирати дані для наукових досліджень.

Окрім соціально-екологічного волонтерства поширеним є волонтерство у сфері культури, багато музеїв, галерей, фестивалів та інших культурних подій запрошують волонтерів, щоб допомогти в організації та проведенні заходів. На волонтерських засадах можна надавати медіа підтримку відвідувачам, працювати з художніми галереями або допомагати з логістикою заходів. Для реалізації волонтерських ідей у Німеччині створено низку організацій, наприклад Добровільний соціальний рік у Німеччині (Freiwilliges Soziales Jahr) [11].

Швеція є одним із найкращих прикладів країн із глибоко вкоріненими традиціями волонтерства. Ключовим принципом функціонування волонтерського сектору є збереження його автономії та самоврядування. Усі питання, що виникають у сфері волонтерської діяльності, вирішуються на основі демократичних процедур, що забезпечує участь усіх зацікавлених сторін в ухваленні рішень. Щодо організації волонтерської діяльності, між волонтером та приймаючою організацією укладаються контракти. Волонтерство у Швеції передбачає різні можливості для участі у різних проєктах та допомоги тим, кому це необхідно. У країні активно підтримується культура волонтерства та діє багато організацій, які координують добровольчі програми. Волонтерство може включати допомогу в соціальних проєктах, екологічних дослідженнях, роботу з молоддю, допомогу біженцям та багато іншого. Для участі у волонтерстві у Швеції створено низку організацій, які координують добровольчі програми, зокрема: Шведський волонтерський центр (Swedish Volunteer Centre) – це національна організація, яка пов'язує волонтерів із різними проєктами з усією Швецією [12]; Міжнародна волонтерська служба (International Voluntary Service) – ця організація пропонує волонтерські програми як для шведів, так і для іноземців, дозволяючи їм працювати в різних галузях, включаючи соціальну допомогу, охорону довкілля, культуру та освіту [13]; Європейський корпус солідарності (European Solidarity Corps) – програма Європейського Союзу, яка надає молоді можливість брати участь у волонтерських проєктах по всій Європі [14].

Важливим у нашому дослідженні є досвід Великої Британії, яка має високі

показники у розвитку волонтерської культури та пропонує багато можливостей для тих, хто хоче допомагати іншим. Для реалізації себе як волонтера у Великій Британії створені спеціальні організації та зреалізовуються проєкти, які запрошують людей до співпраці у сфері волонтерства. До прикладу, це місцеві благодійні організації або ж волонтерські центри, що координують волонтерську діяльність, допомагають потенційному волонтеру знайти проєкти, які відповідають інтересам і навичкам. У країні поширені такі напрями волонтерської діяльності як захист навколишнього середовища, допомога безпритульним, людям похилого віку чи дітям, медичне обслуговування тощо. Також існує багато громадських і благодійних організацій, які пропонують волонтерські програми та надають допомогу соціально незахищеним верствам населення. Наприклад Волонтерські Питання (Volunteer Matters), робота якої спрямована на співпрацю з громадами, задля подолання труднощів, боротьби із соціальною ізоляцією та самотністю, покращення здоров'я, розвитку навичок та можливостей, а також соціальної підтримки [15].

У Франції волонтерство має розвинену структуру та є важливою сферою громадянської діяльності. Існує значний потенціал для розвитку волонтерської діяльності в країні, що проявляється у різноманітності сфер, у яких волонтери можуть реалізувати свої здібності та інтереси, від соціальної сфери до охорони навколишнього середовища. Однією з найпопулярніших організацій, яка залучає волонтерів у Франції, є Франція волонтерів (France Volontaires) – організація координує програми волонтерства та сприяє міжнародному обміну, пропонує різноманітні проєкти у різних галузях, таких як соціальна допомога, охорона навколишнього середовища, культура, освіта та інші. Також є багато інших організацій, які пропонують взяти участь у волонтерській діяльності, деякі з них спрямовані на конкретні напрями, наприклад, допомога біженцям чи безпритульним [16].

Для того, щоб стати волонтером у Франції, можна зв'язатися з волонтерськими організаціями, які нададуть інформацію про доступні проєкти. Також пошук волонтерських можливостей доступний через онлайн-платформи,

які надають інформацію про волонтерські проєкти у Франції. Важливо врахувати, що для волонтерства у Франції можуть бути встановлені певні вимоги – мінімальний вік, рівень знання французької мови та інші. Організації, зазвичай, надають додаткову інформацію про ці вимоги та умови участі у своїх програмах.

Також існує багато волонтерських програм, до яких можуть залучитися як місцеві жителі, так і іноземці. Наприклад, Державна служба (Service Civique) – це програма, яка дає можливість молодим людям від 16 до 25 років впродовж певного періоду працювати волонтером у різних сферах з метою розвитку громадянської свідомості та залучення молоді до суспільно корисних ініціатив [17]. Крім того, у Франції є багато інших організацій, таких як Червоний Хрест, Міжнародна Амністія та Грінпіс, які також запрошують до співпраці в різних сферах.

Італія бере активну участь у гуманітарних проєктах, зокрема, міграційна криза: волонтери можуть звернутися до організацій, що допомагають біженцям, мігрантам і громадянам, які потрапили у складні життєві ситуації; захист навколишнього середовища: країна славиться своєю природною красою та культурною спадщиною, волонтери створюють умови для збереження природних заповідників, працюють над екологічними проєктами чи реставрацією пам'яток культури; соціальна допомога: багато організацій працюють з людьми з особливими потребами, дітьми, людьми похилого віку та іншими вразливими групами, волонтери беруть активну участь та надають свою допомогу; освіта: в країні функціонує низка організацій, які працюють у сфері освіти та надають підтримку для дітей та молоді. Волонтером можна працювати у школах, дитячих садках або організаціях, які пропонують позашкільну освіту. Для того, щоб стати волонтером в Італії, можна зв'язатися з такими організаціями, як Волонтери Італії (Volunteer Italia), Асоціація волонтерів для Італії (Associazione Volontari per l'Italia) або ж можна співпрацювати із місцевими благодійними організаціями, громадськими центрами [18].

Волонтерство в Іспанії має безліч можливостей, доступних у різних напрямках, що дозволяє робити внесок у важливі справи для громад, одночасно

занурюючись у місцеву культуру. Іспанія має такі напрями волонтерства як соціальна робота, охорона навколишнього середовища, освіта, охорона здоров'я, захист тварин тощо. Для здійснення волонтерської діяльності в країні існує багато організацій, які сприяють працевлаштуванню волонтерів в Іспанії. Серед відомих – Волонтери в Іспанії (Volunteers in Spain), Проєкти за кордоном і Волонтерські рішення (Projects abroad and Volunteer solutions). Деякі організації пропонують короткострокові проєкти, розроблені для мандрівників, а інші зосереджуються на довгострокових зобов'язаннях [19].

У Польщі є низка організацій, які пропонують різноманітні волонтерські проєкти, до яких можна приєднуватися та зреалізовувати власні ініціативи. Аналізуючи досвід Польщі, варто відзначити волонтерські організації, пов'язані з системою освіти, зокрема: Міжнародна асоціація студентів економічних та некомерційних наук (Association internationale des étudiants en sciences économiques et commerciales), Фундація розвитку системи освіти (Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji). Ці організації спрямовані на волонтерські проєкти в різних сферах, включаючи соціальну допомогу, освіту, культуру та навколишнє середовище, також допомагають майбутнім волонтерам знайти волонтерські проєкти через онлайн-платформи та волонтерські центри (наприклад volunteermatch.org або idealist.org). Відповідно до закону «Про податок на доходи фізичних осіб» усі витрати волонтерів за виконання волонтерської діяльності звільняються від оподаткування. До зазначених виплат входять: витрати на забезпечення харчування; витрати, пов'язані з відрядженнями; витрати на проживання та інші обґрунтовані витрати, дійсні в процесі волонтерської діяльності; фінансування освітніх програм для волонтерів, що здійснюються на відповідній території; витрати на страхування цивільно-правової відповідальності; медичне страхування; страхування від нещасних випадків. [20; 21].

Волонтерство є важливою частиною суспільного життя Латвії. Попри наявність законодавчих ініціатив щодо ухвалення окремого закону про волонтерство, у Латвії досі відсутній єдиний нормативно-правовий акт, який

регулює волонтерську діяльність. Поняття «волонтер» визначається в Законі про асоціації та фонди, відповідно до якого волонтер має право вимагати відшкодування понесених витрат [22]. Організація волонтерської діяльності в країні спрямована на діяльність у соціальній сфері, освіті, культурі, спорті, екології та багатьох інших сферах. Також волонтери працюють з дітьми, молоддю, людьми похилого віку, безпритульними, з людьми з особливими потребами та іншими соціально незахищеними групами населення. Волонтерські організації в Латвії надають людям можливість брати участь у різних проєктах, таких як будівництво, підтримка в установах соціального обслуговування, організація культурних заходів і фестивалів, екологічні ініціативи тощо.

«Закон про волонтерів» дозволяє громадянам та іноземцям віком від 14 років легально перебувати в Литві задля участі у волонтерських програмах [23]. У законі зазначаються такі принципи волонтерства як надання користі суспільству та особистості, співпраця, різноманітність і гнучкість. У сфері волонтерства країна надає можливості волонтерської реалізації суспільно корисних ініціатив через організації чи проєкти, через місцеві некомерційні організації, благодійні організації чи громадські центри. Волонтерство здійснюється за такими напрямками як збереження навколишнього середовища, освіта, соціальні послуги, захист тварин або інші напрями. Волонтерство дає можливість навчатися, розвиватися та робити значний внесок у суспільство на добровільних засадах, безкоштовно на благо громади. У Литві є низка організацій, які організовують волонтерську діяльність. Зокрема, Молодіжна лінія (Jaunimo linija) – неприбуткова організація, яка працює з молоддю та надає підтримку у складних життєвих ситуаціях, запрошує волонтерів долучатися до міжнародних програм і проєктів [24].

Крім того, існує багато інших громадських організацій, які надають різні можливості для волонтерів, наприклад, допомагають в освіті, охороні здоров'я, культурі, екології та багатьох інших сферах. Для здійснення волонтерської діяльності у Литві потрібно звернутися до конкретних організацій, або знайти

інформацію на її веб-сайтах. Організації зазвичай вимагають, щоб волонтери заповнили заявку та пройшли певний процес відбору чи навчання. Особливістю організації волонтерської діяльності у Литві є значний волонтерський досвід, який дозволяє зробити внесок у місцеву громаду та формує позитивний вплив на суспільство.

В Естонії волонтерство є важливою частиною соціального та громадянського життя, в країні функціонує розвинена система волонтерства, яка дає можливість громадянам та іноземцям долучатися до різноманітних проєктів і допомагати громаді. Організації, які займаються волонтерством, можуть бути національними, регіональними або місцевими. Деякі з них спеціалізуються на конкретних сферах, таких як освіта, охорона навколишнього середовища, підтримка незахищених верств населення чи молодіжні ініціативи. В Естонії є декілька способів стати волонтером: зареєструватися як волонтер, зв'язатися безпосередньо з волонтерськими організаціями та подати заявку для участі у волонтерській діяльності, заповнити анкету та відвідати спеціальний навчальний курс або інформаційний семінар. Актуальним видом пошуку волонтерства, як і в кожній країні, у естонців є онлайн-платформи, які допомагають знайти можливості для реалізації волонтерських ідей. Серед популярних організацій Естонська національна агенція (Erasmus+ Youth in Action EstYES) і Вперед до волонтерства в Естонії (GoVolunteer Estonia), Європейська волонтерська служба (European Voluntary Service) – це програма, орієнтована на молодь віком від 18 до 30 років та дає їм можливість працювати волонтером як за кордоном, так і в Естонії [25; 26; 27].

У Румунії система соціального захисту залишається малорозвиненою, проте країна сприяє розвитку волонтерської діяльності та інфраструктури організацій, які надають послуги у соціальній сфері. Зазначимо, що у Румунії передбачені соціальні виплати, пов'язані з волонтерською діяльністю.

У Молдові стан соціального захисту залишається одним із найскладніших питань в Європі. Для здійснення соціального захисту населення та розвитку волонтерського руху Молдова на законодавчому рівні втілює певні

положення та постанови. До прикладу, за рівної кількості балів за результатами ЗНО перевагу надають абітурієнтам з волонтерським досвідом [28].

Проаналізувавши міжнародний досвід країн з питань соціального захисту та розвитку волонтерської діяльності, зазначимо, що волонтерство та волонтерська діяльність є поширеним видом у сучасному освітньому просторі спрямованим на:

- боротьбу з бідністю, соціальною незахищеністю та допомогу найбільш уразливим категоріям населення (люди з інвалідністю, діти-сироти, люди похилого віку, безпритульні, жертви насильства і інших соціальних проблем);
- надання соціальних послуг, стипендій та грошової допомоги задля подолання безробіття, бідності та соціальної інтеграції;
- впровадження відкритих соціальних інновацій задля вдосконалення систем соціального захисту та поліпшення якості життя;
- міжнародний обмін волонтерами для охорони довкілля, освіти, культури та спорту, через залучення до міжнародних волонтерських програм і проєктів.

Важливим у контексті нашого дослідження є аналіз досвіду волонтерської діяльності в Україні [29]. Волонтерство в Україні є популярною та важливою діяльністю, яка здійснюється у різних галузях, та має значний вплив на розвиток громадянського сектору. Один з найвідоміших прикладів волонтерської діяльності в Україні – це волонтерський рух, який розпочався під час Революції Гідності в 2013-2014 роках. Тисячі людей із усієї країни об'єдналися, щоб надати підтримку протестувальникам, допомогти пораненим і зайнятися організаційною роботою на Майдані. Після Революції Гідності волонтерський рух в Україні значно розширився. Багато організацій були створені з метою надання допомоги військовим, постраждалим унаслідок повномасштабного вторгнення РФ на територію України, внутрішньо переміщеним особам, дітям-сиротам, людям з особливими потребами, медичним закладам та багатьом іншим.

Для участі у волонтерській діяльності в Україні можна звернутися до

різних волонтерських організацій, фондів або місцевих громадських центрів, щоб дізнатися про можливості та проєкти, які потребують допомоги. Також, часто волонтерські оголошення та проєкти публікуються на різних онлайн-платформах та соціальних медіа. Наведемо приклади волонтерських організацій в Україні, які працюють над різними гуманітарними, соціальними, екологічними та іншими питаннями:

- «Товариство Червоного Хреста України – потужна і визнана суспільством організація, яка разом з громадськістю відповідає на гуманітарні та соціальні виклики, волонтерське об'єднання» [30] ;
- Кожен Може – підтримка та допомога внутрішньо переміщеним особам [31];
- «Благодійний фонд Крила надії – підтримка онкохворих дітей та дітей, що потребують трансплантації органів» [32];
- Благодійний фонд Сергія Притули – допомога військовим [33].

Волонтерство в Україні включає такі види діяльності:

- допомога в гуманітарній сфері (розподіл продуктів харчування, одягу та інших необхідних речей серед соціально незахищених верств населення, підтримка безпритульних, мігрантів тощо);
- підтримка військових (надання допомоги українським військовим, які беруть участь у військових діях, постачання техніки, медичного обладнання, ліків тощо);
- соціальна підтримка (допомога дітям-сиротам, внутрішньо-переміщеним особам, людям з особливими потребами, літнім людям, сім'ям у складних життєвих обставинах, проведення розважальних та освітніх заходів);
- екологічні проєкти (участь у прибиранні територій, екологічній освіті, захисті природи та тварин; культурні заходи: допомога в організації культурних заходів, фестивалів, виставок, концертів тощо).

Сьогодні питання волонтерства в Україні є важливим: соціально-економічне та політичне середовище, що склалося за останні роки, призвело до значного погіршення рівня життя населення. З кожним днем кількість людей, які

потребують допомоги, зростає, а закладів, які можуть надати таку допомогу, стає менше. Саме тут необхідна участь небайдужих людей, а саме волонтерів. Закцентуємо увагу на ЗВО, де студентська молодь є активним учасником волонтерських заходів. Здобувачі освіти та викладачі є учасниками не лише освітнього процесу, а й поза аудиторної діяльності, до якої входить волонтерська [34].

Не зважаючи на це, вища освіта відіграє важливу роль у відновленні суспільства після війни та забезпеченні майбутнього економічного та соціального розвитку країни. Волонтерська діяльність є одним із рушійних факторів соціальних змін. Окрім надання безпосередньої допомоги, волонтери сприяють формуванню громадянського суспільства та підвищенню рівня соціальної відповідальності, що, у свою чергу, є важливим елементом протидії тероризму. Особливо важливим є те, що функції волонтерської діяльності майбутніх учителів тісно пов'язані з майбутньою професійною діяльністю. І. Бех зазначає, що, «...важливо вчасно сформувати образ майбутньої професійної діяльності студентської молоді під час навчання та окреслити перспективу майбутнього життєвого шляху, насиченого подіями, творчою працею та масштабними задумами» [35].

Одним із шляхів формування у майбутніх учителів ціннісного ставлення до майбутньої професійної діяльності, розвитку емоційно стійких якостей майбутніх учителів, здібностей до самоконтролю та психологічної саморегуляції є участь майбутніх учителів у волонтерській діяльності. Виразною на часі є думка Т. Сидорук, яка у своєму дослідженні зазначає, що «...сьогодні більшість українських університетів – це не лише центри освіти та науки, але й волонтерства. З перших днів повномасштабного вторгнення і досі здобувачі, професорсько-викладацький склад і співробітники університетів допомагають ЗСУ, теробороні, цивільному населенню, своїм колегам і студентам. За час війни зібрано і спрямовано до різних адресатів тони продуктів харчування, автомобілі, військове та медичне обладнання, ліки, предмети першої необхідності тощо» [36, с. 5].

Здійснений аналіз літератури уможливив виокремити низку рекомендацій щодо організації волонтерської діяльності у педагогічних ЗВО України, а саме:

- надавати переконливу інформацію, організовувати інформаційні сесії та презентації для майбутніх учителів-волонтерів, розповідати про важливість волонтерської роботи в контексті їхньої майбутньої професії. Важливим аспектом є інформаційна обізнаність майбутніх учителів про те, як волонтерство може поліпшити їхні навички ведення уроків, спілкування з різними групами дітей і батьків, а також виховувати громадянську відповідальність;

- практичний досвід: запропонувати можливості для практичної волонтерської роботи у навчальних закладах або волонтерських програмах. На практичному досвіді надати можливість студентам відчувати на собі, як важливо бути активними членами спільноти;

- партнерство з громадськими організаціями: співпраця з місцевими волонтерськими організаціями, які пропонують можливості для участі. Врахувати можливість створення партнерства, щоб забезпечити майбутнім учителям-волонтерам доступ до різноманітних волонтерських проєктів; інтеграція в освітній процес – можливість включення волонтерської діяльності в освітньо-професійні програми підготовки майбутніх учителів. Наприклад, варто створити спеціальний курс або модуль, де волонтерська робота буде оцінюватися і враховуватися в навчальних досягненнях;

- менторство і підтримка: забезпечення студентів-волонтерів наставницьким супроводом та підтримкою. Вони можуть потребувати порад і допомоги у вирішенні складних ситуацій, що виникають під час волонтерської роботи;

- визнання досягнень: нагородження майбутніх учителів-волонтерів за їхню волонтерську активність, наприклад, видаючи сертифікати чи конкретні винагороди за внесок у розвиток суспільства [37].

Отже, волонтерська діяльність є багатогранним соціально-культурним явищем, що відіграє важливу роль у розвитку суспільства. Її відкритий та інклюзивний характер дозволяє залучати широкий спектр учасників, незалежно

від їхніх соціальних характеристик. Волонтери, мотивовані бажанням допомагати іншим, використовують свій потенціал для вирішення актуальних соціальних проблем, зокрема, для підтримки вразливих категорій осіб. Постійний пошук нових форм і методів роботи сприяє інноваційному розвитку волонтерської діяльності та його адаптації до мінливих умов суспільного життя.

Аналіз європейського досвіду та характеристика практичних підходів до організації волонтерської діяльності у європейських країнах дозволяють дійти висновку про те, що існують суттєві відмінності, що аргументуються законодавчою базою, рівнем розвитку волонтерства та соціальною політикою. Доведено, що волонтерська діяльність є важливою складовою громадянського суспільства будь-якої держави та соціально-культурним феноменом, оскільки надання соціальної допомоги є необхідним як для держави, так і для кожної особи окремо. З'ясовано, що історичні напрями розвитку волонтерства значною мірою визначаються особливостями соціальної політики держави. Формування волонтерства як нової форми безкорисливої допомоги зумовлене зростанням соціальних потреб людства та є вагомим чинником його суспільного розвитку.

Під час аналізу організації волонтерської діяльності в країнах Європи досліджено, що важливим аспектом розвитку волонтерської діяльності є національні стратегії і програми соціально-економічного розвитку країн, волонтерські традиції та законодавча база, оскільки в багатьох країнах діє низка законодавчих актів, призначення яких саме у правовому захисті волонтерів. Проте в деяких країнах відсутнє національне законодавство (наприклад у Німеччині, Франції, Швеції, Латвії), яке забезпечувало б чітке правове регулювання волонтерської діяльності та визначення статусу волонтерів. Існує низка спеціальних законів, які регулюють волонтерську діяльність – вони прийняті у Польщі, Італії, Іспанії, Литві. У названих країнах створено низку державних програм для підтримки та розвитку волонтерів, що передбачають виплату соціальних стипендій, компенсацію витрат, пов'язаних з виконанням волонтерських завдань.

Аналіз європейського досвіду дозволив нам дійти висновку, що задля

забезпечення організації волонтерської діяльності в Україні потрібно: унормувати нормативно-правову базу відповідно до європейських підходів; удосконалити функціонування реєстру волонтерських організацій і волонтерів; підтримувати розвиток соціального партнерства державних і громадських організацій; забезпечити можливість підготовки волонтерів як через участь у міжнародній мобільності, так і за рахунок навчання на базі ЗВО; активізувати роботу щодо популяризації волонтерства, соціально-правового супроводу волонтерської діяльності та співпраці з міжнародними волонтерськими організаціями [38].

Для оптимізації системи регулювання волонтерської діяльності в Україні необхідно провести поглиблене дослідження зарубіжного досвіду. Зокрема, перспективним є вивчення шведської системи створення спеціалізованих структур для підбору волонтерів, італійської практики фінансової підтримки волонтерських ініціатив через Фонд волонтерства та німецького досвіду залучення активних громадян старшого віку. Адаптація цих систем до українських умов дозволить створити ефективну систему підтримки волонтерської діяльності та розширити можливості залучення громадян до вирішення соціальних проблем.

Проаналізовано європейський досвід організації волонтерської діяльності та заохочення до волонтерства, визначено загальні проблеми організації волонтерської діяльності.

1.2 Основні аспекти організації волонтерської діяльності

Питання соціального захисту та розвитку волонтерської діяльності нині набувають особливої актуальності у всьому цивілізованому світі, оскільки соціальний захист є фундаментальним елементом забезпечення гідного рівня життя, захисту прав і свобод громадян, а волонтерська діяльність виступає важливим інструментом громадської підтримки, сприяє соціальній згуртованості та розвитку активного громадянського суспільства.

У глобальному контексті волонтерство виступає як «добровільна допомога

індивіда або групи людей, що не приносять ніякої матеріальної чи фінансової користі, доступ до волонтерської діяльності та можливість мати активну громадянську позицію є правами, а не привілеями», – на чому акцентується у Всесвітній Декларації Волонтерства [39].

Волонтерська діяльність, як багатогранне явище, охоплює широкий спектр ініціатив, від вирішення локальних проблем до участі у глобальних проєктах. При цьому, її основною рушійною силою є безкорисливе прагнення до покращення добробуту спільноти. Для ефективного розвитку волонтерства необхідні відповідні законодавчі засади, які б стимулювали залучення найманих працівників до волонтерської діяльності, про що зазначається в рекомендаціях викладених у посібнику «Волонтерство та законодавство: методична записка» [40].

Аналіз наукових праць Г. Коваль, О. Ванюшиної та І. Зверєвої дозволяє визначити волонтерство як особливий вид соціальної діяльності. Проте, на нашу думку, недостатньо розробленими залишаються концептуальні підходи до розуміння волонтерства як соціального феномену. Зокрема, потребують додаткового дослідження відмінності між поняттями «волонтерська діяльність» та «волонтерський рух», проблеми, що ускладнюють розвиток волонтерства в Україні, а також перспективи розвитку вітчизняного та міжнародного волонтерства, особливо в студентському середовищі, яке виступає одним із найбільш активних ресурсів волонтерської діяльності.

Здійснений аналіз наукових праць дозволив нам дійти висновку, що волонтерство є способом захисту та ефективним механізмом збереження та розвитку загальнолюдських цінностей, що сприяє повноцінній реалізації громадянських прав і обов'язків, водночас сприяючи самореалізації та розвитку особистості. Волонтерська діяльність є багатоаспектною соціальною практикою, яка спрямована на вирішення широкого кола соціальних проблем. Основними цілями волонтерства є: зниження соціальної напруги, забезпечення соціального захисту вразливих верств населення, співпраця з державними органами для підвищення ефективності соціальної політики та пропаганда гуманістичних

цінностей. Таким чином, волонтерство сприяє розвитку громадянського суспільства та підвищенню якості життя.

Волонтерську діяльність Н. Клименюк у своєму дослідженні розуміє, як «широке коло, що включає традиційні форми взаємодопомоги й самодопомоги; офіційне надання послуг та інші форми цивільної участі, що здійснюються добровільно на благо широкої громадськості без розрахунку на грошову винагороду» [41, с. 25].

І. Зверева та ін. розглядає волонтерську діяльність як «...доброчинну роботу, яка здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної плати, без просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот та суспільства в цілому» [42, с. 38].

Нам імпонує точка зору Г. Коваль, яка визначає, що «у волонтерстві можна виокремити низку аспектів: безкорисна (неприбуткова) діяльність; суспільно корисна діяльність; соціальна робота; соціальний чи громадянський рух; велика соціальна група; інститут громадянського суспільства» [43, с. 5].

Історична траєкторія розвитку волонтерського руху демонструє тісний взаємозв'язок між волонтерством і соціальним контекстом. Виникнення волонтерства як специфічної форми соціальної взаємодії було обумовлено зростанням соціальних потреб суспільства. Соціальне середовище, в якому функціонує волонтерська діяльність, виступає як важливий детермінант його розвитку, впливаючи на створення необхідних умов для його функціонування.

Сьогодні волонтерська діяльність стала супер рушійною силою суспільного розвитку, оскільки це процес безперервної діяльності, інновацій і творчості. Це є невід'ємною частиною громадянського сектору та соціокультурним феноменом суспільства, оскільки кожна країна, як і кожна людина, потребує соціальної допомоги та захисту. Вважаємо, що вивчення та впровадження досвіду соціального забезпечення та розвитку волонтерства, двох взаємопов'язаних питань, які викликають інтерес у міжнародних організацій, є надзвичайно важливими для розвитку волонтерства в Україні.

У Всесвітній Декларації Волонтерства відзначається, що «...волонтерська

діяльність становить фундамент громадянського суспільства, привносячи в життя людей потребу в мирі, свободі, безпеці та справедливості» [44].

У Законі України «Про волонтерську діяльність» зазначається, що:

«Волонтер – це фізична особа, яка добровільно здійснює соціально спрямовану неприбуткову діяльність шляхом надання волонтерської допомоги» [44].

«Волонтерська діяльність – добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги» [44].

«Волонтерська допомога – роботи та послуги, що безоплатно виконуються і надаються волонтерами» [44].

Волонтерська діяльність досліджується педагогами, психологами, соціологами, філософами, культурологами, економістами, менеджерами, є предметом міждисциплінарних досліджень, що охоплюють історичний, психологічний, правовий, соціологічний, соціально-педагогічний, соціально-робочий, менеджментський та психологічний аспекти. [45].

У міжнародному контексті волонтерство визнається як багатогранна форма соціальної активності, що передбачає добровільну участь індивідів або груп у вирішенні соціальних проблем. Волонтерські ініціативи охоплюють широкий спектр сфер, від надання допомоги окремим людям до участі в масштабних проектах, спрямованих на розвиток суспільства. Характерною рисою волонтерства є безкорисливий мотив, спрямований на покращення якості життя людей і поширення гуманістичних цінностей.

О. Ванюшина, аналізуючи волонтерський рух в Україні, доходить висновку, що «волонтерство є важливим, популярним і поширеним засобом безкорисливої праці небайдужих добровольців, які вирішують складні проблеми людства та навколишнього середовища. Так, наприклад, до волонтерської діяльності залучено у Франції 19% населення, США – майже 56%, Японії – 26%, Німеччині – 34%» [46, с. 285].

Волонтерство є важливим компонентом сучасного суспільства, що відіграє

значну роль у вирішенні соціальних, політичних та екологічних проблем. Залучення понад 110 мільйонів людей у всьому світі та діяльність понад 41 волонтерської організації в понад 80 країнах свідчать про глобальний масштаб і вплив цього явища. Міжнародна спільнота надає значну підтримку розвитку волонтерського руху.

Волонтерський рух, на думку Л. Камінської, «...є широким поняттям, різновидом суспільних рухів, які пояснюють як тип колективної дії, спрямованої на зміни, є втіленням спільного прагнення всіх суб'єктів волонтерської діяльності до подолання соціальних проблем» [47, с. 91].

На думку І. Зверєвої «... волонтерський рух – це добродійна діяльність, яка здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної плати, без просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот і суспільства в цілому» [42, с. 38].

У Законі України «Про волонтерську діяльність» визначено напрямки волонтерської діяльності, серед них «... здійснення догляду за хворими, особами з інвалідністю, самотніми, людьми похилого віку та іншими особами, які через свої фізичні, матеріальні чи інші особливості потребують підтримки та допомоги; надання допомоги особам, які через свої фізичні або інші вади обмежені в реалізації своїх прав і законних інтересів» [44].

Розглядаючи в межах визначених напрямів підготовку майбутніх учителів-волонтерів в університетах, дотримуємося думки О. Кін про те, що «... волонтерська діяльність у вищій школі України відповідає типам і напрямкам роботи проєктів міжнародної волонтерської діяльності MENT (допомога незахищеним категоріям населення, людям похилого віку, ветеранам війни та праці, реабілітаційна робота, організація таборів для людей з особливими потребами); SOC, HIST (реалізація соціальних програм, поширення знань, проведення конференцій, фестивалів та акцій); ENVI (еколого-природоохоронна діяльність, організація роботи екологічних таборів); KIDS (викладацько просвітницька та організаційно-виховна діяльність, організація роботи дитячих таборів) тощо» [48, с. 207].

З метою виявлення впливу волонтерської діяльності на професійну підготовку та особистісний розвиток майбутніх учителів, нами проаналізовано сучасний стан підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності в педагогічних ЗВО України. Університети, такі як Кам'янець-Подільський університеті імені Івана Огієнка, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Маріупольський державний університет, Бердянський державний педагогічний університет, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка та Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, реалізують різноманітні програми, які допомагають здобувачам освіти розвивати особистісні та професійні якості (Додаток А).

У Кам'янець-Подільському університеті імені Івана Огієнка функціонує Школа волонтерів, програму якої спрямовано на формування морально-етичних традицій милосердя. Здобувачі освіти беруть участь у благодійних акціях, панельних дискусіях та інтерактивних навчаннях, що сприяють їхній соціалізації та розвитку [49]. Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка має Волонтерський центр, який активно підтримує військових та внутрішньо-переміщених осіб. Проєкти, такі як «Мистецтво заради Перемоги» та «Благодійна ярмарка #ТНПУ», демонструють, як волонтерська діяльність може об'єднувати студентів та підтримувати громаду [50].

Маріупольський державний університет реалізує волонтерські ініціативи, що забезпечують гуманітарну, психологічну та юридичну допомогу. Це формує у студентів цінності доброчесності та толерантності, актуальні для їхньої майбутньої професійної діяльності [51; 52; 53]. Бердянський державний педагогічний університет також має Школу волонтерів, яка готує студентів до активної участі в соціальному житті. Тренінги та воркшопи з різних тем сприяють розвитку лідерського потенціалу та практичних навичок [54].

У Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка реалізуються благодійні проєкти на підтримку ЗСУ, які допомагають студентам розвивати соціальну відповідальність [55]. Вінницький державний педагогічний

університет імені Михайла Коцюбинського активно допомагає вразливим категоріям населення через Школу Волонтерства та VINclub [56].

Волонтерство не лише розвиває особистість студентів, а й укріплює соціальні зв'язки в суспільстві, сприяє культурному розмаїттю та розвитку професійних здібностей. Ініціативи, реалізовані в університетах, підкреслюють важливість волонтерської діяльності в умовах сучасних викликів і криз, формуючи активних і відповідальних громадян, здатних до самореалізації та розвитку.

В. Голуб диференціює названі категорії наступним чином: «Волонтерська діяльність – це система добровільного, усвідомленого, організованого, суспільно корисного застосування знань, умінь та навичок людини (людей) у вільний від основної зайнятості час, яке не передбачає фінансової винагороди» [57, с. 28-29]. Автор пропонує власне трактування поняття «волонтеріат», обґрунтовуючи його теоретично як «певну сукупність суб'єктів волонтерської діяльності та усього її ресурсу, що застосовується в процесі її проведення». З метою спрощення розуміння волонтерського руху В. Голуб пропонує його ідентифікувати як діяльність волонтеріату.

Змістовною є думка Н. Вайнілович, яка наголошує на значенні волонтерської діяльності як «важливого ресурсу професійного розвитку та морально-духовного становлення майбутніх педагогів, участь в якій сприяє самореалізації, особистісному росту, саморозвитку особистості, успішній соціалізації, допомагає одержувати навички взаємодопомоги та взаємопідтримки та має суспільно корисний характер» [58, с. 406].

В. Вашкович, досліджуючи феномен волонтерства, визначає його як «специфічну форму благодійництва, добровільну, безоплатну діяльність, яка характеризується вчиненням активних дій суб'єктом надання волонтерської допомоги на користь отримувача волонтерської допомоги з метою покращення його стану» [59, с. 46].

У своєму дослідженні В. Болотова, Н. Ляшенко та Т. Байдак визначають волонтерську діяльність як «окремий вид соціальної активності, ознаками якого є відсутність винагороди (фінансове відшкодування повинне бути менше

вартості виконаної роботи), добровільність, користь від діяльності (групі або особам, що одержують винагороду, або суспільству в цілому, навколишньому середовищу)» [60, с. 49].

І. Літяга та С. Ситняківська пропонують наступне розуміння волонтерської діяльності: «волонтерська діяльність — це будь-яка соціальна, суспільно корисна, систематична та вмотивована неприбуткова діяльність фізичних і юридичних осіб, що проводиться шляхом виконання робіт, надання послуг громадянам, організаціям та суспільству загалом» [61, с. 117].

За визначенням К. Сидоренка, волонтерська діяльність, це «специфічна форма благодійництва, добровільна, безоплатна діяльність, яка характеризується вчиненням активних дій суб'єктом надання волонтерської допомоги на користь отримувача волонтерської допомоги з метою покращення його стану» [62, с. 8].

І. Чайка в своїх дослідженнях присвячує значну увагу феномену волонтерства та визначає його як, «суспільно корисну діяльність, що не має на меті досягнення інших цілей крім суспільного блага; волонтерство не є діяльністю на благо держави, воно не має політичного забарвлення, ґрунтується на загальнолюдських цінностях» [63, с. 77].

Розглядаючи волонтерство як соціокультурну практику, О. Проценко трактує його як «узвичаєні дії людини або групи людей, що мають добровільний, реципрокний характер, спрямовані на вирішення соціальних проблем певних категорій населення та залежать від соціокультурного контексту, зокрема цінностей, норм, традицій, взірців поведінки тощо історично конкретного суспільства» [64, с. 6].

В. Сірко характеризуючи сутність волонтерської діяльності, пропонує наступне визначення: «Волонтерська діяльність – це добровільна, усвідомлена, безкорислива, цільова, суспільно корисна діяльність суб'єктів щодо надання допомоги на користь отримувача волонтерської допомоги» [65, с. 44].

Н. Грищенко вважає, що «волонтерство – це ефективний спосіб об'єднання зусиль і ресурсів суспільства та держави у вирішенні соціальних завдань, мобілізації громадської ініціативи, соціальної консолідації суспільства, метод

впливу на підвищення ефективності соціальної політики і в цілому – досягнення благополуччя суспільства» [66, с. 78].

У результаті зміни політичних реалій життя в Україні трактування поняття «волонтерська діяльність» набуває нових рис. Так, О. Панькова, О. Касперович та О. Іщенко зазначають, що «на сьогодні під волонтерською діяльністю в Україні розуміють, насамперед, добровільну діяльність громадян чи громадських об'єднань, прямо чи опосередковано пов'язану з допомогою постраждалому від воєнного конфлікту мирному населенню, переселенцям і військовим» [67, с. 27].

Організація волонтерської діяльності потребує детального вивчення історичного контексту, міжнародних і національних традицій, а також аналізу спеціалізованої літератури. Актуальність проблематики волонтерства полягає у тому, що волонтери є не лише добровільними помічниками, здатними співпереживати та розуміти труднощі інших людей, але й учасниками своєрідної «школи життя», яка сприяє особистісному зростанню та саморозвитку. Волонтерство сприяє формуванню гуманної, духовно багатой, культурної й ціннісно-орієнтованої особистості, здатної творити в контексті найкращих гуманістичних традицій людства. Для молоді волонтерська діяльність є важливою платформою для самореалізації, передачі власного досвіду та знань, набуття нових навичок, відчуття своєї значущості, участі в колективній діяльності, отримання підтримки та подолання соціальної ізоляції [68; 69; 70].

Отже, волонтерство – це багатогранне явище, яке поєднує в собі гуманітарні, соціальні та особистісні аспекти. Воно не лише задовольняє потреби людей, які опинилися у складних життєвих ситуаціях, а й сприяє формуванню активної громадянської позиції, розвитку соціальних навичок та підвищенню якості життя всього суспільства.

На основі аналізу літератури нами виокремлено такі головні характеристики волонтерської діяльності:

1. Волонтерство визначає діяльність або дію. Волонтерська діяльність – це діяльність, яка сприяє покращенню життя суспільства через певні дії, яка здійснюється безкоштовно та включає в себе добровільне надання допомоги та

підтримки тим, хто цього потребує.

2. Неоплачувана волонтерська робота. Волонтерство, за визначенням, є діяльністю без компенсації. Проте, волонтери можуть отримувати стипендію або відшкодування необхідних витрат (таких як проїзд і проживання), не порушуючи законодавства. Така фінансова підтримка не становить великої винагороди, все залежить від стандартів та правової бази регіону, де відбувається волонтерство.

3. Волонтерство є справою сумлінності. Добровільність не повинна бути примусовою і повинна включати елемент вибору. Винятком із визначення добровільної служби є неоплачувана робота за рішенням суду, яка є частиною покарання у вигляді позбавлення волі або військової служби.

4. Волонтерська діяльність має індивідуальну (безпосередню) та організаційну форми. Загалом, волонтерська діяльність має включати волонтерську діяльність як з боку організації, так і для неї, або безпосередньо з певним домогосподарством. Але деякі країни відокремлюють цих дві форми й регулюють волонтерську роботу.

5. Волонтерська діяльність може здійснюватися в різних регіонах та містах країни, та поза межами країни, також не обмежується конкретним бенефіціаром. Зокрема, включає волонтерську діяльність у всіх видах громадських організацій, таких як некомерційні організації, уряди, приватні компанії тощо. Однак у багатьох країнах неприбутковим організаціям і державним установам дозволяється діяти як волонтерські організації [71].

Підготовка майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища ще не була предметом вивчення.

На необхідності створення в закладах освіти різних рівнів сучасного освітнього простору з урахуванням вимог інклюзивності, що включає не лише інфраструктуру, модернізоване освітнє середовище та навчальне обладнання, а й створення ІОС, універсального дизайну та забезпечення розумного пристосування задля інтелектуального, культурного і професійного розвитку особистості, «формування якісного людського капіталу та згуртування

суспільства для утвердження України як рівноправного члена європейської спільноти, розбудови ефективної інноваційної конкурентоспроможної економіки та забезпечення високих стандартів якості життя», акцентується у розпорядженні КМУ «Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки» [72] та «Стратегічній піраміді розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки» [73].

Інклюзивне освітнє середовище визначається як «сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей». Це означає створення умов, де всі учні, незалежно від їхніх особливих потреб, можуть отримати якісну освіту [74].

Волонтерство та інклюзивне освітнє середовище взаємопов'язані через їхню спільну мету – створення сприятливих умов для розвитку та навчання всіх учасників освітнього процесу, забезпечуючи рівні можливості для кожного. Волонтери часто долучаються до роботи в інклюзивних закладах та освітніх програмах, де допомагають вразливим категоріям осіб, сприяють їхній соціалізації та підтримують у навчанні. Це не тільки сприяє зменшенню навантаження на педагогів, а й дозволяє дітям відчувати себе важливими та включеними у спільноту, що значно покращує їхні навчальні результати та загальне самопочуття [75; 76; 77].

Зокрема, волонтерство в ІОС сприяє підвищенню обізнаності та розуміння суспільства щодо потреб та прав дітей з інвалідністю або інших особливостей розвитку. Волонтери, працюючи з такими дітьми, набувають цінного досвіду та знань, які можуть передати іншим, сприяючи формуванню більш толерантного та підтримуючого суспільства.

Суттєвою в контексті нашого дослідження є твердження О. Таранченко, що «серед першочергових кроків у напрямі створення інклюзивного середовища вбачаються такі: відмовитися від стереотипних поглядів на педагогів, дітей і освітній процес; формувати в закладі освіти атмосферу, засновану на ідеях інклюзії; розбудувати заклад освіти як громаду; зосереджуватися на співпраці, а

не на конкуренції; прищеплювати віру в свої сили кожному» [78, с. 19].

Створюючи для дітей безпечне освітнє середовище та адаптуючи його до конкретних освітніх потреб, педагог заохочує вихованців діяти разом, брати участь у різних видах діяльності та заняттях, не боятися експериментувати і демонструвати високий рівень адаптивності до різних завдань і умов.

Цей підхід не лише сприяє інтеграції дітей з особливими потребами у суспільство, а й формує у них важливі життєві навички, що допомагають їм бути більш самостійними та успішними в майбутньому.

1.3 Структура готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища

Особливістю сьогодення є реорганізація системи освіти України на демократичних і гуманістичних засадах, створення альтернативних моделей психолого-педагогічної підтримки здобувачів освіти в ІОС, вирішення питань реалізації їх права на вільний вибір форм навчання, рівня і діапазону освітніх потреб.

Нами визначено, що важливу роль у процесі підготовки майбутніх учителів відіграє волонтерська діяльність, яка сприяє професійному та особистісному розвитку, надає цінний практичний досвід і розвиває важливі навички та якості, необхідні для майбутньої професійної діяльності [79].

Аналіз здійснення інклюзивної освіти в Європі та Україні показав, що першочерговим завданням і стратегічною метою професійної освіти в ЗВО є підготовка майбутніх учителів, які повинні бути професійно майстерними, володіти критичним мисленням, уміти розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у соціальній сфері та у волонтерській діяльності, приймати обґрунтовані рішення та нести відповідальність за їхню реалізацію в умовах інклюзивного освітнього середовища [80; 81; 82].

Значимою в контексті нашого дослідження є думка М. Чайковського про те, що «... професійна компетентність, професійна майстерність і професійна зрілість педагога визначають рівень готовності до професійної діяльності, який

формується у процесі підготовки і в результаті реалізації соціально-педагогічної діяльності». Автор зазначає, що «разом із цим, педагог, який досягнув професійної майстерності чи навіть професійної зрілості, в умовах звичайного закладу освіти не може себе ефективно реалізувати в умовах інклюзивного навчання або й завдати шкоди навчально-виховному процесу за відсутності спеціальної підготовки і досвіду роботи з дітьми і молоддю з особливими потребами» [83, с. 16].

У контексті нашого дослідження особливу увагу ми звертали на взаємозв'язок формування інклюзивної компетентності, підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності та визначення структури і компонентного складу готовності майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища [84].

У дослідженні О. Кучерук розроблено структуру готовності майбутніх учителів до професійної діяльності, яка забезпечується сформованістю: *мотиваційно-ціннісного* – «... передбачає сукупність соціальних настанов, мотивів, нахилів, інтересів, потреб, ціннісних орієнтацій та сформованість психологічних властивостей особистості майбутнього вчителя основ здоров'я, необхідних йому для здійснення інклюзивної діяльності. Мотиви інклюзивної компетентності виникають у повному обсязі лише тоді, коли існують певні потреби для такої діяльності та її стимули»; *когнітивно-операційного* – «... включає систему психолого-педагогічних, інклюзивних знань і спеціальних інклюзивних умінь, опанування якими необхідне для здійснення інклюзивної діяльності, успішного та адекватного розв'язання різноманітних педагогічних ситуацій, пов'язаних з переходом до інклюзивної моделі навчання»; *рефлексивно-оцінного* – «... виявляється у здатності аналізу й самоаналізу власної професійної діяльності, пов'язаної із здійсненням інклюзивного навчання, в ході якого здійснюється свідомий контроль за результатами своїх професійних дій, аналіз реальних педагогічних ситуацій» [85, с. 110] компонентів. Уважаємо, що у формуванні готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища важливим є професійна підготовка, яка передбачає здобуття теоретичних знань і практичного досвіду, наприклад під час

вивчення окремих дисциплін, передбачених освітньо-професійною програмою [86].

Ю. Бойчук, досліджуючи структуру інклюзивної компетентності педагога, вважає її «... структурно-функціональним комплексом, який об'єднує *мотиваційно-ціннісний* (позитивна мотивація до інклюзивної діяльності, якості інклюзивно-компетентного учителя), *когнітивно-операційний* (наявність спеціальних інклюзивно необхідних знань і вмінь, а також способів їхнього вдосконалення й оновлення) та *рефлексивно-оцінний* (здатність до саморефлексії та самоуправління) компонентами» [87, с. 50].

Схожі структурні компоненти, але розглядаючи підготовку до роботи в інклюзивному освітньому середовищі через *морально-ціннісний, когнітивний, діяльнісний і рефлексивний компоненти*, виокремлює М. Порошенко [88, с. 65-66].

У контексті наших наукових розвідок особливу увагу ми звертали на особливості підготовки майбутніх фахівців до волонтерської діяльності.

Т. Базиль пропонує наступні компоненти готовності до волонтерської діяльності: мотиваційний – прагнення особистості до самоактуалізації, спрямованість на самореалізацію, бажання задовольнити вимоги соціуму, орієнтованість на успіх; інтелектуальний – когніції та метакогніції; комунікативний – загальна мовленнєва компетентність, діалогічна компетентність, інтерактивна компетентність, наративна компетентність; особистісний – самоставлення, автономність, відповідальність, самостійність, лідерські якості тощо [89].

І. Середа визначає у своїх наукових розвідках – у якості складових готовності – такі компоненти: емоційний – сприяє усвідомленню особистих цінностей та формуванню навичок комунікації; когнітивний – сприяє розвитку уміння ефективного спілкування, творчого мислення, здатності пристосовуватися до різноманітних життєвих ситуацій; поведінковий компонент – сприяє набуттю практичних навичок здатності до роботи в команді, організованості, відповідальності, лідерських навичок, стресостійкості тощо

[90].

Схожі компоненти готовності до волонтерської діяльності пропонують у своєму дослідженні Н. Гевчук, Н. Жияк: когнітивний, поведінковий, мотиваційний та емоційний [91].

Важливим є дослідження К. Червоненко, яка, розкриваючи структуру готовності до організації волонтерської діяльності, визначає ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційний, особистісний та рефлексивно-оцінний компоненти.

Ціннісно-мотиваційний компонент «...становить основу для реалізації інших структурних компонентів готовності».

Когнітивний компонент готовності «...передбачає наявність комплексу теоретичних знань щодо сутності та специфіки організації волонтерської діяльності та складається із системи загально професійних та спеціальних знань».

Операційний компонент готовності окреслює «...наявність спеціальних вмінь, навичок та досвіду, необхідних для залучення, керівництва та координації діяльності у сфері волонтерства».

Особистісний компонент готовності є основою «...цілеспрямованої діяльності, її регуляції, стійкості та ефективності й передбачає формування професійно значущих особистісних якостей, властивостей, необхідних для організації волонтерської діяльності (мобільність, здатність приймати адекватні рішення, витривалість, спостережливість, емпатія та толерантність, здатність пристосовуватись до нових умов, комунікативна толерантність, креативність, оптимізм, великодушність, інтелектуальність, акуратність, співчуття, незалежність, раціональність, ввічливість, ініціативність, старанність, організаційні здібності, готовність до співробітництва, робота в колективі, соціальна активність тощо)».

Рефлексивно-оцінний компонент готовності «...проявляється в здатності до аналізу та оцінювання діяльності, особистісних досягнень, самоконтролю, саморегуляції, аналізу реальних ситуацій та власного саморозвитку. Визначений

компонент передбачає самоаналіз майбутніх соціальних працівників щодо результатів координації та здійснення волонтерської діяльності з учнями». [92, с. 238-240].

На відміну від інших авторів К. Червоненко та Т. Базиль виокремлюють особистісний компонент. Погоджуємося з авторами та вважаємо, що в процесі підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності особливу увагу варто звертати на формування професійно значущих особистісних якостей та здібностей, необхідних для організації волонтерської діяльності. Оскільки «... співчуття та бажання допомогти іншим людям, почуття громадянського і морального обов'язку, потреба відчувати свою необхідність, отримати визнання в суспільстві; прагнення розширити коло спілкування, знайти нових друзів, підвищити соціальний статус; можливість отримати нові знання і досвід спілкування, сформувати комунікативні й організаторські здібності тощо» [93, с. 37] є надзвичайно важливими аспектами готовності до волонтерської діяльності.

На цих же аспектах наголошує Н. Вайнілович та зазначає, що це «... важливий ресурс професійного розвитку та морально-духовного становлення майбутніх педагогів, участь в якій сприяє самореалізації, особистісному росту, саморозвитку особистості, успішній соціалізації, допомагає одержувати навички взаємодопомоги та взаємопідтримки та має суспільно корисний характер» [58, с. 406].

Здійснений аналіз наукового конструкту та узагальнення наявних підходів до визначення поняття «готовність майбутніх учителів до волонтерської діяльності» та її структурних компонентів дозволили з'ясувати, що більшість дослідників дотримується думки про те, що компоненти готовності є такими ж змінними, як її та функції та показники [95; 95; 96]. А під поняттям «готовність до волонтерської діяльності» розуміють комплексне психолого педагогічне явище, що відображає внутрішню мотивацію, ціннісні орієнтації, професійні компетенції та соціокультурний контекст, що сприяє активній участі у добровільній діяльності з метою соціальної підтримки, громадської служби та

сприяння загальному добробуту спільноти.

Вважаємо, що готовність майбутніх учителів до здійснення волонтерської діяльності є важливим аспектом у процесі професійної підготовки. Вона включає не лише знання інклюзивних технологій і методик навчання, це сукупність знань, умінь і навичок, які дозволять майбутнім учителям ефективно взаємодіяти зі здобувачами освіти із вразливих категорій осіб і створювати відкрите та доступне інклюзивне освітнє середовище для їхнього навчання та розвитку, де важливим є розуміння принципів інклюзивної освіти, міжособистісних навичок та почуття емпатії.

Також у процесі дослідно експериментальної роботи ми враховували, що педагогічна робота і волонтерська діяльність належать до соціономічної сфери, а «... *соціономічна діяльність* – це завжди прояв соціальної активності щодо навколишнього світу, і як будь-який інший вид діяльності, вона носить цілеутворювальний характер, спрямований на досягнення певного результату та пов'язана із досягненням певних цілей. Соціономічну діяльність умовно поділяють на непрофесійну, до якої відносяться волонтерська діяльність, та професійну, до неї належить педагогічна. Вони мають суспільно корисний характер та називаються «хелперськими»/«допомагаючими» (Г. Бернлер [97, с. 138]). Тому важливою умовою волонтерської діяльності є участь студентів у таких хелперських видах діяльності, що забезпечує формування «...некогнітивних якостей педагога в цілому (соціального й емоційного інтелекту, організаторських здібностей і лідерських якостей), розвитку мотивації та збагаченню досвіду роботи з людьми з особливими потребами... Вважаємо, що саме такі студенти є найбільш вмотивованими на волонтерську діяльність» (О. Демченко [93, с. 10]).

З огляду на вище сказане, вважаємо, що готовність майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС включає: *ціннісно-мотиваційний, змістово-процесуальний, емоційно-вольовий, рефлексивний* компоненти (табл. 1.1).

**Структура готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності
в умовах інклюзивного освітнього середовища**

Компоненти	Показники
Ціннісно– мотиваційний	– позитивне ставлення та усвідомлення цінності волонтерської діяльності; – пізнавальний інтерес до волонтерської діяльності та особистісно-значущий смисл її здійснення; – мотиваційна готовність до волонтерської діяльності; – усвідомлене ставлення до волонтерської діяльності та її ролі у розв’язанні актуальних проблем інклюзивної освіти; – здатність використовувати цифрові технології; – готовність планувати та зреалізовувати соціальні проєкти та благодійні заходи; – вміння оформлювати відповідну документацію, застосовувати прийоми самоорганізації; – здатність до професійного спілкування та здійснення психолого-педагогічного супроводу;
Змістово- процесуальний	– знання нормативних документів у сфері волонтерської діяльності; володіння сучасними підходами до організації освітнього процесу та волонтерської діяльності в ІОС; – здатність обирати та використовувати концепції, методи та інструментарій волонтерської діяльності; – здатність використовувати цифрові технології; – готовність планувати та зреалізовувати соціальні проєкти та благодійні заходи; – вміння оформлювати відповідну документацію, застосовувати прийоми самоорганізації;

	– здатність до професійного спілкування та здійснення психолого-педагогічного супроводу;
Емоційно-вольовий	– здатність до емпатії, емоційно відгукуватися на переживання інших людей, розуміти їхні думки, по чуття та передбачати емоційне реагування особистості на волонтерську діяльність; – здатність регулювати власний емоційний стан; здатність до психологічної стійкості, наполегливості задля досягнення поставленого результату; – сформованість почуття відповідальності за результати волонтерської діяльності, професійної чесності, уміння керувати своїми діями в процесі роботи в інклюзивному освітньому середовищі.
Рефлексивний	– уміння адаптувати проекти та соціальні ініціативи відповідно до умов інклюзивного освітнього середовища конкретного закладу; – усвідомлення особистісної та суспільної цінності волонтерської діяльності, прагнення до самовдосконалення і соціальної активності; – володіння техніками самодіагностики, навичками саморозвитку та самоосвіти; здатність до аналізу та оцінювання волонтерської діяльності, особистісних досягнень, самоконтролю та саморегуляції; – здатність рефлексивно ставитися до себе і до своєї діяльності; уміння розвивати власні можливості для здійснення волонтерської діяльності та власного саморозвитку.

Джерело: розроблено авторкою

Уважаємо, що для ефективної організації підготовки студентів університетів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі необхідно залучати майбутніх учителів до волонтерської діяльності, за якої покращиться рівень готовності через практичне застосування знань, умінь і навичок [98].

Детальний аналіз взаємозв'язку формування інклюзивної компетентності та підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності дозволив нам дійти висновку, що існує чимало бар'єрів для їхньої підготовки до волонтерської діяльності у закладах освіти [99; 100].

Як показує практичний досвід, вони не завжди готові до волонтерської роботи в ІОС, або ж не мають наставників координаторів для здійснення такого виду діяльності. Серед інших перешкод також виокремлено: недостатній рівень володіння законодавчою базою; низький рівень обізнаності про наявні потреби у волонтерській допомозі (студенти часто не знають, що можуть стати волонтерами, а якщо і знаходять куди піти, то не знають, з чого розпочати); відчуття несприйняття в організації волонтерів через відсутність самооцінки та впевненості; попередній негативний досвід спроб стати волонтером; відчуття страху, авторитарна поведінка координатора; повільність або відсутність подальших заходів з боку організації.

Проаналізовано сутність, досліджено структуру і компонентний склад готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності в ІОС. Обґрунтовано, що готовність майбутніх учителів до волонтерської діяльності тлумачиться як інтегральне утворення, складний науковий конструкт, який формується сукупністю взаємопов'язаних компонентів, аналіз яких дозволив нам дійти висновку про те, що науковці найбільш часто виділяють мотиваційно-ціннісний, когнітивно-операційний, рефлексивно-оцінний компоненти.

Сформульовано поняття «готовність майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС» – комплекс знань, умінь і навичок, які дозволять майбутнім учителям ефективно взаємодіяти зі здобувачами освіти із вразливих категорій осіб та створювати відкрите та доступне інклюзивне освітнє

середовище для їхнього навчання та розвитку, де важливим є розуміння принципів інклюзивної освіти, міжособистісних навичок та почуття емпатії.

Визначено, що структура готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності в ІОС включає: ціннісно-мотиваційний, змістово-процесуальний, емоційно-вольовий та рефлексивний компоненти.

Висновки до першого розділу

У розділі досліджено сучасний стан підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності та визначено, що волонтерська діяльність є невід'ємним елементом розвитку громадянського суспільства, який сприяє соціальній згуртованості, вирішенню актуальних соціальних проблем та формуванню ціннісного ставлення майбутніх учителів до професійної діяльності. Розглянуто розвиток волонтерської діяльності в Україні, враховуючи впровадження прогресивних концепцій і досвіду роботи міжнародних організацій з питань соціального захисту та розвитку волонтерської діяльності. Охарактеризовано європейський досвід та практичні підходи з питань соціального захисту та організації волонтерської діяльності в Україні та за кордоном. Виявлено та обґрунтовано ключові аспекти для покращення умов соціального захисту населення. Виокремлено та схарактеризовано низку напрямів розвитку волонтерської діяльності, зроблено висновок, що соціальний захист та розвиток волонтерства є ключовими напрямками багатьох міжнародних організацій, які працюють над розробкою та впровадженням програм, спрямованих на покращення умов життя людей, соціальну справедливість, здійснення прав людини та підвищення рівня освіти.

Зазначено, що розвиток волонтерської діяльності має вагоме значення, особливо в умовах ІОС, оскільки участь майбутніх учителів у волонтерських проєктах сприяє формуванню у них таких якостей, як емпатія, психологічна стійкість та адаптивність, відповідальність та соціальна активність, що позитивно впливає на їхню готовність до роботи в ІОС. Волонтерська діяльність також сприяє подоланню стереотипів, підвищенню толерантності та обізнаності

про потреби вразливих категорій осіб, що є компонентом інклюзивної освіти. Волонтери, які працюють з такими людьми, набувають досвіду, який вони можуть використовувати як у професійній, так і в особистій сфері, сприяючи формуванню більш толерантного та інклюзивного суспільства. На основі проведеного аналізу визначено, що волонтерство є дієвим інструментом розвитку професійних і особистісних якостей майбутніх учителів. З огляду на важливість цього напрямку, доцільно інтегрувати у навчальні програми педагогічних спеціальностей курси, зосереджені на волонтерській діяльності та соціальній підтримці в умовах ІОС. Це дозволить глибше усвідомити роль волонтерства в освітньому процесі, зокрема в умовах ІОС, та ефективніше підготуватися до викликів, з якими вони можуть зіткнутися у професійній діяльності.

Визначено, що готовність майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС є багатокомпонентним утворенням, що охоплює ціннісно-мотиваційний, змістово-процесуальний, емоційно-вольовий та рефлексивний компоненти. Ціннісно-мотиваційний компонент забезпечує особистісну зацікавленість і спрямованість на допомогу вразливим категоріям осіб, змістово-процесуальний – передбачає оволодіння майбутніми учителями знаннями, навичками та методиками організації волонтерської діяльності, зокрема в ІОС, емоційно-вольовий – формує здатність до емпатії, стійкості й емоційної регуляції, а рефлексивний – включає здатність до самоаналізу, оцінки власного досвіду, самокорекції та підвищення ефективності волонтерської діяльності через осмислення власної ролі та результатів роботи. Обґрунтовано, що сформованість усіх цих компонентів є необхідною умовою для ефективної діяльності майбутніх учителів в умовах ІОС, що сприяє їхньому професійному зростанню та розвитку особистісних якостей, необхідних для підтримки вразливих категорій осіб.

Основні наукові результати першого розділу висвітлено у таких публікаціях автора [29; 34; 37; 38; 45; 71; 79; 84; 86; 93; 98].

Список використаних джерел

1. Alliance of European Voluntary Service Organisations. URL: <http://www.alliance-network.eu/>
2. Peace Corps Service. URL: <https://www.peacecorps.gov/>
3. International Committee of the Red Cross. URL: <https://www.icrc.org/>
4. United Nations Organisation. URL: <https://www.undp.org/>
5. Doctors without borders. URL: <https://www.doctorswithoutborders.org/>
6. Habitat for Humanity. URL: <https://www.habitat.org/emea>
7. International Volunteer HQ. URL: <https://www.volunteerhq.org/>
8. Thompson, S., Sparrow, K., Hall, J., & Chevis, N. (2020). Volunteering for development: what does best practice look like? *Development in Practice*, 30(7), 972–978. <https://doi.org/10.1080/09614524.2020.1787351>
9. Бондаренко А., Вдовцов Ю. Посібник по роботі з волонтерами. Київ, 2021. 164 с.
10. Федоров М. В. Історичні аспекти волонтерської діяльності у соціальній та безпековій сфері захисту людей в Україні. *Українські студії в європейському контексті* : зб. наук. пр. Київ, 2024. № 8. С. 312.
11. Ehrenamtliche Reisen. Engagement für die Menschheit : веб-сайт. URL: <https://volunteer.reisen/>
12. Volontärbyrå: веб-сайт. URL: <https://www.volontarbyran.org>
13. Family Legacy: веб-сайт. URL: <https://familylegacy.com/>.
14. European Youth Portal : веб-сайт. URL: https://youth.europa.eu/solidarity_en
15. Volunteering Matters : веб-сайт. URL: <https://volunteeringmatters.org.uk/>
16. Volunteer at Ashburnham Place. URL: <https://catalyst.ashburnham.org.uk/>
17. L'Agence du Service Civique: веб-сайт: URL: <https://www.service-civique.gouv.fr/>
18. Association of volunteers for Italy: веб-сайт: URL: www.volunteeritaly.org
19. Atyla Ship Foundation: веб-сайт. URL <https://atyla.org/>
20. Association internationale des étudiants en sciences économiques et

commerciales: веб-сайт. URL: <https://aiesec.org/>

21. Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji Narodowa Agencja Programu Erasmus+ i Europejskiego Korpusu Solidarności: веб-сайт. URL: <https://www.frse.org.pl/>

22. Про асоціації та фонди : Закон Латвії від 30.10.2003 р. URL: <https://www.refworld.org/>

23. Про волонтерів : Закон Литви від 22.06.2011 р. №XI-1500. URL: <https://www.ilo.org/>

24. Jaunimo linija: веб-сайт: URL: <https://jaunimolinija.lt/lt/>

25. Advanced Learning and Training Opportunities for Youth : веб-сайт: URL: <https://www.salto-youth.net/>

26. Get started with volunteering in Estonia: веб-сайт: URL: <https://estyes.ee/en/>

27. European Voluntary Service: веб-сайт: URL: <https://europeanvoluntaryservice.org/>

28. Потапенко В., Двігун А. Аналіз українського волонтерства на основі методології нових соціальних рухів. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2022. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/analiz-ukrayinskohovolonterstva-na-osnovi-metodolohiyi-novykh-sotsialnykh>.

29. Пилипенко Я. Р. Волонтерська діяльність в європейському контексті: основні світові тенденції. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами* : зб. тез доп. наук.-практ. конф. з міжн. участю, м. Вінниця, 10–11 груд. 2020 р. Вінниця, 2020. С. 343–347.

30. Товариство Червоного Хреста України : веб-сайт: URL: <https://redcross.org.ua/>

31. Кожен Може : веб-сайт. URL: <https://everybodycan.com.ua/>

32. Крила надії : веб-сайт: URL: <https://krylanadiyi.org.ua/>

33. Благодійний фонд Сергія Притули : веб-сайт: URL: <https://prytulafoundation.org/>

34. Пилипенко Я. Р. Особливості включення майбутніх педагогів у волонтерську діяльність. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами* : зб. тез доп. наук.-практ.конф. з міжн. участю, м. Вінниця, 17–18 лист. 2021 р. Вінниця, 2020. С. 300–342.

35. Бех І. Д. Виховання особистості: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. Київ : Либідь, 2003. 2. 344 с.

36. Сидорук Т. Волонтерські ініціативи українських закладів вищої освіти в умовах повномасштабної російсько-української війни : монографія. Острог : Вид-во НаУОА, 2024. 250 с.

37. Пилипенко Я. Теоретичний аналіз прогресивних концепцій і досвіду роботи міжнародних організацій з питань соціального захисту та розвитку волонтерської діяльності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2023. № 7 (131). С. 224–236.

38. Пилипенко Я. Р. Теоретичний аналіз досвіду роботи міжнародних волонтерських організацій. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвуз. зб. наук. пр. молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2023. № 67.

39. Загальна декларація про волонтерську діяльність. URL: <https://old.dyvensvit.org/articles/2018.html>.

40. Волонтерство та законодавство : посібник. URL: <https://www.ipu.org/resources/publications/handbooks/2016-07/volunteerism-and-legislation-guidance-note>.

41. Клименюк Н. Волонтерська практика як одна із форм підготовки майбутніх соціальних працівників до соціально-педагогічної роботи в громаді. *Виховуємо громадянина*. 2010. №1–2. С. 50–51.

42. Зверева І. та ін. Соціальна робота в Україні : навч. посіб. / за заг. ред. І. Д. Зверевої, Г. М. Лактіонової. Київ : Науковий світ, 2003. 233 с.

43. Коваль Г. В. Волонтерство як складний соціально-психологічний феномен. *Технології розвитку інтелекту*. 2017. 2(6), 17.

44. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 за №3236.
URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>
45. Пилипенко Я. Р. Дефініції понять волонтерства та волонтерської діяльності. *Особистісно-професійне становлення педагога в контексті інтеграції України в європейський освітній простір* : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. інтернет-конф., 29–30 лист. 2022 р. Вінниця : ВДПУ, 2022. С. 38–43.
46. Ванюшина О. Ф. Волонтерський рух в Україні: еволюція, сучасний стан та статус. *Вісник національного університету оборони України*. 2015. №1. С. 275–281.
47. Камінська Л. Ф. Теоретичні підходи до дослідження суспільних рухів. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Соціологія*. 2010. №1–2. С. 91–93.
48. Кін О. М. Розвиток волонтерської діяльності студентської молоді України наприкінці ХХ століття. *Педагогіка та психологія* : зб. наук. пр. Харків, 2015. Вип. 50. С. 201–212.
49. «Від практиканта – до волонтера: приходьте – навчимо; долучайтесь – допоможемо!». Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. URL: <https://nvr.kpnu.edu.ua/vid-praktykanta-do-volontera-prykhodte-navchymo-doluchaitesia-dopomozhemo/>
50. Офіційний сайт Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. URL: <https://tnpu.edu.ua//about/pidrozdily/Volonterskiy-tsentr-TNPU.php>
51. Маріупольський університет. Civic Center. URL: https://mu.edu.ua/civic_center
52. Маріупольський університет. Гуманітарний штаб. URL: <https://mu.edu.ua/gumanitarniy-shtab>
53. Маріупольський університет. Родина волонтерів МДУ. URL: <https://mu.edu.ua/rodina-volonteriv-mdu>
54. Волонтерство для новачків: відкриття Школи для новачків. Університетське слово. Справжня студентська газета Бердянського державного

педагогічного університету. URL: <https://us.bdpu.org.ua/volonterstvo-u-fokusi-vidkryttia-shkoly-dlia-novachkiv.html>

55. Волонтерська діяльність. Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. URL: <https://dspu.edu.ua/volonterska-diialnist/>

56. «Школа Волонтерства» єднає серця! URL: <https://vspu.edu.ua/?event=839>

57. Голуб В. Л. Ключові поняття та категорії державного управління у сфері волонтерської діяльності. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2014. С. 25–30.

58. Вайнілович Н. Волонтерський рух у сучасному українському суспільстві: мотиваційний аспект. *Методологія, теорія і практика соціологічного аналізу сучасного суспільства*. 2010. №2. С. 407–410.

59. Вашкович В. Опис волонтерської допомоги (завдання) у договорах про надання волонтерської допомоги. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 2. С. 46.

60. Болотова В. О., Ляшенко Н. О., Байдак Т. М. Волонтерська діяльність в Україні як вид соціальної активності. *Грані*. 2018. Т. 21. № 9. С. 49.

61. Літяга І. В., Ситняківська С. М. Практикум: соціальна сфера (workshop book: social sphere) / за заг. ред. проф. Н. А. Сейко. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2022. С. 117.

62. Сидоренко К. О. Адміністративно-правове регулювання волонтерської діяльності в Україні : автореф. дис. ... канд. юр. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2013.

63. Чайка І. Ю. Волонтерство: сутність феномена та особливості його функціонування в сучасній Україні. *Грані*. 2017. Т. 20. № 7(147). С. 77.

64. Проценко О. О. Волонтерські практики в умовах вимушеної міграції в сучасній Україні: чинники та наслідки актуалізації : дис. ... канд. соціол. наук : 22.00.04. Харків, 2021.

65. Сірко В. С. Адміністративно-правове регулювання волонтерської діяльності в Україні : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.07. Одеса, 2018.

66. Грищенко Н. І. Волонтерський рух в сучасній Україні як стратегія

розвитку молодіжного лідерства. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2018. Вип. 2(38). С. 78.

67. Панькова О. В., Касперович О. Ю., Іщенко О. В. Розвиток волонтерської діяльності в Україні як прояв активізації соціальних ресурсів громадянського суспільства: специфіка, проблеми та перспективи. *Український соціум*. 2016. № 2(57). С. 27.

68. Дикий Я. Мотиваційний компонент вчинку сучасного українського волонтерства. *Психосоціальні ресурси особистісного та соціального розвитку в епоху глобалізації* : матеріали II Міжнародної наук.-практ. конференції (м. Тернопіль, Західноукраїнський національний університет, 3-4 листопада 2023 р.). Тернопіль : ЗУНУ, 2023. С. 345.

69. Вовкович В., Мадрига Т. Теоретичні аспекти дослідження волонтерства. *POLITIA*. 2023.

70. Шапошникова І., Вірт Ю. Роль інституту волонтерства у соціальній роботі під час повномасштабного вторгнення росії на територію України. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2024. №12.

71. Пилипенко Я. Р. Формування волонтерської компетентності майбутніх учителів. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами* : зб. тез доп. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Вінниця, 28–29 березня. 2023 р. Вінниця, 2023. С. 300–342.

72. Розпорядження КМУ «Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки» від 23 лютого 2022 року №286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021%D1%80#Text>

73. Стратегічна піраміда розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/04/15/VO.plan.2022-2032/Stratehichna.piramida-23.02.22.pdf>

74. Про освіту : Закон України від 16.07.2019 №38-39. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

75. Турчина І. Аналіз організації інклюзивного освітнього середовища закладів вищої освіти України (на матеріалі офіційних сайтів закладів). *Перспективи та інновації науки*. 2024. №6(40).

76. Токар Л., Шевченко Л. Розвиток позитивної мотивації майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі. *Publishing House «Baltija Publishing»*. 2020.

77. Олексієнко А. В. Проблеми та перспективи процесу діджиталізації в медичних ЗВО. 2023.

78. Таранченко О. Тенденції сучасної освіти: роль педагога у створенні ефективної інклюзивної школи. *Дефектологія. Особлива дитина: навчання та виховання*. 2011. №1. С. 19.

79. Лазаренко Н. І., Пилипенко Я.Р. Структура інклюзивної компетентності майбутніх педагогів : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 2–3 грудня. 2021 р. Вінниця : ВДПУ, 2021. 125 с.

80. Шеремет В., Кононенко Л. Зарубіжний досвід психосоціальної реабілітації в інклюзивній освіті: інтеграція в український освітній простір. *Редакційна колегія*. 2024. С. 139.

81. Прохоренко Л. та ін. Освіта осіб з особливими потребами в країнах Європи та Україні: порівняльний контент-аналіз. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2024. Вип. 113.1. С. 7–41.

82. Главацька О. та ін. Інклюзія в дії: стратегії впровадження в Україні та світі : колективна монографія. Тернопіль : Осадца Ю. В., 202. 326 с.

83. Чайковський М. Є. Інклюзивна компетентність як складова професійної компетентності суб'єктів навчально-виховного процесу. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2012. № 2. С. 15–21.

84. Пилипенко Я. Р. Значення волонтерської діяльності в формуванні інклюзивної компетентності майбутніх педагогів. *Електронний збірник наукових праць Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти*. Запоріжжя, 2020. №4(41). С. 1–4. URL:

https://www.zoippo.zp.ua/pages/el_gurnal/pages/vip41.html

85. Кучерук О. С. Інклюзивна компетентність майбутнього вчителя основ здоров'я як результат його підготовки до професійної діяльності в умовах інклюзивного навчання. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені В. Винниченка. Серія: Педагогічні науки* Вип. 121(І). С. 109–112. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2013_121%281%29__28

86. Пилипенко Я. Р. Формування волонтерської компетентності майбутніх учителів. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами* : зб. тез доп. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Вінниця, 28–29 березня. 2023 р. Вінниця, 2023. С. 300–342.

87. Бойчук Ю. Д., Бородіна О. С., Микитюк О. М. Інклюзивна компетентність майбутнього вчителя основ здоров'я : монографія. Харків, 2015. 140 с.

88. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта : навч. посіб. Київ : ТОВ «Агенство «Україна», 2019. 300 с.

89. Базиль Т. С. Соціально-психологічна готовність працівників медичної галузі до волонтерської діяльності URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1644904>

90. Середа І., Сокурено В., Тригуб Д. Психологічні особливості готовності особистості до волонтерської діяльності. *Věda a perspektivy*. 2023. 10 (29).

91. Гевчук Н. С., Жиляк Н. В. Програма дослідження готовності майбутніх корекційних педагогів до волонтерської діяльності. *Інклюзія і суспільство*. 2022. №1. С. 29–34.

92. Червоненко К. Компоненти готовності майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності учнівської молоді. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2018. Вип. 62. С. 284.

93. Демченко О. П., Пилипенко Я. Р. Соціально обдарований студент як

суб'єкт волонтерської діяльності. *Зимові наукові підсумки: 2017 рік* : тези доповідей II міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 2017. Дніпро : НБК, 2017. С. 39–45.

94. Стельмашук Ж. Формування соціальної компетентності майбутніх учителів іноземної мови засобами волонтерської діяльності. *Інноватика у вихованні*. 2023.18. С. 231–238.

95. Межуєва Л., Попова А. Соціально-педагогічні умови формування готовності до волонтерської діяльності здобувачів закладів професійно-технічної освіти. 2023.

96. Федосова Л., Соболева А. Соціально-психологічна готовність молоді до волонтерської діяльності. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Психологія*. 2023. 4(60). С. 37–42.

97. Bernler G. Theory of socio-psychological work / trans. with the Swede L. Jonsson. M. Union, 1992. 154 p.

98. Пилипенко Я., Хіля А. Особливості державної політики в імплементації інклюзивного навчання в систему НУШ. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами* : зб. тез доп. наук.-практ. конф. з міжн. участю, м. Вінниця, 17–18 листоп. 2021 р. Вінниця, 2020. С. 98–101.

99. Губарь О. Г. Інклюзивна культура в освітньому просторі: проблеми та перспективи. *Inclusion and Diversity*. 2024. 3. С. 26–33.

100. Стеценко Н. Організація навчальної діяльності майбутніх управлінців у процесі формування інклюзивної компетентності. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. 2(30).

II РОЗДІЛ

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ ДО ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

2.1 Модель підготовки майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища

Моделювання в педагогічних дослідженнях виступає одним з теоретичних методів наукового пізнання, що дозволяє відтворити характеристики певного об'єкта (процесу підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності) на іншому, спеціально створеному для цього об'єкті (моделі підготовки майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах ІОС). Це дозволяє в спрощеній та узагальненій формі відобразити й відтворити структуру, властивості, взаємозв'язки та відносини між елементами цього об'єкта.

Аналіз праць науковців показав, що підхід моделювання активно використовується в педагогічній практиці, оскільки, моделюючи процес професійної підготовки в будь-якій галузі, можна створити оптимальну модель, що значно підвищує якість та ефективність цього процесу.

Так, С. Сисоєва та Т. Кристопчук у своїх наукових розвідках зазначають: «Модель – об'єкт, який відповідає іншому об'єкту (оригіналу), замінює його при пізнанні і дає про нього або його частини інформацію. Моделі найчастіше бувають у вигляді малюнків, схем, таблиць, символів або описуються у вигляді текст» [1, с.100].

Погоджуємося із думкою І. Осадчого, який зауважує, що ключовим поняттям методу моделювання в педагогічній науці виступає модель – «подумки або матеріально реалізована система, яка відображаючи або відтворюючи об'єкт дослідження, здатна замінювати його так, що її вивчення дає нову інформацію про цей об'єкт» [2, с. 60].

Нам імпонує думка Н. Трофаїли про те, що модель підготовки учителів включає «мету, завдання, етапи з відповідним педагогічним забезпеченням

освітньо-виховного процесу (зміст, форми, методи, прийоми); педагогічні умови, компоненти (когнітивний, мотиваційний, діяльнісний), критерії (організаційно-інформаційний, ціннісно-спрямований, операційно-результативний), відповідні показники та рівні (достатній, задовільний, низький) готовності майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку та діагностичний інструментарій» [3, с. 143].

Так, О. Мартинчук стверджує, що «у загальному вигляді модель – це матеріальний або мисленнєво уявлювальний об'єкт, який у процесі вивчення заміщує об'єкт-оригінал, зберігаючи деякі важливі для даного дослідження типові його риси. Модель є необхідною для того, щоб зрозуміти, по-перше, якою є структура певного об'єкту, основні його властивості, закони розвитку і взаємодії з довкіллям; по-друге, навчитись керувати об'єктом або процесом і визначати найкращі способи керування при заданих цілях і критеріях; по-третє, прогнозуючи наслідки реалізації заданих способів і форм впливу на об'єкт. Процес побудови моделі називається моделюванням, отже, моделювання – це процес вивчення будови і властивостей оригіналу за допомогою моделі. Технологія моделювання вимагає від дослідника уміння ставити проблему і завдання, прогнозувати результати дослідження, проводити оцінювання, визначати головні і другорядні факти для побудови моделі, добирати відповідні адекватні аналогії» [4, с. 263].

Л. Черніченко вважає, що «відмінною особливістю моделі є те, що з її допомогою можна оцінювати наслідки будь-яких перетворень без експериментів на цьому об'єкті. У певному сенсі модель замінює сам об'єкт в процесах планування, прийняття рішень і управління. Під моделлю будемо розуміти штучно створений об'єкт у вигляді схеми, конструкцій, знакових форм, який подібний до досліджуваного об'єкта (або явища), відображає і відтворює в більш простому вигляді структуру, властивості, взаємозв'язки і відносини між елементами цього об'єкта. Отже, модель готовності студентів – майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти в загальному вигляді повинна являти собою розгорнуту характеристику кінцевого

результату спеціально організованого і спрямованого процесу, в якій визначено вимоги до майбутнього логопеда в позначеному аспекті. У цій моделі повинні знайти своє відображення і вимоги, що відображають специфіку нашого часу, і вимоги, що пред'являються до фахівців цієї професії» [5, с.116].

Ми цілком поділяємо слушну думку Л. Шевченко, яка зазначає, що «універсальність методу моделювання базується на можливості його застосування на різних етапах дослідження. В процесі моделювання стає зрозумілим, що структура і функціонування розробленої моделі залежить від низки чинників, а саме: зовнішня і внутрішня диверсифікації середньої, професійно-технічної та вищої освіти; можливості педагогічного ВНЗ; урахування регіональних потреб» [6, с. 162-163].

Модель підготовки майбутніх учителів до роботи в ІОС представлено у дослідженні С. Чупахіної. Модель складається із чотирьох блоків: цільового, змістового, процесуального та діагностичного, та двох субблоків: оцінно-рефлексивного та діагностичного, та визначається застосуванням особистісно зорієнтованого, компетентнісного, студентоцентрованого та синергетичного підходів. Зміст моделі системи включає професійну та інформаційну підготовку, а також базується на індивідуальних траєкторіях навчання з використанням вибіркового блоків. Дослідниця зазначає, що «модель підготовки фахівця передбачає визначення складу умінь, які формуються в процесі навчання в обмежені терміни, необхідних знань для оволодіння вміннями і забезпечення професійної компетентності фахівця; встановлення вимог до особистості фахівця, орієнтованого на сферу діяльності» [7, с. 367].

У моделі підготовки майбутніх учителів до роботи в ІОС О. Мартинчук виокремлює такі блоки: цільовий, концептуальний, організаційний, змістово-процесуальний та результативний. Вчена акцентує увагу на тому, що можна визначити основні структурні компоненти побудови моделі, які мають процесуальний характер. Ключові етапи цього процесу включають постановку завдання, створення, перевірку на достовірність, застосування та оновлення (коригування) моделі. Модель складається із цільового, концептуального,

організаційного, змістово-процесуального та результативного блоків. У своїх наукових розвідках дослідниця наголошує, що модель системи підготовки майбутніх учителів в умовах ІОС є масштабною та багатофункціональною, оскільки орієнтована на виконання поставлених завдань, а також на забезпечення результативності та ефективності освітнього процесу [8].

Т. Васютіною представлено модель підготовки майбутніх учителів, яка включає єдину структуру, де кожна підсистема (цільова, теоретико-методологічна, змістово-технологічна, контрольно-результативна) має своє функціональне призначення, взаємодіє одна з одною та спрямована на досягнення поставлених цілей і завдань. Модель включає три етапи: мотиваційно-орієнтувальний, когнітивно-діяльнісний і рефлексивно-реалізаційний, характеризується внутрішньою цілісністю, де всі підсистеми взаємопов'язані та забезпечують позитивну динаміку, проте відрізняється прогностичною спрямованістю, гнучкістю і здатністю динамічно реагувати на зміни педагогічних умов, що впливають на процес підготовки [9].

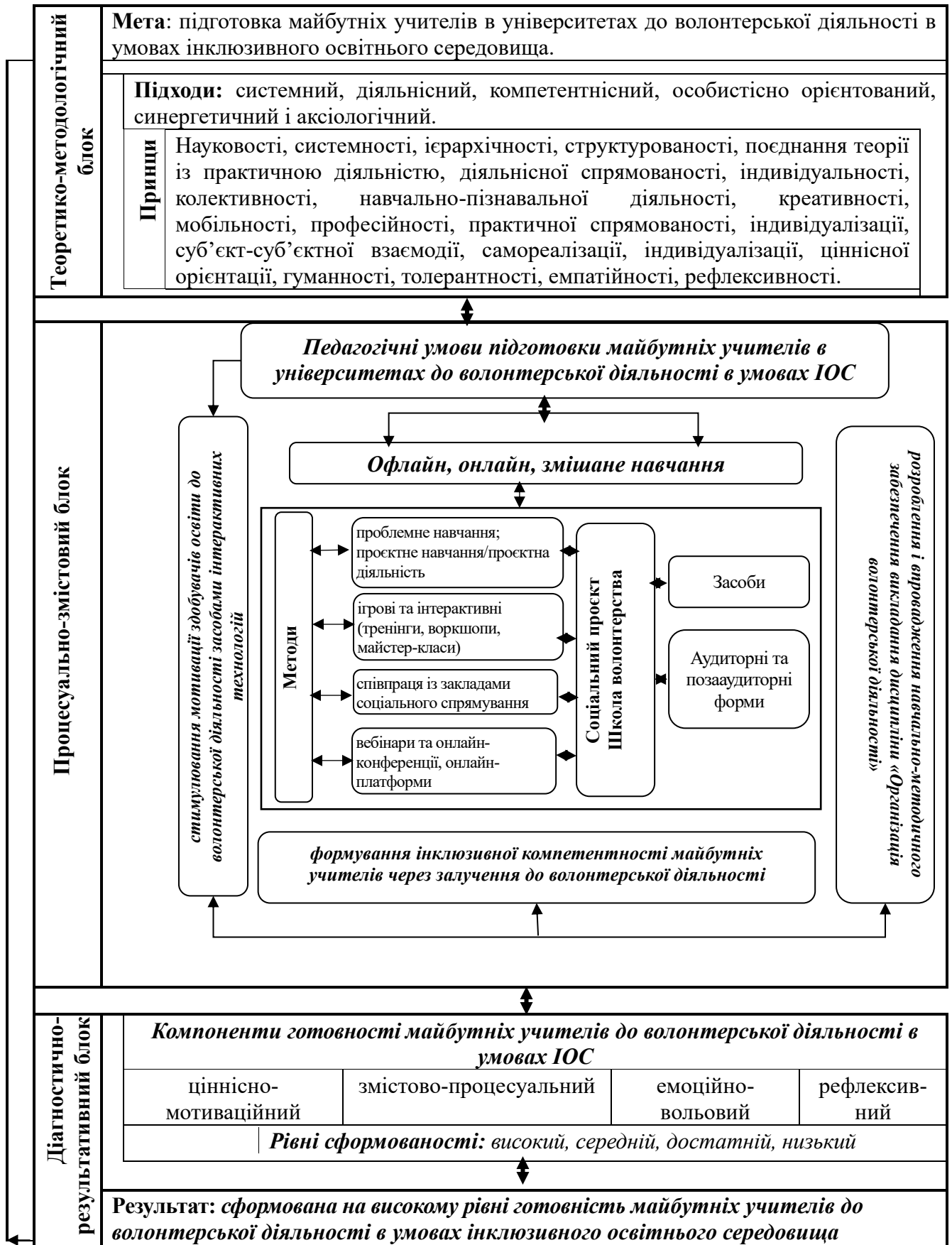
Так, Л. Токар запропоновано модель підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти в інклюзивному освітньому середовищі, в якій виокремлено комплекс блоків: теоретично-методологічний, змістовно-практичний та результативний. Теоретично-методологічний блок включає мету та використання наукових підходів (компетентнісний, системний, діяльнісний, особистісно-зорієнтований, культурологічний, аксіологічний); загальнодидактичні принципи та специфічні. Науковиця у своєму дослідженні виокремлює компоненти (мотиваційний, когнітивний і діяльнісно-технологічний), рівні готовності (високий, середній, низький), методи, форми, засоби і технології, які забезпечують ефективне навчання.

Наступним є змістовно-практичний блок, що включає етапи та методи підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти в ІОС: мотиваційний, пізнавально-практичний та результативний. Результативний блок включає сформовану готовність майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти в інклюзивному освітньому середовищі [10].

Модель підготовки майбутніх учителів до роботи в ІОС, представлена у дослідженні А. Каплієнко, містить 4 основних взаємопов'язаних блоки: цільовий (мета, завдання), теоретико-методологічний (підходи, принципи, нормативно-правові засади), змістово-процесуальний (зміст, форми, методи, засоби навчання, етапи), оцінно-рефлексивний (компоненти готовності та рівні сформованості). Запропонована дослідницею педагогічна модель дозволяє візуалізувати систему професійної підготовки майбутніх учителів з усіма її складовими (метою, змістом, формами, методами); перспективно визначити та здійснити педагогічний вплив, що відповідає поставленим цілям; розглядати професійну підготовку майбутніх учителів як цілісний процес, що реалізується завдяки ефективній взаємодії між викладачем та студентом [11].

Важливим засобом підготовки майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах ІОС є розробка відповідної моделі в освітньому процесі, визначені нами педагогічні умови стали основою для створення цієї моделі. Проаналізовані моделі підготовки майбутніх учителів є ефективними інструментами організації освітнього процесу у ЗВО. Однак ці моделі не відображають усю специфіку підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності в ІОС. Тому нами розроблено модель, яка враховує навчальну діяльність майбутніх учителів та майбутню волонтерську діяльність, виокремлюючи зміст процесу їхньої підготовки, включаючи різні шляхи та засоби реалізації цієї діяльності в університеті, з метою підготовки майбутніх педагогів до волонтерської діяльності в інклюзивному середовищі.

Розроблена модель (рис. 2.1) «підготовки майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах ІОС» складається з *теоретико-методологічного, процесуально-змістового та діагностично-результативного* блоків.

Джерело: розроблено авторкою

Рис. 2.1 Модель підготовки майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах ІОС

Теоретико-методологічний блок включає мету та завдання підготовки

майбутніх учителів до волонтерської діяльності.

Мета – підготовка майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Завдання: створення сприятливого ІОС, яке стимулює пізнавальну активність та мотивацію здобувачів освіти до волонтерської діяльності; формування у майбутніх учителів професійних та особистісних якостей, необхідних для ефективної волонтерської діяльності з вразливими категоріями осіб; забезпечення поступового і планомірного переходу майбутніх учителів від навчальної і до практичної волонтерської діяльності в інклюзивному освітньому середовищі; розвиток у майбутніх учителів-волонтерів необхідних теоретичних знань, практичних умінь та навичок для організації та проведення волонтерської діяльності; сприяння становленню критичного мислення, емпатії та інклюзивної компетентності у майбутніх учителів-волонтерів; підготовка студентів до ефективного використання інтерактивних технологій у волонтерській діяльності для взаємодії та підтримки учасників інклюзивного освітнього процесу.

Також **теоретико-методологічний блок** містить концептуальні підходи (системний, діяльнісний, компетентнісний, особистісно орієнтований, синергетичний і аксіологічний) та принципи підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища (табл. 2.1).

Процесуально-змістовий блок

Загальновідомо, що ефективність кожного явища безпосередньо залежить від рівня його системної організації. Водночас будь-яка система може успішно функціонувати лише за певних умов. Особливою педагогічною системою є професійна підготовка студентів у ЗВО. У зв'язку з цим, актуальним є питання визначення педагогічних умов, які сприяють ефективній підготовці майбутніх учителів до управління якістю навчання учнів у закладах загальної середньої освіти.

Таблиця 2.1

Реалізація методологічних підходів і відповідних педагогічних

принципів у дослідженні

Підхід	Принципи	Реалізація в дослідженні
Системний	Науковості, системності, ієрархічності, структурованості, поєднання теорії із практичною діяльністю	Передбачає цілісне бачення підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності як складної системи, що складається з взаємопов'язаних компонентів, виникає шляхом використання методик, інтерактивних технологій, у результаті системного використання сприяє успішному розв'язанню поставлених завдань.
Діяльнісний	Діяльнісної спрямованості, індивідуальності, колективності, навчально- пізнавальної діяльності	Інтеграція теорії і практики, що поєднує отримання теоретичних знань з активною участю в практичних волонтерських проєктах під час підготовки майбутніх учителів-волонтерів до здійснення волонтерської діяльності, колективна діяльність в ІОС.
Компетентнісний	Креативності, мобільності, професійності, практичної спрямованості, індивідуалізації	Орієнтує на формування у майбутніх учителів необхідних професійних та особистісних компетентностей для ефективної волонтерської діяльності в ІОС, зокрема інклюзивної компетентності. Передбачає формування цілісного досвіду у вирішенні життєвих завдань, виконанні

		основних функцій та соціальних ролей, а також розвиток відповідних компетенцій.
Особистісно орієнтований	Суб'єкт-суб'єктної взаємодії, самореалізації, індивідуалізації	Передбачає врахування індивідуальних особливостей, потенціалу, потреб та інтересів кожного здобувача освіти у процесі підготовки, враховуючи їх особисті інтереси та мотивацію до волонтерської діяльності.
Синергетичний	Самоорганізації, творчого саморозвитку, відкритості,	Зумовлює здатність системи підготовки до самоорганізації, тобто здатність до спонтанного утворення нових структур, форм і способів функціонування. Передбачає активну роль суб'єктів освітнього процесу у саморозвитку та самовдосконаленні. Забезпечує становлення майбутніх учителів як активних, ініціативних, творчих суб'єктів волонтерської діяльності.
Аксіологічний	Ціннісної орієнтації, гуманності, толерантності, емпатійності, рефлексивності,	Спрямований на формування у майбутніх учителів ціннісного ставлення до волонтерської діяльності та вразливих категорій осіб, гуманістичного світогляду, створення системи цінностей, розвиток здатності майбутніх учителів-волонтерів до рефлексії, самопізнання та саморозвитку.

Джерело: розроблено авторкою

Так, академік О. Савченко наголошує, що освітній процес може відбуватися тільки цілеспрямовано, має визначену мету та реалізується за певних умов. Дослідниця диференціює умови процесу навчання на загально педагогічні (безпосередній чи опосередкований вплив на якість процесу навчання), психологічні (обов'язкова увага вчителя на всебічний розвиток особистості, врахування вікових та індивідуально-психологічних особливостей школяра тощо) та дидактичні (здійснення процесу навчання з використанням дидактичних принципів та закономірностей, традиційних та нетрадиційних форм організації навчального процесу тощо) [12, с. 104-105].

Педагогічні умови у дослідженнях Л. Коваль розуміються як сукупність сприятливих факторів, що забезпечують ефективність підготовки майбутніх учителів до застосування загально навчальних технологій в реальному педагогічному процесі ЗВО [13, с. 118].

Насамперед з'ясуємо сутність поняття «педагогічна умова». Слід зазначити, що єдиного і однозначного трактування цього поняття немає. «Педагогічні умови» визначаються як «сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів і матеріально-просторового середовища, спрямованих на вирішення певних завдань» [14, с. 1506]).

О. Бражнич [15] розглядає педагогічні умови як сукупність об'єктивних можливостей змісту, методів, організаційних форм і матеріальних можливостей здійснення педагогічного процесу, що забезпечує успішне досягнення поставленої мети.

Слушною і обґрунтованою є думка С. Гончаренка [16], який вважає, що під педагогічними умовами розуміють сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів, прийомів і матеріально-просторового середовища, спрямованих на вирішення поставлених педагогічних завдань.

Таким чином, педагогічні умови слід розглядати як фундаментальні компоненти, що визначають ефективність освітнього процесу та забезпечують досягнення його цілей. У цьому контексті доцільно звернутися до аналізу наукових досліджень, які конкретизують складові педагогічних умов. Зокрема, у

науковому дослідженні М. Сорочан виокремлено такі педагогічні умови: формування інклюзивної компетентності майбутніх вихователів; наскрізне застосування викладачами ЗВО інноваційних технологій у процесі викладання дисциплін професійної та практичної підготовки; розроблення та впровадження тренінгової програми «Формування готовності до організації навчання дітей із особливими освітніми потребами» [17, с. 2].

3. Шевців у своєму дослідженні виділяє три груп умов професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі та зазначає, що «складовими інклюзивного середовища є педагогічні, психологічні та соціальні умови, котрі забезпечать для всіх суб'єктів освітнього процесу можливість ефективного саморозвитку за рахунок адаптації освітнього простору до потреб кожної дитини, включаючи реформування освітнього процесу, методичну гнучкість і варіативність, сприятливий психологічний клімат, передбачають архітектурну перебудову» [18, с. 28]. До першої групи належать педагогічні умови, які включають створення освітніх програм, використання навчальних та навчально-методичних посібників та дидактичних матеріалів. До другої групи умов автор відносить психологічні, серед яких акцентує на необхідності створення «емоційно наповненого освітнього середовища, яке спрямоване на стимулювання і мотивацію усіх учасників навчального процесу до ефективної комунікації з учителем, а відтак і успішного навчання» [18, с. 29]. Третя група умов, соціальні умови, характеризується створенням доступності до освітнього середовища.

На відміну від попередніх поглядів, Л. Шевченко вважає, що це взаємопов'язана «сукупність (комплекс) заходів (об'єктивних можливостей) освітнього процесу, внутрішніх (потреби, інтереси, ціннісні орієнтації, ставлення особистості до себе та інших (рефлексивна позиція, способи діяльності) та зовнішніх (зміст, форми, методи, засоби і технології навчання і виховання), що забезпечують високу результативність досягнення мети. При цьому зовнішні характеристики об'єкта (освітнього процесу) взаємодіють із внутрішнім світом суб'єктів (студентів і викладачів)» [19, с. 290].

О. Дубасенюк, М. Мороз, досліджуючи педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх учителів у ЗВО, наводять характеристики та пропонують у своєму дослідженні низку педагогічних умов. Перша умова забезпечує розвиток у процесі навчальної та позанавчальної діяльності позитивної мотивації до участі у педагогічній діяльності, включає самореалізацію, саморефлексію та професійне самовизначення, стимулює особистість до педагогічної діяльності та творчої активності. Друга умова включає організацію діяльнісно-орієнтованого простору, де студенти виявляють професійну компетентність на основі набутих знань. Діяльнісно-орієнтований простір включає залучення студентів до різних форм соціальної взаємодії та різноманітної навчальної, творчої та розвивальної діяльності. Важливо також залучати студентів до змодельованих ситуацій професійної педагогічної діяльності та надавати їм можливість випробовувати себе в різних педагогічних ролях, зіставляючи свої досягнення з індивідуальними здібностями. Третя група умов характеризується узгодженням виховних впливів на студента під час засвоєння знань і навичок, а також формуванням соціальних та духовних якостей особистості, що передбачає узгодження роботи навчальних груп, курсів, закладу освіти, а також різних творчих і практичних об'єднань. Співпраця викладачів, психологів і кураторів, разом з організацією взаємодії між студентами різних курсів та спеціальностей через спільні практичні проекти, сприяє рефлексії спільної педагогічної діяльності [20, с. 51].

Варто зазначити, що запропоновані дослідниками педагогічні умови в значній мірі збігаються як за метою, так і за змістом. Проте, ці умови не повністю відображають та не охоплюють у повному обсязі, або аналізують лише окремі аспекти підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС.

Враховуючи методологічні засади, компоненти та диференційовані підходи науковців до визначення педагогічних умов, а також результати констатувального етапу експерименту й проведення фокус-групи (див. п. 3.1) з викладачами Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла

Коцюбинського, Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського, Маріупольського державного університету, Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії було визначено, що підготовка майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища може бути забезпечена за таких педагогічних умов, як:

1) стимулювання мотивації здобувачів освіти до волонтерської діяльності засобами інтерактивних технологій;

2) формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів через залучення до волонтерської діяльності;

3) розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення викладання дисципліни «Організація волонтерської діяльності».

Змістова складова є теоретичною базою і визначається освітньо-професійними програмами, нормативними документами, навчальними планами, робочими та навчально-методичним забезпеченням дисциплін. Формування змісту освітньої програми для майбутніх учителів здійснюється на основі комплексного аналізу соціальних, історичних та психологічних контекстів, а також індивідуальних потреб особистісного розвитку. Структура освітнього процесу будується з урахуванням чітко визначених освітніх цілей, специфіки предметної галузі та застосування сучасних методологічних, психолого-педагогічних і дидактичних підходів.

Під методами навчання у нашому дослідженні ми розуміємо сукупність прийомів і підходів, що використовуються для організації освітнього процесу для досягнення навчальних цілей.

У процесі дослідно-експериментальної роботи визначено, що найбільш дієвими у підготовці майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС є такі методи навчання:

а) які забезпечують опанування дисципліни (словесні, візуальні, практичні, репродуктивні, проблемно-пошукові, індуктивні, дедуктивні);

б) які стимулюють і мотивують до навчально-наукової діяльності

(навчальні дискусії, проблемні ситуації, професійно-орієнтовані ділові ігри, творчі завдання, пошук і дослідження, експерименти, конкурси, вікторини тощо);

в) методи контролю і самоконтролю в навчальній діяльності (опитування, залік, іспит, контрольна робота, тестові завдання, питання для самоконтролю, в тому числі через комп'ютерні освітні системи)» [21].

Зміст освіти, цілі та завдання, а також методи навчання реалізуються через форми навчання. Форми навчання – це способи організації освітнього процесу, що визначають методику подання навчальних матеріалів, і особливості взаємодії викладачів та здобувачів освіти. У процесі підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності в ІОС використовувалися наступні форми навчання: аудиторна робота (лекції, практичні заняття, семінарські, самостійна робота), позааудиторна робота (науково-практичні конференції, навчально-практичні тренінги, волонтерство, практика, науково-дослідницька робота).

Лекційне заняття – «це основна форма передачі великого обсягу систематизованої інформації як орієнтовної основи для самостійної роботи студентів (займає 90 хвилин)» [6, с. 93]; лекції зазвичай структуровані, охоплюють певну тему або частину теми, супроводжуються візуальними засобами, такими як презентації, схеми або відеоролики.

Практичні заняття – це форма освітнього процесу, під час якої здобувачі освіти застосовують теоретичні знання у практичній діяльності. Метою таких занять є розвиток навичок та умінь через виконання конкретних завдань, розв'язування проблемних ситуацій або ж проведення експериментів.

Семінарські заняття – «це форма організації деталізації, аналізу, розширення, поглиблення, закріплення, застосування та контролю засвоєння одержаної навчальної інформації (на лекції і в процесі самостійної роботи) під керівництвом викладача» [6, с. 93]. Під час семінарського заняття студенти презентують доповіді, аналізують літературу, розв'язують проблемні завдання або дискутують на задану тему. Метою заняття є розвиток критичного мислення, поглиблене розуміння матеріалу та навички аргументованого висловлювання і взаємодії в групі.

Очне навчання: лекції, практичні заняття, семінари, лабораторні роботи;
дистанційне навчання: онлайн-курси, вебінари, самостійне навчання.

Дистанційне навчання відіграє важливу роль у підготовці майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС, оскільки завдяки онлайн-формату здобувачі освіти мають доступ до безлічі навчальних ресурсів, таких як вебінари, курси та віртуальні симуляції, які допомагають їм зрозуміти, як працювати з вразливими категоріями осіб. Гнучкість дистанційного навчання дозволяє студентам поєднувати навчання з практикою, включаючи участь у волонтерських проєктах і тренінгах, які можуть проходити на регіональному, всеукраїнському або міжнародному рівні.

Зазначимо, що дистанційні форми навчання сприяють міжкультурному спілкуванню та обміну досвідом з волонтерами з інших країн. Дистанційне навчання дає можливість студентам дізнаватися про кращі практики інклюзивної освіти та волонтерства, а також допомагає їм розширити власні компетентності. Дистанційне навчання стає ефективним інструментом підготовки майбутніх учителів, надаючи їм знання та навички, необхідні для успішної роботи в ІОС, оскільки «дистанційне навчання може передбачати навчальні (у тому числі практичні, лабораторні) заняття, вебінари, онлайн-форуми та конференції, самостійну роботу, дослідницьку, пошукову, проєктну діяльність, навчальні ігри, консультації та інші форми організації освітнього процесу, визначені освітньою програмою закладу освіти (навчальними програмами з окремих предметів (інтегрованих курсів)» [22].

В умовах воєнного стану дистанційне навчання забезпечує безперервність освітнього процесу та створює безпечні умови для його учасників. Відповідно до рекомендацій МОН України дистанційне навчання це «опосередкована взаємодія суб'єктів засобами онлайн-технологій» [23, с. 22].

Під час організації дистанційного навчання ми дотримувалися таких умов:

— матеріал розподілено на частини, кожна з яких висвітлювалася протягом 10-15 хвилин для забезпечення оптимального сприйняття інформації студентами;

– змістовно та доступно подано приклади, у тому числі виконаних завдань. Кожен приклад супроводжувався поясненням, чому одна робота вважається добре виконаною, а інша — ні. Це стосувалося таких аспектів, як дотримання стандартних вимог, ефективність застосованих технологій і зменшення ймовірності помилок;

– використання інтерактивних технологій для підвищення мотивації та залученості здобувачів вищої освіти, а також регулярне надання зворотного зв'язку щодо їхніх успіхів;

– використання систем дистанційної освіти (Google Classroom, Moodle, Collaborator) та ін.;

– забезпечення можливості адаптації навчальних матеріалів та завдань для вразливих категорій осіб, включаючи тих, хто потребує додаткової підтримки;

– забезпечення повноцінного зворотного зв'язку;

– змішане навчання (Blended Learning).

Як зазначається у методичних рекомендаціях МОН України, «якісно впроваджене змішане навчання суттєво покращує освітній процес. Технологічні рішення здатні забезпечити доступність матеріалів, можливість постійної підтримки студентів, зручність контролю процесу навчання, автоматизацію частини роботи викладача. Методичні підходи забезпечують занурення студентів у процес навчання, засвоєння матеріалу, ефективну взаємодію між суб'єктами навчання, персоналізацію навчання» [24 с. 23] через застосування таких методів та технологій:

– проблемне навчання; проєктне навчання/проєктна діяльність;

– співпраця із закладами соціального спрямування;

– інтерактивні технології: тренінги, воркшопи, групова робота, дискусії та дебати, тощо;

– ігрові методи навчання: навчальні ігри, рольові ігри, симуляції;

– вебінари та онлайн-конференції, онлайн-платформи;

– індивідуальне навчання: індивідуальні консультації, індивідуальні завдання.

Досліджуючи проблематику змішаного навчання, вважаємо, що це ефективний підхід до поєднання традиційних курсів, онлайн-ресурсів і практичних завдань для підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС. Така форма навчання сприяє гнучкості, дозволяє студентам вивчати матеріал у власному темпі та поєднує теоретичні знання з практичними навичками шляхом залучення до волонтерської діяльності. Регулярний зворотній зв'язок та можливість співпраці в онлайн середовищі підвищують мотивацію та залученість студентів, готуючи їх до роботи з вразливими категоріями осіб та забезпечуючи розвиток інклюзивного підходу до навчання [24].

Варто зазначити, що змішане навчання «є підходом, педагогічною й технологічною моделлю, методикою, що поруч із онлайн-технологіями спирається також і на безпосередню взаємодію між студентами та викладачами в аудиторії» [24, с. 22]. Нами досліджено, що впровадження змішаного навчання – це не тільки перенесення багатьох елементів освітнього процесу в електронне середовище і, як наслідок, зменшення взаємодії здобувача освіти із викладачем [24].

Ці форми навчання можуть використовуватися окремо або в комбінації, залежно від цілей навчання, контингенту здобувачів освіти та специфіки дисципліни.

Важливими в освітньому процесі є засоби навчання, оскільки вони покращують розуміння матеріалу, забезпечують інтерактивність, доступ до різноманітних ресурсів, підвищують ефективність, розвивають навички, враховують різні стилі навчання, інтегрують теорію з практикою та підвищують рівень мотивації студентів. Засоби навчання – це інструменти та ресурси, які використовуються для підтримки та покращення навчального процесу. Вони допомагають реалізувати зміст освіти, забезпечують взаємодію між учнями та викладачами і сприяють досягненню навчальних цілей.

Діагностично-результативний блок. Педагогічне моделювання не тільки описує процес підготовки майбутніх учителів в університетах до волонтерської

діяльності в умовах ІОС, а й робить цей процес керованим, гарантуючи досягнення кінцевого результату – високого рівня їхньої готовності до цієї діяльності. Розроблена модель, яка визначає взаємозв'язок між досягненням цілей навчання та рівнем засвоєння знань, може бути використана як інструмент моніторингу процесу формування готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності в ІОС. Моніторинг полягає в аналізі, оцінюванні та ранжуванні компонентів готовності, що дозволяє оцінити ефективність впровадженої методики, визначити напрямок і динаміку розвитку цих компонентів, а також вчасно внести необхідні корективи у освітній процес в університеті.

У пункті 1.3 нами визначено, що готовність майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС це – сукупність ціннісно-мотиваційного, змістовно-процесуального, емоційно-вольового, рефлексивного компонентів, які через критерії та показники сформованості компонентів представляють структуру готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС. Вважаємо, що готовність майбутніх учителів до здійснення волонтерської діяльності є важливим аспектом у процесі професійної підготовки. Вона включає не лише знання інклюзивних технологій і методик навчання, це комплекс знань, умінь і навичок, які дозволять майбутнім учителям ефективно взаємодіяти зі здобувачами освіти із вразливих категорій осіб і створювати відкрите та доступне інклюзивне освітнє середовище для їхнього навчання та розвитку, де важливим є розуміння принципів інклюзивної освіти, міжособистісних навичок і почуття емпатії.

Варто зазначити, що незалежно від рівня, якого досягнув здобувач освіти, результатом упровадження моделі є розвиток його готовності до волонтерської діяльності в умовах ІОС. Це включає формування інклюзивної компетентності та її складових, професійних знань, умінь і навичок, а також професійно важливих якостей особистості, мотивації та рефлексії, які визначаються майбутньою волонтерською діяльністю в ІОС.

Запропонована нами модель передбачає розкриття зв'язків між

структурними і функціональними характеристиками підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності в ІОС. Основним компонентом моделі є процесуально-змістовий блок, який забезпечує формування готовності майбутніх фахівців до волонтерської діяльності через поетапну підготовку, включаючи удосконалення форм, засобів, методів та технологій навчання, а також їх адаптацію до умов проєктованого інклюзивного освітнього середовища в університетах.

Модель підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності дозволила нам проаналізувати проблеми, що стоять перед сучасною професійною педагогічною освітою, виявити їх взаємозв'язки та оцінити перспективи різних стратегічних підходів до їх вирішення; забезпечила отримання нових знань про комплекс концептуальних засад, організаційних механізмів і методичних інструментів, необхідних для створення системи підготовки майбутніх учителів до ефективної волонтерської діяльності; проаналізувати структуру та функціонування освітнього процесу у ЗВО; виявити ключові чинники, що впливають на формування волонтерських компетенцій, та розробити оптимальні стратегії управління цим процесом з метою його подальшого вдосконалення.

Визначено, що однією з ключових проблем сучасної педагогічної науки є вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів, що передбачає не лише навчання у традиційному розумінні цього слова, а виховання фахівця, який поєднує в собі ролі модератора, фасилітатора, супервізора та тьютора.

2.2 Стимулювання мотивації здобувачів освіти до волонтерської діяльності засобами інтерактивних технологій

Волонтерська діяльність є важливим елементом розвитку сучасного освітнього середовища та формування майбутнього покоління педагогів. У першому розділі нами обґрунтовано, що вона сприяє професійному та особистісному зростанню майбутніх вчителів, розвитку їхніх компетентностей, а також забезпечує позитивний вплив на освітній процес та соціум в цілому. Проте,

для досягнення цих цілей необхідно активувати та підтримувати мотивацію майбутніх учителів до волонтерської діяльності.

Нині формування мотивації до волонтерської діяльності у майбутніх учителів є важливим завданням, що може здійснюватися за допомогою різних методів і підходів. Аналіз досліджень Т. Лях, В. Ніколишен, Д. Горєлова показав, що зв'язок мотивації і волонтерства є ключовим елементом успішної волонтерської діяльності, оскільки мотивація визначає, чому людина вирішує віддати свій час та зусилля для допомоги іншим. Мотиваційна сфера майбутніх учителів-волонтерів стала предметом дослідження зарубіжних науковців Л. Пеннера (L. Penner), А. Омото (A. Omoto) та М. Снайдера (M. Snyder), Т. Клотфельтера (T. Clotfelter), О. Астіна (O. Astin) та Л. Дж. Сакса (L. J. Sax), Дж. Вілсона (J. Wilson), Т. Ротоло (T. Rotolo) та вітчизняних учених – Н. Вайнілович, О. Матвієнко та ін.

Зазначимо, що волонтерство в Україні не лише має широку підтримку і регулювання з боку законодавства, але й відображає сутність безкорисливої допомоги та особистої мотивації волонтерів, оскільки є основою громадянського суспільства [25]. На цьому ж наголошує О. Панькова [26], зазначаючи, що майбутні учителі, здійснюючи волонтерську діяльність, стають важливою частиною громадянського суспільства, що мотивує розвиток волонтерства.

Л. Пеннер (L. Penner) [27] зазначає, що молоді люди все більше цікавляться соціальними проблемами і проявляють активну громадянську позицію та громадянську відповідальність за волонтерську діяльність. В. Ніколишен зауважує, що «дослідження мотивації волонтерської діяльності може допомогти розкрити психологічний портрет волонтера в умовах війни, його цінності та мотиваційні орієнтації, а також відповісти на питання про те, які чинники спонукають людей долучатися до волонтерської співпраці в умовах кризи» [29, с. 83].

Поділяємо думку Д. Горєлова, який акцентує на тому, що «війна створює непередбачувані виклики, які потребують мобілізації волонтерських ресурсів. Мотивація є ключовим чинником, який визначає залученість до волонтерської

діяльності» [28, с. 25].

Вагомим аспектом у нашому дослідженні є формування у майбутніх учителів почуття соціальної відповідальності, зокрема важливо враховувати мотиваційні аспекти волонтерства у майбутніх учителів до роботи в ІОС, оскільки волонтерство надає можливість виявити громадянську відповідальність та активно долучитися до розв'язання соціальних проблем, що є особливо актуальним в умовах повномасштабного вторгнення рф.

Згідно з дослідженням, проведеним Т. Ротоло (T. Rotolo) та Дж. Вілсоном (J. Wilson) [30], у сучасних умовах студентська молодь активно виявляє свою громадянську активність та відчуття відповідальності перед державою. Наукові дані підтверджують зацікавленість майбутніх учителів у підтримці спільноти та розвитку соціальної відповідальності через участь у волонтерській діяльності.

Соціальна відповідальність і волонтерська діяльність є ключовими у здійсненні професійної підготовки. Такий підхід в освіті формує майбутнє покоління, готове до викликів і потреб сучасного світу, що є ключовим для сталого розвитку суспільства. На важливості соціальної відповідальності в освіті акцентують увагу О. Астін (O. Astin) та Л. Дж. Сакс (Linda J. Sax) [31], В. Зливков та С. Лукомська [32], які у своїх працях вказують на взаємозв'язок між волонтерською діяльністю та розвитком соціальної відповідальності серед учителів, на потребах у самореалізації, соціальній взаємодопомозі, ідеях допомоги спільноті.

Наступним важливим аспектом є взаємозв'язок волонтерства та професійної підготовки майбутніх учителів. Дотримуємося думки Т. Клотфельтера (T. Clotfelter) [33], який у своїх працях досліджує вплив волонтерства на кар'єрний розвиток. Вважаємо, що участь майбутніх учителів у волонтерській діяльності сприяє професійному розвитку та розвитку професійних навичок, які у майбутньому допоможуть досягти кар'єрного зростання. Зокрема, волонтерство надає можливості для спілкування, співпраці та навчання рівних, що сприяє їх професійному зростанню та задоволенню роботою, оскільки за висновками науковців А. Омото (A. Omoto) та М. Снайдера

(M. Snyder) [34], волонтерство – це засіб досягнення особистої задоволеності та задоволення від допомоги іншим.

У своїх філософських роздумах І. Чайка [35] наголошує на недостатній розвиненості волонтерської культури та низькому рівні свідомості щодо волонтерських можливостей. Т. Лях переконливо доводить, що «мотивації належить провідне місце у структурі поведінки особистості. Вона є одним із основних понять, які використовуються для пояснення спонукання, діяльності в цілому. Під мотивацією розуміють сукупність спонукальних факторів, які визначають активність особистості; усі мотиви, потреби, стимули, ситуативні чинники, які спонукають поведінку людини; процес формування мотиву» [36, с. 85].

Слушною є думка А. Стукаса (A. Stukas) [37] про те, що волонтерська діяльність майбутніх учителів також впливає на їх професійний розвиток і саморозвиток. На цьому ж наголошує Л. Коломієць [38] та ін., підкреслюючи важливість волонтерської діяльності для особистісного зростання учителів, саморозвитку та самореалізації особистості; Дж. Тінклер (J. Tinkler) [39] розглядає волонтерство як засіб для набуття нових навичок та підвищення професійної компетентності.

У своїх наукових розвідках О. Матвієнко та ін. [40] акцентують увагу на тому, що важливий вплив на мотивацію майбутніх учителів до волонтерської діяльності має підтримка на рівні закладу освіти: створення сприятливого середовища для волонтерів і надання їм можливостей для саморозвитку та професійного зростання; стимулювання на «діяльність, спрямовану на досягнення індивідуальних цілей або загальних цілей організації» [41]; «виокремлення складників освітнього середовища ЗВО, які здійснюють найбільший вплив на її розвиток; визначення форм і методів роботи зі студентами для ефективного розвитку їхньої соціальної активності» [42, с. 312].

Н. Вайнілович [43], вивчаючи чинники формування мотивації людини до здійснення волонтерської діяльності, у своєму дослідженні зазначає, що волонтерство включає в себе внутрішні та зовнішні чинники, які впливають на

мотивацію людини до добровільної допомоги. Внутрішні (особистісні) чинники пов'язані з психологічними особливостями волонтера, його характером, вподобаннями, прагненнями та інтересами. Зокрема, це можуть бути внутрішні мотиви, які ведуть людину до волонтерської діяльності. З зовнішніх чинників виділяються два типи: фактори середовища, які включають роль родини, друзів та колег, сімейну підтримку, де дружні стосунки та спілкування з колегами можуть впливати на мотивацію волонтера та організаційні фактори – це чинники, пов'язані з конкретною установою, де волонтери здійснюють свою діяльність.

Нами визначено [44], що для ефективної організації підготовки здобувачів вищої освіти до педагогічної діяльності необхідно залучати майбутніх учителів до волонтерської діяльності, за якої посиляться мотивація через практичне застосування знань, умінь та навичок. Такий підхід сприятиме розвитку соціальної відповідальності, що є ключовим аспектом професійного становлення. Зокрема, волонтерство сприяє укріпленню моральних цінностей, які є важливими для виконання педагогічної діяльності в сучасному суспільстві.

Вважаємо, що мотивація є невід'ємною складовою у підготовці майбутніх учителів до волонтерської діяльності, і вона може варіюватися від особистих цілей до соціальних, і прагнень внесення позитивних змін у світ. Чим сильніша мотивація, тим більшою є ймовірність того, що волонтерство буде ефективним та приносить задоволення.

Зазначимо, що мотивація до волонтерської діяльності серед майбутніх учителів здебільшого обумовлена прагненням допомогти іншим зробити свій внесок у покращення якості життя спільноти. Участь у волонтерських проєктах дає можливість розкрити професійний потенціал, відчути задоволення від виконання суспільно корисних справ і бути відкритими до взаємодії з оточенням. Водночас волонтерство сприяє формуванню громадянської свідомості, соціальної відповідальності та особистісного зростання, визначенню власних цінностей і етичних принципів, що є важливими для професійного та особистісного становлення учителя. Спілкування з представниками різних соціальних груп допомагає майбутнім учителям усвідомити різноманітність

поглядів і досвіду, стимулюючи формування особистісної етики й підвищуючи їхню здатність до емпатії та толерантності.

Однак, мотивація здобувачів освіти до участі у волонтерських проєктах часто залишається недостатньо розвиненою, що вимагає пошуку ефективних методів і форм її стимулювання. Одним із дієвих підходів у цьому напрямі є використання інтерактивних технологій, які дозволяють залучати молодь до волонтерської діяльності, підвищують їхній інтерес і забезпечують систематичну підтримку мотивації.

Досліджуючи мотивацію майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС, вважаємо за доцільне розглянути поняття «інтерактивні технології». Слушною є думка К. Авраменко, що «на сучасному етапі відбувається поступове й обережне включення до навчального процесу елементів інтерактивного навчання, яке забезпечує позитивну мотивацію здобуття знань, активне функціонування інтелектуальної і вольових сфер, дає відчуття потреби в самоосвіті, формує стійкий інтерес до предмету, зрештою, сприяє розвитку творчої особистості майбутнього педагога» [45, с. 65-68].

Нам імпонують погляди М. Михайліченка, який зазначає, що «інтерактивні технології відіграють важливу роль у сучасній освіті. Їх перевагою є те, що ті, хто навчається, засвоюють всі рівні пізнання (знання, розуміння застосування, оцінка), збільшується у групах кількість студентів, які свідомо засвоюють навчальний матеріал. Студенти займають активну позицію в засвоєнні знань, зростає їх інтерес в одержанні знань» [46, с.415], та О. Федій, що стверджує: «інтерактивні технології покликані вибудовувати процес навчання як діалог студента і викладача в рамках засвоєння навчального матеріалу» [47, с. 482].

А. Брусенко у своїх наукових розвідках зазначає, що «інтерактивні технології є способом організації пізнавальної діяльності студентів, що передбачає створення комфортних умов навчання, за яких вони відчують

свою успішність та інтелектуальну спроможність, розкривають свої задатки, розвивають творчі здібності та самореалізуються як особистість» [48, с. 29].

Л. Акпинар стверджує, що «готовність до застосування інтерактивних технологій навчання відповідає особистісно-діяльнісному підходу, оскільки, по-перше, студентам треба мати цілісне уявлення про педагогічну діяльність, її функції, зміст, форми, методи тощо. Опанувати ці технології та використати їх у професійній роботі педагог має змогу тільки під час практичної діяльності, за умови, що він з'ясував для себе сенс інтерактивних технологій навчання, особливості організації таких форм роботи, специфіки вибудовування відносин між учасниками освітнього процесу на цих заняттях. По-друге, студент має прагнути пізнати особистість кожної дитини, забезпечити гармонійний розвиток усіх дітей» [49, с. 28].

Ми погоджуємося із Л. Акпинар, що «готовність майбутніх педагогів до застосування інтерактивних технологій навчання з позиції системного підходу – це є певним психічним станом особистості, що постійно трансформується, розвивається через формування певного виду готовності, і особистісним утворенням, що забезпечує ефективність, високу результативність професійної діяльності» [49, с. 29].

На нашу думку, саме інтерактивні технології навчання сприятимуть встановленню партнерської взаємодії, активізації учасників освітнього процесу та розвитку творчого підходу до вирішення завдань.

В епоху інноваційних технологій суспільство масово діджиталізується. В освітньому процесі цього явища не уникнути, адже сьогодні для викладача постають виклики знати сучасні тенденції та тренди та використовувати їх для своїх потреб.

Цифровізація освіти відкриває нові можливості для використання інтерактивних технологій у підготовці майбутніх учителів до волонтерської діяльності, що дозволяє зробити цей процес більш ефективним і доступним. Зокрема, використання таких платформ як Google Classroom, соціальних мереж та месенджерів, відкрило нові можливості для організації освітнього процесу,

забезпечуючи легкість доступу до навчальних матеріалів, гнучкість у спілкуванні та активну участь здобувачів вищої освіти у виконанні навчальних завдань.

М. Медведєва у своєму дослідженні зазначає, що «Google Classroom (<https://classroom.google.com/>) – це безоплатна інтерактивна платформа від Google, яка дає змогу командам некомерційних проєктів ділитися досвідом, підвищувати кваліфікацію, спілкуватися з колегами, учнями та студентами у «віртуальних аудиторіях». Google Classroom доступний для всіх власників особистого облікового запису Google. На ній викладач або вчитель може організувати роботу з кількома курсами, розподілити завдання, в тому числі індивідуальні. Також платформа дає змогу перевіряти завдання й оцінювати їх» [50, с. 40]. Google Classroom – один з найпоширеніших інструментів дистанційного навчання, що дозволяє створювати структуровані курси та інтегрувати різноманітні навчальні ресурси в єдину платформу. У рамках підготовки до волонтерства цей інструмент можна використовувати для розробки та проведення теоретичних навчальних курсів, організації дискусійних форумів та оцінювання успішності студентів. Особлива увага приділяється можливостям співпраці між студентами, що допомагає розвивати навички роботи в команді та соціальні навички, які є ключовими для волонтерства (Додаток Б, рис. Б.1).

Соціальні мережі, як платформа для обміну миттєвими повідомленнями, також мають значний потенціал для використання в освітньому процесі. Платформа дозволяє організовувати групи та канали для швидкої комунікації між викладачами та здобувачами освіти (див. Додаток Б, рис. Б.2). У процесі підготовки до волонтерських проєктів такі платформи можна використовувати для поширення важливої інформації, координації дій учасників, проведення мікронавчання у вигляді коротких навчальних матеріалів, що надсилаються через месенджер. О. Носенко та Ю. Носенко та ін. у своїх наукових розвідках зазначають, що у роботі з месенджерами «визначено низку видів освітньої та організаційної діяльності, які можна реалізувати з використанням цього сервісу, зокрема: моніторинг відвідувань, обговорення в малих групах, обмін навчальними файлами та ін» [51, с. 116].

Використання Google Classroom та інших застосунків як технологій інтерактивного навчання дозволяє комплексно підготувати майбутніх учителів до волонтерської діяльності. Використання цих платформ допомагає підвищити рівень взаємодії між учасниками освітнього процесу, розвинути навички, необхідні волонтерам, а також забезпечити гнучкість та адаптивність навчання до сучасних вимог.

Для підвищення мотивації студентів до волонтерської діяльності доцільно використовувати сучасні способи комунікації між викладачем і студентами, серед яких Instagram та Facebook. Наприклад, створення сторінок Школи Волонтерства у соціальних мереж Facebook та Instagram (URL: <https://www.facebook.com/shkolavolonterstva>]; (URL: https://www.instagram.com/shkola_volonterstva?igsh=enI3czFpYjQxZWw5) (див. Додаток Б, рис. Б.3, Б.4).

Соціальні мережі, такі як Instagram та Facebook, стають все більш важливими інструментами для підготовки студентів до волонтерства. Інтерактивність, можливість охопити широку аудиторію та візуалізація інформації роблять ці платформи дуже ефективними для освітніх цілей. Використання соціальних мереж допомагає здобувачам освіти брати активну участь в обговоренні волонтерських проєктів, обмінюватися досвідом та інформацією, а також розвивати комунікативні навички, необхідні для успішної волонтерської діяльності.

Instagram, з його акцентом на візуальному контенті, пропонує унікальну можливість візуалізувати навчальні матеріали. Студенти можуть легко засвоювати інформацію за допомогою фото, відео та інфографіки, які ілюструють різні аспекти волонтерства, наприклад, приклади успішних проєктів, покрокові інструкції або надихаючі історії, а ключовою особливістю Instagram є можливість використовувати історії та прямі трансляції, що дозволяє організовувати інтерактивні зустрічі, дискусії та відповіді на запитання в режимі реального часу.

Досліджуючи використання соціальних мереж Facebook та Instagram у освітньому процесі, Є. Бажан та Т. Бажан зазначають, що «інстаграм-сторіз

можна використовувати в проєктному навчанні й за їх допомогою розповідати про етапи реалізації певного довгострокового проєкту студентом, підігрівуючи інтерес до нього впродовж усього часу реалізації, популяризуючи його серед молоді. Такий метод допоможе здобувачу працювати систематично й дотримуватися строків виконання етапів проєкту» [52, с. 15-16].

Facebook має потужну систему груп і спільнот, яка є ефективним інструментом для організації волонтерських навчальних спільнот. Тренери та координатори можуть створювати спеціальні групи, де учасники можуть обговорювати навчальні матеріали, ділитися досвідом та координувати спільну діяльність. Можливість створювати події у Facebook дозволяє організовувати онлайн вебінари, тренінги та інші заходи, які підтримують процес підготовки волонтерів. Крім того, функції обміну файлами та документами полегшують поширення навчальних матеріалів серед учасників.

Нам імponує думка Т. Бондаренко та ін., що «контент Facebook має новинний, оперативно-дослідницький чи аналітичний характер, адже це мережа для інтелектуалів; вона цікава всім тим, хто самонавчається, розвивається та прагне до обговорень і міркувань» [53, с. 278].

Вважаємо, що інтеграція Instagram та Facebook у процесі підготовки майбутніх учителів до волонтерства допомагає створити динамічне та інтерактивне освітнє середовище. Ці платформи не лише надають доступ до необхідної інформації, але й формують активну спільноту, яка підтримує обмін досвідом та взаємодію між волонтерами, викладачами та організаторами проєктів.

Водночас ефективна підготовка вимагає гармонійного поєднання цифрових та традиційних технологій, адже лише інтегрований підхід здатний забезпечити якісне засвоєння знань і формування необхідних компетенцій. Традиційні методи виступають основою для розвитку базових навичок, тоді як цифрові інструменти розширюють можливості для комунікації, творчості та швидкої адаптації до сучасних умов. Завдяки такому поєднанню майбутні учителі отримують не лише знання, а й практичний досвід, що дозволяє їм ефективно взаємодіяти у професійному середовищі та брати активну участь у

волонтерській діяльності.

Мотивація майбутніх учителів до волонтерської діяльності потребує комплексного підходу, що включає різноманітні інтерактивні форми та методи. Розглянемо деякі з них:

Організація дискусій, групових дебатів і соціальної взаємодії в малих групах є ефективними інтерактивними технологіями навчання, що відіграють важливу роль у підготовці здобувачів освіти до волонтерської діяльності. Участь у таких активностях дозволяє студентам глибше усвідомити соціальні проблеми та їхню важливість, а також розвинути навички критичного мислення. Групові дебати та дискусії сприяють формуванню особистої позиції студентів щодо волонтерства та стимулюють до роздумів про важливість допомоги тим, хто цього потребує. Наприклад, з власного досвіду участь у дебатній Школі Волонтерства Ради молодих учених при МОН України (URL: <http://surl.li/mwqffq>) (Додаток В, рис. В.1.); залучення студентів до роботи в групах на тему «Європейські практики розвитку соціальної компетентності обдарованих дітей у регіональному інклюзивному просторі» за допомогою програми Zoom (див. Додаток В, рис. В.2).

Серед різновидів інтерактивних технологій, які застосовуються під час освітнього процесу, варто наголосити на лекційних, семінарських заняттях і воркшопах – це інтерактивні методи навчання, які активно використовуються для підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності. Ці форми навчання дозволяють не тільки одержати нові знання, а й розвинути практичні навички, необхідні для успішної реалізації волонтерського проєкту.

Лекції є важливим інтерактивним методом навчання, який дозволяє викладачам систематизувати знання та зосередити увагу на ключових аспектах волонтерства, щоб підготувати студентів до волонтерської діяльності. Використання інтерактивних елементів (наприклад, запитань, дискусій та мультимедійних матеріалів) активізує студентів брати участь в обговоренні теми. Це сприяє кращому розумінню теоретичних концепцій та їх застосуванню на практиці, що є важливим для ефективної участі у волонтерській діяльності.

Запрошення мотиваційних спікерів, організація волонтерських семінарів, або відвідування інших волонтерських проєктів допомагає майбутнім учителям отримати власний досвід і знання від тих, хто вже здійснює волонтерську діяльність. Наприклад, проведення лекції для майбутніх волонтерів (URL: <https://www.facebook.com/share/p/ncXpDpwq1qKbr5Dx/>) (Додаток В, рис. В.3).

До інтерактивних технологій відносимо семінари та воркшопи для майбутніх волонтерів, які зазвичай спрямовані на заглиблення в конкретні сфери, такі як організація волонтерської діяльності, управління волонтерськими проєктами, робота з вразливими категоріями осіб тощо.

Семінари покликані дати можливість учасникам дізнатися більше про роботу волонтерів, а також поділитися своїм досвідом та ідеями. Учасники семінарів мали можливість обговорити конкретні теми, що їх цікавлять, з експертами та колегами, обмінятися думками та досвідом; семінари допомагали розвивати критичне мислення та комунікативні навички, необхідні для ефективної роботи у волонтерській команді. Наприклад проведення семінару «Волонтерські проєкти: від ідеї до результату» (див. Додаток В, рис. В.4).

Воркшопи є особливо цінними для здобувачів вищої освіти, що готуються до волонтерської діяльності, оскільки вони дають можливість застосувати теоретичні знання на практичних діях. На воркшопах учасники вирішували реальні завдання, такі як планування волонтерської діяльності, розв'язання проблем, які можуть виникнути. Така форма навчання допомогла розвинути практичні навички, впевненість у собі та підготуватися до реальних викликів волонтерства (див. Додаток В.5, рис. В.5).

Вагомою в контексті нашого дослідження є проєктна діяльність, що спрямована на розробку та реалізацію студентських волонтерських ініціатив. Вона є важливим етапом у підготовці майбутніх учителів, оскільки залучення до проєктної діяльності не лише поглиблює теоретичні знання, а й дає можливість відчувати соціальну значущість волонтерства на практиці. Участь у таких проєктах допомагає розвивати у студентів почуття соціальної відповідальності та навички співпраці, важливі для педагогічної діяльності.

Наприклад, реалізація власних волонтерських проєктів, таких як «Янгол для солдата», «Ситий військовий», «Пасха для ЗСУ», «Маленьке дитинство великого лісу», «Подаруй шанс жити далі», створені студентами після вивчення дисципліни «Організація волонтерської діяльності», дозволили здобувачам вищої освіти отримати практичний досвід волонтерства, що не тільки допомогло розвинути їхні професійні навички, але й дало їм глибше розуміння важливості волонтерства для суспільства; благодійний проєкт Школи Волонтерства «Об'єднані незламністю» (Додаток Г. рис. Г.1., рис. Г.2.). (URL: <http://surl.li/odphyt>).

Погоджуємося із думкою А. Коломієць та ін., що «у сучасних вітчизняних і зарубіжних дослідженнях розкриваються деякі аспекти дієвості Інтернет-простору для підвищення ефективності освіти, зокрема волонтерської діяльності студентської молоді та важливості впровадження засобів інформаційно комунікаційних технології з метою налагодження веб-комунікації, онлайн-підтримки суб'єктів волонтерської допомоги» [54, с. 269].

Отже, метою застосування інтерактивних технологій є створення стимулів і позитивного досвіду, які допоможуть мотивувати майбутніх учителів до волонтерства та забезпечити ефективну педагогічну взаємодію між викладачами та студентами, а також сприятимуть активній участі в освітньому процесі та розвитку професійних навичок ще під час навчання у закладі вищої освіти.

Визначено, що мотивація майбутніх учителів до волонтерської діяльності є важливим елементом їхнього професійного та особистісного розвитку. Аналіз літератури показав, що ефективне формування мотивації у майбутніх учителів до волонтерської діяльності потребує комплексного підходу, який поєднує у собі такі методи та форми роботи як проєктна діяльність, дискусії, створення волонтерських проєктів, проведення лекцій та майстер-класів, застосування кращих практик та методів навчання, таких як проблемне навчання, проєктне навчання, проведення групових дискусій/дебатів, використання цифрових технологій та соціальних мереж. Вважаємо, що волонтерська діяльність та мотивація відіграють важливу роль у підготовці майбутніх учителів, вихованні

громадянської позиції, особистісному зростанні та підтримці необхідних ініціатив. Стимулювання мотивації для участі у волонтерській діяльності є важливим завданням, яке допомагає забезпечити ефективне функціонування цієї сфери діяльності та досягнення позитивних результатів, оскільки майбутні учителі, які дотримуються певних цінностей, мають внутрішню мотивацію та відчуття місії, виявляють більшу зацікавленість у залученні їх до волонтерської діяльності, яка відповідає їхнім особистим переконанням і соціальним пріоритетам.

На нашу думку, волонтерство сприяє розвитку ключових навичок, які є необхідними для успішної педагогічної діяльності. Сюди входять комунікативні навички, робота в команді, культурна компетентність та лідерські якості. Ці навички збагачують особистісний та професійний потенціал майбутнього учителя.

Мотивація до волонтерської діяльності – це внутрішній або зовнішній стимул, який спонукає людину добровільно віддавати свій час, енергію та ресурси на користь інших або на загальне благо. Ця мотивація може бути базована на різних факторах, таких як особисті цінності, соціальні аспекти, внутрішня задоволеність від допомоги іншим, бажання змінити світ на краще, потреба відчувати себе корисним або приносити позитивні зміни у світі. Мотивація до волонтерської діяльності може бути індивідуальною для кожної людини і відображати її особисті цінності, переконання та цілі.

Волонтерство для майбутніх учителів – це не лише шлях до допомоги іншим, а й потужний ресурс для їхнього зростання, оскільки мотиваційний чинник сприятиме створенню ефективних програм, спрямованих на підтримку та розвиток волонтерської активності.

Аналіз досліджень показав, що сьогодні волонтерство – це не лише спосіб допомогти тому, хто цього потребує, це важливий етап особистісного та професійного зростання майбутніх учителів.

Серед основних переваг підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності є стимулювання і підтримка мотивації через:

- розвиток соціальної відповідальності, оскільки беручи участь у волонтерських проєктах, студенти отримують можливість впливати на суспільство і формувати учнівське бачення соціальних проблем;
- професійний розвиток, що дозволяє майбутнім учителям розвивати додаткові навички, які можуть бути корисні в їхній професійній діяльності. Наприклад, взаємодія з різними людьми та робота в команді можуть підвищити комунікативні здібності та лідерські якості;
- підвищення мотивації до навчання, що надає студентам додатковий стимул до навчання, особливо якщо їхні дії безпосередньо впливають на добробут і розвиток інших людей. Відчуття корисності може сприяти розвитку професійної підготовки та кращому засвоєнню навчального матеріалу;
- формування особистісних цінностей, що сприяє чіткому визначенню особистісних цінностей та підтвердженню професійного вибору;
- спілкування з різними групами людей через розширення культурної і світоглядної компетенції;
- участь у студентських об'єднаннях, що сприяє формуванню спільноти майбутніх учителів, яка разом працює над важливими соціальними проєктами;
- розвиток взаємодопомоги та підтримки, які є важливими аспектами у педагогічній діяльності.

2.3 Формування інклюзивної компетентності через залучення майбутніх учителів до волонтерської діяльності

Ми погоджуємося з твердженням Т. Нестеренко, що «підготовка майбутнього учителя є складною, багатоаспектною і багатофункціональною діяльністю, зокрема умовно її можна поділити на такі взаємодоповнюючі та взаємозалежні частини: загальноосвітня підготовка; особистісна (професійний саморозвиток та самовдосконалення) підготовка; спеціально-професійна (психолого-педагогічна, методична, педагогічна практика) підготовка» [55, с.73].

Інклюзивна освіта передбачає забезпечення рівного доступу до освіти незалежно від фізичних, інтелектуальних чи соціальних особливостей, навчання

вразливих категорій осіб разом з їхніми однолітками. Погоджуємося із думкою А. Цимбалару, яка зазначає, що на сучасному етапі розвитку освіти пріоритетного значення набуває створення інклюзивного освітнього середовища, як складової освітнього простору та може характеризуватися як частина соціуму (певного закладу освіти), де створюються рівні умови для розвитку особистості всіх здобувачів освіти [56, с. 316].

Сьогодні підготовка майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах ІОС із застосуванням методу «peer to peer» збагачується новими форматами взаємодії здобувачів освіти із молодими практикуючими педагогами з інклюзивних закладів освіти, людьми з інвалідністю та дітьми з особливими освітніми потребами, фахівцями соціальної сфери та волонтерами. До популярних форматів належать проєкти, тренінги, інтерактивні заняття, практикуми, спільна робота у коворкінг-просторах, професійні майстерні (workshop), онлайн-конференції, трансляції (streaming) тощо.

Вважаємо, що ключовою складовою інклюзивної компетентності педагога є не лише наявність ґрунтовних знань, умінь і навичок, а й сформованість відповідних ціннісних орієнтацій, психологічна готовність до роботи в ІОС, оскільки сучасний учитель повинен вміти організовувати освітній процес, спрямований на всебічний розвиток здобувачів освіти, застосовуючи при цьому диференційовані та індивідуалізовані методичні підходи.

В Законі України «Про вищу освіту» зазначено, що «... *компетентність* – це динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти» [58].

Введення поняття «інклюзивна компетентність» зумовлене його інтегративною характеристикою, оскільки у словосполученні «інклюзивна компетентність» об'єднані поняття, які включають знання і вміння, необхідні для виконання професійних функцій в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Особливості формування інклюзивної компетентності обґрунтовано в наукових працях І. Бега, С. Максимюк, М. Чайковського, Т. П'ятакової. Філософію інклюзивного навчання та концептуальні аспекти інклюзивної освіти у своїх дослідженнях розкривають вітчизняні фахівці: (В. Кремінь, Н. Софій, Ю. Найда та інші); вивчення проблем інклюзивного навчання та впровадження його в інклюзивне освітнє середовище (В. Бондар, Л. Даниленко, М. Деркач, Н. Єфімова, А. Колупаєва, П. Придатченко, Ю. Рибачук, та ін.).

Існують різні підходи до визначення поняття «інклюзивна компетентність». У дослідженнях Т. Соловей, В. Чайковського «... інклюзивна компетентність потрактована як рівень знань і вмінь, необхідних для виконання професійних функцій в умовах інклюзивного навчання; як необхідний обсяг знань та вмінь, утілених у здатності виконувати професійні функції, зважаючи на особливі потреби молоді, яка має вади здоров'я, та інтегрувати їх у середовище загальноосвітнього закладу, створюючи умови для розвитку й саморозвитку» [59, с. 223].

Т. П'ятакова розглядає поняття «інклюзивна компетентність» «...як інтегральну характеристику педагога (учителя, асистента), що впливає на здатність розв'язувати професійні завдання в умовах інклюзивного підходу до освітньої діяльності» [60, с. 93-98].

За визначенням Н. Фіголь, інклюзивна компетентність є – це «...вид професійної компетентності, що забезпечує ефективне здійснення інклюзивної діяльності. Відзначимо, що інклюзивна компетентність може бути сформована тільки в процесі здійснення студентами інклюзивної діяльності, яка повинна пронизувати весь освітній процес у закладі вищої освіти» [61, с. 200].

Н. Клименюк розкриває інклюзивну компетентність як «інтегративно-особистісну професійну сформованість, що зумовлює здатність здійснювати професійну діяльність у процесі інклюзивного супроводу, враховуючи різні можливості осіб з обмеженими можливостями здоров'я, забезпечуючи максимальну включеність їх у суспільне середовище через створення умов реалізації та розвитку особистісних можливостей особи (здібностей, знань,

навичок, прагнень), прихованих можливостей, здатності до певної діяльності та соціальної адаптації» [62, с. 79].

Поняття «інклюзивна компетентність майбутніх учителів-волонтерів» у нашому дослідженні розуміємо як складну систему здатностей майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища, що виявляється у їхньому ціннісному ставленні до інклюзивної освіти і передбачає наявність емоційно-вольових, емпатійних, соціономічних, комунікативних умінь в роботі з вразливими категоріями осіб. Вбачаємо, що інклюзивна компетентність майбутніх учителів-волонтерів повинна охоплювати весь освітній процес у ЗВО і може бути сформована тільки в процесі здійснення майбутніми учителями волонтерської діяльності.

Формування інклюзивної компетентності через залучення майбутніх учителів до волонтерської діяльності здійснюється завдяки різноманітним механізмам та методам, які забезпечують комплексний підхід до професійного розвитку педагогів.

Аналіз літератури та власний педагогічний досвід дозволили нам дійти висновку, що волонтерська діяльність є одним із ефективних методів формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів, оскільки залучення до волонтерських програм надає можливість майбутнім учителям безпосередньо взаємодіяти в умовах ІОС із здобувачами освіти, що сприяє розвитку практичних навичок та професійної компетентності. Волонтерство дозволяє адаптувати різні методи навчання, розвивати соціальні навички та емпатію, що є необхідними для роботи в ІОС.

Проте зауважимо, що після закінчення ЗВО майбутні учителі не завжди готові до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища. Це пов'язано з декількома причинами. Так, О. Паламарчук та ін. акцентують увагу на психологічній неготовності до самостійної діяльності та відсутності досвіду [63]. О. Пінаєва у своєму дослідженні звертає увагу на особистісне ставлення до інклюзивної освіти та інші чинники [64].

У цьому контексті особливої уваги заслуговує волонтерська діяльність як

один із дієвих методів формування інклюзивної компетентності у майбутніх учителів. Залучення до волонтерської діяльності дає можливість отримати практичний досвід, розвинути емоційну компетентність та підвищити професійну самооцінку, що є необхідним для успішної роботи в ІОС.

Волонтерська діяльність дозволяє майбутнім учителям набути цінного досвіду взаємодії з вразливими категоріями осіб, випробувати різноманітні методи навчання та розвинути емоційні й соціальні навички, необхідні для ефективної роботи в ІОС. Окрім того, волонтерство сприяє розвитку емпатії та толерантності, що є важливою складовою інклюзивної компетентності, а участь у волонтерських проєктах відкриває доступ до додаткових навчальних ресурсів та професійних мереж, що сприяє подальшому професійному зростанню.

Практичний досвід участі у волонтерських проєктах є надзвичайно цінним для майбутніх учителів. Наприклад, робота в літніх таборах для дітей з особливими потребами дозволяє майбутнім учителям не тільки спостерігати за поведінкою та навчанням цих дітей, але й активно взаємодіяти з ними, застосовуючи різні педагогічні підходи. Допомога в спеціалізованих навчальних закладах дає можливість безпосередньо підтримувати освітній процес, працювати з індивідуальними планами розвитку та проводити інклюзивні уроки.

Участь у волонтерській діяльності сприяє не лише розвитку інклюзивної компетентності, але й загальному професійному зростанню майбутніх учителів. Крім того, волонтерство допомагає розширити професійну мережу контактів, що може бути корисним у подальшій кар'єрі [65].

Залучення до волонтерських проєктів у процесі підготовки майбутніх учителів є важливим кроком до забезпечення якісного та інклюзивного навчання. Волонтерство допомагає майбутнім учителям усвідомити, наскільки різноманітними можуть бути потреби та особливості здобувачів освіти. Це сприяє формуванню гнучкості, креативності та готовності застосовувати диференційований підхід.

Одним із основних аспектів є практичний досвід, що набувається під час участі у волонтерських програмах та стажуваннях з інклюзивною практикою

(проведення тренінгів, інтерактивних занять, онлайн-стримів, практикумів, спільної роботи у коворкінг-просторах).

Важливу роль відіграє проведення навчальних семінарів та тренінгів, спрямованих на розвиток знань і навичок для оволодіння компетенціями, зокрема інклюзивною, які необхідні для ефективної роботи в ІОС:

- виявляти інтереси, труднощі, проблеми, конфліктні ситуації і відхилення в поведінці;

- складати програми соціального супроводу та підтримки; орієнтуватися на загальнолюдські гуманістичні цінності добровольчої діяльності. Так, студентка Марина О. під час вивчення дисципліни «Організація волонтерської діяльності», виконавши практичне заняття, розробила «Програму соціального супроводу окремих категорій населення» (Додаток Д).

Тема: Розроблення програми соціального супроводу окремих категорій населення.

Допомога сім'ям, що опинилися у складних життєвих обставинах:

- психологічна допомога;
- формування і розвиток соціальних навичок та соціальних компетенцій;
- допомога в зміцненні або відновленні родинних, дружніх, товариських та офіційних зв'язків;
- допомога в організації заняття протягом дня і дозвілля;
- у разі потреби допомога в пошуку роботи;
- відновлення навичок комунікацій в людей, які звільнилися із місць позбавлення волі.

Робота з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування:

Ґрунтуючись на принципах і змісті взаємодії «соціальний педагог - підліток» при вирішенні актуальних проблем, необхідно розглянути методи, які входять у групу соціально-педагогічної взаємодії. У педагогіці існують різні класифікаційні схеми. Найбільш поширеною є схема, запропонована Н. Щурковою. Вона включає наступні групи методів, за допомогою яких:

виявляється вплив на свідомість дітей, формуються їхні погляди (уявлення, поняття), здійснюється оперативний обмін інформацією між членами соціально-педагогічної системи; виявляється вплив на поведінку дітей, організується їхня діяльність, стимулюються позитивні мотиви участі в ній; виявляється допомога в самоаналізі і самооцінці дітей.

Робота з постраждалим внаслідок військових дій:

– використовуйте квадратне дихання (знайдіть у приміщенні щось квадратне (або уявіть його). Зафіксуйте погляд на одному з кутів і робіть глибокий вдих, затримайте подих на 5 секунд і переводьте погляд на інший кут, видихаючи, так рухайтесь за квадратом; повторіть кілька разів, це дозволить вирівняти дихання та опанувати тривогу, якщо відчуваєте, що вона посилюється;

– «заземліться», станьте або сядьте на підлогу, відчуйте, як ви торкаєтесь поверхні, відчуйте вагу власного тіла та повільно дихайте;

– поверніться до відчуття тіла; відчуйте, на чому і як ви сидите, що відчувають ваші стопи, концентруйтеся на якомусь звуці, на запаху; якщо ви за кермом, то концентруйтеся на тому, що тримають ваші руки;

– робіть самомасаж, торкайтесь тіла, похлопайте долонями ноги, масуйте вуха, ніс, долоні, оживляйте залякле тіло;

– напружтесь, займіть не зручну для себе позу і спробуйте максимально напружити всі м'язи тіла, залишайтеся в такій позі якнайдовше;

– спрямуйте паніку у безпечні дії, якщо вам хочеться бігти – біжіть на місці, якщо вам хочеться забитися в куток – забийтесь в куток;

– якщо це хтось інший, а не ви – огорніть людину теплою ковдрою, дайте тепле питво, нагадайте про базові речі: хто вона є, що вона тут робить, хто поряд з нею, як її звуть.

Робота з особами, що мають особливості психофізичного розвитку:

– відповідно до особливостей робити різні ігри та заняття;

– спілкування;

– медична допомога.

Роботи з людьми похилого віку:

- допомога у домашніх справах;
- прогулянки;
- спілкування;
- різні види заняття;

– розробляти та реалізовувати соціально ціннісну діяльність, розвивати соціальні ініціативи/проєкти. Наприклад, проведення майбутніми учителями у Кризовому центрі «Дім Мама» соціальних проєктів «Новорічне диво», «Передай добро по колу» (див. Додаток Д, рис. Д.1.). Розробка та реалізація таких проєктів та ініціатив спрямовані на розвиток у студентів почуття відповідальності, емпатії та готовності допомагати людям, що опинилися у складних життєвих обставинах, а також на розвиток практичних навичок майбутніх учителів щодо організації та проведення волонтерських проєктів, які сприяють створенню атмосфери турботи, доброти та взаємо підтримки;

– здійснювати психолого-педагогічну підтримку з питань створення умов для загального емоційного комфорту, з проблем формування позитивних життєвих цінностей, оптимістичного світобачення, необхідної комунікативно-мовленнєвої компетенції. Наприклад, проведення майбутніми учителями-волонтерами арт-терапевтичного майстер-класу «Щастя в дитячих долоньках» та проведення свята «Діти до Дня захисту дітей» з учнями Комунального закладу «Прибузька спеціальна школа» Вінницької обласної Ради (див. Додаток Д, рис.Д.2, рис. Д.3). Проведення таких видів діяльності сприяють покращенню емоційного стану, допомагають розкритися через творчість, створюють сприятливе та дружнє середовище для вразливих категорій осіб, щоб вони могли гармонійно розвиватися та взаємодіяти з іншими.

– впроваджувати технології адаптації особистості у ІОС, інтеграції культур у системі полікультурного освітнього простору, розвитку комунікативних характеристик особистості;

– забезпечувати комплексний підхід до збереження і зміцнення психологічного здоров'я, соціальної адаптації, реабілітації, корекції розвитку. Наприклад, проведення майбутніми учителями-волонтерами у Комунальному

закладі «Вінницька спеціальна школа для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку» спортивного свята «У здоровому тілі – здоровий дух!» до Всесвітнього Дня здоров'я (див. Додаток Д, рис. рис. Д.4.);

– організовувати та проводити благодійні акції. Проведення студентами та викладачами благодійної акції «Разом ми сила» для дітей та сімей внутрішньо-переміщених осіб у смт. Сутиски (див. Додаток Д, рис. рис. Д.5.);

– реалізовувати волонтерську діяльність на основі знань про інклюзивну компетентність. Прикладом цього є створення та реалізація здобувачами освіти та викладачами довгострокового соціального проєкту «Творчий ігроленд» (див. Додаток Д, рис. Д.6., рис. Д.7., рис. Д.8.). Задля створення соціально-творчого середовища, сприятливого для самореалізації вразливих категорій осіб, необхідно забезпечити умови, що сприятимуть творчому самовираженню, розвитку здібностей, формуванню соціальних і комунікативних навичок, а також інтеграції в суспільство в атмосфері підтримки й прийняття. Для майбутніх учителів участь у таких процесах надає можливість отримати цінний практичний досвід реалізації себе як фахівця, формуючи професійні компетентності, зокрема емпатію, відповідальність, здатність до співпраці та роботи в ІОС.

Зазначена діяльність спрямована на формування у майбутніх учителів професійних і соціальних компетентностей, розвиток емпатії, відповідальності, комунікативних навичок і готовності до волонтерської діяльності. Реалізація соціально значущих проєктів та ініціатив сприяє формуванню практичного досвіду, створенню атмосфери турботи, доброзичливості та підтримки, а також розвитку навичок взаємодії із вразливими категоріями осіб.

Наступним важливим аспектом є менторство та наставництво з боку досвідчених педагогів і фахівців-психологів, які сприяють глибшому розумінню потреб вразливих категорій осіб та впровадженню відповідних педагогічних стратегій. Рефлексія та аналіз досвіду, зреалізовуються через ведення рефлексивних журналів, групових обговорень та звітів, що дозволяють майбутнім учителям-волонтерам оцінювати свої досягнення та виявляти напрями для вдосконалення. Інтерактивні методи навчання, такі як симуляційні

ігри, рольові моделі та кейс-стаді, допомагають моделювати реальні ситуації та розвивати практичні навички. Використання онлайн-ресурсів, вебінарів та інтерактивних платформ забезпечує доступ до додаткових знань і можливостей для обміну досвідом. Співпраця з громадськими організаціями, які працюють у сфері інклюзивної освіти, надає волонтерам додаткову підтримку та ресурси для професійного зростання. Такий інтегрований підхід до формування інклюзивної компетентності сприяє підготовці всебічно розвинених та готових до роботи в ІОС учителів.

Зазначимо, що участь у волонтерських проєктах дає можливість майбутнім учителям не лише поглибити теоретичні знання з інклюзивної освіти, а й сформувати стійку мотивацію до роботи в ІОС. Усвідомлюючи важливість та соціальну значущість такої діяльності, майбутні учителі розвивають внутрішню переконаність у необхідності створення ефективних умов для навчання, виховання та соціалізації вразливих категорій осіб.

Отже, залучення майбутніх учителів до волонтерської діяльності є ефективним інструментом формування їхньої інклюзивної компетентності. Безпосередня практична взаємодія зі здобувачами освіти, відпрацювання навичок застосування інклюзивних методик, а також розвиток важливих особистісних якостей сприяють підвищенню готовності майбутніх учителів до роботи в ІОС. Такий досвід дозволяє майбутнім учителям поєднати теоретичні знання з практичними вміннями, розвинути стійку мотивацію до впровадження інклюзивної освіти та набути необхідної інклюзивної компетентності.

Вагомим аспектом формування у майбутніх учителів інклюзивної компетентності є інклюзивна практика, яка є однією з важливих напрямів змін в освітньому процесі, усуває певні протиріччя між обсягом отриманих нових знань та здатністю їх використовувати. Інклюзивна практика створена для розширення мінімальних знань майбутніх учителів, вона цілісно забезпечує комплексними знаннями, створює модель універсальних цінностей та формує системний світогляд. Одним із важливих напрямів розвитку інклюзивної практики є інтегроване навчання. Як зазначають Т. Пушкарьова та О. Топузов – «головним

завданням освіти є підготовка молоді до сучасного життя через формування необхідних компетентностей. Такі можливості та перспективи відкриває інтегроване навчання» [66, с. 16].

Застосування інтегрованого підходу до навчання може допомогти майбутнім учителям об'єднати частини університетського досвіду в єдине ціле, яке готує їх до особистого, професійного та громадянського життя. Навчання відбувається в окремих курсах і дисциплінах, але інтегроване навчання виходить за межі університету і заохочує вирішувати реальні проблеми, синтезувати різні галузі знань і розглядати проблеми з різних точок зору. Інструменти та стратегії, які зазвичай асоціюються з інтегрованим навчанням, включають електронні портфоліо, експериментальне навчання.

Аналізуючи перспективи формування готовності майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах ІОС визначено, що доцільно поєднувати в освітньому процесі теоретичне та практичне навчання, що сприятиме всебічному розвитку майбутніх учителів-волонтерів, адже включатиме не лише формування компетентностей, а й адаптацію до певних умов роботи в ІОС.

Організація практичного навчання потребує від майбутніх учителів вмінь працювати зі здобувачами освіти не лише на рівні отримання ключових теоретичних знань, а й практично бути готовим до розв'язання проблемних ситуацій, оскільки це здатність майбутнього учителя будь-якої галузі знань розвивати свої компетентності, здійснювати навчання не лише для звичайних здобувачів освіти, а безпосередньо включати в освітній процес вразливі категорії осіб. Практичне навчання як і інтегроване навчання включатиме у свою діяльність такі форми роботи, які допоможуть майбутнім учителям працювати в ІОС.

Завдяки участі у практичних видах діяльності здобувачі освіти можуть безпосередньо застосовувати отримані теоретичні знання, експериментувати з різними педагогічними підходами та адаптувати їх до конкретних ситуацій. Крім того, волонтерство сприяє формуванню професійної ідентичності, підвищенню

мотивації до навчання та роботи в освіті, а також розвитку навичок співпраці та командної роботи. Таким чином, інтеграція волонтерської діяльності в підготовку майбутніх учителів є ключовим елементом формування інклюзивної компетентності, необхідної для успішної реалізації інклюзивного навчання в сучасних освітніх закладах.

Проведений аналіз літератури, власний педагогічний досвід і досвід волонтерської діяльності дали нам можливість дійти висновку, що задля їх подолання в закладах освіти потрібно: створювати та впроваджувати соціальні проекти, такі як «Школа Волонтерства» [67], розвивати соціальні спільноти [68], проводити дні відкритих дверей, організовувати волонтерські тренінги під час роботи в яких майбутні учителі матимуть змогу обмінюватися знаннями та ідеями, а також зможуть психологічно підготуватися до роботи в ІОС; готувати наставників для нових волонтерів; співпрацювати із засобами масової інформації задля рекламування волонтерських можливостей; налагоджувати відносини із громадськими організаціями та неформальними установами; розробляти та впроваджувати навчальні програми вибіркового дисциплін, наприклад «Організація волонтерської діяльності» задля надання значущої підтримки майбутнім учителям-волонтерам.

1. Впровадження в практику діяльності програми роботи Школи Волонтерства за дуальною формою.

2. Проведення заходів щодо розвитку та вразливих категорій осіб, здійснення та реалізація волонтерами соціальних програм та проектів.

3. Організація подвійної освітньої підготовки майбутніх волонтерів з інтегрованою практикою та налагодження роботи з міжнародними/міжнаціональними Громадськими організаціями соціального спрямування.

4. Популяризація прогресивних концепцій і досвіду роботи міжнародних організацій з питань соціального захисту та розвитку волонтерської діяльності в Україні.

5. Стимулювання впровадження нових соціальних проектів, які спрямовані

на вирішення проблеми соціального захисту та розвитку волонтерської діяльності.

6. Створення та реалізація майбутніми волонтерами нової програми суспільно-корисних ініціатив в підтримку проєкту соціального захисту та задля підтримки соціально незахищених категорій осіб.

Окрім цього, варто зазначити, що процес формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів у ЗВО не обмежується лише вивченням спеціальної підготовки. Важливу роль відіграють також спеціально організовані навчальні курси, тренінги, майстер-класи, практичні заняття, під час яких студенти опановують теоретичні основи інклюзивної освіти, ознайомлюються з особливостями роботи із вразливими категоріями осіб, набувають досвіду створення ІОС, наприклад під час вивчення окремих дисциплін, передбачених освітньо-професійною програмою, а саме: «Інклюзивна освіта», «Гендерно-чутлива педагогіка», «Педагогічне партнерство з різними соціальними інституціями», «Теорія і методика формування компетентностей в соціальній та здоров'язбережувальній освітній галузі», «Основи технологічної освіти з методикою формування компетентностей в технологічній освітній галузі». Оскільки результативність формування інклюзивної компетентності забезпечується шляхом інтеграції теоретичної та практичної складових підготовки майбутніх учителів [69; 70].

Отже, обґрунтовано, що волонтерська діяльність дає здобувачам освіти унікальну можливість набути практичного досвіду взаємодії із вразливими категоріями осіб. Участь у волонтерських проєктах, спрямованих на підтримку інклюзивної освіти, дозволяє майбутнім учителям краще зрозуміти специфіку навчання та виховання дітей з інвалідністю, особливості їхнього розвитку та соціалізації (див. Додаток Д, рис. Д.9, Д.10, Д.11, Д.12, Д.13, Д.14, Д.15, Д.16.). Це, в свою чергу, сприяє формуванню у здобувачів освіти необхідних професійних компетенцій, зокрема здатності організовувати ефективну педагогічну взаємодію, застосовувати диференційовані та індивідуалізовані підходи, створювати сприятливе інклюзивне освітнє середовище.

Окрім того, волонтерська діяльність дає майбутнім учителям можливість розвинути ціннісно-мотиваційний, змістово-процесуальний, емоційно-вольовий та рефлексивний компоненти готовності до волонтерської діяльності.

Таким чином, формування інклюзивної компетентності майбутніх педагогів є складним, багатогранним процесом, що потребує системної роботи на етапі їхньої фахової підготовки. Лише за умови якісної практичної, психологічної та методичної підготовки майбутні учителі зможуть ефективно реалізувати принципи інклюзивної освіти, створювати сприятливе інклюзивне освітнє середовище для навчання та розвитку всіх учнів.

Сформована інклюзивна компетентність стане ефективним засобом (підґрунтям) для готовності здобувачів освіти ЗВО до здійснення волонтерської діяльності в ІОС, створюватиме умови для соціалізації особистості, максимально сприятиме їхньому професійному та особистісному розвитку; формуванню правильних (з позиції загальнолюдських цінностей) орієнтирів розвитку особистості та за необхідності її корекції.

2.4 Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення викладання дисципліни «Організація волонтерської діяльності»

Особливістю підготовки майбутніх учителів в університетах є те, що на сьогоднішній день вони мають вирішувати низку завдань та викликів, враховувати особливості своєї професії та бути компетентними фахівцями. Специфікою є те, що кожний педагог несе відповідальність за формування якісної освіти, та роботи з усіма групами осіб, в тому числі і вразливими категоріями. Серед важливих аспектів підготовки майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах ІОС варто врахувати наступні:

- академічна підготовка: університети мають забезпечувати майбутніх учителів необхідними академічними знаннями, що включають в себе вивчення предметів, методів навчання, психології, педагогіки та інших важливих дисциплін в галузі інклюзивної та спеціальної освіти;

- педагогічна практика: забезпечення майбутніх учителів якісною базою практики, це допоможе їм навчитися ефективно взаємодіяти з учнями;
- розвиток skills навичок: університети мають створювати програми, що сприяють розвитку педагогічних навичок, включаючи планування уроків, оцінювання, створення стимулюючого навчального середовища;
- розуміння різноманітності та інклюзивності: майбутні учителі повинні бути готові працювати з різними категоріями учнів, включаючи дітей з особливими потребами, володіти знаннями та навичками, які необхідні для інклюзивного освітнього середовища;
- використання сучасних цифрових технологій: учителям у своїй діяльності необхідно використовувати сучасні інформаційні технології та застосовувати у роботі з учнями під час освітнього процесу;
- розвиток особистості вчителя: підготовка майбутнього учителя включає в себе і розвиток його власної особистості, виховання толерантності, емпатії, лідерських якостей та здатності працювати в колективі.

З метою реалізації цих аспектів розроблено, впроваджено та апробовано навчально-методичне забезпечення викладання дисципліни «Організація волонтерської діяльності» у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, яка створена на платформі Google Classroom, та тренінги курсів в інших експериментальних ЗВО (Додаток Е), вивчення якої сприяло формуванню умінь та навичок у майбутніх учителів розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у соціальній сфері або у процесі навчання, що передбачає отримання теоретичних знань, вивчення і набуття практичного досвіду у сфері волонтерської діяльності, розв'язання її загальних завдань та актуальних проблем на засадах загальновизнаних соціально-ціннісних принципів і методів.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Організація волонтерської діяльності» є:

- формування базових вмінь і навичок організації волонтерської діяльності та її технологічного забезпечення;

- визначення ролі та функцій волонтерів у сфері соціально-проектної діяльності, окреслення кола їхньої діяльності в організаціях різного типу;
- ознайомлення з методами залучення до волонтерської діяльності та способами їх заохочення;
- вивчення складання волонтерських програм та здійснення управління діяльністю волонтерів;
- формування індивідуального стилю професійної поведінки та діяльності майбутніх фахівців.

Реалізація програми дозволила сформувати у здобувачів вищої освіти наступні компетентності та програмні результати навчання:

Загальні компетентності:

- здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;
- здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя;
- здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт;
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
- здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

Фахові компетентності:

- здатність визначати сутність волонтерської діяльності;
- здатність до абстрактного мислення, аналізу, синтезу та встановлення взаємозв'язків між явищами та процесами;
- здатність до використання предметних знань в освітньому процесі;
- здатність до інтеграції предметних знань з різних освітніх галузей;

- здатність обирати та використовувати концепції, методи та інструментарій волонтерської діяльності;

- здатність самостійно розробляти та зреалізовувати волонтерські проєкти.

Програмні результати навчання

- вміння аналізувати закономірності організації волонтерської діяльності, розробляти волонтерські програми, орієнтуватися в основних формах організаційного впливу у волонтерстві;

- визначати можливості застосування проєктів та міжнародних програм у волонтерстві;

- розробляти прийоми пошуку бажаючих, їх мотивації та формування сталої участі у волонтерстві;

- користуватися різними методами залучення до волонтерської діяльності та способами їх заохочення;

- застосовувати різноманітні технології волонтерської роботи;

- складати волонтерські програми та здійснювати управління діяльністю волонтерів;

- формувати індивідуальний стиль професійної поведінки та діяльності майбутніх фахівців.

Розглянемо більш детально змістові модулі та теми дисципліни «Організація волонтерської діяльності».

Тема. 1 «Теоретичні основи розвитку волонтерської діяльності»

Лекція 1. «Теоретичні засади організації волонтерської діяльності.

Принципи волонтерської діяльності» (2 год.)

Форма навчання: лекція

Методи навчання: пояснювально-ілюстративний, бесіда, дискусія.

План лекції:

1. Сутність волонтерства та волонтерського руху. Ресурси волонтерства.
2. Нормативно правове забезпечення функціонування волонтерського руху (Дискусія на тему) «Проінформований – значить озброєний»).
3. Класифікація волонтерських груп.

4. Особливості мотивації потенційних волонтерів.

Під час проведення лекції студенти ознайомлювалися із сутністю волонтерства, нормативно-правовим забезпеченням функціонування волонтерського руху, класифікацією волонтерських груп та особливостями мотивації майбутніх волонтерів. Розкриваючи сутність волонтерства та волонтерського руху, увага акцентувалась на ресурсах, що становлять основу волонтерської діяльності. Особливу увагу приділено аналізу нормативно-правової бази, що регулює функціонування волонтерського руху в Україні. Під час обговорення здобувачі вищої освіти активно долучилися до дискусії на тему «Проінформований – значить озброєний» щодо ролі законодавчих актів у забезпеченні ефективної організації волонтерської діяльності.

Окремий блок лекції був присвячений класифікації волонтерських груп за різними критеріями, що сприяло формуванню у майбутніх фахівців цілісного уявлення про різноманітність форм волонтерської діяльності. Особливий інтерес у студентів викликало питання мотивації майбутніх волонтерів, оскільки розуміння внутрішніх та зовнішніх чинників, що спонукають особистість до волонтерської діяльності, є важливим аспектом організації ефективної системи підготовки майбутніх учителів-волонтерів.

Застосування пояснювально-ілюстративного методу та дискусії забезпечило наочність викладу матеріалу та активну участь здобувачі вищої освіти у обговоренні проблемних питань. Рефлексія наприкінці заняття дозволила узагальнити отримані знання та підкреслити важливість волонтерської діяльності в контексті підготовки сучасного вчителя.

Практичне заняття 1. «Сутність волонтерства та волонтерського руху (поняття, мета, цілі, функції) (2 год.)

Форма навчання: практичне заняття

Методи навчання: словесні, робота в парах

План:

1. Вступна бесіда «Сутність волонтерства та волонтерського руху» (15 хв.)

2. Робота в парах.

Практичне заняття спрямоване на поглиблення та закріплення знань здобувачі вищої освіти щодо сутності волонтерської діяльності, її ключових аспектів та особливостей. Заняття розпочалось зі вступної бесіди, під час якої обговорено базові поняття, мету, цілі та функції волонтерства. Така форма роботи дозволила актуалізувати наявні у здобувачі освіти знання та підготувати їх до подальшої практичної діяльності. Основним методом проведення заняття стало робота в парах. Зокрема, здобувачі освіти було об'єднано в мікрогрупи по 3-4 особи для виконання практичного завдання «Я майбутній волонтер». Учасники на плакаті зображували образ волонтера та якості, якими він має володіти. Робота в парах сприяла активному обговоренню, генеруванню ідей та представленню напрацювань перед аудиторією.

Презентація результатів практичної роботи дозволила здобувачі вищої освіти продемонструвати розуміння сутності волонтерської діяльності, а також поділитися власним досвідом та прорефлексувати. Загалом, практичне заняття забезпечило активну участь здобувачі освіти у освітньому процесі, що сприяло розвитку їхніх творчих здібностей, критичного мислення та вміння працювати в команді, що є важливими аспектом підготовки майбутніх учителів-волонтерів.

Тема 2. Генеза волонтерського руху у вітчизняній та зарубіжній практиці

Лекція 2. «Аналіз досвіду роботи міжнародних волонтерських організацій» (2 год.)

Форма навчання: лекція

Методи навчання: навчальні дискусії

План лекції:

1. Досвід США та Європи в організації волонтерської роботи.
2. Особливості функціонування Європейської Волонтерської Служби (Європейський волонтеріат).
3. Сучасні міжнародні програми волонтерського руху.
4. Історичні передумови розвитку волонтерства в Україні.

Під час лекційного заняття студенти ознайомлювалися із кращими практиками організації волонтерської роботи в зарубіжних країнах, а також аналізували історичні передумови розвитку волонтерства в Україні. Для досягнення поставлених цілей використовувалися поєднання наочних та словесних методів навчання. На лекції було представлено досвід США та Європи в організації волонтерської діяльності, особливості функціонування Європейської Волонтерської Служби, а також сучасні міжнародні програми волонтерського руху. Такий теоретичний матеріал дав змогу здобувачі вищої освіти ознайомитися із основними тенденціями та напрямками розвитку волонтерства за кордоном.

Окрім теоретичного матеріалу застосовувалися інтерактивні методи навчання. Зокрема, студенти переглянули відеоролик про розвиток волонтерства в Україні та взяли участь у дискусії за методом «Мікрофон» під час якої кожен висловлював погляди на стан та перспективи волонтерського руху в Україні. Наприкінці заняття студентам було запропоновано самостійно опрацювати тему «Сучасні міжнародні програми волонтерського руху», підготувати проблемні запитання та обговорити їх у межах групи. Така форма роботи сприяла активізації пізнавальної діяльності студентів, розвитку їхнього критичного мислення та вмінню працювати самостійно, що забезпечило комплексний підхід до вивчення досвіду організації волонтерської діяльності у різних країнах світу, та дало змогу студентам розширити свій кругозір, сформувати цілісне розуміння специфіки волонтерського руху як на глобальному, так і на національному рівнях.

Практичне заняття 2. «Становлення та розвиток міжнародного волонтерського руху»(2 год.)

Форма навчання: практичне заняття

Методи навчання: пояснювально-ілюстративні, пошуку і дослідження

План:

1. Намалювати та описати взаємозв'язок волонтерської діяльності в Україні та за кордоном.

2. Підібрати відеоролики або фрагмент фільму про волонтерську

роботу/діяльність.

Практичне заняття спрямоване на закріплення та поглиблення теоретичних знань студентів щодо історії розвитку міжнародного волонтерського руху та його взаємозв'язків з волонтерською діяльністю в Україні. Застосовувалися пояснювально-ілюстративні методи навчання, а також творчі роботи. На початку заняття студенти виконали вправу «Метод перехресного вогню». Студенти були поділені на дві команди, кожна з яких протягом 10 хвилин готувала по 5 запитань для команди-суперника. Під час постановки запитання команди мали 3 хвилини на відповідь, перемагала команда, яка давала найточнішу та швидшу відповідь. Дана вправа сприяла актуалізації та закріпленню вивченого раніше матеріалу.

Далі студенти виконали групове завдання «Європейське волонтерство в Україні», де об'єдналися в групи по 3-4 особи та впродовж 15-20 хвилин малювали карту взаємозв'язків між Україною та країнами Європи в контексті розвитку волонтерського руху. Після завершення роботи кожна група презентувала свої карти, студенти разом обговорювали представлені матеріали. Наприкінці заняття традиційно переглянуто відеоролик про волонтерську діяльність, що сприяло візуалізації та емпатії досліджуваного феномену. Під час обговорення здобувачі вищої освіти окреслили завдання для наступних практичних занять.

Таким чином, застосування різноманітних форм та методів навчання дозволило досягти високої пізнавальної активності майбутніх волонтерів, сформувати цілісне уявлення про становлення та розвиток міжнародного волонтерського руху та його взаємозв'язки з волонтерською діяльністю в Україні.

Тема 3. Організація волонтерської роботи з окремими категоріями населення.

Лекція 3. «Специфіка організації волонтерської діяльності з окремими категоріями населення» (2 год.)

Форма навчання: лекція

Методи навчання: дискусія, бесіда

План лекції:

1. Сучасний стан та моделі організації волонтерської діяльності.
2. Особливості розробки плану психолого-педагогічної підтримки окремих категорій населення.
3. Форми та методи організації волонтерської діяльності з окремими категоріями населення.

Лекційне заняття спрямоване на вивчення особливостей організації волонтерської діяльності, зокрема, розгляд сучасного стану та моделей її реалізації, специфіки психолого-педагогічного супроводу окремих категорій населення, а також форм і методів організації добровільної суспільно корисної праці з різними категоріями осіб. Під час лекційного заняття розглянуто актуальні аспекти волонтерської роботи, проведено аналіз практики її здійснення. Особливу увагу приділено формуванню у студентів мотивації та готовності до волонтерської діяльності. Окрема дискусія була присвячена особливостям розробки програм психолого-педагогічної підтримки для вразливих категорій осіб.

Для активізації пізнавальної діяльності студентів та розвитку їхніх професійно значущих якостей застосовувалися інтерактивні форми роботи. Зокрема, було проведено бесіду «Моя волонтерська готовність» та виконано вправу «Я відчуваю і сприймаю», завдяки якій майбутні учителі продемонстрували здатність до емпатії, вміння ідентифікувати себе з іншими людьми. За результатами рефлексії учасники заняття висловили своє ставлення до розглянутої проблематики, поділилися емоціями та враженнями. Лекція сприяла розширенню уявлень студентів про специфіку організації волонтерської діяльності та формуванню їхньої мотивації до створення суспільно-корисних ініціатив.

Лекція 4. «Волонтерська робота з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування» (2 год.)

Форма навчання: лекція

Методи навчання: наочні, інтерактивні, дискусія

План лекції:

1. Особливості здійснення соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

2. Особливості розробки програми соціального супроводу дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

3. Форми та методи організації волонтерської діяльності з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування.

Предметом розгляду на лекційному занятті стала проблематика здійснення соціального захисту та організації волонтерської діяльності щодо дітей-сиріт і дітей, які позбавлені батьківського піклування. Метою лекційного заняття було поглиблення знань студентів про нормативно-правові основи, організаційно-методичні аспекти та практичні форми й методи роботи з цією категорією населення.

Структурно лекція складалася з трьох основних питань. Перше питання присвячено характеристиці специфіки здійснення соціального захисту дітей-сиріт та дітей, які позбавлені батьківського піклування. У процесі заняття розглянуто нормативно-правове підґрунтя такої діяльності, виокремлено мережу закладів, що опікуються цією категорією осіб, а також визначено основні проблеми та потреби таких категорій осіб. Друге питання передбачало аналіз особливостей розробки програм соціального супроводу дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Акцентовано увагу на ключових напрямках, формах і методах такої діяльності, спрямованої на всебічне задоволення соціальних, психологічних, освітніх та інших потреб зазначених категорій дітей. Заключне питання було присвячене характеристиці форм і методів організації волонтерської діяльності з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування.

Під час інтерактивної дискусії «Я маю право на...» майбутнім волонтерам запропоновано виявити усвідомлення проблем і правових аспектів життя даної категорії. Крім того, здійснено колективну розробку різноманітних методів і форм волонтерської роботи з такими дітьми. У результаті лекційного заняття майбутні волонтери поглибили знання про нормативно-правові, організаційні та

методичні особливості здійснення соціального захисту й організації волонтерської діяльності щодо дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Набуті компетентності в царині аналізу, проєктування та комунікації стануть у нагоді для ефективної практичної реалізації волонтерських ініціатив.

Лекція 5. «Забезпечення теоретичної та практичної підготовки волонтерів до реалізації соціальних програм та проєктів з окремими категоріями населення» (2 год.)

Форма навчання: лекція

Методи навчання: евристична бесіда, інтерактивні завдання

План лекції:

1. Громадянський контекст волонтерської діяльності.
2. Теоретичні та практичні методи підготовки волонтерів до реалізації соціальних програм та проєктів з окремими категоріями населення.
3. Специфіка та особливості розробки соціальних програм та проєктів з окремими категоріями населення.

Предметом даного лекційного заняття стали теоретичні основи та практичні аспекти підготовки волонтерів до реалізації соціальних програм і проєктів для різних категорій населення. Лекція спрямована на поглиблення знань студентів про громадянський контекст волонтерської діяльності, а також ознайомлення з методиками теоретичної і практичної підготовки волонтерів до роботи з окремими групами осіб.

Структура лекції включала три ключових питання. Перше питання присвячено розгляду громадянського контексту волонтерської діяльності. У його межах було охарактеризовано важливий аспект сучасного суспільства, в якому громадяни виявляють свою активну соціальну позицію шляхом надання добровільної безоплатної допомоги вразливим категоріям осіб, спільнотам чи ініціативам. Обговорення питання відбувалося в інтерактивному форматі із залученням цифрових технологій.

Друге питання стосувалося аналізу теоретичних та практичних методів підготовки волонтерів до реалізації соціальних програм і проєктів з різними

категоріями населення. Зокрема, було розглянуто зміст, форми та методи такої підготовки, спрямованої на формування у волонтерів відповідних знань, умінь та навичок. Майбутні волонтери у ході евристичної бесіди обговорювали важливість поєднання теоретичної та практичної складових при підготовці до волонтерської діяльності.

Заключне питання лекції стосувалося специфіки та особливостей розробки соціальних програм і проєктів для різних категорій населення. Увага була зосереджена на аналізі цільових груп, змісту, форм і методів такої діяльності, що має відповідати особливостям та потребам конкретної цільової групи. Майбутнім волонтерам запропоновано обговорити складні ситуації, які можуть виникати в процесі реалізації соціальних ініціатив. У результаті лекційного заняття студенти поглибили знання про громадянський контекст волонтерства, теоретичні та практичні аспекти підготовки волонтерів, а також специфіку розробки соціальних програм і проєктів для різних категорій населення. Набуті компетентності стануть у нагоді для ефективної організації волонтерської діяльності та реалізації соціальних ініціатив.

Практичне заняття 3. «Розроблення плану психолого-педагогічної підтримки окремих категорій населення»(2 год.)

Форма навчання: практичне заняття

Методи навчання: практичні, групова робота

План:

1. Розробити опитувальник для майбутніх волонтерів для визначення їхньої готовності до волонтерської діяльності.

2. Розробити план психолого-педагогічної підтримки окремих категорій населення.

Представлене практичне заняття спрямоване на формування у здобувачів освіти практичних навичок організації волонтерської діяльності. Розроблення опитувальника для майбутніх волонтерів дозволило провести діагностику рівня готовності майбутніх волонтерів до волонтерської діяльності, виявити їхні мотиви, знання та навички. Групова робота над створенням опитувальників

сприяла розвитку у здобувачів освіти комунікативної компетентності, вмінь ефективної взаємодії та обміну ідеями. Рефлексивна вправа «Моє «до» та «після» спрямована на усвідомлення майбутніми волонтерами особистісного зростання та трансформації готовності до волонтерської роботи в процесі вивчення дисципліни «Організація волонтерської діяльності».

Розробка плану психолого-педагогічної підтримки вразливих категорій осіб з використанням інтерактивної вправи «Ланцюжок» продемонструвала сформованість у майбутніх учителів умінь командної роботи, комплексного підходу до вирішення практичних завдань. Представлене практичне заняття забезпечило поєднання теоретичної та практичної складових підготовки майбутніх фахівців до організації волонтерської діяльності, сприяло розвитку їхніх професійних та особистісних компетенцій.

Практичне заняття 4-5. «Розроблення програми соціального супроводу окремих категорій населення» (4 год.)

Форма навчання: практичне заняття

Методи навчання: проблемно-пошукові

План:

1. Розробити програму соціального супроводу окремих категорій населення, а саме: 1) допомога сім'ям, що опинилися у складних життєвих обставинах, 2) робота з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування; 3) робота з постраждалими внаслідок військових дій; 4) робота з особами, що мають особливості психофізичного розвитку; 5) роботи з людьми похилого віку.

Практичне заняття спрямоване на формування у здобувачів освіти практичних навичок організації соціального супроводу різних категорій населення. Методи навчання, застосовані під час заняття, відповідають меті практичного заняття – розвитку в здобувачів освіти здатності до аналізу, узагальнення, творчого підходу до вирішення практичних завдань з організації соціального супроводу.

Вступна бесіда «Пригадай моменти» дозволила актуалізувати та

закріпити попередньо вивчений теоретичний матеріал, налаштувати студентів на подальшу практичну роботу. Групова дискусія сприяла розвитку у майбутніх учителів-волонтерів комунікативних навичок, критичного мислення. Самостійна розробка програм соціального супроводу окремих категорій населення із застосуванням інтерактивної вправи «Мозковий штурм» дала можливість майбутнім волонтерам продемонструвати сформованість професійних компетенцій, вміння аналізувати специфіку цільових груп, визначати пріоритетні напрями та зміст соціального супроводу.

Презентація результатів практичної роботи забезпечила розвиток у здобувачів освіти навичок публічного виступу, обґрунтування й захисту власних ідей. Перегляд відеоролика про волонтерство та обговорення питань для закріплення вивченого матеріалу дозволили сформуванню у студентів цілісного уявлення про організацію соціального супроводу, змотивували до волонтерської діяльності. Представлене практичне заняття сприяло поєднанню теоретичних знань та практичних умінь майбутніх фахівців щодо організації соціального супроводу різних категорій населення, розвинуло у них дослідницькі, аналітичні й комунікативні компетенції.

Тема 4. Особливості підготовки волонтерів та управління їхньою діяльністю

Лекція 6. «Роль волонтерської практики в розвитку особистісних якостей майбутніх учителів» (2 год.)

Форма навчання: лекція

Методи навчання: дискусія, проблемні ситуації

План лекції:

1. Аналіз досвіду участі здобувачів освіти у волонтерських практиках.
2. Популяризація прогресивних концепцій і досвіду роботи міжнародних організацій з питань соціального захисту та розвитку волонтерської діяльності в Україні.

3. Забезпечення діяльності волонтерських груп.

Основною метою лекції був аналіз досвіду участі волонтерів у

волонтерських практиках, популяризації прогресивних концепцій і досвіду роботи міжнародних організацій з питань соціального захисту та розвитку волонтерської діяльності в Україні, а також забезпеченні діяльності волонтерських груп. Під час лекції майбутні волонтери побудували конструктивний діалог, у процесі якого переглядали презентацію прогресивних концепцій та досвід роботи міжнародних організацій з питань соціального захисту та розвитку волонтерської діяльності в Україні. Це дало можливість актуалізувати важливість волонтерської практики для розвитку особистісних якостей майбутніх учителів та її визначальної ролі в їхній професійній підготовці.

Лекція супроводжувалася мультимедійною презентацією, в ході якої детально розкрито етапи роботи над навчальним матеріалом. Крім того, відбулася жвава дискусія на тему «Прогресивні концепції розвитку волонтерської діяльності в Україні», що дало можливість майбутнім волонтерам активно залучитися до обговорення та висловити власні погляди. Наприкінці лекції здобувачі освіти обговорили практичні завдання та завдання для самостійної роботи, спрямовані на закріплення вивченого матеріалу та його застосування в майбутній професійній діяльності. Таким чином забезпечувалося поглиблення теоретичних знань майбутніх волонтерів, що сприяло розвитку їхніх комунікативних та аналітичних умінь, а також мотивації до волонтерської діяльності як важливого чинника професійного становлення.

Лекція 7. «Аналіз ресурсів, необхідних для забезпечення волонтерської діяльності » (2 год.)

Форма навчання: лекція

Методи навчання: навчальна дискусія, проблемні ситуації

План лекції:

1. Планування кампанії із залучення волонтерів.
2. Розробка пам'ятки для персоналу організації щодо умов забезпечення діяльності волонтерських груп.

Під час лекційного заняття обговорено види ресурсів, необхідних для

здійснення волонтерської діяльності, та розглянуто, як вони можуть бути використані для створення та реалізації соціальних ініціатив. Під час заняття майбутніми волонтерами переглянуто відеоролик на тему «Ресурси волонтерства» і проведено дискусію «Мої волонтерські ресурси». Особлива увага зверталась на вимоги до волонтера та ключові компетентності, необхідні для результативної волонтерської діяльності.

Здобувачі вищої освіти розробляли пам'ятку для персоналу організації щодо умов забезпечення діяльності волонтерських груп. Під час рефлексії здобувачами освіти проаналізовано можливості власних ресурсів у волонтерській діяльності, обговорено ініціативи соціальних проєктів та визначено головні ресурси у галузі волонтерства.

Лекція 8. «Менторська підтримка волонтерів» (2 год.)

Форма навчання: лекція

Методи навчання: дискусія

План лекції:

1. Супервізія роботи волонтерів.
2. Алгоритм проведення інтервізії, принципи інтервізії.
3. Алгоритм розробки волонтерської програми.

Під час лекції студенти проаналізували важливість менторської підтримки для волонтерів та розглянули її основні аспекти. Менторство розглядається як важливий елемент волонтерської діяльності, що допомагає волонтерам впоратися з викликами та завданнями, а також сприяє їхньому особистісному та професійному зростанню. Під час заняття відбулася дискусія на тему «Менторство – шлях до успішної реалізації волонтерських ініціатив».

Майбутні волонтери переглянули презентацію про кращі практики у сфері інтервізії та супервізії та обговорили приклади успішних особистостей. Для активізації уваги здобувачів освіти та мотивації до волонтерської роботи переглянуто відеоролик на тему лекції.

Лекція 9. «Моніторинг та оцінка волонтерської діяльності» (2 год.)

Форма навчання: лекція

Методи навчання: наочні, дискусія, дедуктивні

План лекції:

1. Способи залучення волонтерів.
2. Розробка рекомендацій для покращення ведення моніторингу та оцінки волонтерської діяльності.
3. Форми та методи моніторингу та оцінки волонтерської діяльності.

Мета лекції полягала у розкритті важливості моніторингу та оцінки волонтерської діяльності для визначення ефективності волонтерських програм та забезпечення досягнення поставлених цілей. Під час заняття студенти переглянули презентацію про способи залучення волонтерів, форми та методи моніторингу та оцінки, які є складовими успішної реалізації волонтерських програм і проєктів. Для активізації освітнього процесу використовувалися цифрові засоби. Майбутні волонтери взяли участь у дискусії на тему «Оціни себе сам» та синектичному мозковому штурмі.

На завершення заняття здобувачі освіти аналізували, наскільки теоретичні знання можуть бути застосовані під час виконання практичних завдань. Під час виконання самостійного завдання, студенти розробили рекомендації для покращення ведення моніторингу та оцінки волонтерської діяльності. Лекція характеризувалася поєднанням теоретичного матеріалу з практичними методами навчання, що сприяло глибшому засвоєнню майбутніми волонтерами ключових аспектів моніторингу та оцінки волонтерської діяльності.

Практичне заняття 6. «Планування подвійної освітньої підготовки майбутніх волонтерів з інтегрованою практикою на основі проєктного підходу» (2 год.)

Форма навчання: практичне заняття

Методи навчання: практичні, творчі завдання

План:

1. Розробити план подвійної освітньої підготовки майбутніх волонтерів з інтегрованою практикою на основі проєктного підходу.
2. Описати кращі практики проєктного підходу у сфері волонтерської

діяльності.

Мета практичного заняття полягала у формуванні навичок планування подвійної освітньої підготовки майбутніх волонтерів із використанням інтегрованої практики на основі проєктного підходу. Під час заняття майбутні волонтери розробили план подвійної освітньої підготовки, що передбачає поєднання теоретичного навчання з практичною діяльністю, та аналізували кращі практики застосування проєктного підходу у сфері волонтерства. Здобувачі освіти під час заняття брали участь у дискусії, обговорюючи значущість інтегрованого підходу для підготовки волонтерів, та виконували творчі завдання, спрямовані на розробку ефективних моделей інтегрованої практики. На завершення заняття майбутні волонтери оцінили можливість застосування теоретичних знань під час практичної діяльності, підготували рекомендації щодо вдосконалення проєктного підходу в освітній підготовці волонтерів.

Наведемо приклад опису завдання 2. Інтегрована підготовка є одним із важливих напрямів, що вносить зміни в освітній процес та усуває певні протиріччя між обсягом отриманих нових знань та здатністю їх використовувати. Інтегрована підготовка сприяє розширенню мінімальних знань майбутніх педагогів, вона цілісно забезпечує комплексними знаннями, створює модель універсальних цінностей, та формує системний світогляд. Одним із важливих напрямів розвитку інтегрованої підготовки є інтегроване навчання. Як зазначають Т. Пушкарьова та О. Топузов – «головним завданням освіти є підготовка молоді до сучасного життя через формування необхідних компетентностей. Такі можливості та перспективи відкриває інтегроване навчання». На даному етапі розвитку науки досвід здобувача освіти часто фрагментований, а курси, можливості обслуговування та позанавчальні заходи, здавалося б, не пов'язані один з одним. Забезпечення студентів засобами для інтеграції їхнього навчання може бути проблемою для викладачів університетів. Проте, просування інтегрованого підходу до навчання може допомогти студентам об'єднати частини університетського досвіду в єдине ціле,

яке готує їх до особистого, професійного та громадянського життя. Навчання відбувається в окремих курсах і дисциплінах, але інтегроване навчання виходить за межі університету і заохочує студентів вирішувати реальні проблеми, синтезувати різні галузі знань і розглядати проблеми з різних точок зору.

Інструменти та стратегії, які зазвичай асоціюються з інтегрованим навчанням, включають електронні портфоліо, експериментальне навчання, практику високого впливу та оцінку. Аналізуючи перспективи розвитку професійної діяльності майбутніх педагогів, спостерігаємо, що окрім інтегрованого навчання у світовому просторі існує подвійна система професійного навчання, вона і є ефективним засобом боротьби з безробіттям молоді та дефіцитом кваліфікації. Зараз багато країн хотіли б запровадити цю модель у партнерстві з Німеччиною. Протягом десятиліть у Німеччині існувала дуже успішна система подвійного професійного навчання. Практичні навички слухачі отримують, працюючи в бізнесі, водночас здобувають теоретичні знання. Ця система навчання виявилася ефективним інструментом не тільки проти безробіття серед молоді, але й від дефіциту кваліфікації. В результаті на міжнародному рівні вона стала вважатися успішною моделлю.

У процесі професійного навчання формується подвійна освітня підготовка, яка залежить від самого бажання студента всебічно розвиватися, адже вона включає не лише знання у тій чи іншій галузі, а й адаптацію до певних умов. Враховуючи виклики сьогодення, на наш погляд, однією із вимог у подвійній освітній підготовці є професійна діяльність майбутніх педагогів в інклюзивному освітньому середовищі. Організація подвійної освітньої підготовки вимагає від майбутнього педагога вмінь працювати з вразливими категоріями осіб не лише на рівні отримання ключових теоретичних знань, а й практично бути готовим до розв'язання проблемних ситуацій. Подвійна освітня підготовка – це здатність майбутнього педагога будь якої галузі знань розвивати свої компетентності, здійснювати навчання не лише для звичайних учнів, а безпосередньо включати в освітній процес дітей з особливими освітніми потребами. Проблема полягає в тому, що здобувачі освіти при закінченні університету не готові працювати в

інклюзивному освітньому середовищі, тому одним із завдань ЗВО є формування готовності майбутніх педагогів до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі. Подвійна освітня підготовка як і інтегроване навчання включатиме в себе такі форми роботи, які допоможуть молодим фахівцям працювати в інклюзивному освітньому середовищі. Інтегрована підготовка формує комплексно світогляд людини, а подвійна освітня підготовка підсилюватиме своєю нестандартністю у підходах до навчання, зокрема в інклюзивному освітньому середовищі.

Як результат такого виду підготовки студентами проведено благодійні заходи: допомога в поселенні сімей переселенців з міст, де йшли бойові дії, та міст, які *перебували* під окупацією; закуплено продукти харчування, одяг, медикаменти, засоби гігієни; здійснювалось безкоштовне транспортування; допомога військовим за підтримки благодійників; за участі учасників Школи Волонтерства було проведено майстер-класи до Дня дитини для дітей-переселенців (1 червня); проведено благодійну акцію «Щастя в дитячих долоньках» для літнього центру розваг та відпочинку для дітей сімей тимчасово переміщених осіб у ВДПУ та допомога у забезпеченні харчуванням за підтримки Школи Волонтерства та благодійної міжнародної організації World Central Kitchen, доставка води «Небесна криниця», придбання подарунків для діток, які написали свої побажання літньому Святому Миколаю за підтримки студентів та викладачів Навчально-наукового інституту педагогіки, психології, підготовки фахівців вищої кваліфікації та Факультету дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної; для мам та діток у Кризовому центрі «Дім мама» організовано роботу виїзного салону краси (за підтримки салону краси «Гетьман» Світлани Швець, м. Гайсин); проведено акцію зі збору банок для виготовлення окопних свічок за участі викладачів Навчально-наукового інституту педагогіки, психології, підготовки фахівців вищої кваліфікації; проведено новорічне свято для малюків до Дня святого Миколая у Кризовому центрі «Дім мама», закуплено продукти харчування, засоби гігієни, побутову техніку, одягу, взуття (за підтримки громади Ахенбаха і Олени Слободиської,

міжнародного благодійного фонду «Caritas» в Україні та РСС ФДПО); Організовано благодійну поїздку та проведено майстер-класи для учнів Прибузької школи інтернату, закуплено подарунки, одяг, взуття, ліхтарі (за підтримки компаній «Spell», «PerchatkaCentr» та громади Ахенбаха/Німеччина).

Практичне заняття 7. «Планування роботи волонтера та необхідних ресурсів» (2 год.)

Форма навчання: практичне заняття

Методи навчання: практичні, проблемно-пошукові

План:

1. Розробити та описати тижневий план роботи успішного волонтера.
2. Описати ресурси волонтерства.

Методика проведення заняття включала практичні та проблемно-пошукові методи навчання. Зокрема, студенти виконали інтерактивну вправу «Волонтерська графіка», розробляючи тижневий план роботи успішного волонтера за допомогою сервісу Canva. Протягом 15-20 хвилин майбутні вчителі-волонтери підготували та презентували свої напрацювання.

У процесі командної роботи зі стікерами майбутніми волонтерами складено спільний тижневий план роботи волонтера, а також розроблено рекомендації для здійснення успішної волонтерської діяльності. Завершальним етапом заняття стало обговорення отриманого досвіду та презентацій. Такий практико-орієнтований підхід до організації освітнього процесу сприяв формуванню у здобувачів освіти комплексу важливих професійних компетентностей, необхідних для ефективного планування та реалізації волонтерських заходів. Застосування інтерактивних технологій, зокрема сервісу Canva, дало можливість поєднати теоретичні знання з практичними навичками, що позитивно вплинуло на рівень підготовки майбутніх учителів-волонтерів.

Практичне заняття 8. «Створення та реалізація програми суспільно-корисних ініціатив» (2 год.)

Форма навчання: практичне заняття

Методи навчання: проєктний, проблемно-пошуковий

План:

1. Створити та описати реалізацію програми суспільно-корисних ініціатив.
2. Розробити та описати (коротко) власну суспільно-корисну ініціативу.
3. Описати найкращі практики суспільно-корисних ініціатив, представити на занятті.

Під час проведення практичного завдання майбутні учителі презентували самостійно напрацьовані суспільно-корисні ініціативи та волонтерські проєкти. Як результат такого виду завдання зазначимо наступні волонтерські проєкти: «Вдячні лапки», «Чисте довкілля-справа кожного», «Соціальна допомога пенсіонерам», «Засвіти світло солдату», «Великодні гості», «ЕКО старт: Разом із українцями за чисте довкілля», «Допомога пухнастикам» та ін.

Після презентації проєктів здобувачі вищої освіти обговорили представлені роботи. Такий практико-орієнтований підхід до організації навчальної діяльності сприяв розвитку у майбутніх учителів-волонтерів соціальної активності, відповідальності, креативності, а також умінь ефективно вирішувати проблеми вразливих категорій осіб. Поєднання теоретичних знань з практичним досвідом створення та реалізації суспільно-корисних ініціатив, а також рефлексія над цим процесом, сформували у здобувачів вищої освіти необхідні професійні компетентності.

Практичне заняття 9. «Складання переліку вимог до волонтера та розробка кампанії із залучення волонтерів» (2 год.)

Форма навчання: практичне заняття

Методи навчання: робота в групах, індуктивні

План:

1. Розробити та описати перелік вимог до волонтера.
2. Описати способи залучення майбутніх волонтерів до волонтерської діяльності.

Завдання практичного заняття спрямовані на формування у студентів умінь визначати необхідні компетентності волонтерів та розробляти ефективні способи їх залучення до суспільно-корисної діяльності. Студенти виконали інтерактивну

вправу «Мозаїка цінностей», метою якої є визначення переліку вимог до волонтера з урахуванням ключових цінностей, якими він повинен володіти.

Під час практичної діяльності майбутні учителі-волонтери працювали в малих групах, обговорювали та узагальнювали необхідні вимоги до кандидатів на волонтерські посади. Серед основних вимог, визначених здобувачами вищої освіти, виокремлено: гуманність, відповідальність, небайдужість, комунікабельність, ініціативність, емпатію, толерантність, креативність, організованість, командний дух, готовність до постійного саморозвитку тощо.

Після напрацювання переліку вимог до волонтера учасники практичного заняття перейшли до розробки ефективних способів залучення майбутніх волонтерів до суспільно-корисної діяльності. Майбутні волонтери запропонували різноманітні канали комунікації з потенційними волонтерами, зокрема: створення інформаційних стендів та банерів у закладах освіти, організація інформаційних зустрічей та презентацій волонтерських ініціатив, поширення інформації у соціальних мережах, співпраця з місцевими ЗМІ, проведення рекламних акцій та флешмобів, залучення «волонтерів-амбасадорів» з числа активних учасників, розробка промотаційних матеріалів тощо.

Обговорення та презентація розроблених майбутніми волонтерами матеріалів дозволили визначити найефективніші способи залучення волонтерів та обмінятися кращими практиками. Такий інтерактивний підхід до організації навчальної діяльності сприяв розвитку у здобувачів освіти комунікативних, організаторських, креативних та аналітичних умінь, необхідних для здійснення успішної волонтерської діяльності. Практичне заняття дозволило майбутнім учителям поглибити теоретичні знання та сформувати практичні навички планування та реалізації ефективної волонтерської діяльності.

Отже, розроблення, впровадження та апробація дисципліни «Організація волонтерської діяльності» сприяє не тільки навчанню використовувати різні форми, методи та адаптувати їх до вимог освітнього процесу, але й забезпечує формування теоретичних знань, практичних навичок та особистісних якостей, необхідних для готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності.

Висновки до другого розділу

Спроектовано модель підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС, яка включає не тільки навчальні, але й практичні компоненти, та сформована як цілісна система, що містить функціональні та структурні зв'язки між теоретико-методологічним, процесуально-змістовим та діагностично-результативним блоками. Розроблена модель перевірялась в процесі дослідно-експериментальної роботи, що дало змогу визначити оптимальні шляхи теоретичного обґрунтування досліджуваної проблеми та встановити педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС, а саме: стимулювання мотивації здобувачів освіти до волонтерської діяльності засобами інтерактивних технологій; формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів через залучення до волонтерської діяльності; розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення викладання дисципліни «Організація волонтерської діяльності».

Проведений аналіз дефініцій «компетентність» та «інклюзивна компетентність», «волонтерська діяльність», «готовність майбутніх учителів» дозволив нам сформулювати поняття «інклюзивна компетентність майбутніх учителів-волонтерів», яке в нашому дослідженні розуміємо «як складну систему здатностей майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища, що виявляється у їхньому ціннісному ставленні до інклюзивної освіти і передбачає наявність емоційно-вольових, емпатійних, соціономічних, комунікативних умінь в роботі з людьми з вразливих категорій осіб». Акцентовано, що мотивація до волонтерської діяльності – це внутрішній або зовнішній стимул, який спонукає людину добровільно віддавати свій час, енергію та ресурси на користь інших або на загальне благо. Ця мотивація може бути базована на різних факторах, таких як особисті цінності, соціальні аспекти, внутрішня задоволеність від допомоги іншим, бажання змінити світ на краще, потреба відчувати себе корисним або приносити позитивні зміни у світ. Запропоновано методи, форми та засоби навчання (інтерактивні технології, змішане та дистанційне навчання, аудиторна та поза аудиторна

діяльність, використання платформ, Google Classroom соціальних мереж та мережових комунікацій тощо), що сприяють розвитку інклюзивної компетентності, підвищенню мотивації до волонтерської діяльності та забезпеченню ефективності освітнього процесу.

Розроблено та впроваджено в освітній процес навчально-методичне забезпечення дисципліни «Організація волонтерської діяльності» задля формування здатності здобувачів вищої освіти розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у соціальній сфері, або у процесі навчання. Програма є комплексним інструментом, що дозволяє інтегрувати волонтерство в освітній процес, сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти ціннісного ставлення до соціальної відповідальності та емпатії. Основні аспекти програми включають академічну підготовку, розвиток волонтерських навичок, інтеграцію сучасних інтерактивних технологій, а також формування емпатії, толерантності та лідерських якостей. Програма ґрунтується на поєднанні теоретичного навчання та практичної діяльності, що забезпечує майбутнім волонтерам можливість опановувати організаційні та управлінські аспекти волонтерства. Особливий акцент зроблено на розробці соціальних проєктів, мотивації та залученні майбутніх учителів до волонтерської діяльності, а також адаптації до потреб вразливих категорій осіб, що підвищує ефективність підготовки здобувачів вищої освіти.

Основні наукові результати другого розділу висвітлено у таких публікаціях автора [24; 44; 65; 69; 70].

Список використаних джерел

1. Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Методологія науково-педагогічних досліджень : підручник. Рівне : Волинські обереги, 2013. 360 с.
2. Осадчий І. Г. Педагогічне моделювання: що важливо знати педагогу? *Народна освіта*: електронне наукове фахове видання. 2016. 1. С. 60–68.
3. Трофаїла Н. Д. Підготовка майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 «Дошкільна педагогіка». Одеса, 2019. 22 с.
4. Мартинчук О. В. Підготовка фахівця зі спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі : монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 430 с.
5. Черніченко Л. А. Підготовка майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти : дис. ... д-ра філософії : 011. Умань : УДПУ, 2020. 330 с.
6. Шевченко Л. С. Підготовка майбутніх учителів технологій до інноваційної педагогічної діяльності : монографія. Вінниця : ТОВ «Друк», 2018. 396 с.
7. Чупахіна С. В. Формування готовності майбутніх учителів до використання інформаційних технологій в інклюзивному навчанні молодших школярів з ускладненням процесів розвитку і соціалізації : монографія. Івано-Франківськ, 2020. 402 с.
8. Мартинчук О. В. Підготовка фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі : монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 430 с.
9. Васютіна Т. М. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до реалізації змісту природничої та громадянської освіти: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. : 13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти / Хмельницький національний університет. Хмельницький, 2022.

10. Токар Л. П. Підготовка майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі : дис. ... канд. пед. наук : 015. Вінниця, 2023. 432 с.
11. Каплієнко А. І. Формування готовності майбутніх фахівців спеціальної освіти до командної роботи в умовах інклюзії : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03 корекційна педагогіка / Інститут спеціальної педагогіки і психології імені М. Ярмаченка НАПН України. Київ, 2022. 246 с.
12. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підручник. Київ : Грамота, 2012. 504 с.
13. Коваль Л. В. Професійна підготовка майбутніх учителів у контексті розвитку початкової освіти : монографія. 2-е вид., перероб. і допов. Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2012. 343 с.
14. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ–Перун, 2009. 1736 с.
15. Бражнич О. Г. Педагогічні умови диференційованого навчання учнів загальноосвітньої школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Кривий Ріг, 2001. 238 с.
16. Гончаренко С. У. Методологічні характеристики педагогічних досліджень. *Вісник АПН України*. 1993. № 3. С. 11–23.
17. Сорочан М. П. Підготовка майбутніх вихователів до професійної діяльності в умовах інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти : дис. ... канд. пед. наук : 015. Вінниця, 2023. 306 с.
18. Шевців З. М. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі загальноосвітнього навчального закладу : монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 384 с.
19. Шевченко Л. С. Обґрунтування педагогічних умов підготовки майбутніх учителів технологій до інноваційної педагогічної діяльності. *Proceedings of XV International scientific conference «Millennium science»*. Morrisville. Lulu Press. Morrisville, 2018. С. 170–173. URL: <http://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/9088>

20. Дубасенюк О., Мороз М. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх учителів у закладах вищої освіти. *Нові технології навчання*. 2021. № 95. С. 48–56.

21. Клімова Г. П., Іванов С. М., Шевченко Л. С. та ін. Концептуальні засади становлення інноваційного суспільства в Україні : монографія / кол. авт.:; за ред. Ю. Є. Атаманової, Г. П. Клімової. Харків : Право, 2015. 452 с. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/11151/1/Klimova_1-1_2015.pdf

22. Міністерство освіти і науки України. Лист «Щодо окремих питань організації освітнього процесу в умовах воєнного стану». URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/90390/

23. Міністерство освіти і науки України. Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha%20osvita/2020/zmyshene%20navchanny/zmishanenavchannia-bookletsreads-2.pdf>

24. Shevchenko L., Pylypenko Y. et al. Organisation of the Educational Process Through the Technology of Blended Learning. *The New Educational Review*, 2022 Vol. 68, № 2. DOI: 10.15804/tner.2022.67.1.16

25. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>

26. Панькова О. В., Касперович О. Ю., Іщенко О. В. Розвиток волонтерської діяльності в Україні як прояв активізації соціальних ресурсів громадянського суспільства: специфіка, проблеми та перспективи. *Український соціум*. 2016. № 2. С. 25–40.

27. Penner L. A., Rioux S. M. The causes of organizational citizenship behavior: A motivational analysis. *Journal of Applied Psychology*. 2001. Vol. 86, №6. P. 1306–1314. DOI: 10.1037/0021-9010.86.6.1306.

28. Горелов Д. М. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики : аналіт. довідка. Київ, 2015. 36 с.

29. Ніколишин В. В. Волонтерство як форма та засіб розвитку соціальної активності молоді Перші кроки в науку : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених (Вінниця, 2017). Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017.
30. Rotolo T., Wilson J. Sex Segregation in Volunteer Work. *The Sociological Quarterly*. 2007. Vol. 48, №3. P. 559–585. DOI: 10.1111/j.1533-8525.2007.00089.x.
31. Astin A. W., Sax L. J. How undergraduates are affected by service participation. *Journal of College Student Development*. 1998. Vol. 39, №. 3. P. 251–263.
32. Зливков В. Л., Лукомська С. О. Психологічні особливості волонтерської діяльності у сучасній Україні: мотиваційний аспект. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Серія: Психологічні науки*. 2015. № 2(15). С. 40–45.
33. Clotfelter C. T., Auten G. E., Sieg H. Charitable Giving, Income, and Taxes: An Analysis of Panel Data. *American Economic Review*. 2002. Vol. 92, №. 1. P. 371–382.
34. Omoto A. M., Snyder M. Sustained helping without obligation: Motivation, longevity of service, and perceived attitude change among AIDS volunteers. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1995. Vol. 68, №. 4. P. 671–686.
35. Чайка І. Ю. Волонтерство: сутність феномена та особливості його функціонування в сучасній Україні. *Грані*. 2017. Т. 20, № 7. С. 72–79. DOI: 10.15421/171798.
36. Лях Т. Л. Мотивація до волонтерської діяльності. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки*. 2012. № 8. С. 84–91.
37. Stukas A. A., Snyder M., Clary E. G. Understanding and encouraging volunteerism and community involvement. *The Journal of Social Psychology*. 2016. Vol. 156, №. 3. P. 243–255.
38. Коломієць Л. І., Глиздова А. Ю., Узвенчук В. С. Психологічні особливості мотивації волонтерської діяльності. *Психологічний часопис*. 2016. Вип. 5(9). С. 79–90.

39. Tinkler J. E. Volunteering as a means of skill development and career enhancement. *Journal of Management Development*. 2003. Vol. 22, №. 4. P. 360–375. DOI: 10.1108/02621710310467598.

40. Матвієнко О. В., Степаненко Л. М., Губарєва Д. В. Розвиток соціальної компетентності майбутніх педагогів під час роботи у волонтерській групі «Освітній хаб». *Педагогічний альманах*. 2022. Вип. VI(51). С. 372. DOI: 10.37915/pa.vi51.372.

41. Економічний словник / Г. В. Осовська, О. О. Юшкевич, Й. С. Завадський. Київ : Кондор, 2007. 358 с.

42. Матвієнко О. В., Матвієнко І. А. Взаємозв'язок соціальної активності студентів та освітнього середовища ЗВО. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 65(2). С. 44–50. DOI: 10.24919/2308-4863/65-2-44.

43. Вайнілович Н. А. Чинники формування мотивації людини до здійснення волонтерської діяльності. *Соціальна робота*. 2012. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/2863/1/09_vainilovych_na_.pdf

44. Пилипенко Я. Р. Мотивація майбутніх учителів до волонтерської діяльності. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія «Педагогічні науки: реалії та перспективи»*. 2024. №5. С. 88–92.

45. Авраменко К. Роль інтерактивних технологій у змісті методичної підготовки майбутніх учителів. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Умань, 2012. Вип. 42, ч. 2. С. 65–68.

46. Михайліченко М. В., Рудик Я. М. Освітні технології : навч. посіб. Київ : Компрінт, 2016. 583 с.

47. Федій О. Інтерактивні методи викладання курсів дисциплін з естетотерапії. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2008. № 18. С. 480–485.

48. Брусенко А. С. Застосування інтерактивних технологій у процесі формування культури самопрезентації майбутніх соціальних педагогів у

позааудиторній роботі. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2018. №3 (84). С. 29–37.

49. Акпинар Л. Е. Інтерактивні технології навчання в початковій школі : навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ : Слово, 2014. 285 с.

50. Медведєва М.О., Жмурко О.І., Криворучко І.І., Ковтанюк М.С. Організація продуктивної взаємодії між учасниками освітнього процесу в умовах дистанційного навчання: аналіз сучасних додатків. *Науковий часопис*. 2021. Т. 1, № 80. С. 248–255. URL: <https://doi.org/10.31392/NPUnc.series5.2021.80.2.08>

51. Носенко О. В., Носенко Ю. Г., Шевчук Р. М. Використання месенджера Telegram як засобу підтримки освітнього процесу в умовах карантинних обмежень. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2023. № 94 (2). Р. 114–127. DOI: 10.33407/itlt.v94i2.5185.

52. Бажан Є. Використання соціальних мереж «Фейсбук» та «Інстаграм» у освітньому процесі. *Сучасні тренди розвитку медичної освіти: перспективи і здобутки*. 2022. URL: http://repository.pdmu.edu.ua/bitstream/123456789/18345/1/Bazhan_Vikoristannya_socialnih_merezh.pdf

53. Бондаренко Т. В., Стеценко В. П., Стеценко Н. М., Ткачук Г. В. Цифрова присутність закладів вищої освіти у соціальних мережах Facebook та Instagram. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2021. Т. 84(4). С. 271–284.

54. Коломієць А. М., Паламарчук О. М., Шульга Г. Б., Коломієць Л. І., Габа І. М. Психологічні засади оптимізації волонтерської діяльності студентської молоді засобами інформаційно-комунікаційних технологій. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. Вип. 71, №3. С. 267–281. DOI: 10.33407/itlt.v71i3.

55. Нестеренко Т. С. Професійна підготовка майбутнього вчителя початкової школи. *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія «Педагогічні науки»*. 2018. Вип. 167. С. 69–74.

56. Цимбалару А. Д. Освітній простір: сутність структура і механізми створення. *Український педагогічний журнал*. 2016. №1. С. 41–49.

57. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. проф. І. Д. Зверєвої. Київ ; Сімферополь : Універсум, 2012. 536 с.
58. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556. URL: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>
59. Соловей Т. В., Чайковський М. Є. Змістовні компоненти професійної компетентності соціального працівника інклюзивного закладу освіти : зб. наук. пр. Хмельницький, 2013. № 1. С. 220–224.
60. П'ятакова Т. С. Розвиток інклюзивної компетентності вчителя: швейцарський досвід. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2012. №1 (11). С. 93–98.
61. Фіголь Н. А. Інклюзивна компетентність педагога: теоретичний аспект. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2020. Вип. 77. С. 199–202. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/-33347/Fihol>
62. Клименюк Н. Формування інклюзивної компетентності в майбутніх соціальних працівників в умовах професійної підготовки. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2017. №65 (1). С. 72–86.
63. Коломієць А. М., Паламарчук О. М., Шульга Г. Б., Коломієць Л. І., Габа І. М. Психологічні засади оптимізації волонтерської діяльності студентської молоді засобами інформаційно-комунікаційних технологій. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. Т. 71. №3. С. 267–281. DOI: 10.33407/itlt.v71i3
64. Пінаєва О. Ю., Осипчук С. В. Волонтерство як інструмент розвитку меценатства у територіальній громаді. *Trends and modern methods of improving scientific ideas : The 30th International scientific and practical conference (August 01–04, 2023)*. Melbourne, Australia. International Science Group. 2023. 148 p.
65. Пилипенко Я. Р. Підходи та практика організації волонтерської діяльності: європейський досвід. *Інклюзивний соціоосвітній простір: порівняльна характеристика європейського та українського досвіду* : монографія. Вінниця : ВДПУ, 2023. С. 444–464. DOI: 10.31652/978-617-552-437-4-2023-0-444-464.

66. Пушкарьова Т. О., Топузов О. М. Інтегративно-діяльнісна педагогіка : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2019. 304 с.
67. Школа Волонтерства : веб-сайт. URL: <https://www.facebook.com/shkolavolonterstva>
68. Школа Волонтерства : веб-сайт. URL: https://www.instagram.com/shkola_volonterstva
69. Sorochan M. P., Shevchenko L. S., Pylypenko Y. R. Application of innovative technologies in the process of theoretical and practical training of future teachers for professional activity in an inclusive educational environment. *Pedagogical Innovatics: Modernity and Perspectives*. 2024. 3. С. 35–42. DOI: 10.32782/ped-uzhnu/2024-3-6.
70. Пилипенко Я. Теоретичний аналіз прогресивних концепцій і досвіду роботи міжнародних організацій з питань соціального захисту та розвитку волонтерської діяльності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2023. № 7 (131). С. 224–236. DOI: 10.24139/2312-5993/2023.07/224-236.

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ І МОДЕЛІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

3.1 Організація і основні етапи експериментального дослідження

У попередніх розділах нами схарактеризовано, що вирішення питань підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності в ІОС набули особливої значущості та актуальності, оскільки сучасне суспільство характеризується зростанням інклюзивності та необхідністю створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам усіх здобувачів освіти, незалежно від їхніх особливостей.

Кожен учитель, базуючись на своєму рівні підготовки, професійному, психологічному розвитку та ін., проходить особистісний шлях підготовки до волонтерської діяльності в ІОС, на якому існують як спільні риси, так і особливі характеристики. Цей шлях нагадує пазл, у якому кожна деталь – це унікальний досвід, знання та навички, які здобувач вищої освіти набуває впродовж навчання у педагогічному університеті та участі у волонтерській діяльності. Загальні риси можуть включати в себе: ознайомлення з теоретичними основами інклюзивної освіти, участь у тренінгах та семінарах, а також практичну роботу з дітьми з вразливих груп. Специфічні характеристики ж залежать від багатьох чинників, таких як особистісні характеристики вчителя, його досвід роботи, а також специфіка закладу освіти та потреб учнів.

Волонтерська діяльність в ІОС є невід'ємною частиною цього процесу, оскільки вона дозволяє: розширити можливості учнів з вразливих груп населення (волонтери можуть надавати додаткову підтримку, допомагаючи учням опанувати навчальний матеріал, розвивати соціальні навички та брати активну участь у житті класу); сформувати у майбутніх учителів інклюзивну компетентність (розвивати емпатію, толерантність, повагу до різноманітності та

розуміння потреб дітей з особливими освітніми потребами); отримати практичні навички роботи з різними категоріями учнів, розробити індивідуальні програми навчання та підтримки; популяризувати інклюзивні ідеї та змінювати ставлення суспільства до дітей з вразливих груп населення; розвивати лідерські якості, брати ініціативу, працювати в команді та відчувати свою соціальну відповідальність.

Проведений аналіз проблеми формування готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС підтвердив необхідність проведення дослідно-експериментальної роботи.

Мета експериментального дослідження – упровадження та дослідна перевірка педагогічних умов та моделі формування готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС.

Завдання дослідно-експериментальної роботи:

1. Сформувати у майбутніх учителів готовність до волонтерської діяльності через упровадження в освітній процес педагогічних умов та моделі, що сприяють формуванню готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС.

2. Забезпечити підвищення ролі волонтерської діяльності в освітньому процесі педагогічних університетів, з метою позитивної динаміки формування ціннісно-мотиваційного, змістовно-процесуального, емоційно-вольового та рефлексивного компонентів готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС.

3. Дослідити ефективність педагогічних умов та моделі готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС.

Дослідно-експериментальна робота проводилась на базі Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського, Маріупольського державного університету, Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії. У експерименті взяли участь 290 здобувачів

вищої освіти, 15 викладачів педагогічних університетів, 15 волонтерів та 10 працівників інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ) та установ соціального спрямування.

Проблема підготовки майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах ІОС досліджувалась впродовж семи років і включала три взаємопов'язаних етапи: констатувальний (2018-2022), формувальний (2022-2024) та узагальнювальний (2023-2024), які відповідають меті та завданням дослідження.

Оскільки визначені етапи дослідно-експериментальної роботи, які реалізовувалися в освітньому процесі ЗВО відповідно до розробленої моделі підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС, мали бути інтегровані з педагогічними умовами та методичним забезпеченням, нами на всіх етапах дослідно експериментальної роботи розроблялися завдання, зміст і адаптувалися методики діагностики задля перевірки компонентів готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності.

На *констатувальному* етапі (2018-2022) дослідно-експериментальної роботи на основі ґрунтовного теоретичного аналізу та узагальнення наукових джерел, було здійснено детальне вивчення стану досліджуваної проблеми, а саме підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС. У процесі аналізу досліджено філософську, психологічну та педагогічну літературу, а також дисертаційні роботи, в яких аналізуються питання підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності в інклюзивному освітньому середовищі. Окрім того, здійснено аналіз законодавчих та нормативно-правових документів, що регулюють аспекти волонтерської діяльності та інклюзивної освіти, а також розглянуто сучасні наукові підходи до формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів для ефективної діяльності в ІОС.

У результаті дослідження було виокремлено головні суперечності, які потребують розв'язання в контексті підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності. Уточнено тему дослідження, сформульовано науковий апарат, визначено мету та завдання, що відповідають сучасним вимогам

підготовки майбутніх учителів.

На основі одержаних даних було визначено структуру готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності та проведено оцінку рівня готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС; визначено педагогічні умови та спроектовано модель реалізації цих умов для підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності в ІОС. Зазначимо, що констатувальний етап дослідження був спрямований на виявлення реального стану готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС для подальшої розробки методики та навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх учителів з метою розвитку їхньої готовності до волонтерської діяльності в ІОС.

Для забезпечення всебічної підготовки майбутніх учителів до участі у волонтерських програмах та соціальних проєктах було розроблено та впроваджено комплексну програму роботи Школи Волонтерства та отримано авторське право на твір «Школа Волонтерства» (№ 76227, дата реєстрації 24.01. 2018 р.). Програма охоплює як теоретичну, так і практичну складову, спрямовану на формування соціальної відповідальності та громадянської активності у студентів. Задля реалізації програми розроблено та впроваджено авторську методику, розроблено навчально-методичне забезпечення та зrealізовано різноманітні заходи, серед яких лекції, семінари, тренінги та воркшопи, що дозволило майбутнім учителям здобути необхідні навички для ефективної участі у суспільно-корисних ініціативах, волонтерських проєктах та роботи з людьми з вразливих категорій осіб.

Для набуття практичного досвіду налагоджувалась комунікація із різними освітніми інституціями, волонтерськими організаціями та закладами соціального спрямування, такими як: Комунальний заклад «Вінницький обласний центр соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями «Обрій» [1], Вінницький обласний центр соціально-психологічної реабілітації дітей, Центр реабілітації «Гармонія» ім. Р. Панасюк [2], КУ «Обласний пансіонат для осіб з інвалідністю та осіб похилого віку» [3], ГО

«Вінниця Даун Синдром» [4], ГО «Мольфар» [5], ГО «ЛогоКлуб» [6], Міжнародний фонд «F. Generation» [7] та ін. Це дозволило створити простір для обміну досвідом, налагодження комунікації між студентами та освітніми установами, а також формування умов для всебічної реалізації особистісного потенціалу кожного учасника.

Особливу увагу на констатувальному етапі експерименту було приділено розвитку соціальної та громадянської активності майбутніх учителів через їх залучення до короткострокових та довгострокових соціальних проєктів, як-от: «Щастя в дитячих долоньках», «Творчий ігроленд», «Активний вік», «Передай добро по колу», «Подаруй радість творчості особливій дитині» та ін., що допомогло підвищити їхню мотивацію до волонтерської діяльності та сформувати практичні навички роботи з людьми з вразливих категорій осіб.

Для сприяння інтеграції учасників у волонтерську діяльність та підтримки їхніх ініціатив проводилися відкриті зустрічі з досвідченими волонтерами, промоційні заходи та активна робота у соціальних мережах. Це стало додатковим інструментом для підтримки комунікації та взаємодії між учасниками Школи Волонтерства та їхніми наставниками. Завдяки такій всебічній підготовці майбутні вчителі мали можливість не лише набувати теоретичних знань, але й здобували цінний досвід, який сприяв їхній соціальній відповідальності та готовності до активної участі у волонтерській діяльності, що є важливою складовою їхньої готовності до роботи в ІОС.

Для визначення мотивації майбутніх учителів до волонтерської діяльності в вересні-грудні 2019 року проводилися бесіди із здобувачами вищої освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Комунального закладу вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж». Усього в бесідах взяло участь 87 осіб (Додаток Ж, рис.Ж.1., рис. Ж.2.). Проведення та вивчення результатів бесід дозволило нам проаналізувати потреби волонтерів, напями їх вирішення та визначити мотивацію до здійснення волонтерської діяльності. Зазначимо, що успішність та результативність волонтерської діяльності безпосередньо залежать від

мотивації, оскільки це внутрішній стимул, що спонукає людину діяти відповідно до своїх потреб.

Аналіз результатів опитування показав, що 60% респондентів виявили готовність брати участь у волонтерських програмах, однак 40% оцінили свою готовність на рівні нижче середньої. Основними причинами такої неготовності є психологічні та моральні труднощі, відсутність досвіду роботи у волонтерських проєктах, невпевненість у власних силах та знаннях, а також страх перед невизначеними результатами діяльності. Більшість респондентів акцентували на потребі у додатковому навчанні та підвищенні кваліфікації для ефективної участі у волонтерських ініціативах.

Одержані результати засвідчили наявність труднощів, з якими стикаються майбутні учителі під час підготовки до волонтерської діяльності. Однією з головних причин такої неготовності є відсутність належного досвіду роботи у волонтерських проєктах. Здобувачі вищої освіти часто не мають можливості залучатися до практичних ініціатив, що позбавляє їх навичок роботи в команді, управління проєктами та високого рівня готовності й адаптації до непередбачуваних ситуацій. Відсутність цього досвіду стає бар'єром для активної участі у волонтерських програмах, що створює потребу в навчальних програмах та тренінгових курсах, які б дозволяли здобувачам освіти одержати базові компетентності для здійснення волонтерської діяльності ще під час навчання в педагогічних ЗВО.

Також респонденти зазначили наявність психологічних і моральних труднощів. Невпевненість у власних силах та страх перед невизначеними результатами діяльності, що може бути суттєвими перешкодами для залучення до волонтерських ініціатив. Ця невпевненість посилюється браком знань та розуміння того, як ефективно допомагати іншим у складних умовах, що нерідко викликає відчуття стресу. Таким чином, для підвищення готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності важливо не лише навчати їх технічним аспектам волонтерства, але й підтримувати їх психологічно, надаючи ресурси для зняття напруги та управління стресовими ситуаціями.

Окрім цього, значна частина респондентів висловили потребу у додатковому навчанні та підвищенні кваліфікації. Майбутні учителі зазначили, що не завжди володіють необхідними знаннями для вирішення конкретних завдань, з якими вони можуть зіткнутися під час реалізації волонтерських програм та проєктів. Це свідчить про необхідність розробки спеціалізованих навчальних програм і тренінгів, спрямованих на розвиток практичних навичок і знань, які допоможуть майбутнім учителям впевнено брати участь у волонтерській діяльності і успішно виконувати свої обов'язки в умовах ІОС.

Аналіз результатів бесід показав, що неготовність майбутніх учителів до волонтерської діяльності є комплексною проблемою, вирішення якої потребує системного підходу. Заклади вищої освіти мають сприяти інтеграції волонтерської діяльності у навчальні програми, розвиваючи у студентів практичні та психологічні компетенції, що допоможуть їм успішно долати виклики волонтерської роботи.

З метою дослідження основних проблем підготовки студентів до участі у волонтерських проєктах, особливостей організації освітнього процесу, спрямованого на розвиток соціальної активності та формування готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС, у березні-травні 2021 року було проведено анкетування майбутніх учителів, викладачів педагогічних ЗВО, волонтерів та працівників інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ) та установ соціального спрямування.

В анкетуванні було задіяно 10 викладачів, 30 здобувачів вищої освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, 20 здобувачів вищої освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, 18 здобувачів вищої освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського, 17 здобувачів вищої освіти Маріупольського державного університету, 20 здобувачів вищої освіти Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії; 15 волонтерів та 10 працівників інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ) та установ соціального спрямування.

Для проведення дослідження важливо було з'ясувати що знають респонденти про волонтерську діяльність, її основні принципи та цінності, а також як ці знання застосовуються на практиці.

На питання «Чи знаєте Ви, що таке волонтерство і волонтерська діяльність?» відповіді респондентів значно відрізнялися. Викладачі педагогічних ЗВО, волонтери, працівники ІРЦ та установ соціального спрямування, які мають досвід у сфері волонтерства та у волонтерській діяльності, описували волонтерство як спосіб та інструмент допомоги.

Під час анкетування були отримані такі відповіді: волонтерство – *«це важливий інструмент соціальної підтримки для вразливих категорій осіб»*; *«матеріальна підтримка від держави для забезпечення успіху волонтерських програм»*; *«це підвищення професійної кваліфікації, розроблення плану підтримки окремих категорій населення»*; волонтерська діяльність – *«це можливість усунення суспільних стереотипів та бар'єрів, які перешкоджають ефективній роботі з окремими категоріями населення, що потребують допомоги»*; *«це командна робота волонтерів, фахівців і тих, кому надається допомога, для досягнення стійких результатів; «належна інфраструктура, ресурсна підтримка та відповідні умови для координації діяльності волонтерів»*; *«забезпечення необхідним обладнанням, навчально-методичною базою та фахівцями, які можуть супроводжувати волонтерські ініціативи»*; *«активна співпраця з іншими організаціями для більш ефективного впровадження суспільно-корисних ініціатив»*.

За результатами опитування майбутніх учителів з'ясувалося, що здобувачі освіти, які брали участь в опитуванні, мали різний рівень обізнаності про волонтерську діяльність. Ті, хто вже мав досвід у волонтерстві, описували його *«як процес допомоги іншим та залучення людей до активного суспільного життя»*. Водночас, значна частина респондентів не змогла дати чітку відповідь про волонтерську діяльність, наприклад вони дали такі відповіді: волонтерство – *«це можливість для розвитку особистісних та професійних навичок, зокрема комунікації, співпраці, лідерства та емпатії; соціальна підтримка та*

інтеграція вразливих категорій осіб у суспільство»; «спосіб долучитися до соціальних ініціатив, допомогти тим, хто цього потребує, і водночас створювати власні волонтерські проекти та суспільно-корисні ініціативи»; «самореалізація та формування громадянської позиції, що має велике значення для майбутнього професійного покликання; особистісний розвиток, який забезпечує участь у волонтерських проєктах, а також необхідність наявності кваліфікованих фахівців і матеріально-технічної підтримки для реалізації волонтерських ініціатив».

Відповідаючи на питання «Чи берете участь у волонтерській діяльності?» тільки 12% опитаних серед викладачів педагогічних ЗВО, волонтерів, працівників ІРЦ та установ соціального спрямування зазначило, що інколи бере участь у волонтерській діяльності, решта 88% підтвердили, що систематично беруть участь у волонтерських проєктах та ініціативах. Серед можливих причин відмови від участі респонденти акцентували на зайнятості на основній роботі, особистих обставинах та недостатній готовності до волонтерської діяльності в умовах ІОС.

Аналіз відповідей на питання «Чи берете участь у волонтерській діяльності?» серед майбутніх учителів показав, що 32% респондентів підтвердили, що займалися волонтерською діяльністю, що характеризує їх як таких, що брали участь у волонтерських проєктах та благодійних заходах, спрямованих на допомогу вразливим категоріям осіб, роботі в організаціях соціального спрямування, активну участь у екологічних ініціативах та соціальних програмах і проєктах.

47% респондентів зауважили, що не брали участі у волонтерській діяльності – що може свідчити про дефіцит часу, зацікавленості або відсутність інформації про можливість участі у волонтерській діяльності, страх та невпевненість у власному потенціалі, відсутність практичного досвіду та наставництва з боку досвідчених волонтерів, не готовності до роботи з людьми з вразливих категорій осіб.

21% опитаних здобувачів вищої освіти зазначило, що інколи брали участь

у волонтерській діяльності. Це може означати, що вони долучалися до конкретних заходів або ініціатив, але не систематично, можливо, їхня участь була спонтанною або залежала від особистих обставин чи зацікавлень. Тобто ця категорія респондентів має досвід участі у волонтерській діяльності, проте брак консеквентної участі знижує рівень мотивації, підкреслює низький рівень готовності до волонтерської діяльності, що може спричинити відмову від допомоги людям, які цього потребують.

Відповідаючи на питання «Що може стимулювати/заохотити до волонтерської діяльності?» викладачі педагогічних ЗВО, волонтери та працівники ІРЦ зазначили: *«залучення додаткових ресурсів для допомоги вразливим категоріям осіб»; «підтримка з боку держави або організацій у вигляді грантів чи матеріальної допомоги»; «можливість підвищити якість соціальних послуг та розширити свою професійну діяльність – підвищити професійну компетентність та отримати нові навички, корисні для кар'єрного росту»; «покращення умов праці через залучення додаткового персоналу, так як волонтери є важливими партнерами у виконанні соціальних програм і допомагають вирішувати конкретні потреби людей»; «наявність чітких програм навчання та підтримки для волонтерів»; «можливість залучити інноваційні підходи та нові ідеї для покращення функціонування організації».*

Майбутні учителі наголошували на: *«отриманні практичного досвіду у професійній сфері, що є одним із головних стимулів долучатися до волонтерської діяльності»; «можливість застосувати теоретичні знання на практиці, розвиваючи навички, необхідні для майбутньої професійної діяльності»; «можливість працювати зі складними спеціалізованими задачами та ситуаціями, що готує їх до викликів у професійній діяльності»; уміння та здатність комунікувати, приймати рішення, співпрацювати з вразливими категоріями осіб, а також розвивати емоційну стійкість та емпатію»; «можливість підвищити шанси на працевлаштування, адже роботодавці часто звертають увагу на досвід волонтерства, оскільки він свідчить про ініціативність, відповідальність та вміння працювати в команді; отримання*

сертифікатів, рекомендацій або ж схвальних відгуків від організаторів проєктів можуть стати важливим доповненням до резюме та підсилити позиції на ринку праці»; «можливість налагодження контактів з іншими організаціями та досвідченими волонтерами, що може сприяти професійному зростанню».

Результати проведеного анкетування показали, що важливим у процесі підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності є розробка навчальних програм та включення їх у освітній процес. Нами виявлено, що основними мотивами участі у волонтерських ініціативах є прагнення отримати практичний досвід, розвинути професійні навички та бажання надавати допомогу вразливим категоріям осіб, що підкреслює важливість волонтерства як засобу професійного становлення.

12 % викладачів, волонтерів, працівників ІРЦ та установ соціального спрямування зазначили, що інколи беруть участь у волонтерській діяльності, в той час як 88% підтвердили, що регулярно залучені до волонтерських ініціатив, що свідчить про високу активність даної категорії респондентів у волонтерській діяльності.

Здобувачі освіти під час опитування підтвердили, що мають досвід волонтерської діяльності, що вказує на їх активну участь у соціальних ініціативах. Натомість 47% зазначили, що не брали участі у волонтерстві, що може бути пов'язано з дефіцитом часу, відсутністю зацікавленості або недостатньою інформацією щодо можливостей участі.

Загалом, результати свідчать про необхідність підвищення обізнаності щодо волонтерства, а також важливість системної підтримки та навчання для залучення до волонтерської діяльності, що є критично важливим для формування соціально активних і відповідальних фахівців у галузі освіти.

З метою обговорення основних аспектів підготовки майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах ІОС та визначення педагогічних умов 21 жовтня 2022 року в онлайн форматі проведено фокус групу, до роботи в якій було запрошено 14 фахівців, серед яких: 8 викладачів педагогічних ЗВО, 2 працівники інклюзивно-ресурсних центрів та 4 волонтери.

Серед учасників фокус-групи були експерти, які попередньо залучалися до попереднього опитування. Ретельний підбір учасників та їх невелика кількість дали нам змогу простимулювати респондентів краще відкритись, та в довірчій атмосфері обговорити важливі питання. А також отримати суб'єктивну інформацію (особисту думку, позицію, точку зору, про їх особистий досвід, мотивацію під час ухвалення того чи іншого рішення).

Фокус групу було проведено відповідно до такого порядку денного (Додаток 3):

1. Вступ і обговорення мети зустрічі.

Привітання. Представлення модераторів та учасників зустрічі. Ознайомлення учасників із цілями зустрічі, правилами проведення. Відповіді на організаційні запитання.

2. Розгляд основних аспектів підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС.

Знайомство присутніх із програмою зустрічі, акцентування уваги на основних особливостях та відмінностях підготовки майбутніх учителів до організації волонтерської діяльності в ІОС. Залучення учасників до обговорення особливостей підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС.

Відповідаючи на питання «Як Ви оцінюєте досвід та готовність майбутніх учителів до волонтерської діяльності?» учасники фокус групи наголосили на тому, що досвід більшості здобувачів освіти у волонтерській діяльності переважно обмежений або фрагментарний, проте їх певний відсоток особисто бере участь у волонтерських проєктах. Більшість учасників відзначили недостатній рівень практичного досвіду майбутніх учителів для залучення до волонтерських проєктів в умовах ІОС. Учасники зазначили, що: волонтерська діяльність інтегрована в освітній процес педагогічних ЗВО лише частково, майбутні учителі часто не мають достатньо практичних навичок для ефективної участі у волонтерських проєктах; волонтерська діяльність є важливим інструментом для формування інклюзивної компетентності, але її застосування

потребує більшої системності; для успішної роботи в ІОС відсутня попередня підготовка, зокрема щодо взаємодії із вразливими категоріями осіб.

Під час обговорення питання «Які, на Вашу думку, основні проблеми в підготовці майбутніх учителів до волонтерської діяльності?» учасники фокус-групи акцентували на тому, що: в освітньому процесі не достатньо елементів (навчальних дисциплін, тем та/або модулів, тренінгів, вибіркового курсів, тощо), що включають не лише теоретичну, а й практичну підготовку здобувачів освіти до роботи у волонтерських проєктах; у майбутніх учителів не достатній рівень компетентностей для роботи з вразливими категоріями осіб, що ускладнює подальшу практичну діяльність; недостатній рівень системної підтримки та наставництва, особливо, на початкових етапах участі у волонтерських проєктах, що призводить до зниження мотивації та ефективності роботи.

3. Обговорення важливих проблем підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності.

Під час обговорення основних можливих аспектів та проблем підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності на питання «З якими викликами майбутні вчителі можуть зустрічатися у процесі підготовки до волонтерської діяльності?» учасники фокус-групи наголосили на кількох викликах: нестача часу для поєднання волонтерської діяльності з освітнім процесом; недостатність практичної підготовки, через що здобувачі освіти не завжди відчують себе впевненими під час взаємодії із вразливими категоріями осіб; також вони не завжди усвідомлюють повну відповідальність, яка покладається на волонтерів в інклюзивному освітньому середовищі.

«Чи здійснюється у Вашому закладі підготовка майбутніх волонтерів? Якщо так, то які інструменти чи методики є найбільш ефективними? Над якими аспектами варто попрацювати в процесі підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності?», учасники зазначили, що у більшості закладів підготовка волонтерів здійснюється, проте її якість варіюється. У деяких навчальних закладах є спеціальні курси або факультативи з волонтерської діяльності, які спрямовані на розвиток необхідних навичок. Інші заклади

організують практичні семінари та тренінги в рамках основної навчальної програми. Однак, були випадки, коли викладачі зазначали, що їх заклад не має систематизованої програми підготовки волонтерів. Серед інструментів, які учасники вважають найбільш ефективними: інтерактивні методики, такі як обговорення реальних кейсів, симуляції та рольові ігри, що дозволяють майбутнім учителям стати активним учасником ситуації. Практичні заняття із вразливими категоріями осіб, що є важливим компонентом. Учасники фокус-групи підкреслили, що такі практики розвивають у здобувачів освіти емпатію та впевненість у своїх діях. Серед аспектів, які потребують вдосконалення, учасники зазначили необхідність розширення навчально-методичної бази для волонтерської діяльності, зокрема з акцентом на ІОС. Значна увага має приділятися практичним навичкам і реальному досвіду роботи. Також було зазначено потребу у більш гнучких програмах, що дозволяють студентам поєднувати волонтерство та навчання.

4. Рефлексія про основні причини відмови від волонтерської діяльності.

Обговорюючи основні причини відмови майбутніх учителів від волонтерської діяльності учасники фокус-групи акцентували на тому, що це може бути через: брак часу через навчальне навантаження; відсутність достатньої підтримки або мотивації з боку університетів та громадських організацій, а також страх перед відповідальністю під час роботи із вразливими категоріями осіб. Крім того, деякі учасники відзначили, що здобувачі вищої освіти можуть не усвідомлювати важливість волонтерства для своєї майбутньої професійної діяльності, що також знижує їхню зацікавленість. Більшість учасників підтвердили, що викладачі університетів, волонтери та працівники інклюзивно-ресурсних центрів активно залучаються до підготовки майбутніх волонтерів. Вони проводять тренінги, майстер-класи та індивідуальні консультації, допомагають студентам опанувати необхідні знання та навички для роботи в ІОС. Однак також акцентували на тому, що співпраця між університетами та ІРЦ потребує налагодження, особливо в контексті регулярних практичних занять та надання студентам можливостей здійснення волонтерської діяльності в умовах ІОС.

5. Моніторинг відмов від участі у волонтерській діяльності.

Аналізуючи вплив моніторингу на вирішення проблем та перешкод та зниження кількості майбутніх учителів, які відмовляються від волонтерської діяльності, учасники фокус-групи зауважили, що систематичний моніторинг може допомогти знизити кількість відмов від волонтерської діяльності. Регулярне спостереження за рівнем мотивації майбутніх учителів, вчасне виявлення проблем та надання підтримки дозволяють уникнути ситуацій, коли майбутні вчителі втрачають інтерес до волонтерства. Моніторинг також дає можливість коригувати навчальні програми та надавати студентам додаткові ресурси для залучення до волонтерської діяльності.

Серед ранніх сигналів учасники зазначили: зменшення активності студентів на заняттях, пов'язаних з волонтерською діяльністю, зниження рівня участі в практичних заходах та волонтерських ініціативах, а також висловлювання студентами сумнівів щодо власної компетентності чи доцільності волонтерства. Також важливим сигналом є відсутність інтересу до обговорення досвіду інших волонтерів або уникання практичних завдань, пов'язаних із волонтерською діяльністю. Учасники зазначили, що однією з головних причин відмови від волонтерства є надмірне навчальне навантаження, яке не залишає достатньо часу на волонтерську діяльність. Також відмові передують негативний досвід, пов'язаний із невдачами або труднощами під час роботи із вразливими категоріями осіб, коли майбутні учителі не отримують достатньої підтримки, не мають наставників. Іншими чинниками можуть бути відсутність гнучкості в організації волонтерської діяльності та брак позитивного зворотного зв'язку чи винагороди за їхню працю.

6. Співпраця педагогічних університетів із громадськими організаціями, соціальними службами та соціальними установами з метою підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності.

Обговорюючи питання «Які основні переваги співпраці педагогічних університетів із громадськими організаціями, соціальними службами та соціальними установами у процесі підготовки майбутніх учителів до

волонтерської діяльності? Як ці організації можуть сприяти ефективнішій підготовці майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища? Які заходи з боку університетів можуть сприяти розширенню співпраці з громадськими організаціями, соціальними службами та соціальними установами?»), респонденти зазначили, що основними перевагами такої співпраці є практичний досвід, необхідний майбутнім учителям для участі у волонтерській діяльності, що дозволить здобувачам вищої освіти працювати із вразливими категоріями осіб, що значно підвищує рівень їхньої мотивації та формує інклюзивну компетентність.

Зокрема, партнерство із громадськими організаціями та соціальними установами забезпечує краще розуміння актуальних потреб суспільства та сприяє розвитку соціально активної позиції у майбутніх учителів. Громадські організації та соціальні служби можуть надавати практичні завдання для здійснення волонтерської діяльності, організовувати тренінги, семінари та воркшопи з питань інклюзії, а також залучати їх до проєктів. Такі організації часто мають експертів, які можуть виступати наставниками для майбутніх волонтерів, допомагати їм розвивати практичні навички роботи в ІОС. Педагогічні ЗВО можуть укладати меморандуми про співпрацю з громадськими організаціями, забезпечувати інтеграцію волонтерської діяльності в програми підготовки, а також створювати спеціальні центри волонтерства, що будуть координувати співпрацю з різними організаціями. Важливою є також підтримка з боку викладацького складу, що може стимулювати здобувачів вищої освіти до активної участі у волонтерських ініціативах.

7. SWOT-аналіз сильних та слабких сторін підготовки майбутніх учителів в педагогічних університетах до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища та обговорення педагогічних умов підготовки майбутніх учителів в педагогічних університетах до волонтерської діяльності в умовах ІОС.

Проведений SWOT-аналіз позитивних аспектів та проблемних питань, які потребують вирішення у процесі підготовки майбутніх учителів в педагогічних університетах до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього

середовища дозволив учасникам фокус групи зробити наступні висновки.

Сильні сторони (Strengths)

Теоретична база: педагогічні ЗВО забезпечують майбутнім учителям ґрунтовну теоретичну базу з питань інклюзивної освіти, психології розвитку, особливих освітніх потреб тощо.

Практична підготовка: багато університетів організовують практику в інклюзивних класах та центрах, що дає майбутнім учителям можливість набути практичних навичок роботи з людьми з вразливих груп.

Мотивація: значна кількість здобувачів вищої освіти має високу мотивацію до допомоги іншим та бажання працювати в ІОС.

Соціальна відповідальність: педагогічні ЗВО заохочують майбутніх педагогів до участі в різних соціальних проєктах та волонтерських ініціативах.

Слабкі сторони (Weaknesses)

Недостатність практичних занять: часто теоретична підготовка переважає над практичною, що може обмежувати готовність здобувачів вищої освіти до реальної роботи в ІОС.

Відсутність індивідуального підходу: не всі учасники освітнього процесу мають рівні можливості для отримання індивідуальної підтримки та консультацій.

Стереотипи та побоювання: деякі здобувачі вищої освіти можуть мати стереотипи щодо дітей з особливими потребами або побоюватися труднощів, які можуть виникнути під час роботи з ними.

Недостатня кількість фахівців: часто в університетах бракує досвідчених викладачів, які можуть забезпечити якісну підготовку майбутніх учителів до роботи в ІОС.

Можливості (Opportunities)

Розвиток інклюзивної освіти: зростання суспільної свідомості щодо інклюзії створює сприятливі умови для розвитку волонтерської діяльності в цій сфері.

Партнерство з інклюзивними закладами: співпраця з інклюзивними

школами, центрами та громадськими організаціями може розширити можливості для практичної підготовки.

Нові технології: використання сучасних цифрових технологій (наприклад, додатків для навчання, онлайн-платформ) може полегшити процес підготовки та зробити його більш цікавим для здобувачів вищої освіти.

Міжнародний досвід: вивчення досвіду інклюзивної освіти інших країн та волонтерської діяльності може сприяти вдосконаленню підготовки майбутніх учителів.

Загрози (Threats)

Недостатнє фінансування: обмежені фінансові ресурси можуть ускладнювати організацію практик, введення окремих освітніх програм, проведення тренінгів та інших заходів.

Відсутність державної підтримки: недостатня увага держави до проблем інклюзивної освіти може негативно вплинути на мотивацію здобувачів вищої освіти та їхню подальшу професійну діяльність.

Соціальні стереотипи: стійкі соціальні стереотипи щодо людей з вразливих груп можуть ускладнювати процес інклюзії та демотивувати майбутніх учителів.

Недостатній рівень сформованості інклюзивної компетентності: невміння адаптувати свою поведінку та методи роботи до потреб конкретної людини, використовувати різноманітні комунікативні стратегії, забезпечувати безпеку та комфорт під час взаємодії.

Отже, SWOT-аналіз дозволив виявити, що підготовка майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища в педагогічних університетах має як сильні сторони, так і певні недоліки. Для підвищення ефективності підготовки необхідно зосередитися на подоланні слабких сторін та використанні можливостей, які відкриваються перед педагогічними ЗВО.

Серед основних напрямів подолання зазначених недоліків було виокремлено наступні:

- Проводити тренінги та семінари з подолання стереотипів та побоювань щодо роботи з дітьми з вразливих груп.
- Залучати до роботи з майбутніми волонтерами досвідчених фахівців з інклюзивної освіти.
- Налагоджувати співпрацю з інклюзивними закладами та громадськими організаціями.
- Впроваджувати в процес підготовки майбутніх волонтерів сучасні цифрові технології.

Учасники фокус-групи запропонували кілька ключових підходів щодо покращення підготовки майбутніх учителів у педагогічних університетах до волонтерської діяльності за результатами SWOT-аналізу, які було враховано під час обговорення педагогічних умов, а саме – відредагувати педагогічну умову «формування мотивації майбутніх учителів до волонтерської діяльності» у такому формулюванні «стимулювання мотивації здобувачів освіти до волонтерської діяльності засобами інтерактивних технологій». Оскільки мотивація у майбутніх учителів вже сформована, потрібно застосовувати додаткові засоби саме для стимулювання мотивації.

Результати SWOT-аналізу підтвердили актуальність формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів через залучення до волонтерської діяльності. Обговорюючи важливість цієї педагогічної умови та вибір необхідних засобів і технологій учасники фокус-групи зауважили, що волонтерська діяльність значно сприяє розвитку інклюзивної компетентності майбутніх учителів. Через безпосередню участь у волонтерстві здобувачі вищої освіти отримують можливість практикувати навички спілкування та роботи із вразливими категоріями осіб. Вони стикаються з реальними викликами інклюзії, що формує у них емпатію, розуміння індивідуальних потреб. Практичний досвід, отриманий під час волонтерської діяльності, допомагає їм краще зрозуміти інклюзивні підходи та принципи, що є надзвичайно важливим для майбутніх учителів під час формування інклюзивної компетентності. Та наголосили на важливості застосування сучасних цифрових технологій: платформ Google

Classroom та Telegram, Moodle, Colaborator, соціальних мереж Instagram та Facebook, та інтерактивних, таких як: дискусії, групові дебати, соціальна взаємодія в малих групах, участь у лекціях, семінарах та воркшопах, участь у проєктній діяльності – розробка та реалізація власних волонтерських ініціатив [8].

Учасники фокус групи зазначили, що в умовах онлайн навчання варто використовувати інтерактивні технології не тільки для формування інклюзивної компетентності, а й в освітньому процесі загалом.

Під час обговорення третьої педагогічної умови всі присутні підтвердили важливість та необхідність розроблення і впровадження в освітній процес навчальної програми «Організація волонтерської діяльності» та/або тренінгових курсів з метою підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності та запропонували включити тему «Популяризація прогресивних концепцій і досвіду роботи міжнародних організацій з питань соціального захисту та розвитку волонтерської діяльності в Україні», що дозволить здобувачам освіти ознайомитися з методами залучення фінансування для волонтерських проєктів та ініціатив. Викладання цих тем допоможе майбутнім учителям не лише реалізувати свої ідеї, але й навчитися залучати ресурси, які можуть сприяти розвитку волонтерських проєктів. Додатково, варто включити практичні кейси, які демонструють успішні фандрейзингові кампанії, а також навчальні модулі, що охоплюють питання етики та відповідальності у фандрейзинговій діяльності. Це забезпечить комплексний підхід до підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності.

8. Обговорення проблем, які не достатньо розкриті.

Серед проблем, які потребують вирішення, учасники фокус групи наголосили на питаннях емоційної готовності та самопізнанні волонтерів, важливості розвитку стійкості до емоційного вигорання, врахуванні особистісних особливостей волонтерів, їхніх сильних та слабких сторін; додатковому акцентуванні на культурних аспектах інклюзії, зокрема інтерсекціональності (перетин різних форм дискримінації (за статтю, расою, соціально-економічним статусом) з інвалідністю) та культурних особливостях;

врахуванні ролі та залучення сім'ї та громади до волонтерської діяльності; застосування моніторингу та оцінювання ефективності волонтерської діяльності через розроблення чітких критеріїв для оцінки ефективності волонтерської діяльності та врахування довгострокового ефекту волонтерської діяльності в ІОС.

9. Підведення підсумків та закриття роботи фокус групи.

Підведення підсумків роботи фокус групи, визначення напрямків подальшої роботи. Подяка всім учасникам за можливість долучитися до зустрічі, активну роботу, конструктивні доповнення та пропозиції.

Вивчення нормативних документів, досвіду роботи експериментальних ЗВО, теоретичний аналіз прогресивних концепцій і досвіду роботи міжнародних організацій з питань соціального захисту та розвитку волонтерської діяльності, основних аспектів організації волонтерської діяльності, вивчення компонентного складу та структури готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС, опитування та анкетування майбутніх учителів, викладачів педагогічних ЗВО, працівників інклюзивно-ресурсних центрів та установ соціального спрямування, волонтерів, а також урахування результатів констатувального етапу експерименту, дозволили нам дійти висновку, що підготовка майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах ІОС може бути зреалізована за таких педагогічних умов, як:

- стимулювання мотивації здобувачів освіти до волонтерської діяльності засобами інтерактивних технологій;
- формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів через залучення до волонтерської діяльності;
- розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення викладання дисципліни «Організація волонтерської діяльності».

Виходячи з аналізу даних констатувального етапу експерименту упорядковано програму формувального етапу та підготовлено програму діагностики ціннісно-мотиваційного, змістовно-процесуального, емоційно-вольового та рефлексивного компонентів готовності; розроблено та впроваджено

в освітній процес педагогічні умови та модель підготовки майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах ІОС, що зреалізовувалася на основі застосування аудиторних (лекції, практичні, семінарські) форм та поза аудиторних (участь у соціальних проєктах, тренінгах), методів (словесні, візуальні, практичні, репродуктивні, проблемно-пошукові, індуктивні, дедуктивні, навчальні дискусії, проблемні ситуації, професійно-орієнтовані ділові ігри, творчі завдання, пошук і дослідження, експерименти, конкурси, вікторини тощо) і засобів навчання студентів через впровадження системи управління навчання цифрових технологій (Moodle, Google Classroom та ін.), відеоконференцій та вебінарів (Zoom, Microsoft Teams, Google Meet), навчально-методичних комплексів дисциплін та засобів мережових комунікацій.

3.2 Узагальнення результатів педагогічного експерименту

На формувальному етапі експерименту (2022-2024 р.) для вирішення визначених на констатувальному етапі проблем та з урахуванням зроблених висновків щодо пріоритетних напрямів удосконалення процесу підготовки майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах ІОС, що базувалися на:

- теоретичному аналізі прогресивних концепцій і досвіду роботи міжнародних організацій з питань соціального захисту та розвитку волонтерської діяльності;
- теоретичному осмисленні основних аспектів організації волонтерської діяльності;
- дослідженні структури готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища;
- стимулюванні мотивації здобувачів освіти до волонтерської діяльності засобами інтерактивних технологій;
- розробленні та впровадженні навчально-методичного забезпечення викладання дисципліни «Організація волонтерської діяльності».

На формувальному етапі експерименту нами розроблено програму та

проведено формувальний етап дослідно-експериментальної роботи; визначено компоненти, показники та критерії та підібрано відповідні методики (Додаток К, табл. К.1), розроблено модель підготовки майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах ІОС; опираючись на аналіз виявлених суперечностей та результати констатувального етапу педагогічного експерименту, було визначено та обґрунтовано педагогічні умови, та сформульовано гіпотезу дослідження; підготовлено та впроваджено в освітній процес інтерактивні технології задля реалізації визначених педагогічних умов; розроблено та апробовано навчально-методичне забезпечення навчальної дисципліни «Організація волонтерської діяльності»; зміст дисциплін професійно-практичної підготовки було доповнено темами та матеріалами, спрямованими на підготовку майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС; проводився моніторинг рівнів сформованості готовності студентів ЕГ та КГ до волонтерської діяльності в умовах ІОС на початку та наприкінці формувального етапу експерименту. Отримані результати дослідження були проаналізовані, систематизовані та узагальнені за допомогою методів математичної статистики.

Для забезпечення надійності та достовірності результатів дослідження було дотримано наступних вимог:

- задля забезпечення репрезентативності результатів дослідно-експериментальної роботи, контрольні та експериментальні групи (КГ та ЕГ) формувалися з здобувачів вищої освіти експериментальних педагогічних ЗВО;
- викладачі педагогічних університетів (14 респондентів), які брали участь у дослідженні, отримували необхідну підтримку, консультації та методичну допомогу в процесі реалізації завдань експерименту;
- на формувальному етапі умови навчання для ЕГ та КГ були максимально схожими, за винятком того, що здобувачі вищої освіти ЕГ Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського вивчали дисципліну «Організація волонтерської діяльності», а решта здобувачів освіти експериментальних ЗВО проходили тренінгові курси з основ організації

волонтерської діяльності в ІОС А респонденти КГ – брали участь у волонтерських ініціативах у позанавчальний час за власною ініціативою та епізодично вивчали деякі аспекти волонтерської діяльності в ІОС під час вивчення інших дисциплін: «Педагогічні технології інклюзивного навчання», «Тьюторинг у початковій освіті», «Інклюзивна освіта у закладах дошкільної освіти», «Гендерно-чутлива педагогіка» (табл. 3.1)..

Таблиця 3.1

Розподіл здобувачів ЕГ і КГ на формульовальному етапі експерименту

Групи	ЗВО	К-ть студ.
КГ	ВДПУ	76
КГ	Решта експериментальних ЗВО	83
<i>Разом КГ</i>		159
ЕГ	ВДПУ	73
ЕГ	Решта експериментальних ЗВО	81
<i>Разом ЕГ</i>		154

Джерело: розроблено авторкою

– у ЕГ під час вивчення професійно-теоретичних дисциплін здобувачі вищої освіти брали активну участь у практичних видах діяльності: організовували та проводили тренінги, брали участь у волонтерських заходах, створювали інформаційні матеріали для підвищення обізнаності щодо волонтерства та інклюзії. У КГ проводилися традиційні заняття;

– у КГ практичні роботи виконувалися за детальними інструкційними картками відповідно до освітніх програм, а в ЕГ – диференційовано, відповідно до рівня підготовки майбутнім волонтерам пропонувалося самостійно складати план та підбирати ресурси;

– і студенти КГ і студенти ЕГ у процесі навчання працювали у волонтерських проєктах, спілкувалися з викладачами та між собою у соціальних мережах, залучалися до волонтерських ініціатив;

– використовувалися науково обґрунтовані методики моніторингу компонентів та показників готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності (див. табл. 3.1), які проводилися відповідно до програми дослідно-експериментальної роботи і за однакових умов для обох груп із дотриманням академічної доброчесності;

– для аналізу отриманих даних використовувалися валідні статистичні методи та відповідне програмне забезпечення (MS Excel, SPSS (Statistical Package for Social Science)).

Для забезпечення валідності результатів експерименту на початку формувального етапу проведено попередній аналіз даних із застосуванням непарного t-критерію Стюдента, що дозволило нам перевірити, чи є вибірки експериментальної та контрольної груп статистично однорідними (Додаток Л., табл. Л.1).

Результати показали, що на рівні статистичної значущості з імовірністю 5% (рівень статистичної значущості для критерію Левена $0,053 > 0,05$) [9] КГ (159 респондентів) і ЕГ (154 респонденти) за початковими показниками не мали значущих відмінностей.

Діагностика рівня сформованості готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності в ІОС на початку і наприкінці формувального етапу експерименту здійснювалася за ціннісно-мотиваційним, змістово-процесуальним, емоційно-вольовим та рефлексивним компонентами.

Ціннісно-мотиваційний компонент є визначальним у підготовці майбутніх учителів до волонтерської діяльності в ІОС та включає такі показники, як позитивне ставлення до волонтерства, пізнавальний інтерес, мотиваційну готовність та усвідомлення значущості цієї діяльності для вирішення проблем інклюзивної освіти. Діагностика цього компонента здійснювалася за допомогою комплексу методик, спрямованих на виявлення внутрішньої мотивації здобувачів вищої освіти, їхнього ставлення до волонтерської діяльності та готовності брати у ній участь. Для визначення мотивації респондентів до волонтерської діяльності через аналіз екзистенційних аспектів мотивації студентів застосовувалась

методика «Тест екзистенційних мотивацій» Альфріда Ленгле (В. Шумський) [10] (Додаток М.1).

Застосування методики допомогло нам виявити, наскільки майбутні вчителі готові допомагати іншим та знаходити сенс у самовираженні під час волонтерської діяльності. Здобувачі вищої освіти КГ і ЕГ самостійно оцінювали власну мотивацію за чотирма основними функціонально-мотиваційними чинниками: можливості буття у світі, цінність життя, самоцінність та зміст (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

**Результати сформованості ціннісно-мотиваційного компоненту
готовності до волонтерської діяльності в ІОС**

Рівень екзистенційної мотивації	На початку формуванняного експерименту, %		Наприкінці формуванняного експерименту, %	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Можливості буття у світі				
Високий	16	17	20	27
Середній	43	51	48	58
Низький	41	32	32	15
Цінність життя				
Високий	20	19	23	28
Середній	41	40	44	52
Низький	39	41	33	20
Самоцінність				
Високий	18	18	22	25
Середній	38	42	46	54
Низький	42	40	32	21
Зміст				
Високий	19	19	25	27
Середній	41	41	44	56
Низький	40	40	31	17

Джерело: розроблено авторкою на основі експериментальних даних

Аналіз результатів тестування показав, що якщо на початку формувального етапу експерименту респонденти ЕГ та КГ показали середній рівень мотивації екзистенційної наповненості, то наприкінці формувального етапу експерименту у здобувачів ЕГ підвищився високий рівень показника «Можливості буття у світі» на 7% (в КГ на 4%) та знизився низький рівень на 18% в здобувачів ЕГ та 9% в КГ; майбутні учителі відзначили зростання рівня впевненості в реалізації своїх можливостей під час волонтерської діяльності в ІОС, готовність до роботи з людьми з вразливих категорій осіб та високий рівень мотивації. Наприклад, відповідаючи наприкінці формувального етапу експерименту на питання «Займаючись волонтерською діяльністю я відчуваю себе частиною чогось важливого», респонденти ЕГ надали такі відповіді, які демонструють високу мотивацію, що ґрунтується на важливості соціальних взаємозв'язків. Взаємодія з іншими під час волонтерської діяльності для них є значущим фактором, який сприяє підвищенню активності. А респонденти КГ акцентували на труднощах у встановленні міжособистісних контактів, що обмежує участь у волонтерських проєктах та знижує рівень мотивації (рис. 3.1).

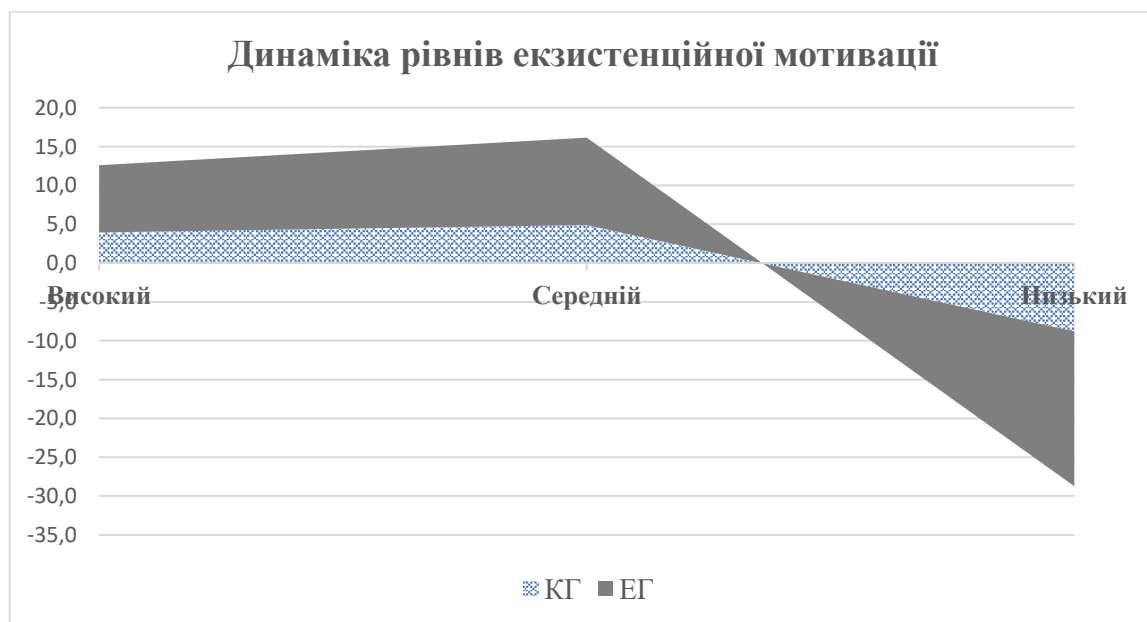

Рис. 3.1. Динаміка рівнів (середні значення) екзистенційної мотивації респондентів ЕГ і КГ

Джерело: розроблено авторкою в програмі MS Excel

Відповідаючи на питання про самоцінність волонтерської діяльності респонденти ЕГ підтвердили, що це ефективний спосіб самовираження та зміцнення власної ідентичності. Наприкінці формувального етапу 25% опитаних здобувачів ЕГ оцінили самоцінність волонтерської діяльності для себе на високому рівні та 52% на середньому (зростання на 19 % за обома рівнями). Це дозволяє відчувати себе значущими у соціумі та вносити вклад у суспільні процеси, допомагати людям з вразливих груп населення. Респонденти ЕГ акцентували на тому, що для них важливо відчувати самоцінність і приймати автентичні рішення. Наприкінці формувального етапу вони зазначили, що для цього в них сформовано три необхідних передумови: справедливе ставлення, зацікавлена увага та визнання цінності. Респонденти КГ, 32% з яких оцінили рівень самоцінності як низький, навпаки, вказали на недостатню впевненість у своїх можливостях в роботі в ІОС, що може перешкоджати їхній участі у волонтерських проєктах через страх невдачі або самореалізаційні обмеження.

Відповідаючи на питання про «Цінність життя» і «Зміст», респонденти ЕГ зазначили, що активно шукають сенс у своїй діяльності, і волонтерство для них є однією з можливостей реалізації цієї потреби. Так, за показником «Цінність життя» 28% респондентів ЕГ оцінили цінність життя під час волонтерської діяльності на високому та 52% на середньому рівнях (зростання на 20% за двома рівнями) тоді як в респондентів КГ зростання за високим і середнім рівнями склало тільки 7%. Майбутні волонтери ЕГ зазначили, що вони навчилися орієнтуватися на цінності, які допомагають їм знаходити глибший зміст у волонтерській діяльності, що сприяє їхній залученості до соціальних проєктів та ініціатив. 27 % респондентів ЕГ зазначили, що перебувають на високому рівні та 56% на середньому рівні змістового наповнення готовності до волонтерської діяльності, тоді як такі показники у респондентів КГ склали 25% і 45% відповідно. Здобувачі КГ зазначали про невизначеність у питаннях сенсу волонтерства, що знижує мотивацію до активної участі в подібних проєктах і може бути наслідком особистісної дезорієнтації або недостатнього розуміння важливості волонтерської діяльності.

Задля вивчення поглядів майбутніх вчителів ЕГ та КГ щодо волонтерської діяльності, мотиваційних чинників та усвідомлення ролі волонтерства у вирішенні проблем інклюзивної освіти, а також питань щодо суб'єктивної оцінки їхньої готовності до волонтерства та оцінювання рівня мотивації до волонтерської діяльності в ІОС було проведено анкетування «Визначення мотивації майбутніх учителів до волонтерської діяльності в ІОС» (Додаток М.2.).

Порівняльний аналіз результатів анкетування респондентів ЕГ та КГ показав, що на початку експерименту тільки 41% респондентів ЕГ та 43 % респондентів КГ усвідомлювали важливість волонтерської діяльності в ІОС, після експерименту їх кількість зросла на 42% у ЕГ та 22% у КГ відповідно. Наприкінці експерименту майбутні вчителі ЕГ виявили більший інтерес до волонтерства, так 85 % респондентів ЕГ відповіли позитивно на запитання про бажання брати участь у волонтерських проєктах, тоді як в КГ цей показник склав тільки 52%. У КГ 38 % респондентів зазначили, що не впевнені у своїй зацікавленості, або висловили небажання долучатися до волонтерської діяльності, у ЕГ показник склав тільки 8%, хоча на початку експерименту майже 50% здобувачів вищої освіти і КГ і ЕГ акцентували на цьому. На питання про неодноразовий досвід участі у волонтерських проєктах наприкінці експерименту 75% респондентів ЕГ відповіли «неодноразово» та 25% «часто», тоді як у КГ цей показник склав тільки 38%, причому 56% респондентів КГ вказали, що не мали жодного досвіду в цій сфері.

На питання про мотиваційні чинники, респонденти ЕГ наприкінці експерименту відзначили, що у більшості (68%) головною причиною волонтерства було задоволення від допомоги іншим, а 57% зазначити про можливість розкриття власного потенціалу. Водночас респонденти КГ частіше акцентували на бажання проявити себе (40%) і на задоволенні від допомоги іншим (35%). Це свідчить про те, що респонденти ЕГ більш зацікавлені у розвитку своїх професійних навичок та соціальній користі, тоді як КГ орієнтовані на особистісне зростання. На початку експерименту здобувачі вищої освіти і КГ і ЕГ акцентували на оволодінні новими знаннями та досвідом, а також розкритті

особистісного потенціалу як на головній причині волонтерської діяльності.

Аналізуючи відповіді щодо основних причин, що заважають брати участь у волонтерській діяльності, респонденти ЕГ на початку/наприкінці експерименту зазначали психологічну неготовність (46%/11%), брак часу (52%/21%) та поспішне впровадження волонтерських проєктів (36%/14%), що підкреслює їхню потребу у додатковій підготовці та підтримці. Респонденти КГ називали відсутність матеріальної бази (60%/52%), консервативність у сфері освіти (48%/33%) та поспішне впровадження волонтерських проєктів (32%/24%) як головні перешкоди для волонтерства, що вказує на сильніший вплив зовнішніх факторів на їхню готовність до волонтерської діяльності.

Проведене анкетування дозволило нам проаналізувати як ціннісні, так і мотиваційні аспекти готовності до волонтерської діяльності та дослідити, як майбутні учителі сприймають не тільки свою компетентність і моральну готовність до волонтерської діяльності, а й відповідальність, ініціативність, усвідомлене ставлення до значимості волонтерства в ІОС. У процесі опитування здобувачі освіти висловлювали своє бачення щодо волонтерської діяльності, її значущість у професійній діяльності, а також ставлення до власної участі у волонтерських ініціативах. Аналіз даних показав, що наприкінці експерименту респонденти ЕГ мали більш усвідомлену мотивацію та вищий рівень особистої залученості у волонтерську діяльність, орієнтуючись на розвиток професійних навичок та особистий внесок. Натомість у КГ спостерігався більший вплив зовнішніх бар'єрів, а мотивація була орієнтована на особисте зростання та загальну соціальну користь.

Аналіз даних, отриманих за допомогою вищезазначених методик, показав суттєві зміни у ставленні та готовності студентів до волонтерської діяльності після проходження даних методик. Початкове дослідження виявило, що лише 62% студентів ЕГ мали високий і середній рівні мотиваційної готовності до волонтерства, тоді як наприкінці формувального етапу експерименту цей показник зріс до 85%. У респондентів КГ зміни були незначними: від 64% до 68%, що свідчить про вплив впровадження педагогічних умов і моделі на

формування ціннісно-мотиваційного ставлення до волонтерської діяльності.

Результати дослідження підтвердили значущість упровадження в освітній процес ЗВО педагогічних умов та моделі підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності. Респонденти ЕГ підтвердили, що наприкінці формувального етапу експерименту стали глибше розуміти свої внутрішні спонукання, які підштовхують їх до участі в добродійних справах, усвідомили, які саме екзистенційні потреби вони задовольняють, беручи участь у волонтерській діяльності: прагнення до самореалізації, пошук сенсу життя, бажання допомогти іншим тощо, що допомагає їм оптимізувати волонтерську діяльність, більш ефективно використовувати свої ресурси та отримувати максимальне задоволення від своєї діяльності в ІОС. Визначення домінуючих екзистенційних потреб на початку формувального етапу експерименту дозволило нам розробити індивідуальні плани розвитку для кожного волонтера та підібрати для них такі завдання та проєкти, які найбільш повно відповідали їхнім внутрішнім цінностям. Що натомість сприяло підвищенню залученості волонтерів, покращенню якості їхньої роботи та, як наслідок, ефективності всієї волонтерської програми.

Важливим для дослідження формування готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС є моніторинг показників змістово-процесуального компоненту, який охоплює як теоретичні знання, так і практичні навички, необхідні для організації волонтерської діяльності, використання сучасних підходів, інтерактивних технологій та ефективного планування й реалізації волонтерських проєктів.

Змістово-процесуальний компонент відображає сформованість у майбутніх волонтерів ґрунтовних знань основ волонтерської діяльності та принципів роботи ІОС; наявність практичних навичок розробки та реалізації освітніх проєктів; здатність адаптувати свої знання до конкретних умов роботи в ІОС; вміння працювати в команді, спілкуватися з різними категоріями населення; готовність до постійного професійного розвитку та виявляється в наступних показниках:

1. Виважений підхід до підбору, планування та діагностики волонтерської діяльності в ІОС, реалізації волонтерських проєктів та суспільно корисних ініціатив.

2. Освітні результати підготовки до волонтерської діяльності, важливим з яких є вміння розробляти та реалізовувати індивідуальні траєкторії навчання для кожного учня, забезпечуючи рівні можливості для всіх, аналізувати потреби інформаційно-освітнього простору, розробляти та впроваджувати інноваційні рішення, а також оцінювати ефективність своїх дій, що допоможе майбутнім учителям ефективно виконувати волонтерську роботу та сприяти розвитку ІОС.

3. Розвиток особистості майбутніх волонтерів як професіоналів, оскільки вони не тільки здобувають знання та навички, але й формують ціннісне ставлення до інклюзії та готовність до постійного самовдосконалення, що в свою чергу, робить їх ефективними волонтерами, здатними мотивувати інших до участі в розвитку ІОС.

Під час оцінювання волонтерських проєктів ми акцентували увагу на вміннях застосовувати теоретичні знання на практиці; здатності інтегрувати волонтерські проєкти у освітній процес; визначати сутність волонтерства та можливість інтегрувати його у свою професійну діяльність; розвивати здатність аналізувати соціальне та освітнє значення волонтерства; вміннях ефективно використовувати волонтерські проєкти в освітньому процесі, інтегрувати різноформатну інформацію та розробляти соціально значущі проєкти; здатності аналізувати й систематизувати інформацію про волонтерські ініціативи, оцінювати їхню достовірність; вміннях визначати педагогічно доцільні засоби для реалізації волонтерської діяльності, аналізувати та оцінювати наявні проєкти, а також розробляти нові волонтерські ініціативи для подальшого впровадження у педагогічну діяльність.

Результати оцінювання волонтерських проєктів здобувачів вищої освіти ВДПУ, які вивчали дисципліну «Організація волонтерської діяльності» відповідно до критеріїв оцінювання (Додаток Н.1, табл. Н.1.1) проєктів представлено в (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

**Результати оцінювання волонтерських проєктів майбутніх учителів
під час вивчення дисципліни «Організація волонтерської діяльності»**

Рівень	На початку формульального експерименту				Наприкінці формульального експерименту			
	ЕГ		КГ		ЕГ		КГ	
	К-ть осіб	%	К-ть осіб	%	К-ть осіб	%	К-ть осіб	%
Високий	9	12%	13	17%	55	75%	19	25%
Середній	47	64%	53	70%	16	22%	46	61%
Елементарний	17	23%	10	13%	2	3%	11	14%
Разом	73	100%	76	100%	73	100%	76	100%
Сер. бал	62,26		65,99		83,15		67,63	

Джерело: розроблено авторкою на основі експериментальних даних

Результати оцінювання волонтерських проєктів здобувачів вищої освіти решти експериментальних ЗВО, які проходили тренінгові курси з основ організації волонтерської діяльності відповідно до критеріїв оцінювання проєктів (див. Додаток К.1) представлено в табл. 3.4.

Таблиця 3.4

**Результати оцінювання волонтерських проєктів майбутніх учителів
під час проходження тренінгових курсів**

Рівень	На початку формульального експерименту				Наприкінці формульального експерименту			
	ЕГ		КГ		ЕГ		КГ	
	К-ть осіб	%	К-ть осіб	%	К-ть осіб	%	К-ть осіб	%
Високий	10	12%	16	19%	47	58%	23	28%
Достатній	52	64%	55	66%	31	38%	48	58%
Елементарний	19	23%	12	14%	3	4%	12	14%
Разом	81	100%	83	100%	81	100%	83	100%
Сер. бал	62,22		66,20		78,58		68,31	

Джерело: розроблено авторкою на основі експериментальних даних

Аналіз динаміки узагальнених результатів оцінювання волонтерських проєктів майбутніх учителів під час вивчення дисципліни «Організація волонтерської діяльності» та проходження тренінгових курсів (табл. 3.5) свідчить про значно вищий рівень зростання цих показників у респондентів ЕГ порівняно з КГ, незважаючи на незначну початкову різницю між групами.

Таблиця 3.5

Узагальнені результати оцінювання волонтерських проєктів майбутніх учителів

Рівні	На початку формування експерименту, %		Наприкінці формування експерименту, %	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Високий	29	19	35	102
Достатній	108	99	101	47
Елементарний	22	36	23	5
Разом	159	154	159	154
<i>Сер. бал</i>	<i>66,1</i>	<i>62,2</i>	<i>68,0</i>	<i>80,9</i>

Джерело: розроблено авторкою на основі експериментальних даних

Для перевірки гіпотези про статистичну значущість відмінностей у рівнях сформованості змістово-процесуального компоненту готовності респондентів ЕГ і КГ на початку та наприкінці формування етапу експерименту застосовувався парний t-критерій Стюдента [10]. За нульову гіпотезу H_0 прийнято твердження про те, що зміна середніх балів у респондентів $ЕГ_{поч}/ЕГ_{напр}$ і респондентів $КГ_{поч}/КГ_{напр}$ на початку та наприкінці формування експерименту є результатом випадкових факторів, та H_1 про те, що відмінність середніх балів спричинена впровадженням педагогічних умов та моделі. Підрахунки проводилися за допомогою статистичного пакету SPSS (Додаток Н.2; табл. Н.2.1).

Проведене дослідження підтвердило гіпотезу про позитивний вплив впровадження педагогічних умов та моделі на формування готовності майбутніх

учителів до волонтерської діяльності в ІОС. Статистичний аналіз даних показав, що у респондентів ЕГ спостерігається значне зростання рівня сформованості змістово-процесуального компоненту готовності (рівень статистичної значущості (двобічний $E_{\text{поч}}/E_{\text{напр}}=0,000$ [11], що підтверджує з імовірністю 95% гіпотезу H_1 про те, що значна різниця середніх балів респондентів ЕГ на початку та наприкінці формувального етапу експерименту спричинена впровадження педагогічних умов та моделі на формування готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності в ІОС), чого не було виявлено у КГ (рівень статистичної значущості (двобічний $K_{\text{поч}}/K_{\text{напр}}=0,061$, що більше 0,05, відповідно підтверджується гіпотеза H_0 про те, що різниця середніх балів КГ на початку та наприкінці формувального етапу експерименту не зазнала змін з імовірністю 95%). Отже, одержані результати підтверджують ефективність запропонованої методики та доцільність її подальшого використання.

З метою діагностики рівня сформованості змістово-процесуального компоненту готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності в ІОС здійснювалося оцінювання здатності майбутніх учителів зреалізовувати волонтерські проекти (Додаток Н.3.), табл. 3.6.

Таблиця 3.6

Оцінка здатності майбутніх учителів зреалізовувати волонтерські проекти

№ з/п	Критерії оцінки	На початку формування експерименту		Наприкінці формування експерименту	
		ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Мотивація					
1.	Допитливість	25%	27%	77%	38%
2.	Прагнення до успіху	42%	41%	81%	45%
3.	Лідерські якості	18%	20%	65%	37%

4.	Бажання отримати оцінку за волонтерський проєкт	32%	31%	95%	68%
5.	Прагнення досамовдосконалення під час реалізації волонтерського проєкту	15%	17%	74%	35%
Креативність					
6.	Незалежність суджень під час волонтерського проєкту	18%	17%	92%	65%
7.	Фантазія	12%	15%	78%	57%
8.	Бажання розробляти та впроваджувати нові волонтерські проєкти	21%	25%	84%	45%
9.	Емпатійність	12%	10%	73%	48%
10.	Критичне мислення	9%	7%	76%	42%
Професійні здібності					
11.	Володіння методами організації волонтерської діяльності	27%	29%	94%	67%
12.	Здатність до адаптації під час волонтерської діяльності	15%	14%	84%	53%
13.	Здатність до співпраці засобами інтерактивних технологій	37%	35%	93%	72%
14.	Здатність накопичувати та використовувати досвід інших у волонтерській діяльності	27%	27%	97%	76%
15.	Здатність до самоорганізації під час реалізації волонтерських проєктів	21%	23%	84%	61%

Джерело: розроблено авторкою на основі експериментальних даних

На початку формувального етапу експерименту рівень мотивації респондентів обох груп був переважно низьким. Наприклад, прагнення до самовдосконалення становило 15% у ЕГ та 17% у КГ, а допитливість – 25% і 27% відповідно. Наприкінці формувального етапу експерименту в ЕГ спостерігалось значне зростання показників: допитливість досягла 77% (проти 38% у КГ), прагнення до самовдосконалення – 74% (КГ – 35%), прагнення до успіху – 81% (КГ – 45%). Креативність також показала суттєві зміни. Незалежність суджень у ЕГ зростає з 18% до 92% (КГ – 65%), емпатійність – з 12% до 73% (КГ – 48%). Інші показники, такі як фантазія та критичне мислення, також демонстрували зростання в ЕГ, досягаючи 78% і 76% відповідно.

Професійні здібності майбутніх учителів на початку формувального етапу експерименту дослідження також мали низький рівень. Зокрема, володіння методами організації волонтерської діяльності становило 27% у ЕГ і 29% у КГ. В кінці формувального етапу експерименту ці показники в ЕГ досягли 94% (КГ – 67%), здатність до самоорганізації – 84% (КГ – 61%), здатність до співпраці – 93% (КГ – 72%).

Отримані результати демонструють, що методика сприяє зростанню мотивації, креативності та професійних компетентностей, підтверджуючи її ефективність у підготовці майбутніх учителів до успішної реалізації волонтерської діяльності. Змістово-процесуальний компонент готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності відображає інтеграцію теоретичних знань, практичних умінь та професійних компетентностей, необхідних для ефективного реалізації волонтерських ініціатив в інклюзивному освітньому середовищі.

Результати дослідження засвідчили суттєве зростання рівня даного компонента у респондентів ЕГ, що проявилось у здатності до системного планування, організації та оцінювання волонтерських проєктів, а також у формуванні готовності до адаптації знань до специфіки ІОС та впровадження інноваційних рішень.

Емоційно-вольовий компонент підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності в інклюзивному освітньому середовищі спрямований на оцінку їхньої здатності до емоційної регуляції, емпатії, психологічної стійкості та відповідальності [12]. Цей компонент є важливим, оскільки волонтерська діяльність часто вимагає вміння працювати в стресових ситуаціях і ефективно взаємодіяти з людьми із вразливих категорій.

Для визначення оцінки здатності здобувачів вищої освіти до емоційної регуляції, емпатії, психологічної стійкості, професійної відповідальності та здатності долати стресові ситуації використовувалась методика «Рівень емоційно-вольової стійкості майбутніх учителів» [13] (Додаток О.1).

На початку формувального етапу експерименту респонденти КГ і ЕГ мали певні відмінності в рівнях емоційно-вольової стійкості, що були виявлені за результатами початкової діагностики. Так, високий рівень емоційно-вольової стійкості (7 балів і менше) спостерігався у 12% респондентів КГ та 15% студентів ЕГ. Середній рівень емоційної стійкості (8-14 балів) відзначався у 32% респондентів КГ та 29% в ЕГ. Підвищений рівень емоційної напруженості (15-20 балів) показали 30% респондентів у КГ та 32% в ЕГ. Дуже високий рівень емоційної збудливості (понад 20 балів) спостерігався у 26% респондентів КГ та 24% ЕГ (табл 3.7).

Наприкінці формувального етапу експерименту у респондентів ЕГ були зафіксовані значні покращення в рівнях емоційно-вольової стійкості, тоді як у КГ суттєвих змін не відбулося (див. табл. 3.7). Так, високий рівень емоційно-вольової стійкості підвищився у респондентів КГ до 39%, тоді як ЕГ він зріс до 55%. Середній бал за шкалою емоційної стійкості виявився ідентичним для обох груп дослідження і становив 35%. Частина респондентів з підвищеним рівнем емоційної напруженості знизилася до 14% у КГ та до 10% у ЕГ. Дуже високий рівень емоційної збудливості зменшився до 12% у респондентів КГ і до 5% в ЕГ.

Рівні емоційно-вольової стійкості майбутніх учителів

Рівні	На початку формульовального експерименту, %		Наприкінці формульовального експерименту, %	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Високий рівень емоційно-вольової стійкості (7 балів і менше)	12	15	39	55
Середній рівень емоційної стійкості (8-14 балів)	32	29	35	35
Підвищений рівень емоційної напруженості (15-20 балів)	30	32	14	10
Дуже високий рівень емоційної збудливості (6 балів і менше)	26	24	12	5

Джерело: розроблено авторкою на основі експериментальних даних

Проведене дослідження підтвердило ефективність впровадження педагогічних умов та моделі на розвиток емоційно-вольової стійкості майбутніх учителів під час волонтерської діяльності в ІОС. Результати експерименту свідчать про те, що систематичне застосування методики призвело до значного підвищення рівня емоційної стійкості у респондентів ЕГ групи. Зокрема, спостерігалось суттєве збільшення кількості майбутніх учителів з високим рівнем емоційно-вольової стійкості та одночасне зменшення частки тих, хто демонстрував підвищену емоційну напруженість і збудливість. На відміну від цього, у КГ суттєвих змін не зафіксовано. Отримані дані дозволяють зробити висновок про те, що застосування педагогічних умов та моделі є ефективним

інструментом для підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Для оцінювання вміння майбутніх учителів встановлювати емоційно ефективні контакти та виявляти емоційні бар'єри в спілкуванні застосовувалася методика В. Бойка «Діагностика емоційних бар'єрів у міжособистісному спілкуванні» (див. Додаток О.2.) [14].

Аналіз статистичних даних показав, що ситуація щодо емоційної готовності респондентів до волонтерської діяльності в умовах ІОС на початку та наприкінці формувального експерименту значно змінилася. Так, 38% респондентів ЕГ (27% КГ) наприкінці експерименту на високому рівні оволоділи навичками коректного спілкування, безбар'єрної мови, комунікативної толерантності та позитивного ставлення до роботи із вразливими категоріями осіб на високому та середньому рівні [15]. Помітно зменшилася частина майбутніх учителів (на 21% в ЕГ та 7% в КГ), які відчували труднощі з емоційним самоконтролем, могли демонструвати негнучкість та небажання зближуватися з людьми на емоційному рівні (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Рівні емоційних бар'єрів у міжособистісному спілкуванні

Рівні	На початку формувального експерименту, %		Наприкінці формувального експерименту, %	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Високий	23	22	27	38
Середній	35	37	38	42
Низький	42	41	35	20

Джерело: розроблено авторкою на основі експериментальних даних

Вважаємо, що участь у лекціях, практичних та тренінгах, використання інтерактивних технологій та робота над волонтерськими проєктами, що орієнтовані на вивчення нормативно-правової бази, дозволили респондентам

краще розуміти, хто такі вразливі категорії осіб, та які труднощі можуть виникати у процесі роботи з ними. Це сприяло формуванню більш неупередженого ставлення, зниженню стереотипів та психологічних бар'єрів, а також готовність до волонтерської діяльності в умовах ІОС.

Опитування показало, що 72% майбутніх учителів уже не сприймають вразливі категорії осіб як об'єкт підвищеної уваги, вони володіють методикою визначення типових труднощів у роботі із даною категорією та вміють керувати своїми діями у процесі роботи в ІОС.

На початку формувального етапу експерименту більшість респондентів мали найнижчий рівень розуміння важливості інклюзії та її значення для вразливих категорій осіб. Близько 70% респондентів і ЕГ і КГ не мали чіткого уявлення про потреби таких людей, їхні труднощі та причини виникнення цих проблем, а також не усвідомлювали, що вразливі категорії осіб не завжди мають інвалідність. Удосконалення моделі професійної підготовки та підвищення інклюзивної компетентності дозволило знизити цей показник до 20% в ЕГ, що значно підвищило готовність студентів до волонтерської діяльності в умовах ІОС.

Аналіз результатів експерименту підтвердив потребу в зміні підходів підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС. Оновлення навчальних програм, розробка та використання інтерактивних технологій в освітньому процесі, які підвищують рівень мотивації студентів, методи, що моделюють реальні умови професійної діяльності, дозволяють компенсувати відсутність практики в умовах онлайн-навчання. Без активної ролі викладачів у навчально-професійній діяльності здобувачам вищої освіти неможливо досягти глибокого засвоєння знань та їхнього осмислення, що спонукає викладачів оновлювати методики та розробляти нові підходи до навчання.

Розроблені у процесі дослідження педагогічні умови та модель дозволили значно зблизити позиції викладачів і запити здобувачів вищої освіти, сприяючи підвищенню якості навчання. Викладачі стали активно використовувати

різноманітні методи та технології для проведення занять, що позитивно вплинуло на підвищення готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища. Результати експерименту показали, що студенти ЕГ, які вивчали дисципліну або пройшли курс тренінгів, продемонстрували більш високий рівень емоційної стійкості, що є важливою складовою успішної роботи з дітьми з вразливих групи. Отримані дані свідчать про те, що розроблені педагогічні умови та модель можуть бути використані у процесі підготовки фахівців, здатних ефективно працювати в інклюзивному освітньому просторі.

Рефлексивний компонент готовності до волонтерської діяльності є важливим аспектом підготовки майбутніх учителів до роботи в ІОС. Він включає здатність до аналізу власної діяльності, оцінювання власних досягнень та прагнення до саморозвитку. У контексті ІОС рефлексивна готовність дозволяє студентам адаптувати свої проєкти до специфічних умов, розвивати вміння самоконтролю, самодіагностики та самоосвіти.

Для діагностики рівнів розвитку рефлексивності застосовувалась методика «Методика діагностики рівня розвитку рефлексивності» (опитувальник А. Карпова) (Додаток П.1) [16].

На початку формувального етапу експерименту рівень емоційно-вольової стійкості серед респондентів КГ та ЕГ був розподілений наступним чином: високий рівень показали 26% у респондентів КГ та 22% в ЕГ. Середній рівень спостерігався у 35% респондентів КГ та у 40% ЕГ. Низький рівень емоційно-вольової стійкості зафіксовано у 39% респондентів КГ і 38% ЕГ (рис. 3.2).

Наприкінці формувального етапу експерименту у респондентів ЕГ спостерігалися помітні позитивні зміни. Зокрема, високий рівень емоційно-вольової стійкості зріс до 34% у ЕГ, тоді як у КГ цей показник підвищився тільки до 29%. Середній рівень залишився незмінним у обох групах – 38%. Натомість частина респондентів з низьким рівнем емоційно-вольової стійкості зменшилася з 38% до 28% в ЕГ та з 39% до 33% у КГ.

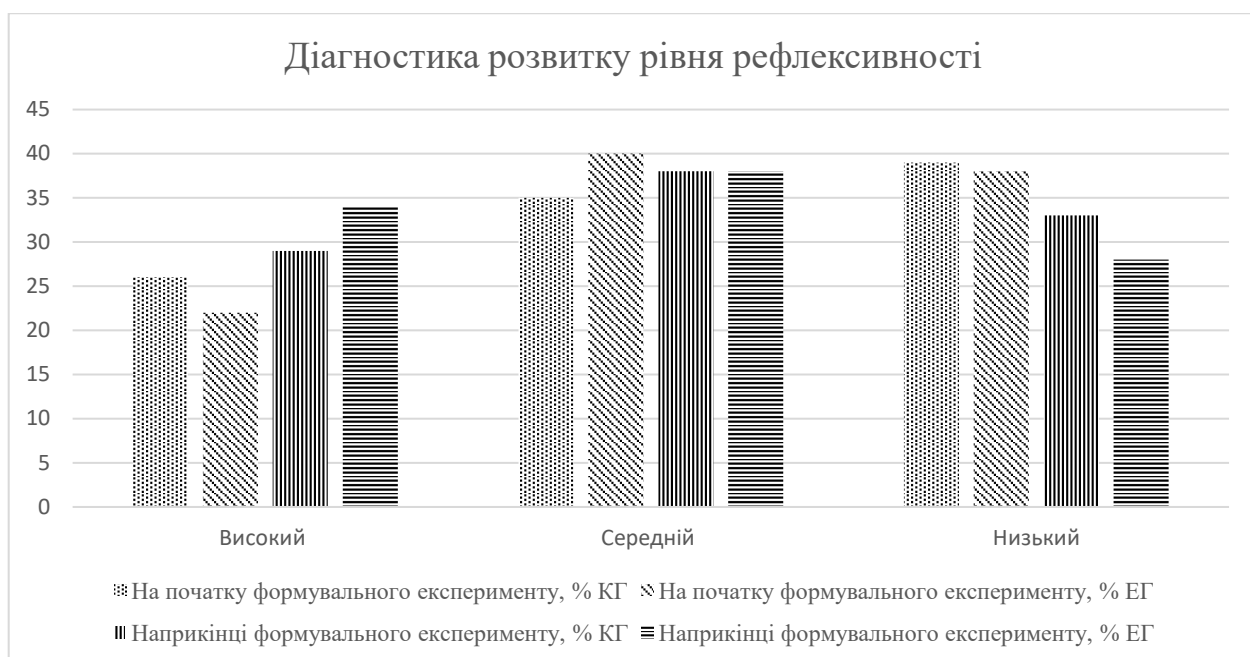

Рис. 3.2 Результати діагностики рівня розвитку рефлексивності у респондентів КГ та ЕГ

Джерело: розроблено авторкою в програмі MS Excel

Аналіз статистичних даних показав, що отримані результати свідчать про позитивний вплив даної методики, спрямованої на підвищення рівня емоційно-вольової стійкості, зокрема у респондентів ЕГ та готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС.

Для вимірювання рівня рефлексивності мислення майбутніх учителів нами використовувалась методика «Шкала вимірювання рівня рефлексивності (за методикою визначення рефлексивності мислення)» (автор О. С. Анісімова, модифіковано Л. Москальовою) (Додаток П.2) [18].

На початку формувального етапу експерименту рівень рефлексивності серед респондентів КГ та ЕГ був розподілений таким чином: високий рівень рефлексивності продемонстрували 35% респонденти КГ і 38% у ЕГ. Вищий за середній рівень спостерігався у 24% респондентів обох груп. Середній рівень рефлексивності показали 17% КГ та 16% здобувачів вищої освіти ЕГ, тоді як нижчий за середній рівень був у 12% респондентів КГ та у 10% ЕГ. Низький рівень рефлексивності зафіксовано у 12% респондентів обох груп (табл. 3.13).

Діагностика рефлексивності мислення у респондентів ЕГ І КГ на початку та наприкінці експерименту

Рівні	На початку формування експерименту, %		Наприкінці формування експерименту, %	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Високий рівень	35	38	46	59
Вище середнього	24	24	22	17
Середній рівень	17	16	17	10
Нижче середнього	12	10	10	8

Джерело: розроблено авторкою на основі експериментальних даних

Наприкінці формування етапу експерименту спостерігалися помітні зміни у рівнях рефлексивності мислення. У респондентів ЕГ частка з високим рівнем рефлексивності зросла до 59%, що свідчить про підвищення на 21%. У КГ цей показник також підвищився до 46%. Водночас кількість респондентів із вищим за середнім рівнем рефлексивності зменшилася до 17% в ЕГ та до 22% у КГ. Кількість респондентів із середнім рівнем залишилася стабільною у КГ (17%), але знизилася до 10% в ЕГ. Також спостерігалось зменшення частки респондентів з нижчим за середній і низьким рівнем рефлексивності, яка склала 8% та 6% відповідно у респондентів ЕГ.

Аналіз статистичних даних засвідчив позитивний вплив впровадження педагогічних умов та моделі на розвиток рефлексивності у респондентів ЕГ, що підтверджує ефективність методик, спрямованих на формування даної якості у контексті підготовки майбутніх учителів. Результати дослідження рефлексивного компонента свідчать про те, що розвиток мотивації майбутніх учителів до волонтерської діяльності, проведення тренінгів чи вивчення навчальної дисципліни «Організація волонтерської діяльності», впровадження інтерактивних технологій значно підвищили рівень рефлексивної готовності

респондентів ЕГ через усвідомлення впливу власних емоцій та реакцій на взаємодію з учнями з вразливих груп населення; розвиток свідомого ставлення до своїх емоцій та реакцій; виявлення своїх сильних сторін та визначення тих аспектів професійної діяльності, які потребують додаткового розвитку; здатність адаптуватися до змін та нестандартних ситуацій; створенню атмосфери довіри та взаєморозуміння; здатність до саморефлексії; самоконтроль та самовдосконалення, що є надважливими навичками для успішної роботи в ІОС.

Аналіз результатів дослідно експериментальної роботи підтвердив гіпотезу про те, що розроблення і впровадження моделі та педагогічних умов в ЕГ дозволило досягти значних успіхів респондентам ЕГ у формування готовності до здійснення волонтерської діяльності в інклюзивному освітньому середовищі.

На узагальнювальному етапі дослідження, що тривав з 2022 по 2023 роки, було проведено систематизацію та аналіз експериментальних даних, сформульовано висновки до розділів, загальні висновки й перспективи подальших досліджень, оформлено результати у вигляді дисертаційної роботи.

Висновки до третього розділу

Дослідження підготовки майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах ІОС зреалізовувалося впродовж семи років у три взаємопов'язаних етапи: констатувальний (2018-2022), формувальний (2022-2024) та узагальнювальний (2023-2024). На констатувальному етапі проведено ґрунтовний аналіз теоретичних засад підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності. Використано методики анкетування, опитування та фокус-груп, зокрема методику «Чотири фундаментальні екзистенційні мотивації» (А. Ленгле) для визначення рівня ціннісно-мотиваційного компоненту готовності, тестування за модифікованою методикою для оцінки емоційно-вольового компоненту, а також аналіз рівня інклюзивної компетентності майбутніх учителів. Результати показали низький рівень практичної готовності, недостатню мотивацію до волонтерської діяльності та потребу в розширенні практичного досвіду роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Під час

фокус-групового дослідження 68% респондентів акцентували увагу на низькому рівні практичної готовності здобувачів освіти, а 73% підкреслили про недостатню підтримку та наставництво в освітньому процесі.

Діагностика компонентів готовності (ціннісно-мотиваційного, змістовно-процесуального, емоційно-вольового та рефлексивного) здійснювалася на початку та наприкінці формувального етапу за допомогою статистичних методів (t-критерію Стюдента для парних вибірок, критеріїв Левена). Порівняльний аналіз результатів ЕГ і КГ на початку та наприкінці формувального етапу експерименту засвідчив позитивну динаміку за всіма показниками. Зокрема, середній приріст операційного компоненту в ЕГ становив 0,58 бала, а в КГ – лише 0,24 бала; за ціннісно-мотиваційним компонентом приріст в ЕГ досяг 0,62 бала, у КГ – 0,27 бала.

Результати експерименту свідчать, що впровадження педагогічних умов сприяє формуванню інклюзивної компетентності, соціальної відповідальності та професійної готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності. Отримані дані дозволяють зробити висновок про доцільність і практичну значущість застосованої моделі підготовки в освітньому процесі ЗВО.

Основні наукові результати третього розділу висвітлено у таких публікаціях автора [8; 13; 16].

Список використаних джерел

1. Комунальний заклад «Вінницький обласний центр соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями «Обрій». URL: <http://uskv.vn.ua/okv/okv157/1okv157.html>
2. Вінницький обласний центр соціально-психологічної реабілітації дітей, Центр реабілітації «Гармонія» ім. Р. Панасюк. URL: <https://www.charitywaytofuture.org/>
3. КУ «Обласний пансіонат для осіб з інвалідністю та осіб похилого віку». URL: <https://teplo-dim.com.ua/>
4. ГО «Вінниця Даун Синдром», ГО «Мольфар». URL: <https://downsyndrome.org.ua/>
5. ГО «Мольфар». URL: <https://molfar.org/>
6. ГО «ЛогоКлуб». URL: <https://www.logoclub.com.ua/>
7. Міжнародний фонд «F. Generation». URL: <https://www.facebook.com/InternationalFoundationFGeneration/>
8. Sorochan M. P., Shevchenko L. S., Pylypenko Y. R. Application of innovative technologies in the process of theoretical and practical training of future teachers for professional activity in an inclusive educational environment. 2024. 3, 35–42. DOI: [10.32782/ped-uzhnu/2024-3-6](https://doi.org/10.32782/ped-uzhnu/2024-3-6)
9. Галян І. М. Психодіагностика : навч. посіб. 2-е вид., стер. Київ : Академвидав, 2011. 464 с. URL : https://library.udpu.edu.ua/library_files/423583.pdf. (дата звернення 14.08.2024).
10. Методика Шумського. URL: https://www.eztests.xyz/tests/value_shumsky/
11. Критичні значення коефіцієнта Стьюдента (t-критерію) для різної довірчої ймовірності P і числа ступенів свободи f. URL: https://mte.nure.ua/pdf/students/methodical_instructions_ukr/tableStudent.pdf
12. Mankiewicz R. The Story of Mathematics. Princeton, NJ : Princeton University Press, 2004. 158 p.

13. Demchenko O., Kronivets T., Pylypenko Y., Khilya A. Implementation of the european experience of social inclusion in the training of specialists of a socio-economic profile (Ukrainian context). *Society. Integration. Education. Proceedings of the international scientific conference*. 2022. Vol. I. P. 47–56. DOI: [10.17770/sie2022vol1.6876](https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6876) (WoS).
14. Руденко І. М. Рівень емоційної стійкості. URL: <https://onlinetestpad.com/ua/test/1104379-riven-emocijnoi-stijkosti>
15. Діагностика емоційних бар'єрів у міжособистісному спілкуванні [Бойко]. URL: https://www.eztests.xyz/tests/social_emotional_barriers/
16. Kolosova O., Sarancha I., Pylypenko Y., Khilya A. Tolerant attitudes towards persons with special educational needs as a component of professional training for teachers in higher education institutions (Ukrainian context). *Society. Integration. Education. Proceedings of the international scientific conference*. 2022. Vol. I. P.126–135. DOI: [10.17770/sie2022vol1.6875](https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6875) (WoS).
17. Карпова А. В. URL:<http://psycabi.net/testy/517-test-refleksii-metodika-diaagnostiki-urovnyarazvitiya-refleksivnosti-oprosnik-karpova-a-v>.
18. Москалева К А. Психолого-педагогічні умови розвитку рефлексивності майбутніх психологів. URL: http://psychology-naes-ua.institute/files/pdf/avtoreferat_maskaleva_1556732573.pdf.

ВИСНОВКИ

1. Для забезпечення інтеграції в світовий простір українська система освіти має орієнтуватися на основні цінності європейського досвіду організації волонтерської діяльності. Тому, підходи та практику організації добровільної, соціально спрямованої, неприбуткової діяльності в Україні слід узгоджувати з теоретико методологічними засадами організації громадянського простору європейських країн. Проаналізовано європейський досвід та охарактеризовано практичні підходи організації волонтерської діяльності у Великій Британії, Швеції, Іспанії, Італії, Естонії, Литві, Франції, Німеччині, Польщі та Латвії. Визначено, що виникнення волонтерства, як нового напрямку безкорисливої допомоги, є результатом зростання соціальних потреб людства, а розвиток волонтерства значною мірою зумовлений контекстом державної політики країни. Зроблено висновок, що волонтерство посідає особливе місце в громадянській структурі будь-якого суспільства, адже розглядається як прояв активного відношення людини до світу задля здійснення позитивних суспільних перетворень та змін. Зазначено, що під час аналізу моделей організації волонтерської діяльності в країнах Європи важливим є дослідження національних стратегій і програм соціально-економічного розвитку країн, волонтерських традицій та законодавчої бази, оскільки в багатьох країнах є низка законодавчих актів, які надають правовий захист волонтерам. Виокремлено ключові характеристики волонтерської діяльності. Обґрунтовано, що волонтерська діяльність є значущою не тільки для людей, які потребують допомоги, а й для самих волонтерів, яким волонтерство дає можливість самореалізуватися через надання допомоги іншим. Волонтери виконують важливу роль у наданні допомоги під час кризових ситуацій, підтримують вразливі категорії осіб та допомагають у реалізації освітніх, культурних програм та проєктів, тому дослідження поняття «волонтерства» дозволяє краще зрозуміти мотивацію людей, яка займаються цією діяльністю, та визначити чинники, що сприяють або перешкоджають залученню суспільства до волонтерських ініціатив.

2. На основі аналізу основних підходів до формування готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності зроблено висновок, що волонтерська діяльність – це інструмент професійного й особистісного розвитку майбутніх учителів в умовах ІОС. Проаналізовано сучасний стан підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності, який свідчить про певну несформованість систематизації підходів до організації цієї діяльності в освітніх програмах педагогічних ЗВО. Встановлено, що волонтерська діяльність не лише формує професійно важливі якості, а й розвиває здатність до самореалізації, соціалізації та активного громадянства, що є невід’ємними аспектами професійної готовності майбутніх учителів, сприяє не лише підвищенню професійної компетентності, а й формуванню таких якостей, як психологічна стійкість, адаптивність, соціальна активність, що дозволяє ефективно працювати з вразливими категоріями осіб.

Сформульовано поняття «інклюзивна компетентність майбутніх учителів-волонтерів». Визначено, що інклюзивна компетентність майбутніх учителів, сформована через волонтерську діяльність, сприяє подоланню стереотипів, підвищенню толерантності та обізнаності щодо проблем вразливих категорій осіб.

Розроблено, впроваджено та апробовано навчально-методичне забезпечення дисципліни «Організація волонтерської діяльності». Зазначено, що участь у волонтерських проєктах допомагає майбутнім учителям здобути практичний досвід, розвиває їхні комунікативні, організаторські та міжособистісні навички. Це сприяє формуванню інклюзивного мислення, яке є основою для успішного здійснення професійної діяльності в умовах інклюзивного навчання.

3. Розроблено модель підготовки майбутніх учителів, яка включає: теоретико-методологічний, процесуально-змістовий та діагностично-результативний блоки. Теоретичну основу розробки та впровадження моделі становлять концептуальні ідеї та підходи такі як: системний, діяльнісний, компетентнісний, особистісно орієнтований, синергетичний і аксіологічний, та

педагогічні умови, що сприяють підготовці до професійної діяльності: стимулювання мотивації здобувачів освіти до волонтерської діяльності засобами інтерактивних технологій; формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів через залучення до волонтерської діяльності; розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення викладання дисципліни «Організація волонтерської діяльності».

Наголошено на важливості використання інтерактивних технологій, які стимулюють мотивацію студентів, розвивають їхні творчі здібності та забезпечують активну участь у освітньому процесі (проведення практичних занять, семінарів, тренінгів, воркшопів, участь у «Школі Волонтерства» (проведення благодійних заходів та суспільно-корисних ініціатив, участь у волонтерських проєктах). Особлива увага приділялась змішаному та дистанційному навчанню, які дозволили адаптувати освітній процес до сучасних умов, зокрема воєнного стану.

4. Експериментально перевірено ефективність реалізації педагогічних умов і розробленої моделі підготовки майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах ІОС. Доведено, що якщо на початку формувального етапу експерименту більшість респондентів КГ і ЕГ мали низький та середній рівень сформованості готовності до волонтерської діяльності, то наприкінці формувального етапу дослідження кількість учасників ЕГ, які мали високий рівень готовності, зросла на 23,7% (у КГ цей показник збільшився лише на 5,2%), а кількість респондентів із низьким рівнем готовності в ЕГ зменшилася на 18,4% (у КГ – лише на 2,1%). Ця позитивна динаміка дозволила підтвердити гіпотезу дослідження, продемонструвавши ефективність запропонованих педагогічних умов і моделі підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності. Результати вказують на досягнення поставленої мети дослідження та підтверджують розв'язання визначених завдань.

Проведене дослідження заклало основу для подальших наукових пошуків, зокрема в напрямку розроблення нових методик підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС. Подальший розвиток цієї

тематики може включати поглиблене вивчення психологічних аспектів волонтерської діяльності, розвитку емоційної стійкості та залучення міжнародного досвіду до підготовки майбутніх учителів, включаючи участь у міжнародних обмінах, спільних проєктах та впровадження кращих практик, апробованих у різних країнах.

ДОДАТКИ

Додаток А

Аналіз організації волонтерської діяльності у педагогічних ЗВО

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Аналіз здійснення волонтерської діяльності у педагогічних ЗВО показав, що наприклад у Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка для майбутніх учителів діє Школа волонтерів, програма навчання якої спрямована на особистісний розвиток, успішну соціалізацію студентів, залучення їх до гуманістичних традицій милосердя українського народу. Головне гасло Школи волонтера – «Від практиканта – до волонтера: приходьте – навчимо; долучайтесь – допоможемо!». Цільовим компонентом програми є формування у майбутніх учителів-волонтерів морально-етичних традицій милосердя під час навчання в ЗВО, сприяння духовному розвитку, правильній соціальній позиції, самореалізація особистості студентської молоді, формування найважливіших професійно-особистісних якостей: милосердя, емпатії, відповідальності, толерантності, вимогливості до себе та інших через проведення благодійних акцій, волонтерських заходів, панельних дискусій, лекцій, воркшопів, конкурсів, виставок, квест-екскурсій.

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Волонтерська діяльність може допомогти зміцнити соціальні зв'язки та підтримати культурне розмаїття, а також розвиток професійних та особистісних здібностей. За власним бажанням молоді освітяни намагаються бути продуктивними та максимально корисними. Прикладом осередку організації волонтерської діяльності є Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, на базі якого функціонує Волонтерський центр ТНПУ, який є соціальною ініціативою університету. Робота центру зорієнтована на допомогу військовим, внутрішньо-переміщеним особам, соціальну та психологічну допомогу та по протидії по дезінформації, що спрямована на протидію російській пропаганді та інформування міжнародних організацій і іноземних держав про злочини окупантів.

Адміністрація, викладачі та студенти університету активно проводять благодійні акції та волонтерські заходи такі як: «Мистецтво заради Перемоги», «Благодійна ярмарка #ТНПУ», «Так, я люблю Україну», члендж «#Дякуємо_ЗСУ», «Акторське мистецтво: від сцени до служіння на передовій», «Один студент-одна книжка для Херсона», виставка «Полк Азов – Янголи Маріуполя».

Маріупольський державний університет. Залучення майбутніх учителів до волонтерської діяльності є важливою і корисною ініціативою, яка позитивно впливає на їхню професійну підготовку та розвиток особистості, розширює їхні знання та допомагає у становленні їх як кваліфікованих педагогів та відповідальних громадян. Так, у Маріупольському державному університеті діє два потужних центри надання волонтерської допомоги – Благодійний фонд «Родина волонтерів МДУ», Гуманітарний штаб та Civic Center, що об'єднують волонтерів з активною громадянською позицією, які працюють за такими напрямками як: гуманітарний, екологічний, психологічний і юридичний, та формують у майбутніх учителів духовність, доброчесність, толерантність та екологічність.

Бердянський державний педагогічний університет. У сучасному світі, де виклики та кризи змінюють сприйняття суспільних цінностей, роль волонтерства стає все більш значущою. Це не лише прояв альтруїзму, а й важливий елемент соціальної взаємодії та підтримки». У Бердянському державному педагогічному університеті функціонує Школа волонтерів, метою якої є підготовка здобувачів освіти до волонтерської діяльності, заохочення до активної участі у соціальному житті своєї громади та країни, розвиток лідерського потенціалу. У Школі волонтерів проводяться тренінги, воркшопи, семінари з різноманітних тем і питань таких як: «Волонтерські можливості: огляд ресурсів», «За межами стереотипів: гендерна рівність у фокусі», «Про краудфандинг. Як успішно залучати кошти?». Учасники Школи волонтерів провели волонтерські заходи та інтерактивні заняття: «Волонтерство у фокусі: відкриття Школи для новачків», «Розвиток креативності волонтерів для позитивних змін», «Організація публічних заходів як важлива навичка для волонтерів», «Ретрит для волонтерів: подорож до самопізнання та натхнення».

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. Волонтерство є важливою складовою освітнього процесу та сприяє розвитку громадянської свідомості, соціальної активності та взаємодопомоги. У Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка діє науковий гурток «Студентські волонтерські практики в освітньому просторі». В університеті зреалізуються: благодійний проєкт на підтримку ЗСУ – «Франко-дрон», благодійна ярмарка «Придбай писанку – допоможи ЗСУ і збережи традицію», благодійна акція «З любов'ю до ЗСУ», «Окопна свічка для ЗСУ – твій вогник світла перемоги». Учасники гуртка зазначають, що волонтерство в університеті сприяє не тільки розвитку соціальної відповідальності, але й допомагає студентам здобувати практичні навички, які можуть стати у нагоді у їхній майбутній професійній діяльності.

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Важливим для нашого дослідження є досвід організації волонтерської діяльності Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, у якому функціонує Школа волонтерства (2017-2023) та VINclub «Волонтер ВДПУ». Діяльність організацій спрямована на допомогу вразливим категоріям осіб. Майбутні учителі активно долучаються до волонтерської діяльності, розуміючи її важливу роль у формуванні соціально відповідальних і активних громадян. На базі університету постійно відбуваються благодійні заходи та волонтерські акції на підтримку ЗСУ, конференції та тренінги. Впродовж останніх років майбутні вчителі різних освітніх програм були ініціаторами та учасниками соціально-гуманітарних онлайн та офлайн заходів таких як: благодійна акція «Передай добро по колу», «Щастя в дитячих долоньках», «Об'єднані незламністю», «Здай кров – врятуй життя», проведення літнього табору, як центру розваг для дітей із сімей тимчасово переміщених осіб – «УНІВЕР 3D», благодійний ярмарок на допомогу ЗСУ «Незламність у вишиванці», благодійний форум «Побачити цінність кожного», благодійна акція «Квітни-допомагай-перемагай».

Додаток Б

Приклад використання веб сервісів та мережевих комунікацій

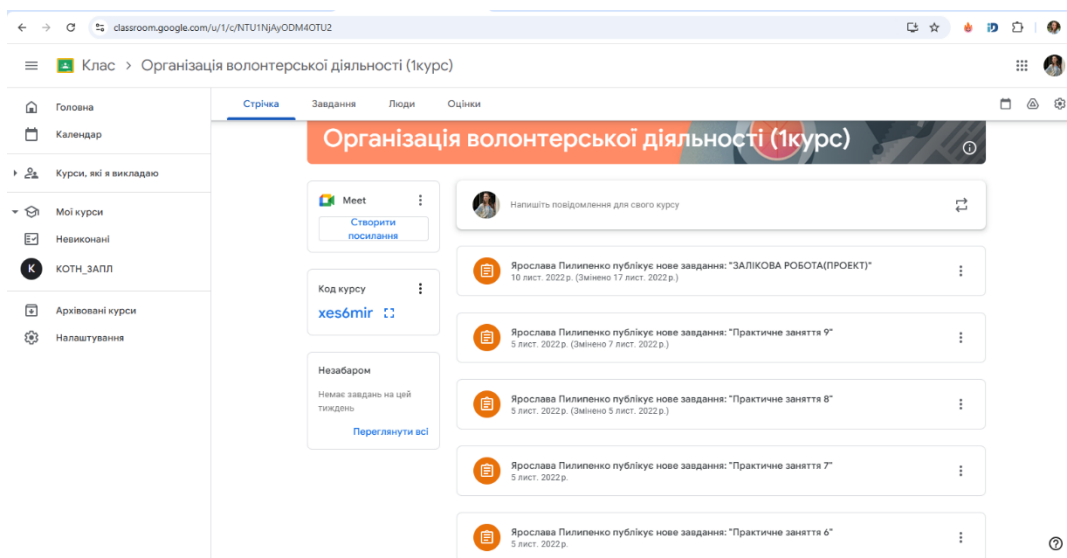

Рис. Б.1. Приклад найпоширенішого інструменту дистанційного навчання Google Classroom

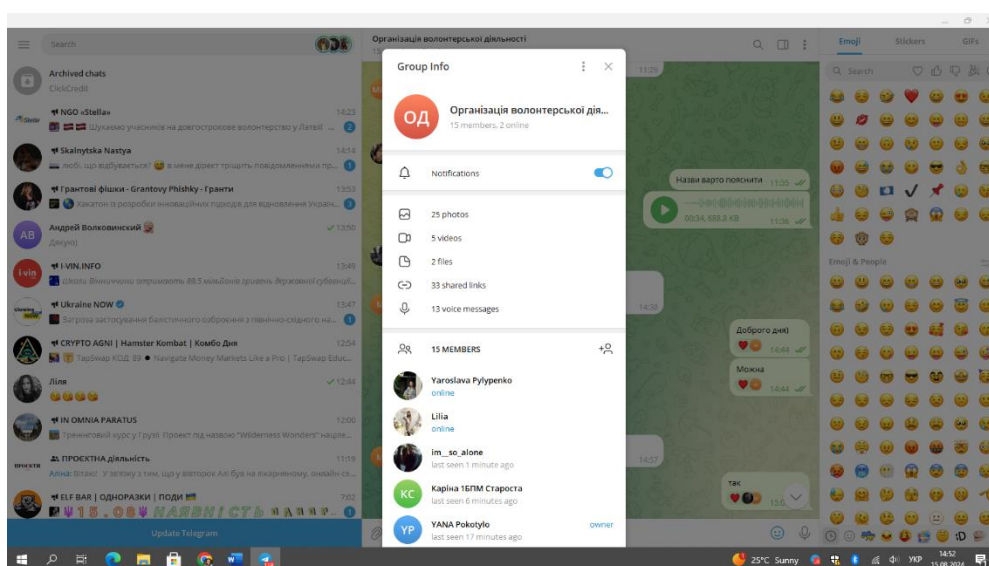

Рис. Б.2. Приклад Telegram, як платформи для обміну миттєвими повідомленнями під час вивчення дисципліни «Організація волонтерської діяльності».

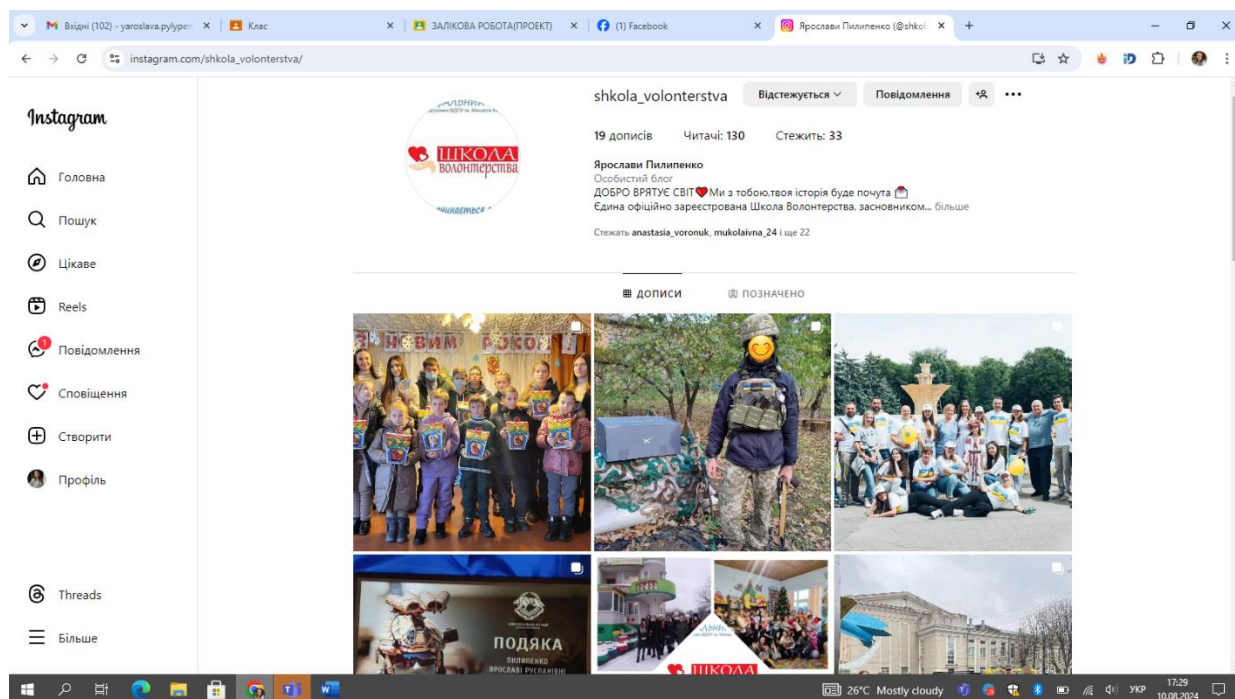

Рис. Б.3. Приклад створення та користування сторінкою Школи Волонтерства у соціальній мережі Facebook. URL: <https://www.facebook.com/shkolavolonterstva> (дата звернення 21. 11.2023)

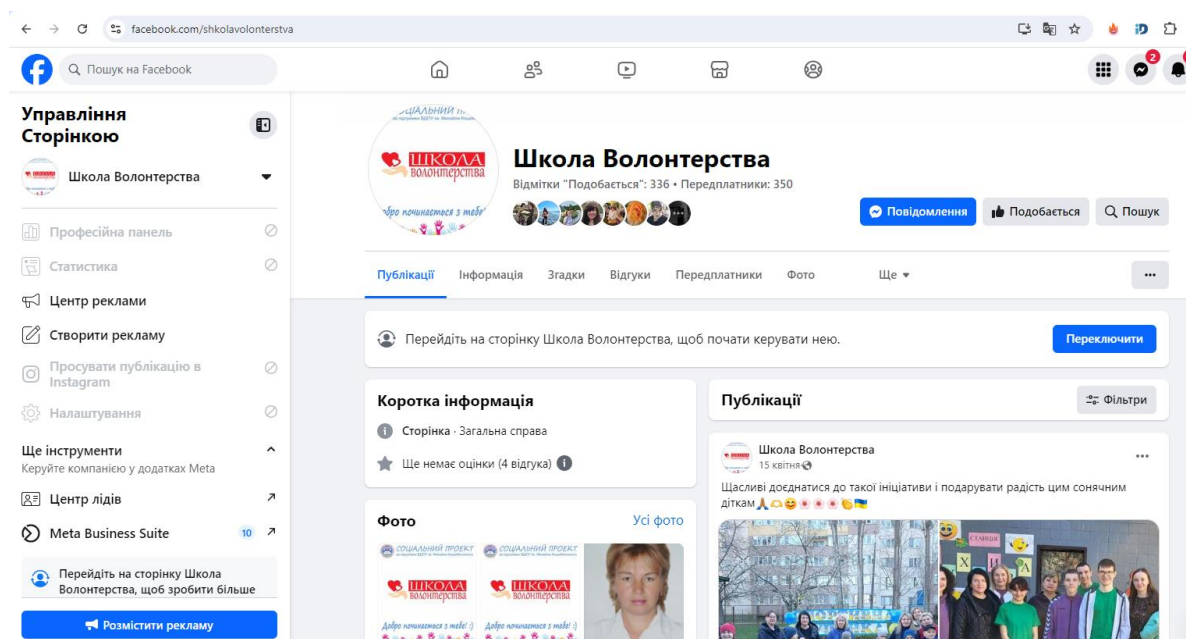

Рис. Б.4. Приклад створення та користування сторінкою Школи Волонтерства у соціальній мережі Instagram. URL: https://www.instagram.com/shkola_volonterstva (дата звернення 21. 11.2023)

Додаток В

Приклади форм, методів та технологій навчання

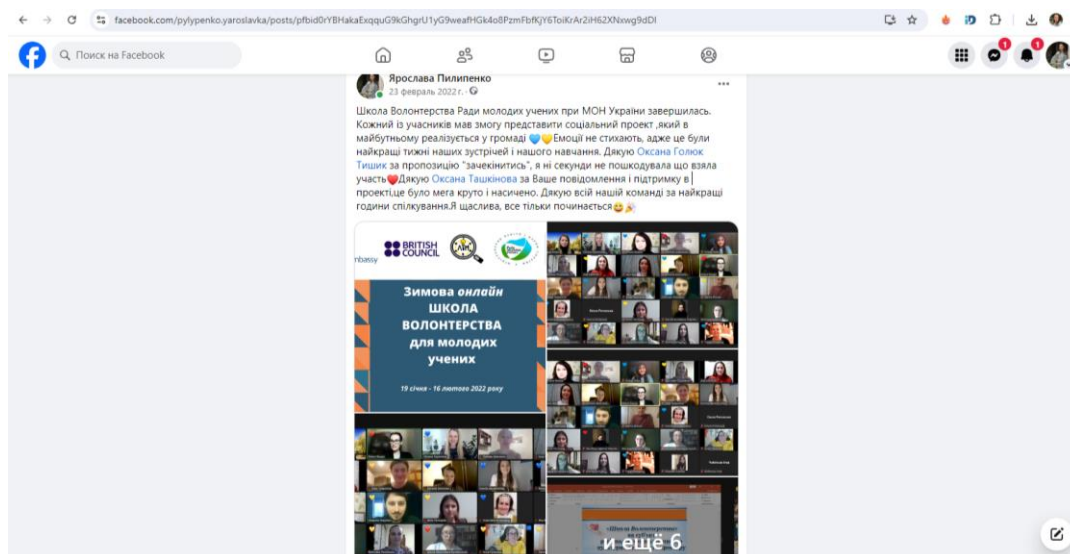

Рис. В.1. Приклад інтерактивних технологій – участь у дебатній Школі Волонтерства Ради молодих учених при МОН України.
 URL: <https://www.facebook.com/pylypenko.yaroslavka/posts/pfbid0rYBHakaExqquG9kGhgrU1yG9weafHGk4o8PzmFbfKjY6ToiKrAr2iH62XNxwg9dDl> (дата звернення 23.06. 2022)

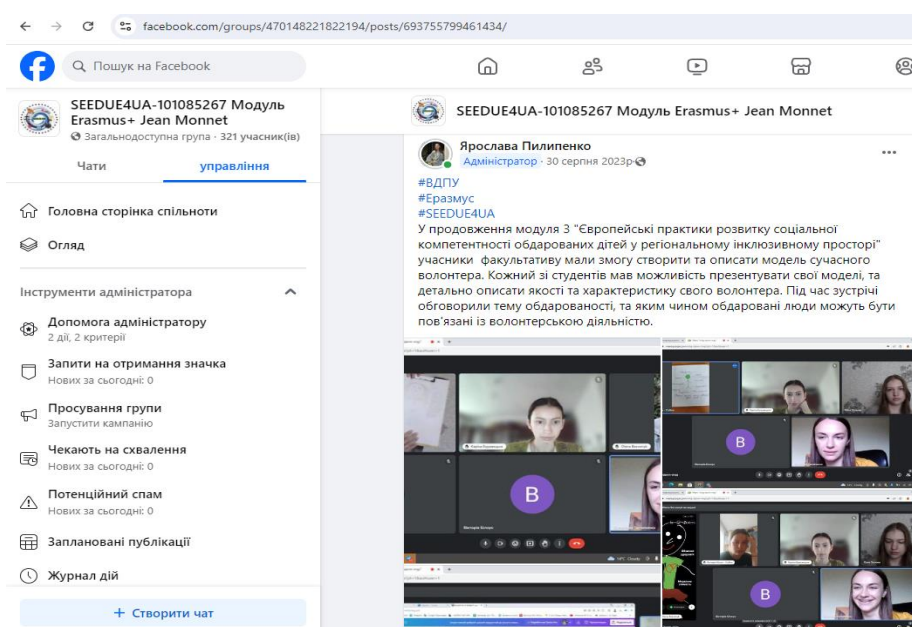

Рис. В.2. Приклад проведення Zoom-семінару "Європейські практики розвитку соціальної компетентності обдарованих дітей у регіональному інклюзивному просторі».

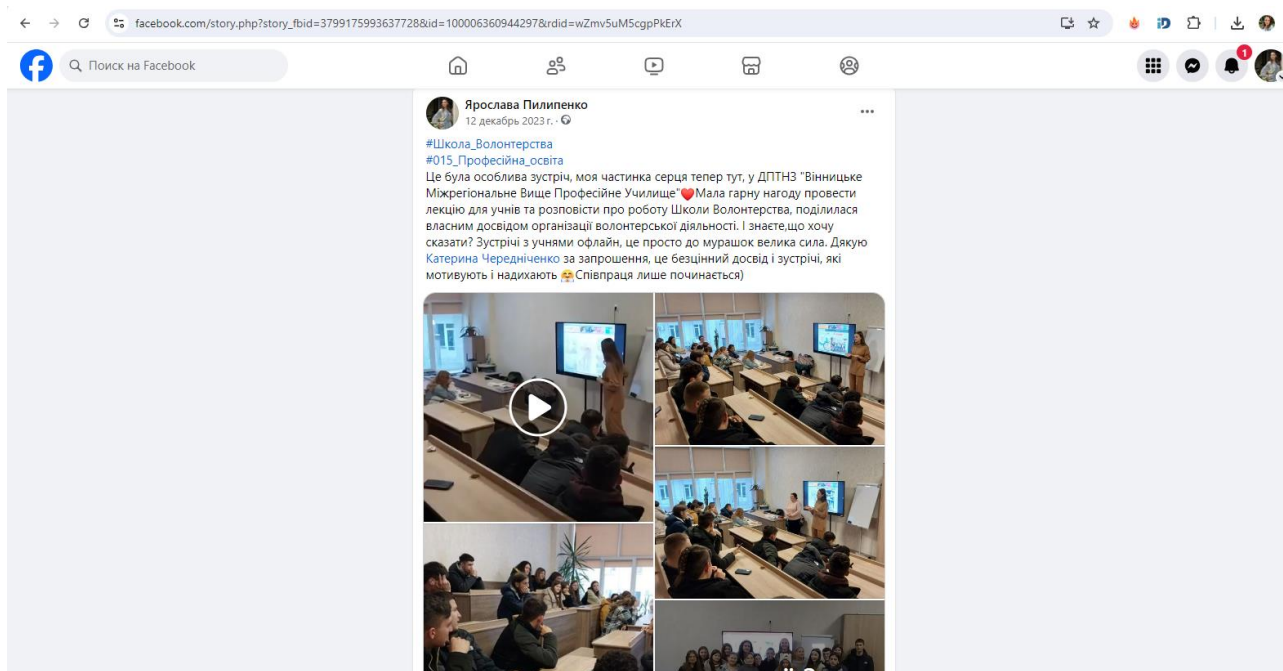

Рис. В.3. Приклад проведення лекції з організації волонтерської діяльності для майбутніх волонтерів.

URL: <https://www.facebook.com/share/p/ncXpDpwq1qKbr5Dx/> (дата звернення 17.02.2023)

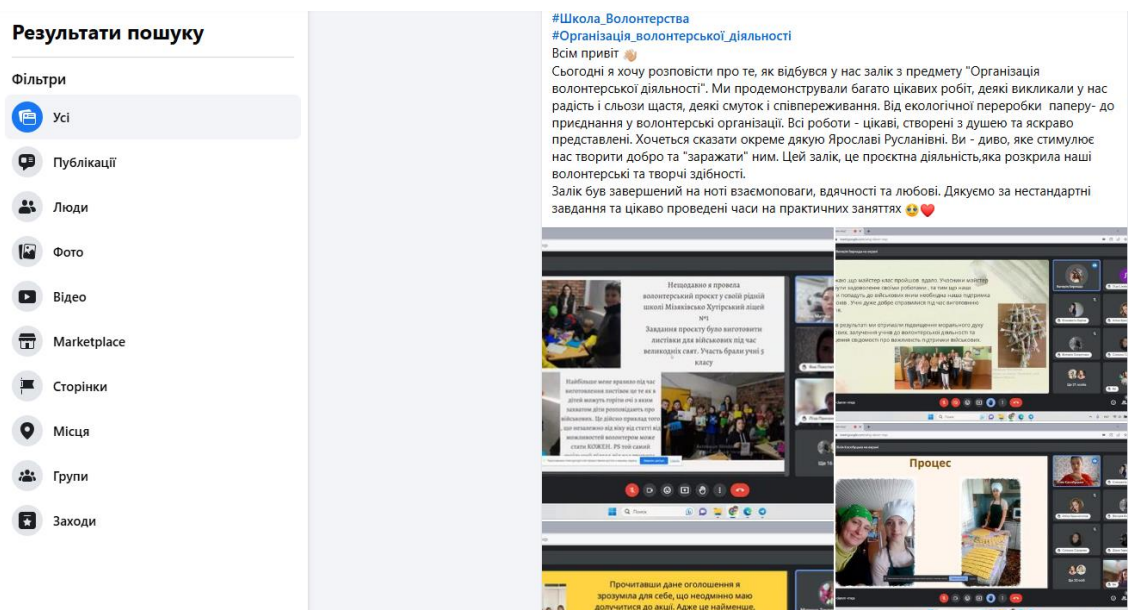

Рис. В. 4. Приклад проведення Zoom-семінару «Волонтерські проекти: від ідеї до результату»

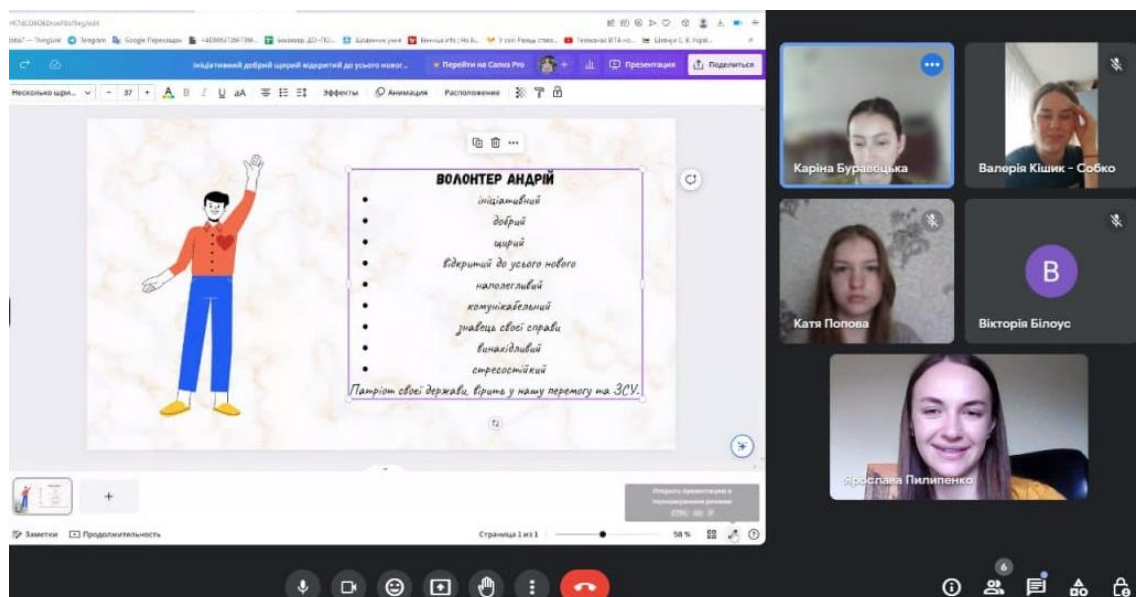

Рис. В.5. Приклад проведення воркшопу

Додаток Г

Приклади інтерактивних технологій, що використовувалися задля стимулювання мотивації здобувачів освіти до волонтерської діяльності

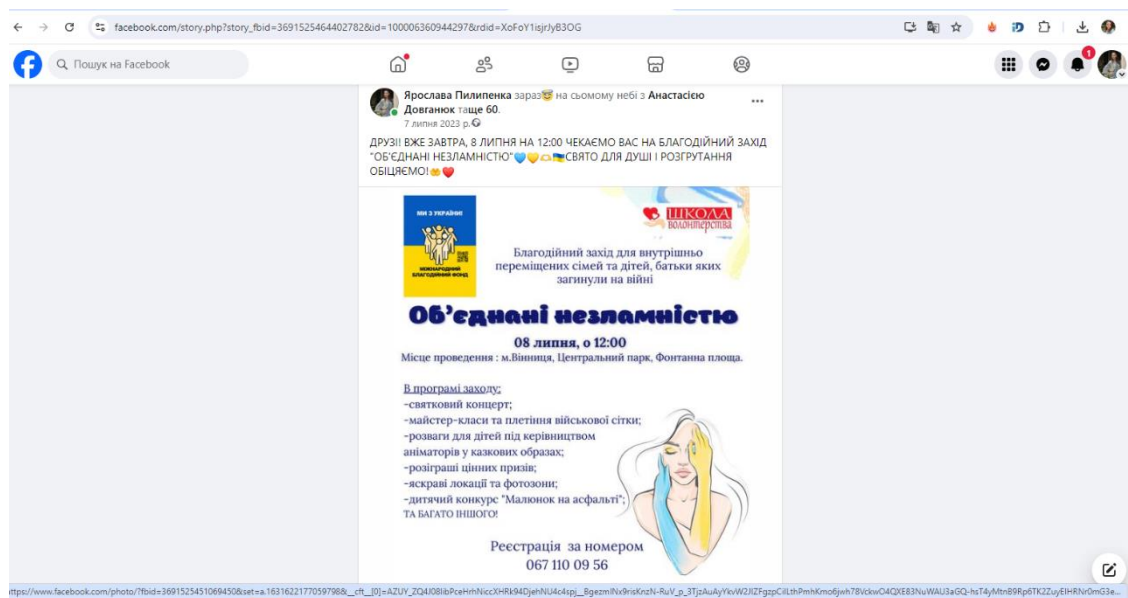

Рис. Г.1 . Приклад благодійного проєкту Школи Волонтерства «Об'єднані незламністю»

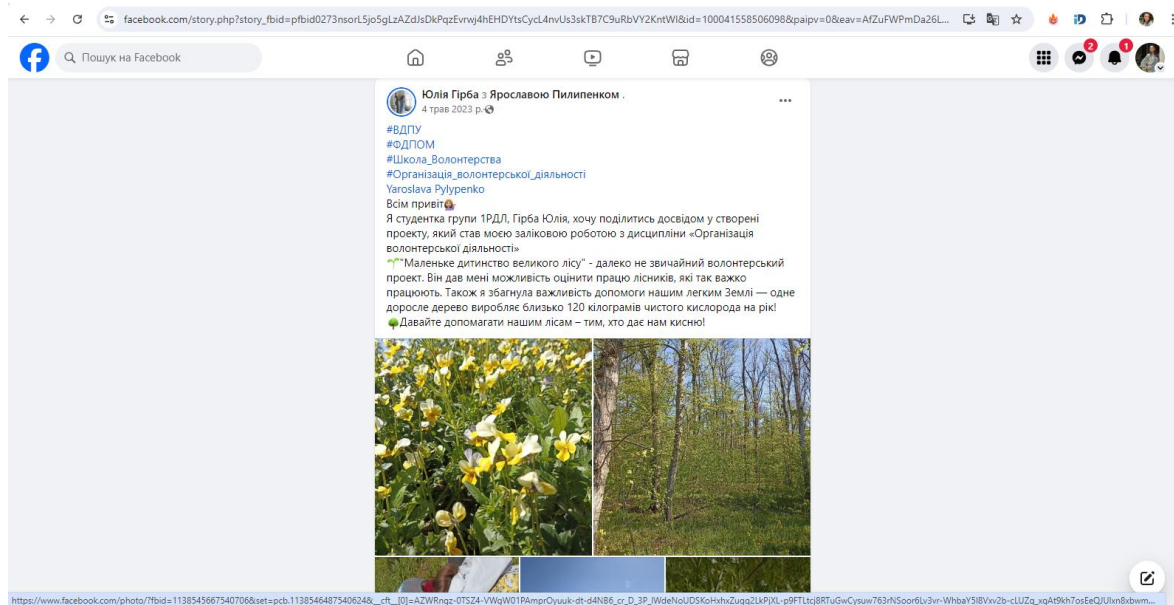

Рис. Г.2. Приклад залікового проєкту з дисципліни «Організація волонтерської діяльності»

Додаток Д

Програма соціального супроводу окремих категорій населення

Допомога сім'ям, що опинилися у складних життєвих обставинах:

- психологічна допомога;
- формування і розвиток соціальних навичок та соціальних компетенцій;
- допомога в зміцненні або відновленні родинних, дружніх, товариських та офіційних зв'язків;
- допомога в організації заняття протягом дня і дозвілля;
- у разі потреби допомога в пошуку роботи;
- відновлення навичок комунікацій в людей, які звільнилися із місць позбавлення волі.

Робота з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування:

Грунтуючись на принципах і змісті взаємодії «соціальний педагог - підліток» при вирішенні актуальних проблем, необхідно розглянути методи, які входять у групу соціально-педагогічної взаємодії. У науковій педагогіці існують різні класифікаційні схеми. Найбільш поширеною є схема, запропонована Н. Щурковою. Вона включає наступні групи методів, за допомогою яких: виявляється вплив на свідомість дітей, формуються їх погляди (уявлення, поняття), здійснюється оперативний обмін інформацією між членами соціально-педагогічної системи; виявляється вплив на поведінку дітей, організується їх діяльність, стимулюються позитивні мотиви участі в ній; виявляється допомога в самоаналізі і самооцінці дітей.

Робота з постраждалими внаслідок військових дій:

- використовуйте квадратне дихання (знайдіть у приміщенні щось квадратне (або уявіть його). Зафіксуйте погляд на одному з кутів і робіть глибокий вдих, затримайте подих на 5 секунд і переводьте погляд на інший кут видихаючи, так рухайтеся за квадратом; повторіть кілька разів, це дозволить вирівняти дихання та опанувати тривогу, якщо відчуваєте, що вона посилюється;

- “заземліться”, станьте або сядьте на підлогу, відчуйте, як ви торкаєтесь поверхні, відчуйте вагу власного тіла та повільно дихайте;
- поверніться до відчуття тіла; відчуйте, на чому і як ви сидите, що відчують ваші стопи, концентруйте на якомусь звуці, на запаху; якщо ви за кермом, то концентруйте на тому, що тримають ваші руки
- робіть самомасаж, торкайтеся тіла, похлопайте долонями ноги, масуйте вуха, ніс, долоні, оживляйте залякле тіло;
- напружтесь, займіть не зручну для себе позу і спробуйте максимально напружити всі м’язи тіла, залишайтеся в такій позі якнайдовше;
- спрямуйте паніку у безпечні дії, якщо вам хочеться бігти — біжіть на місці, якщо вам хочеться забитися в куток — забийтесь в куток;
- якщо це хтось інший, а не ви — огорніть людину теплою ковдрою, дайте тепле питво, нагадайте про базові речі: хто вона є, що вона тут робить, хто поряд з нею, як її звуть.

Робота з особами, що мають особливості психофізичного розвитку:

- Відповідно до особливостей робити різні ігри та заняття
- Спілкування
- Допомога медична

Роботи з людьми похилого віку

- Допомога у домашніх справах
- Прогулянки
- Спілкування
- Різні види заняття

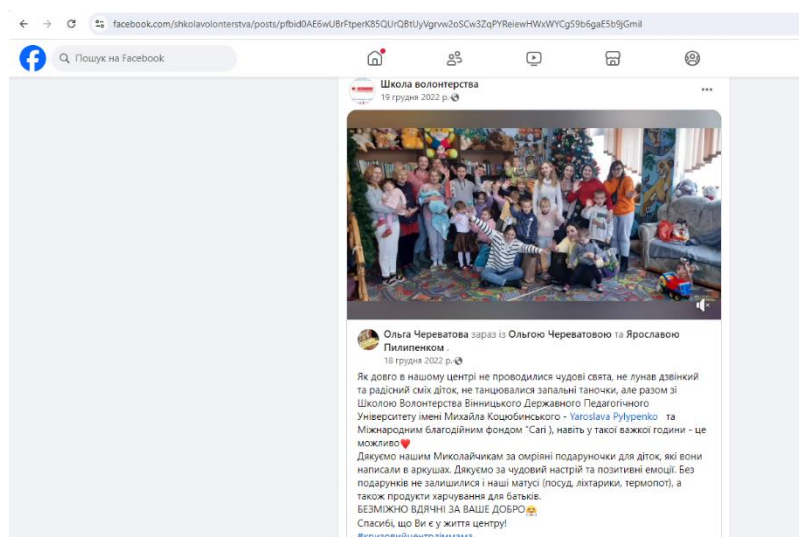

Рис. Д.1. Приклад соціального проєкту «Новорічне диво» у Кризовому центрі

«Діма Мама» URL: <https://www.facebook.com/shkolavolonterstva/posts/pfbid0AE6wUBrFtperK85QUrQBtUyVgrvw2oSCw3ZqPYReiewHWxWYCgS9b6gaE5b9jGmi1> (дата звернення 28.04. 2023)

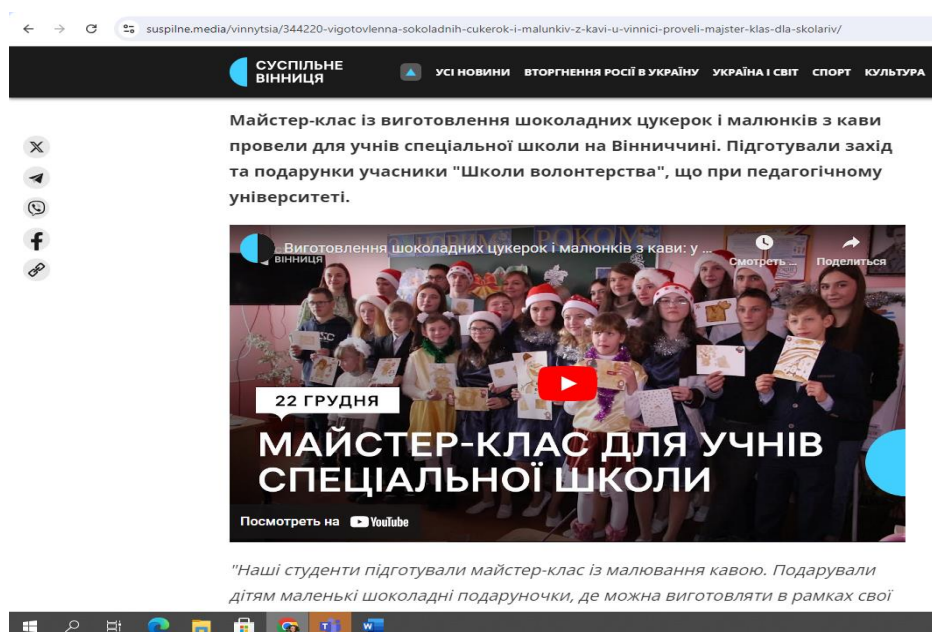

Рис. Д.2. Приклад проведення майбутніми учителями-волонтерами арт терапевтичного майстер класу «Щастя в дитячих долоньках» з учнями Комунального закладу «Прибузька спеціальна школа» Вінницької обласної Ради. URL: <https://suspilne.media/vinnytsia/344220-vigotovlenna-sokoladnih-cukerok-i-malunkiv-z-kavi-u-vinnici-proveli-majster-klas-dla-skolariv/> (дата звернення 24.12. 2023).

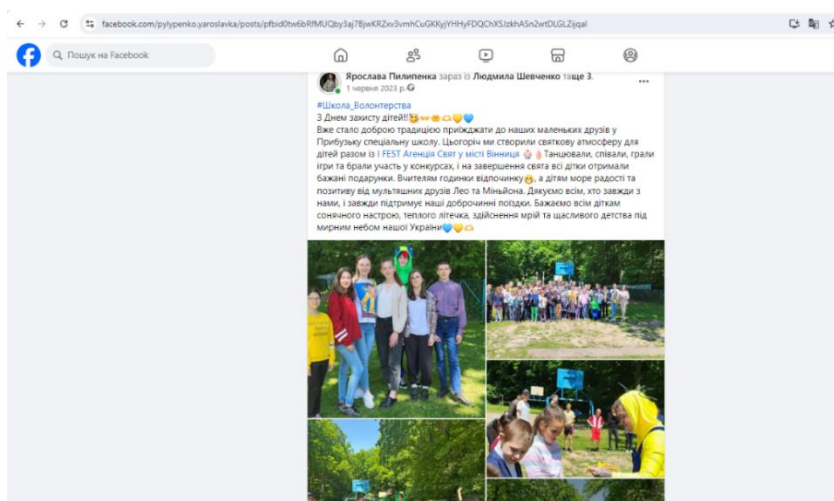

Рис. Д.3. Проведення свята до Дня захисту дітей з учнями Комунального закладу «Прибузька спеціальна школа» Вінницької обласної Ради. URL: <https://www.facebook.com/pylypenko.yaroslavka/posts/pfbid0tw6bRfMUQby3aj7BjwKRZxv3vmhCuGKKYjYHHyFDQChXSJzkhASn2wtDLGLZijqal>.

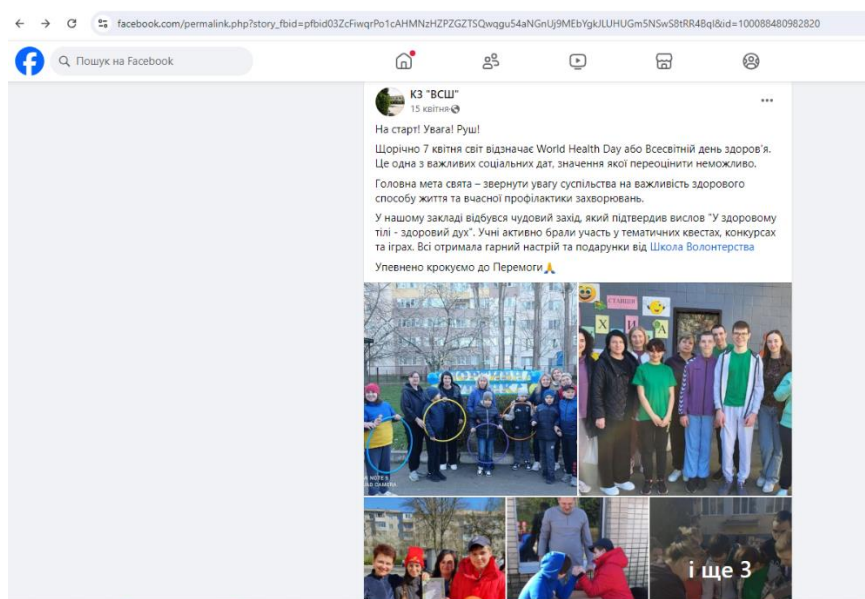

Рис. Д.4. Приклад проведення майбутніми учителями-волонтерами у Комунальному закладі "Вінницька спеціальна школа для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку" спортивного свята «У здоровому тілі – здоровий дух!» до Всесвітнього Дня здоров'я. URL: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=pfbid03ZcFiwqrPo1cAHMNzHZPZGZTSQwqgu54aNGnUj9MEbYgkJLUHUGm5NSwS8tRR4Bql&id=100088480982820 (дата звернення 23. 04. 2024).

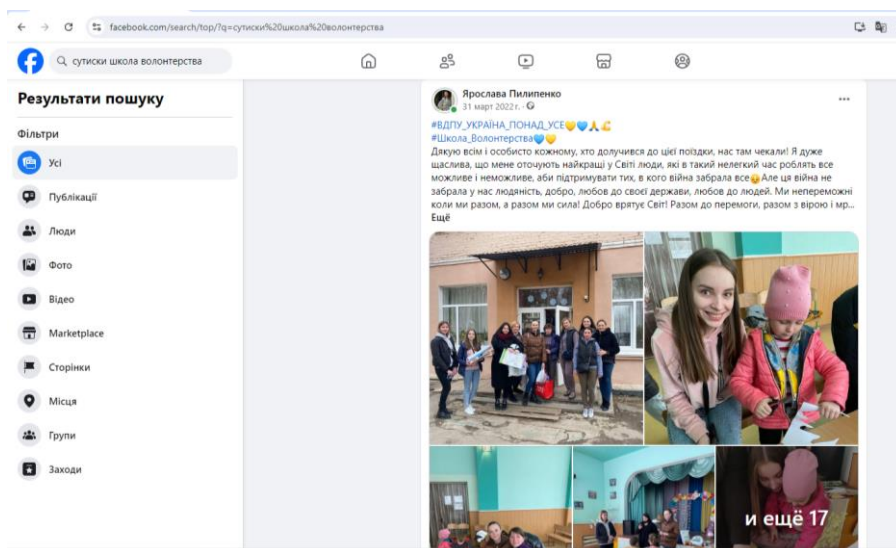

Рис. Д.5. Проведення студентами та викладачами благодійної акції «Разом ми сила» для дітей та сімей внутрішньо-переміщених осіб у смт. Сутиски. URL: https://www.facebook.com/groups/467010393644436/?multi_permaLinks=1656701494675314&hoisted_section_header_type=recently_seen (дата звернення 05.05.2022).

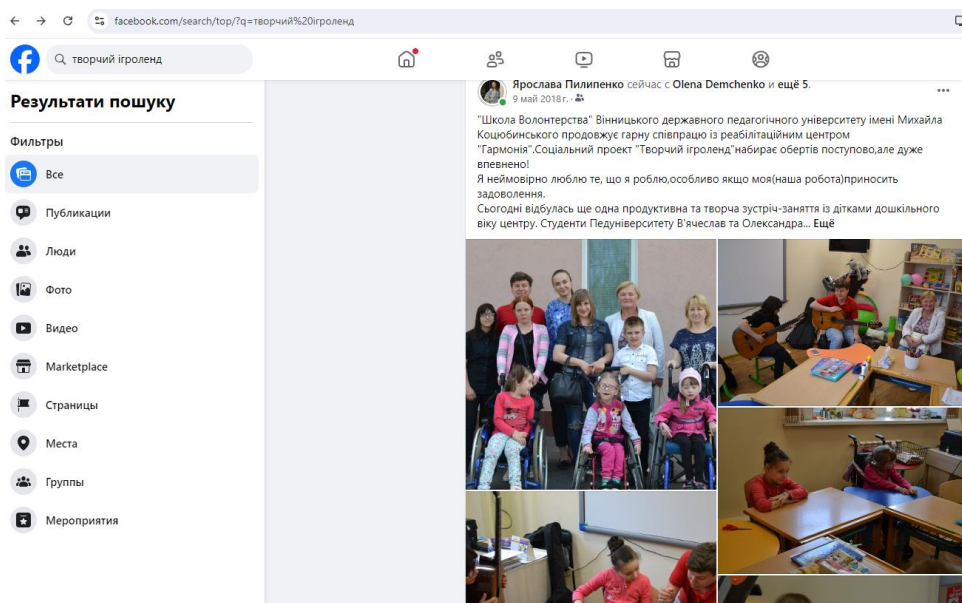

Рис. Д.6. Приклад створення та реалізація студентами та викладачами довгострокового соціального проекту «Творчий іроленд». URL: <https://www.facebook.com/pylypenko.yaroslavka/posts/pfbid029Qp9oyWae2r3jrP9Md521kpBmKN96kf2FvBARJRZQiFo9D2gjTKdCDQTqNbxseybl> (дата звернення 08.08.2019).

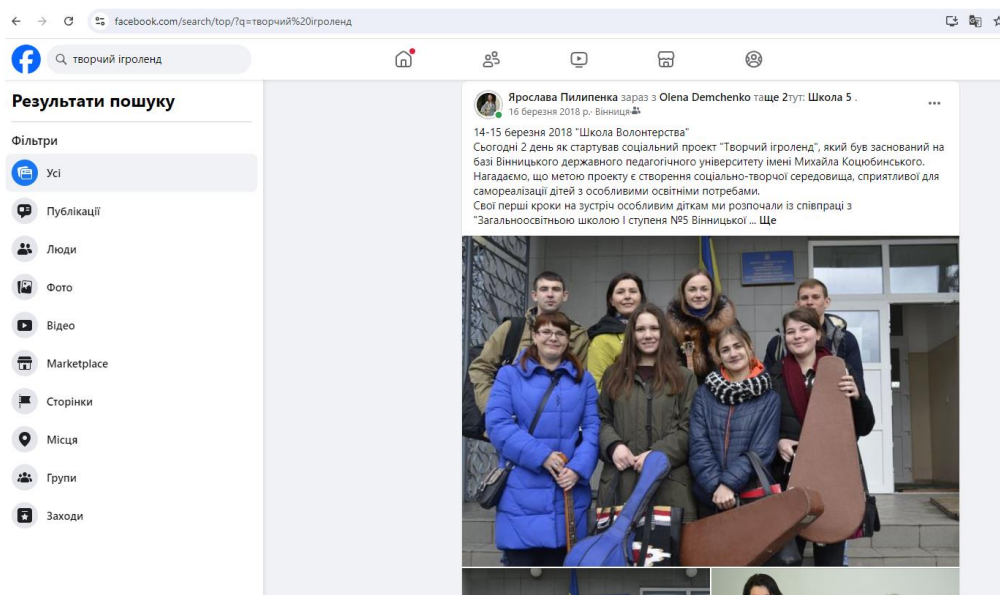

Рис. Д.7. Приклад створення та реалізація студентами та викладачами довгострокового соціального проєкту «Творчий ігроленд». URL: <https://www.facebook.com/pylypenko.yaroslavka/posts/pfbid0txWwQJAYUYY1g86B8PrPqmdPfMrojDGRnpFKEELaNfVsQe6YJGEo62GvsUnu1pWl> (дата звернення 05. 04. 2019).

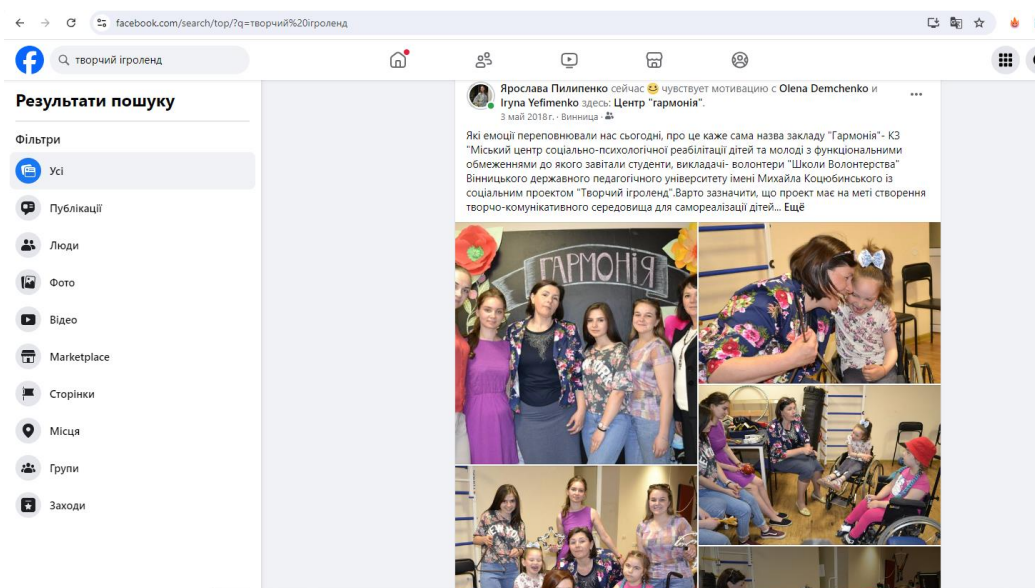

Рис. Д.8. Приклад створення та реалізація студентами та викладачами довгострокового соціального проєкту «Творчий ігроленд». URL: <https://www.facebook.com/pylypenko.yaroslavka/posts/pfbid0kdbC5LNF4gdDy3pLFQ3pD5fyRf2vrNdZcbxzJPKqWcGCLoe2uz5tM2Vetx6bjTRl> (дата звернення 05. 04. 2019)

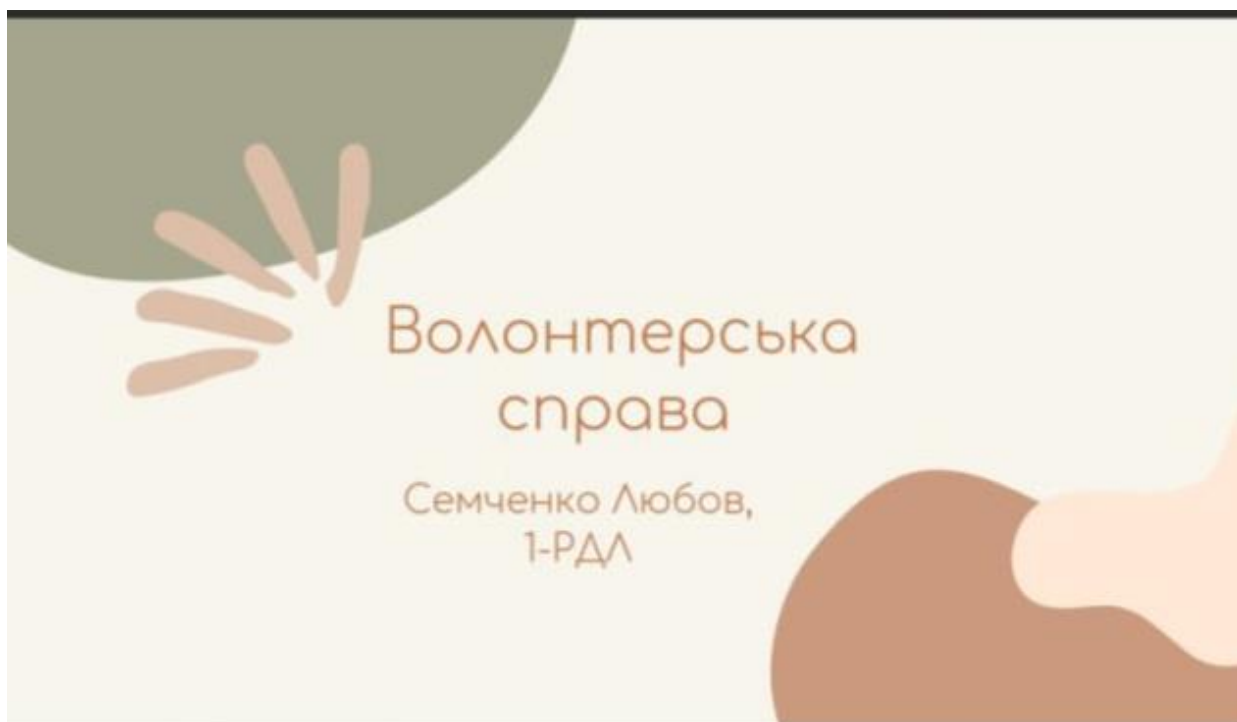

Рис. Д. 9. Приклад волонтерського проєкту, виконаний майбутніми учителями

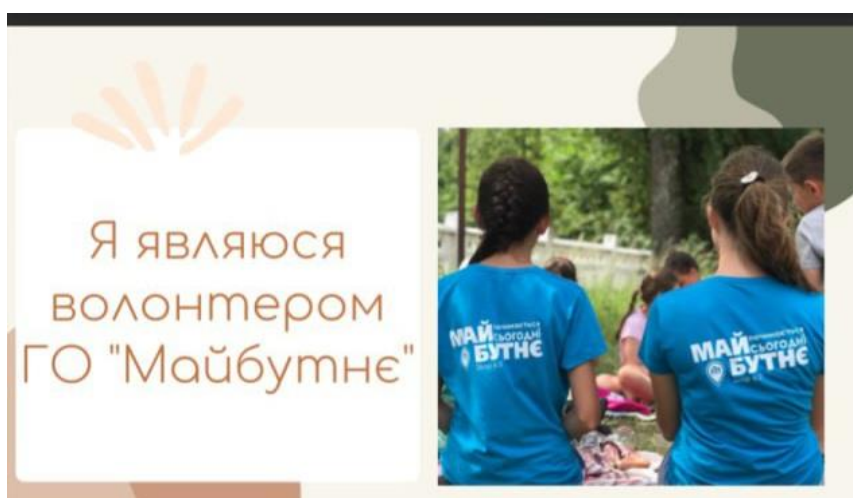

Рис. Д.10. Приклад волонтерського проєкту, виконаний майбутніми учителями

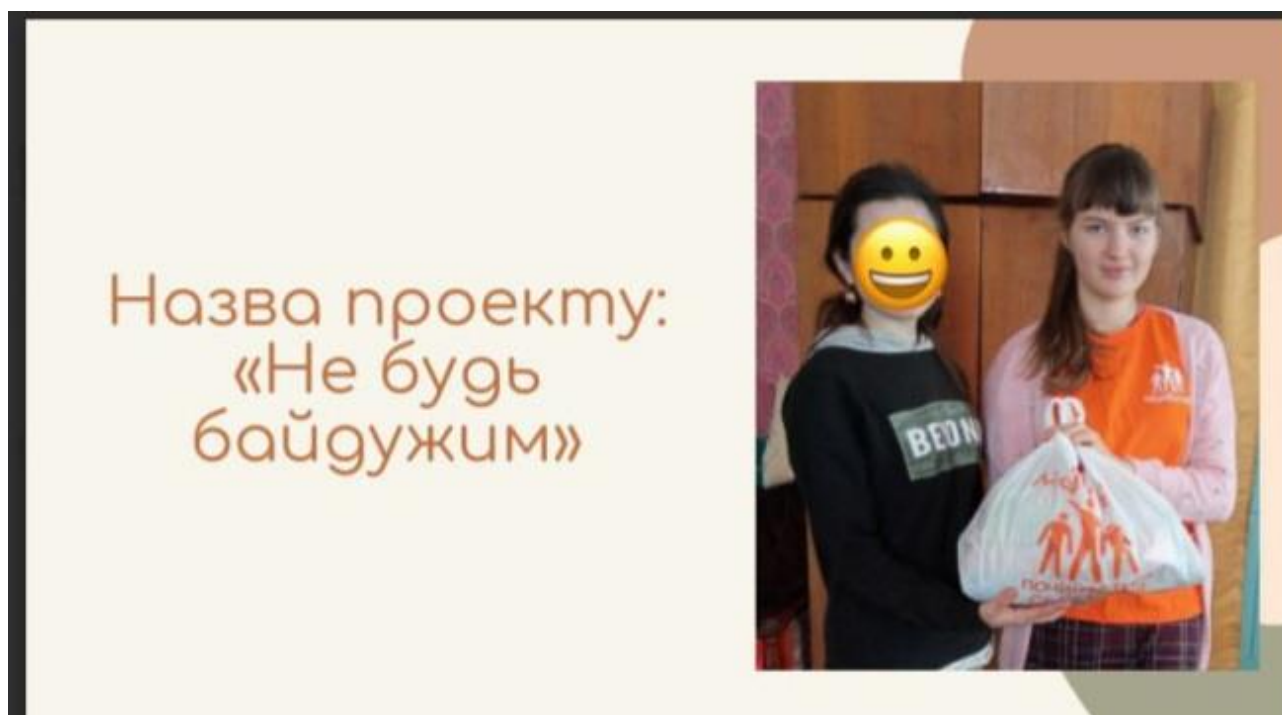

Рис. Д.11. Приклад волонтерського проєкту, виконаний майбутніми учителями

Рис.Д.12. Приклад волонтерського проєкту, виконаний майбутніми учителями

Рис. Д.13. Приклад волонтерського проєкту, виконаний майбутніми учителями

Рис. Д.13. Приклад волонтерського проєкту, виконаний майбутніми учителями

Рис. Д.14. Приклад волонтерського проекту, виконаний майбутніми учителями

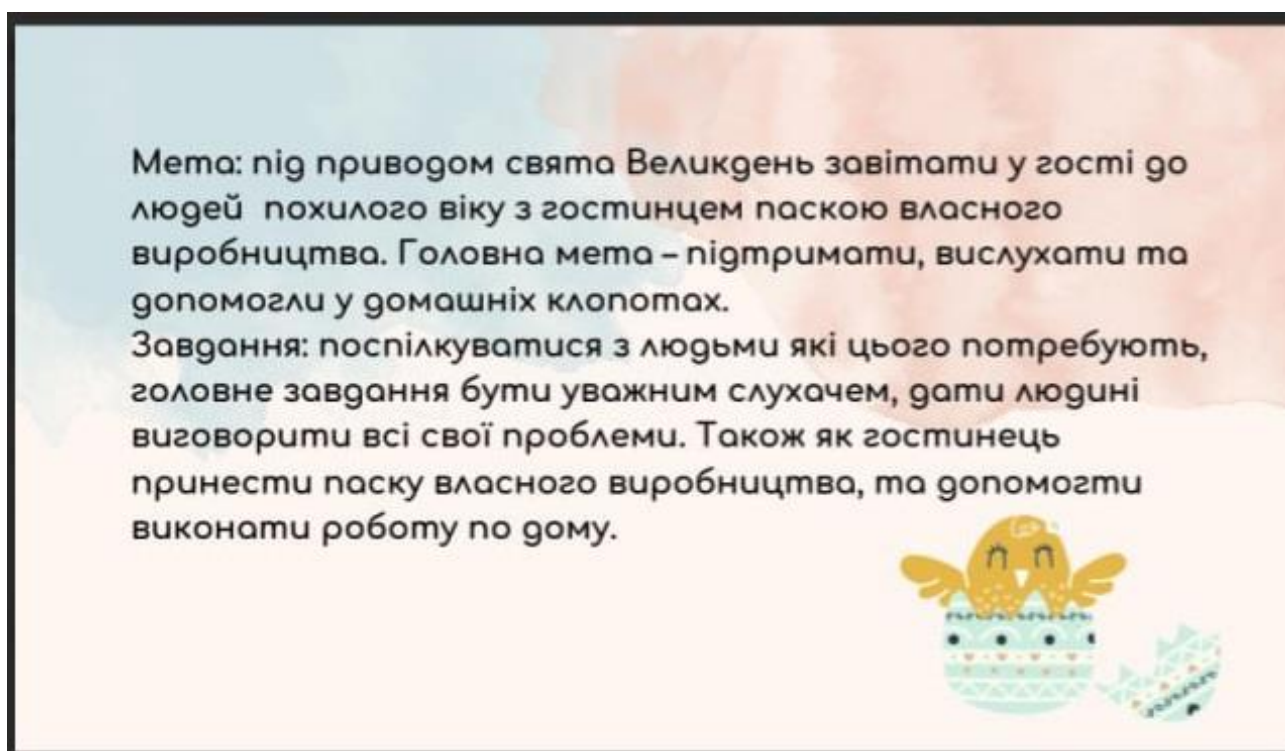

Рис. Д.15. Приклад волонтерського проекту, виконаний майбутніми учителями

Рис. Д.16. Приклад волонтерського проєкту, виконаний майбутніми учителями

Додаток Е

**Програма викладання дисципліни
«Організація волонтерської діяльності»**

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

Факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної
Кафедра дошкільної освіти

**РОБОЧА ПРОГРАМА
ВИБІРКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ОРГАНІЗАЦІЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

підготовки СВО бакалавра

галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, 03 Гуманітарні науки, 05 Соціальні та поведінкові науки, 28 Публічне управління та адміністрування

спеціальності: 012 Дошкільна освіта, 013 Початкова освіта, 014.03 Середня освіта (Історія), 014.01 Середня освіта (Українська мова і література), 014.11 Середня освіта (фізична культура), 014.021 Середня освіта (Мова і література (англійська), 014.022 Середня освіта (Мова і література (німецька), 014.025 Середня освіта (Мова і література (російська), 035.041 Філологія (Германські мови та літератури (переклад включно) англійська, 014.07 Середня освіта (Географія), 014.06 Середня освіта (Хімія), 014.05 Середня освіта (біологія та здоров'я людини), 014.15 Середня освіта (Природничі науки), 014.04 Середня освіта (Математика), 014.09 Середня освіта (Інформатика), 014.08 Середня освіта (Фізика), 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології), 014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво), 014.14 Середня освіта (Здоров'я людини), 015.39 Професійна освіта (Комп'ютерні (цифрові) технології), 081 Право, 024 Хореографія, 025 Музичне мистецтво, 035.01 Філологія. (Українська мова та література), 017 Фізична культура і спорт, 061 Журналістика.

освітні програми: Дошкільна освіта. Початкова освіта; Дошкільна освіта. Логопедія; Початкова освіта. Дошкільна освіта; Початкова освіта. Мистецтво; Початкова освіта. Логопедія; Середня освіта. Історія; Середня освіта. Історія. Правознавство; Середня освіта. Українська мова і література, англійська мова; Середня освіта. Фізична культура; Середня освіта. Мова і література (англійська, німецька); Середня освіта. Мова і література (англійська, зарубіжна література); Середня освіта. Мова і література (німецька, англійська); Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно) (англійська); Середня освіта. Географія. Краєзнавчо-туристична робота; Середня освіта. Хімія, біологія та здоров'я людини; Середня освіта. Біологія та здоров'я людини, хімія; Середня освіта. Біологія та здоров'я людини, географія; Середня освіта. Природничі науки; Середня освіта. Математика, інформатика; Середня освіта. Інформатика, математика; Середня освіта. Фізика, інформатика; Середня освіта. Трудове навчання та технології; Середня освіта. Музичне мистецтво. Режисура музично – виховних шкільних заходів; Професійна освіта. Комп'ютерні технології в управлінні та навчанні; Право; Хореографія; Музичне мистецтво; Філологія. Українська мова та література; Фізична культура і спорт; Журналістика.

Вінниця – 2022 рік

Робоча програма вибіркової навчальної дисципліни «Організація волонтерської діяльності» для студентів галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, 0203 Гуманітарні науки, 0102 Фізичне виховання і здоров'я людини, 0301 Соціально-політичні науки, 06 Журналістика за спеціальностями: 012 Дошкільна освіта, 013 Початкова освіта, 014.03 Середня освіта (Історія), 014.01 Середня освіта (Українська мова і література), 014.11 Середня освіта (фізична культура), 014.021 Середня освіта (Мова і література (англійська)), 014.022 Середня освіта (Мова і література (німецька)), 014.025 Середня освіта (Мова і література (російська)), 035.041 Філологія (Германські мови та літератури (переклад включно) англійська, 014.07 Середня освіта (Географія), 014.06 Середня освіта (Хімія), 014.05 Середня освіта (біологія та здоров'я людини), 014.15 Середня освіта (Природничі науки), 014.04 Середня освіта (Математика), 014.09 Середня освіта (Інформатика), 014.08 Середня освіта (Фізика), 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології), 014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво), 014.14 Середня освіта (Здоров'я людини), 015.39 Професійна освіта (Комп'ютерні (цифрові) технології), 081 Право, 024 Хореографія, 025 Музичне мистецтво, 035.01 Філологія. (Українська мова та література), 017 Фізична культура і спорт, 061 Журналістика.

Мова навчання *українська*

«16» серпня 2022 року. – 17 с.

Розробник: **Пилипенко Я.Р.**, асистент кафедри дошкільної освіти

Програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри дошкільної освіти

Протокол від «16» серпня 2022 р. № 1

В.о. Завідувача кафедри дошкільної освіти
«16» серпня 2022 р.

Шикиринська О.В.

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні навчально-методичної комісії Факультету дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної

Протокол від «5» вересня 2022 р. № 1

Голова НМК
«5» вересня 2022 р.

Т. М. Кривошея

1.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, додаткова	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	підготовки бакалавра галузь знань 01 Освіта / Педагогіка, 0203 Гуманітарні науки, 0102 Фізичне виховання і здоров'я людини, 0301 Соціально-політичні науки, 06 Журналістика.	Вибіркова	
	спеціальності: 012 Дошкільна освіта, 013 Початкова освіта, 014.03 Середня освіта (Історія), 014.01 Середня освіта (Українська мова і література), 014.11 Середня освіта (фізична культура), 014.021 Середня освіта (Мова і література (англійська), 014.022	РІК ПІДГОТОВКИ	
		1-й	1-й
		СЕМЕСТР	
		1-й	1-й
Загальна кількість годин – 90	Середня освіта (Мова і література (німецька), 014.025 Середня освіта (Мова і література (російська), 035.041 Філологія (Германські мови та літератури (переклад включно) англійська, 014.07 Середня освіта (Географія), 014.06 Середня освіта (Хімія), 014.05 Середня освіта (біологія та здоров'я людини), 014.15 Середня освіта (Природничі науки), 014.04 Середня освіта (Математика), 014.09 Середня освіта (Інформатика), 014.08 Середня освіта (Фізика), 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології), 014.13 Середня освіта	ЛЕКЦІЇ	
		18 год.	6 год.
		ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ	
		18 год.	6 год.
Тижневих годин для денної форми навчання:	СВО бакалавр	ЛАБОРАТОРНІ РОБОТИ	
		0 год.	0 год.
		САМОСТІЙНА РОБОТА	
		54 год.	78 год.
аудиторних – 2 год. самостійної роботи студента – 2 год.		ВИД КОНТРОЛЮ: залік	

Примітка:

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи (%) становить:
для денної форми навчання – 40%:60%.

для заочної форми навчання – 13%:87%.

2. Мета, завдання, компетентності та програмні результати навчання

2.1. Метою вивчення навчальної дисципліни «Організація волонтерської діяльності» є здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у соціальній сфері або у процесі навчання, що передбачає отримання теоретичних знань, вивчення і набуття практичного досвіду у сфері волонтерської діяльності, розв'язання її загальних завдань та актуальних проблем на засадах загальновизнаних соціально-ціннісних принципів і методів.

2.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Організація волонтерської діяльності» є:

- сформувати базові вміння і навички організації волонтерської діяльності та її технологічного забезпечення;
- визначити роль та функції волонтерів у сфері соціально-проектної діяльності, окреслити коло їхньої діяльності в організаціях різного типу;
- ознайомити з методами залучення людей до волонтерської діяльності та способами їх заохочення;
- навчити складати волонтерські програми та здійснювати управління діяльністю волонтерів;
- формувати індивідуальний стиль професійної поведінки та діяльності майбутніх фахівців.

2.3. Компетентності

2.3.1. Загальні компетентності

- здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;
- здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя;
- здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт;
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
- здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

2.3.2. Фахові компетентності

- здатність визначати сутність волонтерської діяльності;
- здатність до абстрактного мислення, аналізу, синтезу та встановлення взаємозв'язків між явищами та процесами;
- здатність до використання предметних знань в освітньому процесі;
- здатність до інтеграції предметних знань з різних освітніх галузей;
- здатність обирати та використовувати концепції, методи та інструментарій волонтерської діяльності;
- здатність самостійно створювати волонтерські проекти.

2.4. ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

- вміння аналізувати закономірності організації волонтерської діяльності, розробляти волонтерські програми, орієнтуватися в основних формах організаційного впливу у волонтерстві;
- визначати можливості застосування проектів та міжнародних програм у волонтерстві;
- розробляти прийоми пошуку бажаючих, їх мотивації, та формування сталої участі у волонтерстві;
- користуватися різними методами залучення до волонтерської діяльності та способами їх заохочення;
- застосовувати різноманітні технології волонтерської роботи;
- складати волонтерські програми та здійснювати управління діяльністю волонтерів;
- формувати індивідуальний стиль професійної поведінки та діяльності майбутніх фахівців.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

РОЗДІЛ 1. Технології організації волонтерської діяльності

Тема 1. Теоретичні основи розвитку волонтерської діяльності

Сутність волонтерства та волонтерського руху (поняття, мета, цілі, функції). Нормативно правове забезпечення функціонування волонтерського руху. Принципи волонтерської діяльності. Ресурси волонтерства. Класифікація волонтерських груп. Сфери діяльності волонтерів. Характеристика основних груп добровільних помічників. Вимоги до особистісних якостей волонтера. Особливості мотивації потенційних волонтерів. Етичні засади волонтерської діяльності.

Тема 2. Генеза волонтерського руху у вітчизняній та зарубіжній практиці

Становлення та розвиток міжнародного волонтерського руху. Досвід США та Європи в організації волонтерської роботи. Особливості функціонування Європейської Волонтерської Служби (Європейський волонтеріат). Сучасні міжнародні програми волонтерського руху. Історичні передумови розвитку волонтерства в Україні.

Тема 3. Організація волонтерської роботи з окремими категоріями населення

Волонтерська допомога сім'ям, що опинилися у складних життєвих обставинах. Волонтерська робота з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування. Волонтерська робота з постраждалими внаслідок військових дій. Взаємодія волонтерів з особами, що мають особливості психофізичного розвитку. Специфіка волонтерської роботи з людьми похилого віку. Забезпечення теоретичної та практичної підготовки волонтерів до реалізації соціальних програм та проектів з окремими категоріями населення.

Тема 4. Особливості підготовки волонтерів та управління їхньою діяльністю

Роль волонтерської практики в розвитку особистісних якостей майбутніх учителів (аналіз досвіду участі волонтерських у студентських практиках).

Забезпечення діяльності волонтерських груп. Аналіз ресурсів, необхідних для забезпечення волонтерської діяльності. Складання переліку вимог до волонтера. Планування кампанії із залучення волонтерів.

МЕНТОРСЬКА ПІДТРИМКА ВОЛОНТЕРІВ. СУПЕРВІЗІЯ РОБОТИ ВОЛОНТЕРІВ. АЛГОРИТМ ПРОВЕДЕННЯ ІНТЕРВІЗІЇ, ПРИНЦИПИ ІНТЕРВІЗІЇ. АЛГОРИТМ РОЗРОБКИ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ПРОГРАМИ. МОНІТОРИНГ ТА ОЦІНКА ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		лк	пз	лз	інд	с.р.		лк	пз	лз	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
РОЗДІЛ 1. Технології організації волонтерської діяльності												
Тема 1. Теоретичні основи розвитку волонтерської діяльності	12	2	2			8	13	1	1			11
Тема 2. Генеза волонтерського руху у вітчизняній та зарубіжній практиці	14	2	2			10	15	1	1			13
Тема 3. Організація волонтерської роботи з окремими категоріями населення	30	6	6			18	29	2	2			25
Тема 4. Особливості підготовки волонтерів та управління їхньою діяльністю	34	8	8			18	33	2	2			29
Разом за розділом 1	90	18		18		54	90	6		6		78
УСЬОГО ГОДИН	90	18		18		54	90	6		6		78

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Сутність волонтерства та волонтерського руху (поняття, мета, цілі, функції).	2	1
2.	Становлення та розвиток міжнародного волонтерського руху.	2	1
3.	Розроблення плану психолого-педагогічної підтримки окремих категорій населення	2	1
4.	Розроблення програми соціального супроводу окремих категорій населення	2	0,5
5.	Розроблення програми соціального супроводу окремих категорій населення	2	0,5
6.	Планування подвійної освітньої підготовки майбутніх волонтерів з інтегрованою практикою основі проектного підходу	2	0,5
7.	Планування роботи волонтера та необхідних ресурсів	2	0,5
8.	Створення та реалізація програми суспільно-корисних ініціатив	2	0,5
9.	Складання переліку вимог до волонтера та розробка кампанії із залучення волонтерів	2	0,5
УСЬОГО ГОДИН		18	6

6. Теми лабораторних занять (навчальним планом не передбачено)

7. Теми індивідуальних занять (навчальним планом не передбачено)

8. САМОСТІЙНА РОБОТА

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Ресурси волонтерства.	2	2
2.	Сфери діяльності волонтерів.	2	3
3.	Вимоги до особистісних якостей волонтера.	2	3
4.	Етичні засади волонтерської діяльності.	2	3
5.	Досвід США та Європи в організації волонтерської роботи.	2	3
6.	Особливості функціонування Європейської Волонтерської Служби (Європейський волонтеріат).	3	3
7.	Сучасні міжнародні програми волонтерського руху.	3	4
8.	Історичні передумови розвитку волонтерства в Україні.	2	3
9.	Особливості організації волонтерської роботи з окремими категоріями населення	8	10
10.	Сучасний стан та моделі організації волонтерської діяльності.	5	7
11.	Особливості здійснення соціального захисту різних категорій населення.	3	5
12.	Громадянський контекст волонтерської діяльності.	2	3
13.	Популяризація прогресивних концепцій і досвіду роботи міжнародних організацій з питань соціального захисту та розвитку волонтерської діяльності в Україні.	2	3
14.	Роль волонтерської практики в розвитку особистісних якостей майбутніх учителів.	2	3
15.	Вимоги до волонтера.	2	3
16.	Менторська підтримка волонтерів.	2	3

17.	Алгоритм розробки волонтерської програми.	2	3
18.	Розробка пам'ятки для персоналу організації щодо умов забезпечення діяльності волонтерських груп	4	6
19.	Способи залучення волонтерів.	2	4
20.	Моніторинг та оцінка волонтерської діяльності.	2	4
УСЬОГО ГОДИН		54	78

9. Індивідуальні завдання
(навчальним планом не передбачено)

10. МЕТОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

Вивчення навчальної дисципліни передбачає використання різних методів викладання і навчання, а саме:

Методи організації навчально-пізнавальної діяльності: словесні (лекція, розповідь, пояснення, бесіда, тренінг, воркшоп, семінар), наочні (демонстрування, ілюстрування), практичні; індуктивні, дедуктивні, метод аналогій; проблемно-пошуковий, евристичний, дослідницький, самостійна робота (розробка програми соціального супроводу та підтримки для різних категорій населення, створення соціальних ініціатив/проектів)

Методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності: бесіда, виконання проєктів, опитування, методи інтерактивного навчання, робота з науковими джерелами, практичні роботи, спрямовані на застосування теоретичних знань на практиці.

11. КРИТЕРІЇ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Методи поточного оцінювання

Поточний контроль проводиться на усіх видах аудиторних занять (лекції, практичні заняття), а також оцінюється самостійна робота з кожної теми.

Поточний контроль на усіх видах аудиторних занять реалізується такими методами:

- експрес-опитування на лекціях;
- опитування на практичних заняттях;
- модульний контроль;
- методи самоконтролю;
- оцінювання виконання самостійної роботи студентів;

Поточний контроль виконання самостійної роботи здійснюється за усіма темами.

Методи підсумкового оцінювання

Метод підсумкового оцінювання – залік (1 семестр).

Підсумкова (загальна) оцінка з навчальної дисципліни є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності:

а) поточне та підсумкове оцінювання рівня засвоєння теоретичного матеріалу під час аудиторних занять та самостійної роботи (модульний контроль);

б) оцінка (бали) за виконання практичних завдань;

в) оцінка (бали) за участь у наукових конференціях, олімпіадах, стажуванні та проходженні курсів, тренінгів тощо, участь у конференціях;

г) підготовку наукових публікацій тощо.

Здобувачам вищої освіти після аудиторних занять надається право підвищувати свій рейтинг під час складання заліку за графіком заліково-екзаменаційної сесії.

На підсумковий контроль (залік) рішенням кафедри відводиться 20 балів.

Результат освітньої діяльності здобувача вищої освіти оцінюється згідно з Критеріями оцінювання знань і вмінь студентів Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського за такими рівнями і критеріями:

Оцінка за шкалами ECTS, стобальною, розширеною	Критерії оцінювання	Рівень досягнень студента
А 90-100 балів ВІДМІННО	Здобувач вищої освіти володіє понятійним і фактичним апаратом освітнього компонента на поглибленому рівні; комплексом знань та вмінь, який характеризується системністю. Застосування знань здійснюється на основі самостійного цілеутворення, побудови власних програм діяльності. Здобувач вищої освіти проявляє нешаблонність мислення у виборі і використанні елементів комплексу знань, здатний самостійно і творчо використовувати набуті уміння відповідно до варіативних ситуацій навчання. Здобувач вищої освіти спроможний самостійно формулювати узагальнення та висновки, нові задачі, розв'язувати нестандартні задачі, ситуації. Навчально-пізнавальна активність обумовлена пізнавальними інтересами, мотивами саморозвитку і професійного становлення. Здобувач вищої освіти проявляє інтерес до актуальних проблем відповідного освітнього компонента, може під керівництвом викладача вибрати предмет наукового дослідження, проводити самостійну науково-дослідну роботу.	ВИСОКИЙ
В 80-89 балів ДУЖЕ ДОБРЕ	Здобувач вищої освіти володіє понятійним і фактичним апаратом освітнього компонента на поглибленому рівні. Здобувач вищої освіти володіє комплексом знань та вмінь, який є частково-впорядкованим. У процесі застосування знань спроможний вибрати необхідний елемент комплексу знань та вмінь.	ВИСОКИЙ
	Застосування знань та вмінь здійснюється як у стандартних ситуаціях, так і при незначних варіаціях умов на основі використання загальних рекомендацій. Відбувається перенесення сформованих умінь або їх комплексів на розв'язування незнайомих задач, ситуацій. Навчально-пізнавальна активність стимулюється пізнавальними інтересами, продукт діяльності оцінюється як професійно значущий.	

С 75-79 балів ДОБРЕ	Здобувач вищої освіти володіє понятійним і фактичним апаратом освітнього компонента на підвищеному рівні, може усвідомлено застосовувати знання та вміння для висвітлення суті питання. Комплекс знань частково-структурований. Знання застосовуються переважно у знайомих ситуаціях. Здобувач вищої освіти усвідомлює особливості навчальних задач, ситуацій тощо. Пошук способів їх розв'язання здійснюється за зразком. Здобувач вищої освіти спроможний аргументувати застосування певної методичної дії у ході розв'язування задач, ситуацій тощо. Навчально-пізнавальна активність стимулюється мотивами професійного становлення і пізнавальними інтересами.	ДОСТАТНІЙ
Д 60-75 балів ЗАДОВІЛЬНО	Здобувач вищої освіти володіє понятійним і фактичним апаратом освітнього компонента на середньому рівні, може проілюструвати власними прикладами відповідь на питання, частково усвідомлює специфіку навчальних та прикладних задач, ситуацій тощо, має знання про способи розв'язування типових задач, ситуацій тощо. Однак процес самостійного розв'язування задач, ситуацій тощо потребує опори на зразок. Навчально-пізнавальна активність студентів є ситуативно-евристичною. Домінують мотиви обов'язку та особистого успіху. Використання засобів саморозвитку та самопізнання відбувається не усвідомлено.	ЗАДОВІЛЬНИЙ
Е 50-59 балів ДОСТАТНЬО	Здобувач вищої освіти володіє понятійним і фактичним апаратом освітнього компоненту на середньому рівні. Має уявлення про специфіку навчальних та прикладних задач, ситуацій тощо. Виконання дій при роз'ясненні задач, ситуацій частково усвідомлюється, здійснюється частково правильно.	НИЗЬКИЙ
Fx 35-49 балів НЕЗАДОВІЛЬНО	Здобувач вищої освіти володіє понятійним і фактичним апаратом освітнього компонента на елементарному рівні, має уявлення про зміст основних розділів. Виконання окремих дій відбувається не усвідомлено, однак переважно правильно, навчально-пізнавальна активність мотивується ситуативно-прагматичним інтересом.	НЕЗАДОВІЛЬНИЙ
F 0-34 балів НЕПРИЙНЯТНО	Здобувач вищої освіти володіє понятійним і фактичним апаратом освітнього компонента на елементарному рівні, має уявлення про зміст окремих розділів. Виконання окремих методичних дій відбувається несвідомо, у більшості неправильно, навчально-пізнавальна активність проявляється лише у ситуаціях зовнішнього примусу.	

12. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ ЗДОБУВАЧІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Поточний контроль та самостійна робота										Підсумковий контроль	Загальна кількість балів
РОЗДІЛ 1											
T1		T2		T3		T4		Проект	Контрольна робота	20	100
Ауд.	СР	Ауд.	СР	Ауд.	СР	Ауд.	СР				
6	1,6	6	2	18	3,6	20	3,8	10	9	20	100

Шкала оцінювання: сто балова, ECTS, розширена

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за розширеною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90-100	A	ВІДМІННО
80-89	B	ДУЖЕ ДОБРЕ
75-79	C	ДОБРЕ
60-74	D	ЗАДОВІЛЬНО
50-59	E	ДОСТАТНЬО
35-49	FX	НЕЗАДОВІЛЬНО З МОЖЛИВІСТЮ ПОВТОРНОГО СКЛАДАННЯ
1-34	F	НЕЗАДОВІЛЬНО З ОBOB'ЯЗКОВИМ ПОВТОРНИМ ВИВЧЕННЯМ ДИСЦИПЛІНИ

ПРИМІТКА:

1. На підсумковий (семестровий) контроль – залік – рішенням кафедри відводиться 20 балів.
2. Поточний контроль проводиться на усіх видах аудиторних занять (лекції, практичні, індивідуальні заняття), а також оцінюється самостійна робота, у тому числі й індивідуальні завдання, з кожної теми.

Поточний контроль на усіх видах аудиторних занять реалізується у формах: усного опитування, експрес-опитування на лекціях, опитування під час практичних занять, із застосуванням методів самоконтролю, захисту практичних робіт, оцінювання виконання завдань для самостійної роботи, тестовий контроль знань з використанням комп'ютерних тестових систем.

Поточний контроль виконання самостійної роботи, в тому числі й індивідуальних завдань, здійснюється за усіма темами.

Форми здійснення поточного контролю та кількість балів за кожну форму визначаються та затверджуються на засіданні кафедри (усна відповідь на теоретичне питання 0,5 б.)

13. Методичне забезпечення

1. Робоча програма дисципліни.
2. Інструкції та методичні рекомендації для організації та проведення практичних занять.
3. Питання для проведення заліку.
4. Мультимедійні презентації для пояснення.
5. Навчальні аудіо- та відеоматеріали.

14. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

ОСНОВНА

1. Вайнілович Н. Волонтерський рух у сучасному українському суспільстві: мотиваційний аспект. *Збірник наукових праць «Методологія, теорія і практика соціологічного аналізу сучасного суспільства»*. 2010. №2. С. 407-410.
2. Камінська Л.Ф. Теоретичні підходи до дослідження суспільних рухів. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Соціологія*. 2010. №1-2. С. 91-93.
3. Кін О.М. Розвиток волонтерської діяльності студентської молоді України наприкінці ХХ століття. *Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія»*. Харків. 2015. Вип. № 50. С.201-212.
4. Червоненко К. Компоненти готовності майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності учнівської молоді. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2018. Вип. 62. С. 284
5. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19.04.2011 за №3236. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3236-17> (дата звернення 12.02.2022).
6. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556. URL: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu> (дата звернення 15.02.2022).

Додаткова

7. Волонтерство як ресурс соціальної роботи у громаді: 36. статей. – К. : Християнський Дитячий Фонд, 2006. – 96 с.
8. Волонтерство як ресурс соціальної роботи у громаді: 36. статей. – К. : Християнський Дитячий Фонд, 2006. – 96 с.
9. Волонтерство: poradnik dla organizatora wolonterskiego ruchu / Укладач: Лях Т.Л., авт. кол.: О.В. Безпалько, Н.В. Заверіко, І.Д. Зверєва, Н.В. Зимовець та ін. – К. : ВГЦ «Волонтер», 2001. – 176 с.

10. Волонтерська служба недержавної організації соціальної сфери / Упорядник Кравченко Р.І. – К. : Благодійне товариство „Джерело”, 2000. – 92 с.

11. Горелов Д. М., Корнієвський О. А. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики (аналітична доповідь). Київ: Національний інститут стратегічних досліджень, 2015. 36 с.

15. Інформаційні ресурси

1. Закон України «Про громадські об’єднання» від 22.03.2012р. (зі змінами, внесеними згідно із Законом № 835-VIII від 26.11.2015р.). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>

2. Закон України «Про соціальні послуги» від 19.06.2003 р. (зі змінами, внесеними згідно із Законом № 936-VIII від 26.01.2016р.)/ URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/966-15>

3. Школа Волонтерства: веб-сайт. URL: <https://www.facebook.com/shkolavolonterstva> (дата звернення: 02. 03. 2022).

4. Школа Волонтерства: веб-сайт. URL: https://www.instagram.com/shkola_volonterstva (дата звернення 02.03. 2022).

ДОДАТОК Ж

Приклади реалізації методів навчання

Рис. Ж.1. Проведення бесіди та анкетування зі здобувачами вищої освіти Комунального ЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Рис. Ж.2. Проведення бесіди та анкетування зі здобувачами вищої освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

ДОДАТОК 3

Проведення фокус групи

Фокус група:

21 жовтня 2022 року

Порядок денний

1. Вступ і обговорення мети зустрічі.

Привітання. Представлення модераторів та учасників зустрічі. Ознайомлення учасників із цілями зустрічі, правилами проведення. Відповіді на організаційні запитання.

2. Розгляд основних аспектів підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС.

Знайомство присутніх із програмою зустрічі, акцентування уваги на основних особливостях та відмінностях підготовки майбутніх учителів до організації волонтерської діяльності в ІОС. Залучення учасників до обговорення особливостей підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах ІОС.

- *Як Ви оцінюєте досвід та готовність майбутніх учителів до волонтерської діяльності?*

- *Які, на Вашу думку, головні проблеми в підготовці майбутніх учителів до волонтерської діяльності?*

3. Обговорення важливих проблем підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності.

- *З якими викликами майбутні вчителі можуть зустрічатися у процесі підготовки до волонтерської діяльності??*

- *Чи здійснюється у вашому закладі підготовка майбутніх волонтерів?*

- *Якщо так, то які інструменти чи методики є найбільш ефективними?*

- *Над якими аспектами варто попрацювати в процесі підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності?*

4. Рефлексія про основні причини відмови від волонтерської діяльності.

- *На Вашу думку, які основні причини відмови майбутніх учителів від волонтерства?*

- *Чи потрібно залучаючи до підготовки майбутніх волонтерів викладачів педагогічних ЗВО, волонтерів, працівників ІРЦ та інших фахівців?*

5. Моніторинг відмов від участі у волонтерській діяльності.

- *Як Ви вважаєте, чи допомагає моніторинг проблем та перешкод знизити кількість майбутніх учителів, які відмовилися від волонтерської діяльності?*

- *Які «ранні сигнали» можуть вказувати на зниження мотивації студентів до волонтерства?*

- *Чи є конкретні дії або події, які найчастіше передують відмові від волонтерської діяльності?*

6. Співпраця педагогічних університетів із громадськими організаціями, соціальними службами та соціальними установами з метою підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності.

- *Які основні переваги співпраці педагогічних університетів із громадськими організаціями, соціальними службами та соціальними установами у процесі підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності?*

- *Як ці організації можуть сприяти ефективнішій підготовці майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища?*

- *Які заходи з боку університетів можуть сприяти розширенню співпраці з громадськими організаціями, соціальними службами та соціальними установами?*

7. SWOT-аналіз сильних та слабких сторін підготовки майбутніх учителів в педагогічних університетах до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища та обговорення педагогічних умов

підготовки майбутніх учителів в педагогічних університетах до волонтерської діяльності в умовах ІОС.

8. Обговорення проблем, які не достатньо розкриті

-Які питання або основні аспекти підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності, на вашу думку, залишилися недостатньо розкритими?

- Які аспекти підготовки до волонтерської діяльності в умовах ІОС потребують подальшого аналізу або вдосконалення?

9. Підведення підсумків та закриття роботи фокус групи.

Підведення підсумків роботи фокус групи, визначення напрямків подальшої роботи. Подяка всім учасникам за можливість долучитися до зустрічі, активну роботу, конструктивні доповнення та пропозиції.

Додаток К

Таблиця К.1

Компоненти, показники та методики моніторингу готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності

Компоненти	Показники	Методики діагностики
Ціннісно-мотиваційний	<i>Показниками ціннісно-мотиваційної готовності є:</i> – позитивне ставлення та усвідомлення цінності волонтерської діяльності; – пізнавальний інтерес до волонтерської діяльності та особистісно-значущий смисл її здійснення; – мотиваційна готовність до волонтерської діяльності; – усвідомлене ставлення до волонтерської діяльності та її ролі у розв’язанні актуальних проблем інклюзивної освіти.	Спостереження, бесіда, опитування, анкетування, діагностичні методики: діагностика мотивації до волонтерської діяльності «Чотири фундаментальні екзистенційні мотивації Альфріда Ленгле» (В. Шумський) (Додаток М.1); анкетування «Визначення мотивації майбутніх учителів до волонтерської діяльності в ІОС» (Додаток М.2).
Змістово-процесуальний	<i>Показниками змістово-процесуальної готовності є:</i> – знання нормативних документів у сфері волонтерської діяльності; – оволодіння сучасними підходами до організації освітнього процесу та волонтерської діяльності в ІОС; – здатність обирати та використовувати концепції, методи та	Опитування, спостереження, бесіда, тестування, анкетування, визначення рівня знань про нормативно-правову базу, аналіз та оцінка проєктів, метод самооцінки, діагностичні методики: (Додаток Н.1), парний t-критерій Стьюдента (Додаток

	інструментарій волонтерської діяльності; – здатність використовувати цифрові технології; – готовність планувати та зреалізовувати соціальні проєкти та благодійні заходи; – вміння оформлювати відповідну документацію, застосовувати прийоми самоорганізації; здатність до професійного спілкування та здійснення психолого-педагогічного супроводу;	Н.2), Оцінювання здатності майбутніх учителів зреалізовувати волонтерські проєкти (Додаток Н.3).
Емоційно-вольовий	<i>Показниками емоційно-вольової готовності є:</i> – здатність до емпатії, емоційно відгукуватися на переживання інших людей, розуміти їхні думки, почуття та передбачати емоційне реагування особистості на волонтерську діяльність; – здатність регулювати власний емоційний стан; здатність до психологічної стійкості, наполегливості задля досягнення поставленого результату; – сформованість почуття відповідальності за результати волонтерської діяльності;	Анкетування, опитування, спостереження, діагностичні методики: «Рівень емоційно-вольової стійкості майбутніх учителів» (Додаток О.1); В. Бойка «Діагностика емоційних бар'єрів у міжособистісному спілкуванні» (Додаток О.2).

	професійної чесності; – уміння керувати своїми діями в процесі роботи в інклюзивному освітньому середовищі.	
Рефлексивний	<i>Показниками рефлексивної готовності є:</i> – уміння адаптувати проекти та соціальні ініціативи відповідно до умов інклюзивного освітнього середовища конкретного закладу; – усвідомлення особистісної та суспільної цінності волонтерської діяльності; прагнення до самовдосконалення і соціальної активності; володіння техніками самодіагностики, навичками саморозвитку та самоосвіти; здатність до аналізу та оцінювання волонтерської діяльності, особистісних досягнень, самоконтролю та саморегуляції; – здатність рефлексивно ставитися до себе і до своєї діяльності; уміння розвивати власні можливості для здійснення волонтерської діяльності та власного саморозвитку.	Анкетування, ситуаційні вправи, спостереження, анкета самооцінки, діагностичні методики: «Методика діагностики рівня розвитку рефлексивності» (опитувальник А. Карпова) (Додаток П.1); «Шкала вимірювання рівня рефлексивності (за методикою визначення рефлексивності мислення» (автор О. С. Анісімова, модифіковано Л. Москалева) (Додаток П.2).

Джерело: розроблено авторкою

Додаток Л

Результати статистичних розрахунків в програмі SPSS

Таблиця Л.1

Результати аналізу однорідності респондентів КГ та ЕГ на початку формувального етапу експерименту

Гр	К-ть студ.	Сер. бал	Станд. відх.	Станд. похибка відхилення					
КГ	159	66,01	10,507	0,833					
ЕГ	154	62,29	12,445	1,003					
Тест Левена		непарний t-критерій Стьюдента							
F	Рівень статист. значущості	t	Число ступенів свободи df	Рівень статист. значущості (Sig. (2-tailed))	Сер. різниця	Станд. різниця помилок	95% довірчий інтервал різниці		
							нижн.	верхній	
3,776	0,53	3,19	311	0,005	3,720	1,300	1,162	6,279	

Джерело: розроблено авторкою на основі результатів аналізу в програмі SPSS

Додаток М**Методики діагностики ціннісно-мотиваційної готовності****Додаток М.1****«Тест екзистенційних мотивацій» Альфріда Ленгле (Шумський В.Б.)***Адаптовано авторкою*

1. У моєму волонтерському досвіді я маю надійну підтримку
 - a) абсолютно не згоден
 - b) швидше не згоден
 - c) швидше згоден
 - d) повністю згоден
2. Я легко вступаю в контакт із людьми з вразливих категорій осіб
 - a) абсолютно не згоден
 - b) швидше не згоден
 - c) швидше згоден
 - d) повністю згоден
3. Займаючись волонтерською діяльністю я відчуваю себе частиною чогось важливого
 - a) абсолютно не згоден
 - b) швидше не згоден
 - c) швидше згоден
 - d) повністю згоден
4. Я часто відчуваю тривогу перед початком нових волонтерських проєктів
 - a) абсолютно не згоден
 - b) швидше не згоден
 - c) швидше згоден
 - d) повністю згоден
5. Я відчуваю, що мені не вистачає часу для виконання волонтерських завдань, які є важливими для мене
 - a) абсолютно не згоден
 - b) швидше не згоден
 - c) швидше згоден

- d) повністю згоден
- 6. Волонтерська діяльність не приносить мені задоволення
 - a) абсолютно не згоден
 - b) швидше не згоден
 - c) швидше згоден
 - d) повністю згоден
- 7. Я не зосереджуюсь на власних емоціях, коли допомагаю іншим
 - a) абсолютно не згоден
 - b) швидше не згоден
 - c) швидше згоден
 - d) повністю згоден
- 8. Я усвідомлюю, що мені не вистачає досвіду у своїй волонтерській діяльності
 - a) абсолютно не згоден
 - b) швидше не згоден
 - c) швидше згоден
 - d) повністю згоден
- 9. Я відчуваю себе потрібним у команді волонтерів
 - a) абсолютно не згоден
 - b) швидше не згоден
 - c) швидше згоден
 - d) повністю згоден
- 10. Волонтерство для мене – це широкий спектр можливостей для розвитку
 - a) абсолютно не згоден
 - b) швидше не згоден
 - c) швидше згоден
 - d) повністю згоден
- 11. У мене немає близьких стосунків з іншими волонтерами
 - a) абсолютно не згоден
 - b) швидше не згоден
 - c) швидше згоден

d) повністю згоден

12. Я маю достатньо простору для розвитку своїх навичок у волонтерстві.

a) абсолютно не згоден

b) швидше не згоден

c) швидше згоден

d) повністю згоден

13. У мене немає чітких орієнтирів у моїй волонтерській діяльності

a) абсолютно не згоден

b) швидше не згоден

c) швидше згоден

d) повністю згоден

14. Я усвідомлюю, що мені не вистачає впевненості у моїй волонтерській діяльності

a) абсолютно не згоден

b) швидше не згоден

c) швидше згоден

d) повністю згоден

15. Я ціную себе за те, що я займаюсь волонтерством

a) абсолютно не згоден

b) швидше не згоден

c) швидше згоден

d) повністю згоден

Література:

1. Методика Шумського. URL: https://www.eztests.xyz/tests/value_shumsky/

Додаток М.2
Анкетування «Визначення мотивації майбутніх учителів до
волонтерської діяльності в ІОС»

1. Чи цікаво Вам брати участь у волонтерських проєктах/благодійних заходах?

☐ Так ☐ Ні ☐ не впевнений(-на)

2. Скільки разів Ви брали участь у волонтерській діяльності?

☐ неодноразово ☐ часто ☐ жодного разу

3. Які, на Вашу думку, основні перешкоди на шляху впровадження нових ідей та технологій у волонтерській діяльності?

Оберіть усі відповідні варіанти:

- брак матеріальної бази;
- надмірне навантаження навчальних програм;
- психологічна неготовність учасників до волонтерської діяльності;
- поспішне впровадження волонтерських проєктів;
- консерватизм в освіті;
- брак часу на волонтерську діяльність.

4. Чим для Вас приваблива волонтерська діяльність?

Виберіть одну відповідь.

- оволодіння новими знаннями та досвідом;
- можливість проявити себе;
- шанс розкрити свій потенціал;
- відчути задоволення від допомоги іншим.

5. Яка, на Вашу думку, основна причина, що заважає брати участь у волонтерській діяльності в інклюзивному освітньому середовищі?

Виберіть одну відповідь.

- недостатні знання про інклюзивну освіту та специфіку роботи із вразливими категоріями осіб;
- відсутність мотивації, або ж заохочення;
- невпевненість у власних силах та компетенціях

- нічого.

6. *Які технології Ви могли б застосовувати під час волонтерської діяльності?*

Оберіть усі відповідні варіанти:

- інформаційно-комунікаційні технології;
- інклюзивні методи та підходи;
- інтегроване навчання; технології інтерактивного навчання;
- технології розвитку соціальних та емоційних навичок
- інше_

7. *Якими методами діагностики Ви володієте на високому рівні? (оберіть всі відповідні варіанти):?*

Оберіть усі відповідні варіанти:

- тестування;
- анкетування;
- спостереження;
- метод інтерв'ювання та бесід;

8. *Які якості свідчать про Вашу готовність до реалізації волонтерських проєктів?*

Оберіть усі відповідні варіанти:

- високий рівень емпатії та вміння розуміти потреби інших
- прагнення до постійного самовдосконалення
- вміння працювати в команді та співпрацювати з іншими
- креативність та здатність знаходити нестандартні рішення
- попередній досвід участі у волонтерських або соціальних проєктах
- відповідальність і надійність у виконанні завдань
- лідерські навички та здатність організовувати роботу інших

9. *Які життєві цінності для Вас є пріоритетними у роботі із вразливими категоріями осіб?*

Оберіть усі відповідні варіанти:

- емпатія та розуміння потреб інших
- повага до особистості та гідності кожної людини

- відповідальність за надання допомоги та підтримки
- справедливість та рівність у ставленні до всіх
- бажання сприяти соціальній інтеграції вразливих груп
- віра в потенціал кожної людини
- інше (вказіть)
- можливостям самовдосконалюватися;
- сімейному добробуту;
- цікавому колу надійних друзів.

10. Що Ви вважаєте головним фактором успіху у волонтерській діяльності?

Оберіть одну відповідь:

- впевненість у своїх здібностях та можливостях
- чітке визначення цілей та завдань волонтерського проєкту
- стійкість і наполегливість у досягненні результатів
- ефективна комунікація та співпраця в команді
- гнучкість і готовність адаптуватись до змінних умов
- мотивація та бажання допомагати іншим
- наявність підтримки з боку організації або спільноти

Література:

1. Возняк Г., Мельнікова Н. Організаційно-методичні умови формування інноваційної культури сучасного педагога // Завучу. Усе для роботи. 2014. №1-2.

Додаток Н

Методики діагностики змістово-процесуальної готовності

Додаток Н.1

Критерії оцінювання волонтерських проєктів

Таблиця Н.1.1

Критерій оцінювання	Елементарний рівень	Середній рівень	Високий рівень
Знання основ волонтерської діяльності та принципів ІОС	Має загальне уявлення про волонтерство та ІОС	Глибоко розуміє основні поняття та принципи волонтерської діяльності та ІОС	Демонструє системні знання про теоретичні основи волонтерства та ІОС, може застосовувати їх на практиці
Практичні навички розробки та реалізації освітніх проєктів	Має обмежений досвід участі в проєктах	Може розробити простий проєкт та брати участь у його реалізації	Демонструє високий рівень навичок у розробці та реалізації складних освітніх проєктів
Здатність адаптувати знання до конкретних умов роботи в ІОС	Відчуває труднощі з адаптацією знань до нових умов	Може адаптувати деякі знання до конкретних ситуацій	Гнучко адаптує свої знання до різних умов роботи в ІОС
Вміння працювати в команді, спілкуватися з різними	Має обмежений досвід командної роботи	Може ефективно працювати в команді, але відчуває труднощі	Демонструє високий рівень комунікативних навичок, легко

категоріями населення		у спілкуванні з деякими категоріями населення	вливається в будь-яку команду та ефективно взаємодіє з різними людьми
Готовність до постійного професійного розвитку	Має обмежену мотивацію до саморозвитку	Готовий до самонавчання та підвищення кваліфікації	Демонструє високу мотивацію до саморозвитку та постійно шукає нові можливості для професійного зростання
Здатність інтегрувати волонтерські проекти у освітній процес	Має обмежене уявлення про можливості інтеграції волонтерських проектів в освітній процес	Може запропонувати прості ідеї для інтеграції волонтерських проектів	Демонструє глибоке розуміння того, як інтегрувати волонтерські проекти в освітній процес та досягати при цьому значущих результатів
Визначення сутності волонтерства та можливість інтегрувати його у свою професійну діяльність	Має загальне уявлення про сутність волонтерства	Розуміє сутність волонтерства та бачить можливості його інтеграції у свою майбутню професійну діяльність	Глибоко розуміє сутність волонтерства та може розробити власну модель інтеграції волонтерських ініціатив у свою

			професійну діяльність
Розвиток здатності аналізувати соціальне та освітнє значення волонтерства	Має обмежені навички аналізу	Може аналізувати окремі аспекти соціального та освітнього значення волонтерства	Системно аналізує соціальне та освітнє значення волонтерства, визначає його вплив на суспільство
Уміння ефективно використовувати волонтерські проєкти в освітньому процесі	Має обмежений досвід використання волонтерських проєктів	Може використовувати волонтерські проєкти для досягнення окремих навчальних цілей	Ефективно використовує волонтерські проєкти для досягнення широкого спектру навчальних цілей, підвищення мотивації учнів та розвитку їхніх компетенцій
Здатність аналізувати й систематизувати інформацію про волонтерські ініціативи	Має труднощі з пошуком та аналізом інформації	Може знаходити інформацію про волонтерські ініціативи та проводити її початковий аналіз	Ефективно шукає, аналізує та систематизує інформацію про волонтерські ініціативи, критично оцінює їхню ефективність
Вміння визначати педагогічно	Має обмежені знання про	Може вибрати деякі педагогічні	Демонструє глибоке розуміння

доцільні засоби для реалізації волонтерської діяльності	педагогічні засоби	засоби для реалізації волонтерської діяльності	педагогічних принципів та може ефективно вибирати та застосовувати різноманітні засоби для реалізації волонтерських проєктів
--	-----------------------	---	--

Джерело: розроблено авторкою

Додаток Н.2

Результати статистичних розрахунків в програмі SPSS

Таблиця Н.2.1

Результати визначення парного t-критерію Стьюдента між середніми балами студентів ЕГ_{поч}/КГ_{поч} та ЕГ_{напр}/КГ_{напр}

		Сер. бал	К-ть студ	Станд. відхилення	Станд. похибка відхилення			
ЕГ _{поч}		62,29	154	12,445	1,003			
ЕГ _{напр}		74,30	154	12,304	0,992			
КГ _{поч}		66,01	159	10,507	0,833			
КГ _{напр}		67,82	159	9,971	0,791			
парний t-критерій Стьюдента						t	Число ступенів свободи	Рівень статист. знач. (2- двобічний)
Сер.		Сер. різниця	Станд. різниця помилوک	95% довірчий інтервал різниці				
				Нижній	Верхній			
ЕГ	- 12,006	13,817	1,113	-14,206	-9,807	- 10,783	153	,000
КГ	-1,805	12,055	0,956	-3,693	0,083	-1,888	158	0,61

Джерело: розроблено авторкою на основі результатів аналізу в програмі SPSS

Додаток Н.3

Картка оцінки здатності майбутніх учителів зреалізовувати волонтерські проєкти

(модифіковано автором)

1. Чи цікаво Вам брати участь у волонтерських проєктах/благодійних заходах?

- ☐ Так ☐ Ні ☐ не впевнений(-на)

2. Скільки разів Ви брали участь у волонтерській діяльності?

- ☐ неодноразово ☐ часто ☐ жодного разу

3. Які, на Вашу думку, основні перешкоди на шляху впровадження нових ідей та технологій у волонтерській діяльності? (оберіть кілька варіантів):

- Брак матеріальної бази
- Надмірне навантаження навчальних програм
- Психологічна неготовність учасників до волонтерської діяльності
- Поспішне впровадження волонтерських проєктів
- Консерватизм в освіті
- Брак часу на волонтерську діяльність

4. Чим для Вас приваблива волонтерська діяльність? Виберіть одну відповідь.

- оволодіння новими знаннями та досвідом;
- можливість проявити себе;
- шанс розкрити свій потенціал;
- відчувати задоволення від допомоги іншим.

5. Яка, на Вашу думку, основна причина, що заважає брати участь у волонтерській діяльності в інклюзивному освітньому середовищі? Виберіть одну відповідь.

- недостатні знання про інклюзивну освіту та специфіку роботи із вразливими категоріями осіб;
- відсутність мотивації, або ж заохочення;
- невпевненість у власних силах та компетенціях;

— нічого.

6. *Які технології Ви могли б застосовувати під час волонтерської діяльності? Виберіть всі можливі варіанти відповідей.*

- Інформаційно-комунікаційні технології;
- Інклюзивні методи та підходи;
- інтегроване навчання;
- технології інтерактивного навчання;
- технології розвитку соціальних та емоційних навичок
- інше

7. *Якими методами діагностики Ви володієте на високому рівні? (оберіть всі відповідні варіанти):? Виберіть всі можливі варіанти відповідей.*

- тестування;
- анкетування;
- спостереження;
- метод інтерв'ювання та бесід;

8. *Які якості свідчать про Вашу готовність до реалізації волонтерських проєктів?*

- високий рівень емпатії та вміння розуміти потреби інших
- прагнення до постійного самовдосконалення
- вміння працювати в команді та співпрацювати з іншими
- креативність та здатність знаходити нестандартні рішення
- попередній досвід участі у волонтерських або соціальних проєктах
- відповідальність і надійність у виконанні завдань
- лідерські навички та здатність організовувати роботу інших

9. *Які життєві цінності для Вас є пріоритетними у роботі із вразливими категоріями осіб? Оберіть всі відповідні варіанти:?*

- емпатія та розуміння потреб інших
- повага до особистості та гідності кожної людини
- відповідальність за надання допомоги та підтримки
- справедливість та рівність у ставленні до всіх

- бажання сприяти соціальній інтеграції вразливих груп
- віра в потенціал кожної людини
- інше (вказіть)
- можливостям самовдосконалюватися;
- сімейному добробуту;
- цікавому колу надійних друзів.

10. Що Ви вважаєте головним фактором успіху у волонтерській діяльності? Оберіть одну відповідь:?

- Впевненість у своїх здібностях та можливостях
- чітке визначення цілей та завдань волонтерського проєкту
- стійкість і наполегливість у досягненні результатів
- ефективна комунікація та співпраця в команді
- гнучкість і готовність адаптуватись до змінних умов
- мотивація та бажання допомагати іншим
- наявність підтримки з боку організації або спільноти

Додаток О

Методики діагностики емоційно-вольової готовності

Додаток О.1

Рівень емоційно-вольової стійкості майбутніх учителів

(адаптовано автором)

Цей тест спрямований на оцінку здатності студентів до емоційної регуляції, емпатії, психологічної стійкості та професійної відповідальності – важливих компонентів емоційно-вольової підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності. Волонтерська діяльність в інклюзивному середовищі часто потребує вміння працювати в стресових ситуаціях та ефективно взаємодіяти з людьми з різних вразливих категорій.

Інструкція:

Оцініть, наскільки ви згодні з кожним із тверджень, і підрахуйте бали.

1. Мені важко спокійно сприймати непередбачені ситуації під час роботи волонтером.

- Так - 2 бали. Ні - 1 бал.

2. Я відчуваю дискомфорт у великому колективі або новому середовищі.

- Так - 3 бали. Ні - 0 балів.

3. Я часто переживаю, чи роблю я все правильно у взаємодії з людьми.

- Так - 3 бали. Ні - 0 балів.

4. Я не стримую емоцій, коли маю потребу поділитися своїми переживаннями.

- Так - 0 балів. Ні - 1 бал.

5. Я чутливо реаую на критику або жарти в свою адресу.

- Так - 3 бали. Ні - 1 бал.

6. Мій настрій часто змінюється залежно від ситуацій на волонтерській роботі.

- Так - 2 бали. Ні - 1 бал.

7. Я потребую підтримки та розуміння від колег та наставників у волонтерській діяльності.

- Так - 2 бали. Ні - 1 бал.

8. Я впевнено почуваюся в інклюзивному освітньому середовищі і легко знаходжу спільну мову із вразливими категоріями осіб.

- Так - 0 балів. Ні - 2 бали.

9. Події та переживання людей із вразливих категорій осіб я сприймаю дуже особисто.

- Так - 3 бали. Ні - 0 балів.

10. Мене легко засмутити або роздратувати в стресових ситуаціях.

- Так - 2 бали. Ні - 1 бал.

Інтерпретація результатів:

— 7 балів: високий рівень емоційно-вольової стійкості. Ви добре володієте собою в стресових ситуаціях і маєте достатню психологічну стабільність, що є важливим для роботи з вразливими категоріями осіб.

— 8-14 балів: середній рівень емоційної стійкості. Ви здатні адекватно реагувати на більшість ситуацій, хоча іноді потребуєте підтримки. Ваша готовність до волонтерської діяльності в інклюзивному освітньому середовищі потребує лише незначного посилення навичок саморегуляції.

— 15-20 балів: підвищений рівень емоційної напруженості. Рекомендується додаткове навчання технікам саморегуляції, розвантаження, можливо, обговорення своїх переживань із наставниками або психологами для зміцнення психологічної стабільності.

— 21-25 балів: високий рівень емоційної збудливості. Рекомендується звернутися до психолога або психотерапевта для розвитку навичок емоційної регуляції.

Література:

1. Руденко І. М. Рівень емоційної стійкості. URL: <https://onlinetestpad.com/ua/test/1104379-riven-emocijnoi-stijkosti>

Додаток О.2

Діагностика емоційних бар'єрів у міжособистісному спілкуванні

1. Зазвичай до кінця робочого дня на моєму обличчі помітна втома.
 - а) так
 - б) ні
2. Трапляється, що при першому знайомстві емоції заважають мені справити більш сприятливе враження на партнерів.
 - а) так
 - б) ні
3. У спілкуванні мені часто бракує емоційності, виразності.
 - а) так
 - б) ні
4. Мабуть, я здаюся оточуючим надто суворим.
 - а) так
 - б) ні
5. Я в принципі проти того, щоб зображати чемність, якщо тобі не хочеться.
 - а) так
 - б) ні
6. Я зазвичай вмію приховати від партнерів спалахи емоцій.
 - а) так
 - б) ні
7. Часто у спілкуванні з колегами я продовжую думати про щось своє.
 - а) так
 - б) ні
8. Буває, я хочу висловити партнеру емоційну підтримку (увага, співчуття, переживання), але він цього не відчуває.
 - а) так
 - б) ні
9. Найчастіше в моїх очах чи на обличчі видно занепокоєння.

а) так

б) ні

10. У діловому спілкуванні я намагаюся приховувати свої симпатії до партнерів.

а) так

б) ні

11. Усі мої неприємні переживання зазвичай написані на моєму обличчі.

а) так

б) ні

12. Якщо я захоплююсь розмовою, то моя міміка стає надто виразною.

а) так

б) ні

13. Мабуть, я дещо скований, затиснутий.

а) так

б) ні

14. Я зазвичай перебуваю в стані нервової напруги.

а) так

б) ні

15. Зазвичай я відчуваю дискомфорт, коли доводиться обмінюватися рукоштовпаннями в діловій обстановці.

а) так

б) ні

16. Іноді близькі люди смикають мене: розслаб м'язи обличчя, не криви губи, не морщи обличчя і т.п.

а) так

б) ні

17. Розмовляючи, я зайве жестикулюю.

а) так

б) ні

18. Зазвичай у новій ситуації мені важко бути розкутим, природнім.

а) так

б) ні

19. Мабуть, моє обличчя часто виражає смуток чи стурбованість, хоча на душі спокійно.

а) так

б) ні

20. Мені важко дивитися в очі при спілкуванні з малознайомою людиною.

а) так

б) ні

21. Якщо я хочу, то мені завжди вдається приховати свою ворожість до поганої людини.

а) так

б) ні

22. Мені часто чомусь буває весело без жодної причини.

а) так

б) ні

23. Мені легко даються різні вирази обличчя: смуток, радість, переляк, розпач тощо.

а) так

б) ні

24. Мені казали, що мій погляд важко витримати

а) так

б) ні

25. Мені щось заважає висловлювати теплоту, симпатію людині, навіть якщо я відчуваю ці почуття до неї.

а) так

б) ні

Література:

1. В. Бойко Діагностика емоційних бар'єрів у міжособистісному спілкуванні . URL: https://www.eztests.xyz/tests/social_emotional_barriers/.

Додаток П

Методики діагностики рефлексивної готовності

Додаток П.1

Методика діагностики рівня розвитку рефлексивності

(опитувальник А. Карпова)

Інструкція. Вам необхідно дати відповіді на кілька тверджень опитувальника. В бланку відповідей навпроти номера питання проставте, будь ласка, цифру, що відповідає варіанту Вашої відповіді:

1 – абсолютно неправильно; 2 – неправильно; 3 – скоріше неправильно; 4 – не знаю; 5 – швидше правильно; 6 – правильно; 7 – абсолютно правильно.

Не замислюйтесь над відповідями. Пам'ятайте, що правильних або неправильних відповідей в цьому випадку бути не може.

Матеріал для діагностики

1. Прочитавши хорошу книгу, я завжди потім довго думаю про неї, хочеться її з ким-небудь обговорити.
2. Коли мене несподівано про щось запитують, я можу відповісти перше, що прийшло в голову.
3. Перш ніж зняти трубку телефону, щоб подзвонити по справі, я зазвичай планую майбутню розмову.
4. Зробивши якийсь промах, я довго потім не можу відволіктися від думок про нього.
5. Коли я розмірковую над чимось або розмовляю з іншою людиною, мені буває цікаво згадати, що послужило початком ланцюжка думок.
6. Приступаючи до важкого завдання, я намагаюся не думати про майбутні труднощі.
7. Головне для мене – уявити кінцеву мету своєї діяльності, а деталі мають другорядне значення.
8. Інколи буває, що я не можу зрозуміти, чому хтось незадоволений мною.
9. Я часто ставлю себе на місце іншої людини.
10. Для мене важливо в деталях уявляти собі хід майбутньої роботи.

11. Мені було б важко написати серйозного листа, якби я заздалегідь не склав план.
12. Я віддаю перевагу діяти, а не розмірковувати над причинами своїх невдач.
13. Я досить легко приймаю рішення щодо дорогої покупки.
14. Як правило, щось задумавши, я прокручую в голові свої задуми, уточнюючи деталі, розглядаючи всі варіанти.
15. Я турбуюся про своє майбутнє.
16. Думаю, що в безлічі ситуацій потрібно діяти швидко, керуючись при цьому першою думкою, яка прийшла в голову.
17. Часом я приймаю необдумані рішення.
18. Закінчивши розмову, я, буває, продовжую вести її подумки, наводячи все нові і нові аргументи на захист своєї точки зору.
19. Якщо відбувається конфлікт, то, розмірковуючи над тим, хто в ньому винен, я в першу чергу починаю з себе.
20. Перш ніж прийняти рішення, я завжди намагаюся все ретельно обдумати і зважити.
21. У мене бувають конфлікти від того, що я часом не можу передбачити, якої поведінки очікують від мене оточуючі.
22. Буває, що обмірковуючи розмову з іншою людиною, я подумки веду з нею діалог.
23. Я намагаюся не замислюватися над тим, які думки і почуття викликають в інших людей мої слова і вчинки.
24. Перш ніж зробити зауваження іншій людині, я обов'язково подумаю які слова краще підібрати, щоб її не образити.
25. Вирішивши важке завдання, я думаю над ним навіть тоді, коли займаюся іншими справами.
26. Коли я з кимось сварюся, то в більшості випадків не вважаю себе винним.
27. Рідко буває, що я шкодую про сказане мною.

З цих 27 тверджень 15 є прямими (номери питань: 1, 3, 4, 5, 9, 10, 11, 14, 15, 18, 19, 20, 22, 24, 25). Решта 12 – зворотні твердження, що необхідно враховувати при обробленні результатів, коли для отримання підсумкового бала підсумовуються в прямих питаннях цифри, що відповідають відповідям опитуваних, а в зворотних – значення, замінені на ті, що виходять при інверсії шкали відповідей. Тобто 1=7, 2=6, 3=5, 4=4, 5=3, 6=2, 7=1.

Ключ до тесту-опитувальника.

Стіни	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Тестові бали	80	81	101	108	114	123	131	140	148	157	172
	і нижче	– 100	– 107	– 113	– 122	– 130	– 139	– 147	– 156	– 171	і вище

Під час інтерпретації результатів доцільно виходити з диференціації одержаних результатів на три основні категорії. Результати методики, рівні або більші, ніж 7 стін, свідчать про високий рівень розвитку рефлексивності. Результати в діапазоні від 4 до 7 стін – індикатори середнього рівня рефлексивності. Показники, менші 4-х стін – свідчать про низький рівень розвитку рефлексивності.

Література:

1. Методика О. Карпова URL: <http://psycabi.net/testy/517-test-refleksii-metodika-diagnostiki-urovnyarazvitiya-refleksivnosti-oprosnik-karpova-a-v>.

ДОДАТОК П.2

«Шкала вимірювання рівня рефлексивності (за методикою визначення рефлексивності мислення» (автор О. С. Анісімова, модифіковано Л. Москальовою)

Інструкція: «Вам належить дати відповіді на кілька тверджень опитувальника. У бланку відповідей навпроти номера питання проставте, будь ласка, цифру, відповідну варіанту Вашої відповіді: 1 – завжди; 2 – часто; 3 – по мірі необхідності; 4 – іноді; 5 – ніколи. Варіант буквенної відповіді на 4 питання обведіть кружечком. Не задумуйтесь довго над відповідями. Пам'ятайте, що правильних або неправильних відповідей у цьому випадку бути не може».

Питання:

1. Як часто Ви вдаєтесь до аналізу ходу вирішення професійної задачі, якщо Ви її уже вирішили?
2. Як часто Ви переходите від рішення до аналізу ходу рішення професійної задачі, якщо вона надто складна?
3. Як часто Ви шукаєте причину утруднень у способі мисленнєвої діяльності, аналізуючи хід вирішення професійної задачі?
4. Як Ви учините, якщо потерпите невдачу в аналізі ходу вирішення задачі? А) Займетесь вирішенням іншої задачі.
Б) Будете продовжувати спроби її вирішити.
В) Будете шукати «темні місця» и «прояснювати» їх для себе, звертаючись до словників, навчальних посібників тощо.
Г) Залучите до аналізу інших.
Д) Впливатимете на створення групової спрямованості на пошук п причин утруднень.

Рівень рефлексивності визначається шляхом підрахунку балів, отриманих за питаннями: 1, 2, 3, 5. 1 бал нараховується при відповіді – завжди; 2 бали – при відповіді «часто»; 3 бали – при відповіді «по мірі необхідності»; 4 бали – при відповіді «рідко»; 5 балів – при відповіді «ніколи». Чим вищою є сума балів, тим вищий рівень рефлексивності.

Література:

1. Москалева К. А. Психолого-педагогічні умови розвитку рефлексивності майбутніх психологів. URL: http://psychology-naes-ua.institute/files/pdf/avtoreferat_maskaleva_1556732573.pdf

Додаток Р

Довідки про впровадження результатів науково-педагогічного Дослідження

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Михайла Коцюбинського

вул. Острозького, 32, м. Вінниця, 21001, Україна, тел. (0432) 616-620, факс (0432) 612-812, E-mail: info@vspu.edu.ua код ЄДРПОУ 02125094

23.05.2024р № 06/19

на № _____

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Пилипенко Ярослави Русланівни на тему:

«Підготовка майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища», поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Упродовж 2021-2024 років на базі Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського здійснювалося апробація результатів дослідження Пилипенко Ярослави Русланівни на тему «Підготовка майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища».

Пилипенко Я.Р. досліджено проблеми підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності; обґрунтовано компоненти, показники та схарактеризовано рівні готовності; визначено та експериментально перевірено педагогічні умови (стимулювання мотивації здобувачів освіти до волонтерської діяльності засобами інтерактивних технологій; формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів через залучення до волонтерської діяльності; розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення викладання дисципліни «Організація волонтерської діяльності») та розроблено модель підготовки майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища. В процесі дослідно-експериментальної роботи Ярославою Русланівною розроблено програму та впроваджено вибірккову навчальну дисципліну «Організація волонтерської діяльності», розроблено та апробовано навчально-методичне забезпечення, дидактичні матеріали що розкривають теоретичні та практичні основи педагогічних умов та моделі підготовки майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища і забезпечують їх реалізацію.

За результатами дослідно-експериментальної роботи було встановлено, що в результаті впровадження педагогічних умов та моделі підготовки майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища підвищився рівень ціннісно-мотиваційного, змістовно-процесуального, емоційно-вольового та рефлексивного компонентів готовності здобувачів освіти відповідно до визначених показників та рівнів.

Основні теоретичні, методичні та практичні результати досліджень, а також концептуальні положення і загальні висновки були представлені у вигляді доповідей і повідомлень на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Усе це дає підстави вважати, що наукове дослідження Пилипенко Ярослави Русланівни, пройшло належну апробацію та впроваджене в освітній процес і наукову діяльність Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Результати дослідження можуть бути рекомендованими для використання в освітньому процесі педагогічних закладів вищої освіти України з метою підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності.

Проректор з наукової роботи

Алла КОЛОМІЄЦЬ

Свєтл ГРОМОВ (0432) 61-80-72

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА
 вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, 32300; тел.: (03849) 3-05-13, факс: (03849) 3-07-83, E-mail: post@kpmu.edu.ua
 Web: <http://www.kpmu.edu.ua> код ЄДРПОУ 02125616

Від 23.05.2024 № 41/24 На № _____ від _____

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
 «Підготовка майбутніх учителів в університетах до волонтерської
 діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища»
 на здобуття ступеня доктора філософії
 зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)
 ПИЛИПЕНКО ЯРОСЛАВИ РУСЛАНІВНИ**

Упродовж 2023-2024 навчального року в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка впроваджено окремі результати дисертаційного дослідження Ярослави Русланівни Пилипенко.

Ярослава Русланівна працювала над проблемою підготовки майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища та постійно здійснювала обмін досвідом з науково-педагогічними працівниками Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, зокрема кафедрою соціальної роботи.

Дослідницею виокремлено та обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища, а саме: стимулювання мотивації здобувачів освіти до волонтерської діяльності засобами інтерактивних технологій; формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів через залучення до волонтерської діяльності; розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення викладання дисципліни «Організація волонтерської діяльності».

Апробація, експериментальна перевірка й впровадження в освітній процес педагогічних умов та моделі підтвердили висновок про потребу розроблення методики підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища. За результатами

експериментальної перевірки та аналізу результатів дослідження було встановлено, що компоненти та рівні готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності респондентів експериментальних груп підвищилися відповідно до визначених у дослідженні показників та рівнів.

Основні теоретичні, методичні та практичні результати досліджень, а також концептуальні положення і загальні висновки були представлені у вигляді доповідей і повідомлень на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Все вищезазначене дає підстави стверджувати, що дисертаційне дослідження є актуальним, а наукові напрацювання та висновки з успіхом використовуються в практиці роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Результати впровадження обговорили та схвалили на засіданні кафедри соціальної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (протокол № 7 від 21 травня 2024 року).

**Проректор з наукової роботи,
доктор педагогічних наук, професор**

Світлана МИРОНОВА

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Державний заклад

**«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені К. Д. УШИНСЬКОГО»**

65020, м.Одеса, вул. Старопортофранківська, 26. Тел.: (048) 723-40-98, факс: (048) 732-51-03

E-mail: pdpu@pdpu.edu.ua

від 29.05.2024 № 1043/4

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Ярослави ПИЛИПЕНКО на тему «Підготовка майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища» в освітній процес та наукову діяльність Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського

На базі Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського Пилипенко Ярославою Русланівною здійснено аналіз основних наукових ідей, теорій і підходів до вивчення проблеми підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності; обґрунтовано теоретичні аспекти та розроблено структуру готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності; визначено та експериментально перевірено педагогічні умови та розроблено модель; підготовлено та впроваджено в освітній процес методичне забезпечення підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Доведено ефективність реалізації розроблених дослідницею педагогічних умов, а саме: стимулювання мотивації здобувачів освіти до волонтерської діяльності засобами інтерактивних технологій; досліджено та проаналізовано розвиток інклюзивної компетентності майбутніх учителів через залучення до волонтерської діяльності; досліджено сутність, зміст та особливості здійснення волонтерської діяльності та узагальнено досвід організації волонтерської діяльності та формування практичних навичок реалізації волонтерських проєктів у процесі вивчення дисципліни «Організація волонтерської діяльності».

У період апробації результатів дослідження були використані практичні розробки та публікації здобувачки, які сприяли оптимізації змісту підготовки майбутніх учителів в університеті до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Все вище викладене дає підстави вважати, що розроблені дослідницею педагогічні умови успішно впроваджені в процес викладання окремих дисциплін

підготовки майбутніх учителів у Південноукраїнському національному педагогічному університеті імені К. Д. Ушинського.

Результати впровадження обговорено і затверджено на засіданні кафедри педагогіки протокол № 15 від 25 квітня 2024 року.

Завідувач кафедри педагогіки

Ірина КНЯЖЕВА

Проректор з наукової роботи

Ганна МУЗИЧЕНКО

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

просп. Будівельників, 129-а, м. Маріуполь, 87548; тимчасове місцезнаходження пр. Повітрофлотський, 31, м. Київ, 03037
 Телефон: (0629) 58-75-90, (0629) 58-75-91 E-mail: info@mu.edu.ua, сайт: mu.edu.ua, код згідно ЄДРПОУ 26593428

10 вересня 2024 р. № 01-25/114

На № _____ від _____ 20__ р.

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційної роботи ПИЛИПЕНКО Я.Р.
 «Підготовка майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в
 умовах інклюзивного освітнього середовища», поданої на здобуття наукового
 ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за
 спеціалізаціями)**

Апробація та впровадження результатів дисертаційної роботи ПИЛИПЕНКО Ярослави Русланівни «Підготовка майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища», здійснювалася упродовж 2022-2024 рр. у Маріупольському державному університеті в процесі професійної підготовки здобувачів вищої освіти ОС «Бакалавр» та ОС «Магістр» за спеціальністю 013 «Початкова освіта».

Матеріали дисертаційної роботи, зокрема положення про Школу Волонтерства, (авторське право на твір «Школа Волонтерства» № 76227, дата реєстрації 24.01.2018 р.), авторська навчальна програма «Організація волонтерської діяльності», під час апробації якої розроблено та впроваджено методiku стимулювання мотивації здобувачів освіти до волонтерської діяльності засобами інтерактивних технологій, формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів через залучення до волонтерської діяльності, модель підготовки майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища впроваджено у навчальний процес при розробці навчально-методичного забезпечення з дисциплін «Педагогічне партнерство з різними соціальними інституціями», «Теорія і методика формування компетентностей в соціальній та здоров'язбережувальній освітній галузі», «Основи технологічної освіти з методикою формування компетентностей в технологічній освітній галузі».

Упроваджені авторкою результати дисертаційної роботи сприяють формуванню у майбутніх учителів не тільки знань у галузі соціальних програм та проєктів, а й розвитку в них ціннісно-мотиваційного ставлення до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища, сформованості почуття відповідальності за результати волонтерської діяльності та прагнення до самовдосконалення і соціальної активності.

Результати дослідження обговорено й затверджено на засіданні кафедри педагогіки та освіти (протокол №1 від 27.08.2024 р.).

Проректор з науково-педагогічної роботи

 Тетяна МАРЕНА

Завідувач кафедри педагогіки та освіти

 Оксана ГОЛЮК

Алла НОВІКОВА
 +380983588479

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ**

вул. Проскурівського підпілля, 139, м. Хмельницький, 29013,
тел./факс: (0382) 72-09-23, 65-65-52, тел.: 79-53-55, 79-59-45
E-mail: kgpa@ukr.net Код СДРПОУ 02138872

Від 27.05.2024 № 291 на № _____ від _____

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Пилипенко Ярослави Русланівни на тему:

«Підготовка майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища», поданого на здобуття наукового

ступеня доктора філософії за спеціальністю

015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Матеріали дисертаційного дослідження Пилипенко Ярослави Русланівни «Підготовка майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища» знайшли практичне втілення в освітньому процесі Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.

Апробація, експериментальна перевірка й впровадження в освітній процес педагогічних умов (стимулювання мотивації здобувачів освіти до волонтерської діяльності засобами інтерактивних технологій; формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів через залучення до волонтерської діяльності; розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення викладання дисципліни «Організація волонтерської діяльності») та моделі підготовки майбутніх учителів в університетах до волонтерської діяльності підтвердили висновок про потребу розроблення методики підготовки майбутніх учителів до волонтерської діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища.

За результатами експертного опитування та аналізу результатів дослідження було встановлено, що ціннісно-мотиваційний, змістовно-процесуальний, емоційно-вольовий та рефлексивний компоненти готовності майбутніх учителів до волонтерської діяльності здобувачів освіти підвищилися відповідно до визначених Пилипенко Я.Р. показників та рівнів.

Основні теоретичні, методичні та практичні результати досліджень, а також концептуальні положення і загальні висновки були представлені у вигляді доповідей і повідомлень на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Все вище зазначене дає підставу стверджувати, що науково-педагогічне дослідження Пилипенко Ярослави Русланівни є актуальним, має практичну цінність та з успіхом упроваджене в освітній процес та наукову діяльність Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.

Проректор з наукової роботи

Олександр ГАЛУС